

Srpsko udruženje
za krivičnopravnu teoriju
i praksu

Institut za kriminološka i
sociološka istraživanja
u Beogradu

REVIJA

ZA KRIMINOLOGIJU I KRIVIČNO PRAVO

UDK
343

VOL. 56.
Br 1.
Godina IX

BEOGRAD, 2018.

JANUAR – APRIL 2018.

SRPSKO UDRUŽENJE
ZA KRIVIČNOPRAVNU TEORIJU I PRAKSU

INSTITUT ZA KRIMINOLOŠKA
I SOCIOLOŠKA ISTRAŽIVANJA

REVIJA

ZA KRIMINOLOGIJU I KRIVIČNO PRAVO

BEOGRAD, 2018.

Savet časopisa

Prof. dr Zoran STOJANOVIĆ, redovni profesor Pravnog fakulteta Univerziteta u Beogradu u penziji; Prof. dr Đorđe IGNJATOVIĆ – redovni profesor Pravnog fakulteta Univerziteta u Beogradu; Akademik Igor Leonidovič TRUNOV – Ruska akademija nauka u Moskvi; Prof. dr Vid JAKULIN – Pravni fakultet Univerziteta u Ljubljani; Prof. dr Miodrag SIMOVIĆ – Pravni fakultet Univerziteta u Banja Luci; Janko LAZAREVIĆ – sudija Vrhovnog kasacionog suda; Dr Jovan ĆIRIĆ – sudija Ustavnog suda; Nenad VUJIĆ – direktor Pravosudne akademije.

Redakcija časopisa

Prof. dr Claus ROXIN - Pravni fakultet Univerziteta u Minhenu; Prof. dr Stanko BEJATOVIĆ – Pravni fakultet Univerziteta u Kragujevcu; Dr Jasmina KIURSKI – zamenik Republičkog javnog tužioca; Prof. dr Dragana KOLARIĆ – sudija Ustavnog suda; Prof. dr Milan ŠKULIĆ – sudija Ustavnog suda; Prof. dr Božidar BANOVIĆ – Fakultet bezbednosti Univerziteta u Beogradu; Prof. dr Đorđe ĐORĐEVIĆ - Kriminalističko policijska akademija u Beogradu; Doc. dr Veljko TURANJANIN – Pravni fakultet Univerziteta u Kragujevcu; Doc. dr Dragana ČVOROVIĆ – Kriminalističko policijska akademija u Beogradu; Dr Vladan JOLDŽIĆ – Institut za kriminološka i sociološka istraživanja u Beogradu; Dr Sanja ĆOPIĆ – Institut za kriminološka i sociološka istraživanja u Beogradu; Dr Ana BATRICEVIĆ – Institut za kriminološka i sociološka istraživanja u Beogradu; Dr Olivera PAVIĆEVIĆ – Institut za kriminološka i sociološka istraživanja u Beogradu.

Glavni i odgovorni urednik časopisa

Dr Ivana STEVANOVIĆ, Institut za kriminološka i sociološka
istraživanja u Beogradu

Urednik časopisa

Dr Milica KOLAKOVIĆ-BOJOVIĆ - Institut za kriminološka i sociološka
istraživanja u Beogradu

Sekretar redakcije časopisa

Mr Ivana STEPANOVIĆ – Institut za kriminološka i sociološka
istraživanja u Beogradu

ISSN 1820-2969

Časopis izdaju: Srpsko udruženje za krivičnopravnu teoriju i praksu
i Institut za kriminološka i sociološka istraživanja u Beogradu

---

Časopis izlazi tri puta godišnje.
Radove i ostalu poštu u vezi sa časopisom slati na
E-mail: sekretar.revija@gmail.com

U troškovima izdanja časopisa učestvovalo je Ministarstvo prosvete,
nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije
i Pravosudna akademija u Beogradu

Štampa i priprema: „Službeni Glasnik“ Beograd.
Tiraž: 300 primeraka

Editorial council

Professor Zoran STOJANOVIC, PhD – University of Belgrade, Faculty of Law; Professor Djordje IGNJATOVIC, PhD – University of Belgrade, Faculty of Law; Academic Igor Leonidovic TRUNOV, PhD – Russian Academy of Sciences, Moscow; Professor Vid JAKULIN, PhD – Faculty of Law, University of Ljubljana; Professor Miodrag SIMOVIC, PhD – Faculty of Law – University of Banja Luka; Janko LAZAREVIC – Supreme Court of Cassation Judge; Jovan CIRIC, PhD – Constitutional Court Judge; Nenad VUJIC – director of the Judicial Academy

Editorial board

Professor Claus ROXIN, PhD – Faculty of Law, University of Munich; Professor Stanko BEJATOVIC, PhD – Faculty of Law, University of Kragujevac; Jasmina KIURSKI, PhD – Deputy Republic Public Prosecutor; Professor Dragana KOLARIC, PhD – Constitutional Court Judge; Professor Milan SKULIC, PhD – Constitutional Court Judge; Professor Bozidar BANOVIC, PhD – Faculty of Security Studies, University of Belgrade; Professor Djordje DJORDJEVIC, PhD – The Academy of Criminalistic and Police Studies – Belgrade; Professor Veljko TURANJANIN, PhD – Faculty of Law, University of Kragujevac; Professor Dragana CVOROVIC, PhD – The Academy of Criminalistic and Police Studies – Belgrade; Vladan JOLDZIC, PhD – Institute of Criminological and Sociological Research, Belgrade; Sanja COPIC, PhD – Institute of Criminological and Sociological Research, Belgrade; Ana BATRICEVIC, PhD – Institute of Criminological and Sociological Research, Belgrade; Olivera PAVICEVIC, PhD – Institute of Criminological and Sociological Research, Belgrade.

Editor in chief

Ivana STEVANOVIĆ, PhD - Institute of Criminological
and Sociological Research, Belgrade

Editor

Milica KOLAKOVIC-BOJOVIC, PhD - Institute of Criminological
and Sociological Research, Belgrade

Editorial board Secretary

Ivana STEPANOVIC, MA – Institute of Criminological
and Sociological Research, Belgrade

ISSN 1820-2969

The Journal is issued by: Serbian Association for Criminal Law Theory and Practice
and Institute of Criminological and Sociological Research in Belgrade.

The Journal is published three times a year.
Send scientific articles and other papers relevant for the Journal via E-mail:
sekretar.revija@gmail.com

The Ministry of Education, Science and Technological Development
and Judicial Academy in Belgrade participated
in the coverage of this Journal's publishing costs.

Printed and arranged by: "Službeni Glasnik",
Belgrade Number of prints: 300

**REVIJA
ZA KRIMINOLOGIJU I KRIVIČNO PRAVO**

VOL 56. BR. 1. BEOGRAD JANUAR-APRIL 2018.

UDK 343 ISSN 1820-2969

S A D R Ź A J

ČLANCI:

1. Miodrag SIMOVIĆ, Mile ŠIKMAN: Krivičnoprocesne radnje u suzbijanju teških oblika kriminaliteta 9
2. Mladen JELIČIĆ: Prekršajni nalog i problemi u praksi 33
3. Aleksandar R. IVANOVIĆ: krađa usluga u krivičnom zakonodavstvu Sjedinjenih Američkih Država 55
4. Vukan SLAVKOVIĆ: Nasilje u porodici u savremenom uporednom krivičnom zakonodavstvu 75
5. Siniša MORAVAC: O ciljevima krivičnog postupka 97
6. Darko JOKIĆ: Prepoznavanje lica na osnovu glasa – oblici, ograničenja i pravila 115
7. Muamer NICEVIĆ, Branko LEŠTANIN: Predlog izmena i dopuna ZKP Srbije u cilju unapređenja rada policije 127
8. Aleksa MAKSIMOVIĆ, Aleksandar MILJKOVIĆ, Jelena MIŠIĆ, Milan ČABARKAPA, Dragan RANĐELOVIĆ: Analiza i projektovanje android aplikacije za slanje SOS poruka u slučaju opasnosti 141

OSVRTI:

9. Đorđe IGNJATOVIĆ: Osvrt na jednu knjigu iz oblasti socijalne patologije. 157

**JOURNAL
OF CRIMINOLOGY AND CRIMINAL LAW**

VOL 56. No. 1.	BEOGRAD	JANUAR-APRIL 2018.
UDK 343		ISSN 1820-2969

CONTENTS

ARTICLES:

1. Miodrag SIMOVIĆ, Mile ŠIKMAN: Criminal procedure
in prevention of serious crime 9
2. Mladen JELIČIĆ: A Misdemeanor order and
problems in practice 33
3. Aleksandar R. IVANOVIĆ: Theft of services in criminal
legislation
of the United States of America 55
4. Vukan SLAVKOVIĆ: Domestic violence in modern
comparative criminal legislation 75
5. Siniša MORAVAC: On the aims of criminal procedure. 97
6. Darko JOKIĆ: Earwitness identification – types,
restrictions and rules 115
7. Muamer NICEVIĆ, Branko LEŠTANIN: Proposals
of amendment of the serbian CPC in order to improve policing 127
8. Aleksa MAKSIMOVIĆ, Aleksandar MILJKOVIĆ, Jelena MIŠIĆ,
Milan ČABARKAPA, Dragan RANĐELOVIĆ:
Analysis and design of Android application for sending
SOS messages in case of emergency 141

REVIEW:

9. Đorđe IGNJATOVIĆ: Review of the on book from
the social pathology field 157

Akademik prof. Miodrag SIMOVIĆ*
Sudija Ustavnog suda BiH i redovni profesor
Pravnog fakulteta Univerziteta u Banjoj Luci
Doc. dr Mile ŠIKMAN**
Pravni fakultet i Fakultet bezbjednosnih nauka
Univerziteta u Banjoj Luci

Originalni naučni rad
UDK: 343.132:343.232, 343.985
Priljeno: 01. aprila. 2018. god.

KRIVIČNO PROCESNE RADNJE U SUZBIJANJU TEŠKIH OBLIKA KRIMINALITETA

Suzbijanje teških oblika kriminaliteta posljednjih godina je u fokusu pažnje upravo zbog težine tih krivičnih djela. Ipak, u ovom slučaju ne misli se na sva teška krivična djela, već isključivo na terorizam i organizovani kriminalitet, kao i na naročito teške slučajeve korupcije i privrednog kriminaliteta. U tom smislu, kada se govori o krivičnim procesnim radnjama, prvenstveno se govori o posebnim istražnim radnjama. O tome je do sada zasnovan poprilično jasan teorijski okvir, ali i određena sudska praksa. Međutim, osim posebnih istražnih radnji koje su supsidijarnog karaktera, suzbijanje ovih krivičnih djela nezamislivo je i bez drugih krivičnih procesnih radnji, prije svega radnji dokazivanja, uključujući i zaštićenog svjedoka, te sporazum o priznanju krivice, ali i praćenje finansijskih tokova novca i oduzimanje nelegalno stečene imovine. Zapravo, jedino kombinacijom posebnih istražnih radnji, radnji dokazivanja i oduzimanja nelegalno stečene imovine moguće je kreirati efikasan odgovor na teške oblike kriminaliteta. Posebnim istražnim radnjama moguće je otkriti ova krivična djela i prikupiti ključne dokaze, ali bez primjene ostalih radnji dokazivanja, te sprovođenja postupka oduzimanja nelegalno stečene imovine, neće se ostvariti svrha krivičnopravne reakcije na najteže oblike kriminaliteta. Predmet ovog rada

---

* E-mail: vlado_s@blic.net

** E-mail: milesikman79@gmail.com

jeste primjena krivičnoprocesnih radnji u suzbijanju teških oblika kriminaliteta (organizovanog kriminaliteta, terorizma, korupcije i teških oblika privrednog kriminaliteta). Cilj je da se sagledaju njihove specifičnosti, osnovi kriminalističke metodike prilikom njihove primjene, te poteškoće prilikom dokazivanja navedenih krivičnih djela.

Ključne riječi: krivično procesne radnje, teška krivična djela, radnje dokazivanja, zaštićeni svjedok, sporazum o priznanju krivice, oduzimanje nelegalno stečene imovine.

Uvod

Suzbijanje teških oblika kriminaliteta sve je više u fokusu stručne i naučne javnosti, ali i opšte, jer su ova pitanja postala pitanja od vitalnog značaja za državu i društvo. S druge strane, problemi terorizma i organizovanog kriminaliteta istovremeno su i problemi međunarodne zajednice, a ovi fenomeni često se označavaju kao prijetnja međunarodnom miru i bezbjednosti.¹ Međunarodno pravo se usredsređuje na one akte terorizma koji ne ugrožavaju bezbjednost i osnovne vrijednosti samo jedne države, već pogađaju šire interese, prije svega neku univerzalnu vrijednost koja ne smije da se podredi nikakvom, ma kako plemenitom i razumljivom, političkom cilju (Đurić-Atanasievski, 2008). Popis oblika ispoljavanja transnacionalnog organizovanog kriminaliteta nije konačan, ali bi sigurno obuhvatao trgovinu ljudima, krijumčarenje migranata, trgovinu opojnim drogama, krijumčarenje vatrenog oružja, trgovinu ekološkim resursima, falsifikovanje dobara i usluga, pomorska piratstva i visokotehnološki kriminal (UNDOC, 2010). Korupcija i privredni kriminalitet stvaraju višestruke posljedice po cjelokupno društvo, u svim njegovim segmentima (Simović, Šikman, 2017: 271). Na njihov štetan uticaj i posljedice ne treba dodatno ukazivati s obzirom na to da je jasno da ugrožavaju političku i ekonomsku stabilnost u zemlji, vladavinu prava, ljudska prava i ekonomski razvoj.²

---

1 Više o ovoj temi: Kancelarija Ujedinjenih nacija za borbu protiv terorizma – UNCCT (<http://www.un.org/en/counterterrorism/>) i Kancelarija Ujedinjenih nacija protiv droga i kriminala – UNODC (<https://www.unodc.org/unodc/en/organized-crime/intro.html>).

2 Tako npr. prema Informaciji o stanju bezbjednosti u BiH za 2016. godinu evidentirana krivična djela privrednog kriminala su u porastu, pri čemu je registrovano 1.319 krivičnih djela protiv privrede, poslovanja i bezbjednosti platnog prometa iz oblasti poreza i carina, što je za 8,64% više nego u prethodnoj godini. Materijalna šteta nastala izvršenjem krivičnih djela privrednog kriminaliteta je, prema izvještajima, na nivou Bosne i Hercegovine u 2016. godini iznosila 99.755.217 KM, kroz finansijski sistem BiH u legalne novčane tokove ubačeno je 32.084.951,95 KM nelegalno stečenog novca, dok je pričinjena materijalna šteta od prijavljenih krivičnih djela iznosila

U kontekstu suzbijanja navedenih teških oblika kriminaliteta krivičnopravni pristup zauzima posebno mjesto. Sprečavanje i suzbijanje teških oblika kriminaliteta može se posmatrati kroz elemente kriminalne politike, krivičnog prava, krivičnog procesnog prava i kriminalistike³ (Simović, Šikman, 2017: 59). Ipak, razmatranje ovih pitanja treba da se kreće u granicama adekvatnosti krivičnopravnog reagovanja, odnosno shvatanjem da krivično pravo treba da bude samo jedno od sredstava za suzbijanje teških oblika kriminaliteta (Stojanović, Kolarić, 2014: 27). Naime, stroža kaznena politika jeste rezultat zvanične političke retorike, koja strogim kaznama i kažnjavanjem i za najsitnije prestupe („nulta tolerancija“ kriminala) u vremenu opšte nesigurnosti zadobija naklonost javnosti⁴ (Ristivojević, 2013: 322–323). Međutim, ozbiljnija posljedica ove prakse jeste, osim zadovoljenja javnosti, rast osuđeničke populacije, prenaseljenost zatvora, posljedično i uvećani troškovi (Soković, 2011: 216), ali i opasnost da se krivično pravo pretvori u tzv. neprijateljsko krivično pravo, pravo koje nije namijenjeno građanima koji su učinili krivično djelo, već neprijateljima društva, i to u globalnim razmjerama (Stojanović, Kolarić, 2014: 28). Zbog toga, krivično procesne odredbe koje se tiču suprotstavljanja teškim oblicima kriminala treba da se odnose na suprotstavljanje takvim oblicima kriminala na način na koji se u okvirima pravnog sistema reaguje na potrebu djelotvornog otkrivanja i dokazivanja krivičnih djela koja spadaju u taj oblik kriminala. Ono, zapravo, predstavlja predviđanje posebnih procesnih pravila, a time i posebnih metoda otkrivanja i istrage krivičnih djela teškog kriminala s ciljem da se na efikasan način⁵ dođe do dokaznih materijala za otkrivanje, rasvjetljavanje i presuđivanje konkretne krivične stvari (Savjet Evrope, 2005). U vezi s tim je i osnovni *ratio legis* za utvrđivanje posebnih krivično procesnih pravila u pogledu teških oblika kriminaliteta

---

30.026.846,00 KM (pričinjena šteta za tri pravna lica na području BiH), što je skoro pet puta više nego u 2015. godini (Ministarstvo bezbjednosti BiH, 2017).

- 3 Upravo iz tih razloga, autori ovog rada objavili su monografiju *Krivičnopravno reagovanje na teške oblike kriminaliteta* u izdanju Pravnog fakulteta Univerziteta u Banjoj Luci 2017. godine kao izraz potrebe da se na sveobuhvatan način, na jednom mjestu, sažmu osnovni principi kriminalno-političkog, kriminološkog, krivičnopravnog (materijalnog, procesnog i izvršnog) i kriminalističkog sprečavanja i suzbijanja terorizma, organizovanog kriminala, te korupcije i privrednog kriminaliteta kao teških oblika kriminala. Neki od rezultata istraživanja navedeni su u ovom radu, što je na adekvatan način označeno.
- 4 Punitivna javnost i punitivni populizam označavaju donošenje normi krivičnog prava pod pritiskom, prije svega javnosti (*vox populi*), ali i određenim političkim potrebama, što za posljedicu ima populističku kriminalnu politiku koja može da ima dugoročne i štetne posljedice po krivično pravo. (Ristivojević, 2013: 322–323).
- 5 Ovo zato što je upravo kod ovih oblika kriminaliteta nesporna nužnost, neophodnost i opravdanost što efikasnije primjene krivičnopravne prinude, a neophodan uslov za to je i efikasniji krivični postupak (Bejatović, 2010: 387).

koja se, u suštini, svode na kreiranje odgovarajućeg normativnog ambijenta u okviru kojeg se krivična djela organizovanog kriminaliteta lakše i jednostavnije mogu rješavati i dokazivati (Škulić, 2015: 476). Navedeni koncept, koji se prije svega tiče primjene posebnih istražnih radnji, poprilično je jasan i nema mnogo dilema.⁶ To istovremeno ne znači da druge krivično procesne radnje nisu potrebne. Naprotiv, one su neophodne, pri čemu je nezamislivo prikupljanje dokaza bez ovih radnji. Ono što karakteriše primjenu ovih radnji jeste niz specifičnosti kada je riječ o suzbijanju teških oblika kriminaliteta (Simović, Šikman, 2017: 394). Zbog toga je potrebno ukazati na neke od njih, kada je riječ o primjeni radnji dokazivanja, zaštićenog svjedoka, sporazuma o priznanju krivice i oduzimanja nelegalno stečene koristi u suzbijanju organizovanog kriminaliteta, terorizma, korupcije i drugih teških oblika kriminaliteta. Istovremeno, nužno je pridržavanje svih zakonom propisanih uslova primjene ovih radnji,⁷ kao i njihove forme,⁸ bez obzira na težinu i stepen izvršenih krivičnih djela, što njihovu primjenu čini još složenijom.

1. Radnje dokazivanja kod teških oblika kriminaliteta

Kada se govori o radnjama dokazivanja kod teških oblika kriminaliteta, nemoguće je govoriti o svim radnjama dokazivanja (Ljubenić, Kralj, Gluščić, 2008), jer je njihov broj neograničen (Galkin, 1958, citirano u M. Simović, V. Simović, 2016: 385). Zbog toga smo se za potrebe ovog rada ograničili na neke od njih, i to: pretresanje stana, prostorija i lica, ispitivanje osumnjičenog, saslušanje

-
- 6 Naime, u prethodnim godinama krivičnopravni okvir primjene posebnih istražnih radnji unapređivan je nekoliko puta, a problemi koji su nastali prilikom primjene ovih radnji identifikovani su i u dobroj mjeri otklonjeni. Posljednji primjeri jesu odluke Evropskog suda za ljudska prava u predmetima *Dragojević protiv Hrvatske* (2015), *Bašić protiv Hrvatske* (2016) i *Matanović protiv Hrvatske* (2017), koje su doprinijele da se neadekvatna sudska praksa povodom primjene posebnih istražnih radnji otkloni (Šikman, 2017). Slobodno možemo reći da su navedene odluke uticale na sudske praksu u regionu, a ne samo u Hrvatskoj.
  - 7 Pored procesnih principa koji se odnose na pojedine vrste procesnih radnji, postoje i principi koji se tiču forme (načina) preduzimanja procesnih radnji uopšte, i to: (1) princip usmenosti i princip pismenosti, (2) princip javnosti, (3) princip neposrednosti, (4) princip procesne ekonomije i (5) princip lojalnosti i poštenja učesnika u postupku i suzbijanja zloupotrebe njihovih procesnih prava (M. Simović, V. Simović, 2016: 283).
  - 8 Forma procesne radnje odnosi se na određivanje načina i mjesta njenog obavljanja, te zavisi od procesne radnje na koju se odnosi i uvijek joj je prilagođena. Zakon nema normi o formi koje bi se odnosile na sve procesne radnje, već ima posebne odredbe o formi za pojedine radnje (ispitivanje osumnjičenog odnosno optuženog, saslušanje svjedoka, pretresanje stana itd.) (M. Simović, V. Simović, 2016: 300).

svjedoka, uviđaj i rekonstrukciju događaja, vještačenje. Navedenim, ali i drugim radnjama dokazivanja prikupljaju se materijalni i lični dokazi koji služe pri utvrđivanju činjenica u krivičnom postupku i kojima se obezbjeđuju dokazi važni za krivični postupak, koji su neophodni za dokazivanje krivičnih djela teških oblika kriminaliteta.

Kako je riječ o teškim oblicima kriminaliteta, preduzimanje ovih radnji karakteriše niz specifičnosti, te je neophodno izgraditi posebnu metodiku njihovog preduzimanja. Takođe, u slučajevima teških oblika kriminaliteta, prilikom preduzimanja navedenih radnji neophodno je uključiti veći broj lica (kriminalističkih tehničara, svjedoka i sl.), kao i koristiti više materijalno-tehničkih sredstava, što dodatno utiče na složenost njihovog preduzimanja (Simović, Šikman, 2017: 394). Isto tako, treba navesti da Zakon o krivičnom postupku BiH⁹ ne sadrži posebne odredbe kada je riječ o suzbijanju teških oblika kriminaliteta, već se radnje dokazivanja koje se koriste prilikom obezbjeđivanja dokaza u krivičnim predmetima teških oblika kriminaliteta preduzimaju na način i po postupku kako je to propisano ovim zakonom.

1.1. Pretresanje stana, prostorija i lica

Pretresanje stana, prostorija i lica osumnjičenog, odnosno optuženog i drugih lica, kao i njihovih pokretnih stvari van stana posebno je važno u suzbijanju teških oblika kriminaliteta iz najmanje dva razloga. Prvo, zato što ova radnja dokazivanja obuhvata i pretresanje kompjuterskih sistema,¹⁰ uređaja za pohranjivanje kompjuterskih i elektronskih podataka, kao i mobilnih uređaja,¹¹ a opšte je poznato koliko se navedena sredstva i uređaji koriste u kriminalne svrhe. Naime, očitavanjem sadržaja mobilnih telefona: biranih brojeva, propuštenih poziva, SMS poruka i telefonskih imenika može se nedvosmisleno utvrditi međusobna komunikacija organizatora i članova organizovane kriminalne grupe, a koje se komunikacije, prema brojevima telefona i vremenu poziva, podudaraju s

---

9 Zakon o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine, „Službeni glasnik BiH“, br. 3/03, 32/03, 36/03, 26/04, 63/04, 13/05, 48/05, 46/06, 76/06, 29/07, 32/07, 53/07, 76/07, 15/08, 58/08, 12/09, 16/09, 93/09 i 72/13.

10 Na primjer, u presudi Suda BiH navodi se da: „Prilikom pretresa objekta u kojem stanuje optuženi pronađeni su određeni predmeti, između ostalog i računar marke Toshiba, te je navedeni predmet privremeno oduzet. Vještačenjem ovog oduzetog predmeta u predmetnoj istrazi može se doći do podataka koji se mogu povezati s predmetnim krivičnim djelima“. u: Presuda Suda BiH broj S 1 2 K 018991 15 K od 31. 10. 2016. godine.

11 Član 51. stav 2. ZKPBiH.

rezultatima dobijenim posebnim istražnim radnjama.¹² S druge strane, specifičnost pretresanja stana, ostalih prostorija i pokretnih stvari osumnjičenih za teške oblike kriminaliteta ogleda se i u tome da ovu dokaznu radnju, istovremeno, treba vršiti prema više osumnjičenih lica na više lokacija, a vrlo često koristiti procesnu mogućnost pretresanja bez naredbe.¹³ Radi se o tzv. grupnom pretresanju, koje je karakteristično po tome što se povodom razjašnjavanja iste krivične stvari pretraživanje obavlja istovremeno na više lokacija kako bi se spriječilo dogovaranje između saučesnika¹⁴ (Šikman, 2011: 313). Pored toga, ova radnja je vrlo često predmet prigovaranja odbrane koja navodi bitnu povredu odredaba krivičnog postupka, osporavajući zakonitost izvršenog pretresanja,¹⁵ zbog čega je izuzetno važno da se ova radnja preduzima u skladu sa Zakonom o krivičnom postupku i na način koji je u njemu propisan.

1.2. Ispitivanje osumnjičenog

Ispitivanje osumnjičenog predstavlja „obaveznu“¹⁶ procesnu radnju kojom se pribavlja njegov iskaz, tj. izjava koju on u tom svojstvu daje o krivičnom djelu koje mu se stavlja na teret i o drugim pitanjima krivične stvari koja je predmet suđenja. Iskaz osumnjičenog važan je s obzirom na to da sadrži detaljne opise situacija, vremenski i logičan slijed događaja koje mogu dati samo lica koja su

---

12 Presuda Suda BiH broj S1 2 K 017901 15 K od 5. 5. 2017. godine.

13 Praksa je pokazala da se u radu na dokazivanju, u fazi istrage, pojedinih teških krivičnih djela (ubistva, organizovanog kriminala, terorizma, razbojništva i razbojničke krađe i dr.) koristi usmeni zahtjev za izdavanje naredbe za pretres (član 56. stav 1) stana i drugih prostorija jer postoji opasnost od odlaganja vršenja ove radnje dokazivanja. Takođe, pored radnje pretresa stana i drugih prostorija, često je potrebno izvršiti i radnju pretresanja lica, i to po usmenoj naredbi suda, uz prethodno odobrenje tužioca. Ona se vrši iz jednostavnog razloga jer se može desiti da neko lice, koje je zatečeno u stanu ili prostoriji, po dolasku policijskih službenika ili u toku pretresa ima namjeru da se udalji iz prostorije ili objekta koji se pretresaju, te ukoliko postoji sumnja da će iz prostorije ili objekta iznijeti dokaze koji se traže, izvršice se lični pretres predmetnog lica (Vranješević, Hadžimahmutović, 2012: 30).

14 To zahtijeva veći broj policijskih službenika koji će vršiti navedenu dokaznu radnju, detaljno planiranje pretresanja itd., ali i koordinaciju svih učesnika u pretresanju prostorija osumnjičenih lica (Šikman, 2011: 313).

15 U konkretnom slučaju odbrana u žalbenom navodu konstatuje da je: „Pronađena droga zapravo podmetnuta, imajući u vidu da je optuženi zaustavljen od policije oko 19.00 sati, ali da tada nije vršen pretres, već da je samo sproveden u policijsku stanicu, te da je do momenta pretresa proteklo nekoliko sati, a da pritom optuženi nije bio u posjedu vlastitog automobila, već da su se ključevi istog nalazili kod policajaca“, u: Presuda Suda BiH broj S1 2 K 014960 17 Kž3 od 25. 5. 2017. godine.

16 Naime, članom 225. stav 3. Zakona o krivičnom postupku BiH propisano je da se optužnica ne može podići ako osumnjičeni nije bio ispitan.

učestvovala u takvim situacijama.¹⁷ Poseban značaj ima priznanje koje osumnjičeni može dati u svom iskazu¹⁸ (M. Simović, V. Simović, 2016: 413), pri čemu je jedan od najsigurnijih i najnespornijih načina dobijanja priznanja od osumnjičenog primjenjivanje taktike predočavanja dokaza (Simonović, Matijević, 2007: 363). S obzirom na to da je kod teških oblika kriminaliteta¹⁹ skoro uvijek riječ o slučajevima saučesništva, ispitivanje osumnjičenog bitno je dovesti u vezu sa saučesnicima²⁰ (Šikman, 2011: 319).

1.4. Saslušanje svjedoka

Saslušanje svjedoka se preduzima kada postoji vjerovatnoća da će svjedok svojim iskazom moći dati obavještenja o krivičnom djelu, učiniocu i o drugim važnim okolnostima.²¹ Sa aspekta suzbijanja teških oblika kriminaliteta posebno je značajno saslušanje zaštićenog svjedoka s obzirom na to da može biti riječ o licima koja svojim svjedočenjem mogu da daju ključne podatke u vezi s kriminalnom organizacijom i aktivnostima koje ona preduzima, pri čemu se na položaj zaštićenog svjedoka u postupku pred sudom primjenjuju odredbe posebnog zakona.²² Obično je riječ o licima koja su i sama pripadala kriminalnoj organizaciji, ali i učestvovala u vršenju nekih krivičnih djela tako da su njihova

---

17 Presuda Suda BiH broj S 1 2 K 018991 15 K od 31. 10. 2016. godine, str. 34.

18 Tako se u obrazloženju presude Suda BiH navodi da je: „Iz izvjava optuženog datim u fazi istrage / DT-8/, te iskaza datog na glavnom pretresu, nesporno utvrdio da je optuženi u inkriminisanom periodu boravio na području Sirije, da se borio se na strani Isila“, u: Presuda Suda BiH broj S 1 2 K 018991 15 K od 31. 10. 2016. godine, str. 24.

19 Na primjer, u jednom krivičnom predmetu lice koje se nalazi na izdržavanju kazne zatvora za teška krivična djela traži da razgovara s ovlaštenim službenim licem o okolnostima određenog izvršenog teškog krivičnog djela podmetanja eksplozivne naprave, daje podatke o licima koja su to učinila, ali i sebe stavlja u kontekst jednog od učesnika navedenog krivičnog djela i traži imunitet za svjedočenje. Postavlja se pitanje da li treba dati imunitet s obzirom na težinu krivičnog djela, o čemu odlučuje tužilac. S obzirom na izneseno, potrebno je izraditi kriterijume kojima bi se tužioc rukovodili u primjeni davanja imuniteta, što bi olakšalo postupanje i ovlaštenim službenim licima u agencijama za sprovođenje zakona kada lice zatraži imunitet. Prilikom izrade kriterijuma treba postaviti neka od pitanja kao što su težina krivičnog djela, njegovo učešće u tom krivičnom djelu, da li postoje i drugi načini otkrivanja tog krivičnog djela (Vranješević, Hadžimahmutović, 2012: 50).

20 Prilikom dobijanja iskaza od saučesnika, po pravilu, prvo treba saslušati onog koji pokazuje najviše volje za saradnjom da bi se podaci pribavljeni na taj način racionalno i taktički koristili prilikom saslušanja ostalih osumnjičenih. U kriminalistici se takav redoslijed saslušanja naziva „taktika klina“, jer podaci dobijeni od jednog osumnjičenog koji istinito kazuje služe kao klin koji se zabija u lažnu konstrukciju ostalih koji daju lažne izvještaje (Simonović, Matijević, 2007: 420).

21 Član 81. stav 1. ZKPBiH.

22 Član 91. ZKPBiH.

svjedočenja dragocjena (Simović, Šikman, 2017: 422). Kod njega ipak pretežu svojstva svjedoka (s obzirom na to da posjeduje većinu prava i dužnosti kojima se odlikuje procesni status svjedoka u krivičnom postupku), dok se procesni elementi koji su karakteristični za okrivljenog odnose samo na njegovu potencijalnu vezu s krivičnim djelom koja ukazuje na moguću krivičnu odgovornost (Škulić, 2015: 406). Na potrebu ozakonjenja ovog instituta ukazala je praksa s obzirom na to da su svjedoci često izloženi prijetnjama (Brkić, 2010: 701), uvredama, pa i fizičkim napadima, zbog čega u pojedinim slučajevima može izostati njihovo ispitivanje na glavnom pretresu.²³ Isto tako, kao svjedoci u krivičnim predmetima teških oblika kriminaliteta često se pojavljuju i policijski službenici koji su učestvovali u istragama navedenih krivičnih djela.²⁴ Posebna kategorija svjedoka jesu svjedoci – oštećeni, tj. žrtve krivičnih djela koje svojim iskazom daju neposredna saznanja o krivičnom djelu.²⁵ Ocjena o dokaznoj vrijednosti iskaza svjedoka, posebno zaštićenih svjedoka, donosi se primjenom dviju metoda: a) analizom samog iskaza i b) upoređivanjem dobijenog iskaza s drugim dokazima²⁶ (Simonović, Matijević, 2007: 295, 316).

---

23 U praksi Evropskog suda za ljudska prava (ESLJP) dopuštena su određena ograničenja prava na pravičan postupak, pa tako i prava optuženog da ispituje svjedoke optužbe. Tako su izuzeci od konfrontacijskog prava optuženog dopušteni u slučajevima „odsutnih svjedoka“ koji su dali iskaz tokom prethodnog postupka, a nisu mogli doći na raspravu iz objektivnih razloga za koje ne može biti odgovorna država. Dakle, izvođenje dokaza čitanjem iskaza svjedoka na glavnom pretresu, na način propisan zakonom, nije samo po sebi kršenje prava na pravično suđenje ukoliko se presuda ne zasniva isključivo na tim iskazima, već i na drugim dokazima, u: Presuda Suda BiH, broj S1 2 K 014960 17 Kž3 od 25. 5. 2017. godine.

24 Kao primjer može poslužiti izjava svjedoka, inače policijskog službenika, koji je detaljno opisao progres istražnog postupka, navodeći kako su istražni organi postepeno otkrivali nove članove grupe i *modus operandi* njihovog djelovanja. Tako se došlo do saznanja o komunikaciji osumnjičenih u vezi s nabavkom opojne droge, te o licu koje je organizator grupe na području BiH. Do preciznijih saznanja o međunarodnom djelovanju grupe došli su sprovođenjem posebne istražne radnje tajno praćenje i tehničko snimanje lica i vozila i ti snimci i fotografije su obuhvatili višestruke razmjene opojne droge između osumnjičenih lica, koju je jedan od osumnjičenih smještio u analni otvor i dalje prenosio u Republiku Hrvatsku. Navodi da je jedan od osumnjičenih prodaju droge vršio ili lično ili posredstvom drugog osumnjičenog, koji je bio njegov dostavljač, te da je prodaja droge išla putem više različitih lanaca, navodeći konkretne primjere, u: Presuda Suda BiH broj S1 2 K 017901 15 K od 5. 5. 2017. godine.

25 Tako su u Presudi Suda BiH oštećene u svojim iskazima detaljno opisale način na koji su pristale na pružanje seksualnih usluga, navele lica koja su im objasnila u čemu se sastoji njihov angažman, te opisale sva lica koja su na bilo koji način učestvovala u njihovom dolasku, pristanku na rad u objektu „AS“ i boravku u navedenom objektu, u: Presuda Suda BiH broj S 1 2 K 014792 14 K od 7. 3. 2017. godine.

26 Ove metode treba primjenjivati kumulativno u svakom konkretnom slučaju. Iskaz svjedoka uvijek treba neizostavno izanalizirati, provjeriti i uporediti s drugim dokazima. Tek poslije toga može se procijeniti njegova dokazna vrijednost (Simonović, Matijević, 2007: 295, 316).

1.4. Uviđaj i rekonstrukcija

Uviđaj se preduzima kada je za utvrđivanje neke važne činjenice u postupku potrebno neposredno opažanje,²⁷ radi pronalaženja i fiksiranja materijalnih dokaza. Cilj uviđaja je otkrivanje i prikupljanje materijalnih dokaza ili indicija o postojanju i vrsti krivičnog djela, koji mogu poslužiti pronalaženju i identifikaciji učinilaca djela ili u tome da se te činjenice razjasne ili da se utvrde tragovi²⁸ i posljedice krivičnog djela ili provjeri istinitost drugih dokaza (Petrović, 2004: 224). Uviđaj je po svojoj prirodi hitna istražna radnja, pa je blagovremenost osnovna karakteristika uviđaja. To važi i za vršenje ove radnje kod krivičnih djela teških oblika kriminaliteta. Zbog toga se prilikom obavljanja uviđaja treba držati taktičkih pravila kriminalistike o vršenju uviđaja, koja u svojoj ukupnosti čine uviđaj²⁹ (Simonović, 2004: 287).

Radi provjeravanja izvedenih dokaza ili utvrđivanja činjenica koje su od značaja za razrješenje stvari, organ koji vodi postupak može da odredi rekonstrukciju događaja, koja se obavlja tako što se ponavljaju radnje ili situacije u uslovima pod kojima se, prema izvedenim dokazima, događaj odigrao.³⁰ Ona takođe služi za razjašnjenje kontradiktornosti sadržanih u saslušanju svjedoka, u iskazu osumnjičenog odnosno optuženog, provjeravanje pouzdanosti i vjerodostojnosti drugih dokaznih sredstava, preciziranje i dopunu datih iskaza, ali i za utvrđivanje novih, do tada nepoznatih relevantnih okolnosti.³¹

---

27 Član 92. ZKPBiH.

28 Obrada tragova je u savremenoj kriminalistici razvijena do nivoa posebnog učenja zahvaljujući trasologiji, tj. nauci o tragovima. Posebno je značajno pronalaženje i fiksiranje mikrotragova koji se „čulno opažaju” tek nakon okončanja uviđaja u kriminalističkoj laboratoriji, primjenom mikroskopa i drugih specijalnih postupaka (Simonović, 2004: 343).

29 Teroristički napad na jednu policijsku stanicu u Bosni i Hercegovini, tužilac Tužilaštva BiH vodi uviđaj, pomažu mu pripadnici FUP i Državne agencije za istrage i zaštitu BiH. Po dolasku na lice mjesta formira se operativni štab. Udaljavaju se lica koja su nepozvana ulazila u obezbijedenu zonu da vide šta se dogodilo, te su tom prilikom mogla uticati da se izmijeni lice mjesta i unište tragovi. Utvrđeno je i odakle treba krenuti s vođenjem uviđaja i uviđajnih radnji. Prilikom vršenja uviđaja kriminalistički tehničari sačinili su video-zapis, foto-dokumentaciju lica mjesta, skicu lica mjesta koja, u suštini, uvijek prati foto-dokumentaciju. Uzimaju se brisevi sa mjesta gdje je došlo do eksplozije, koji će, nakon njihovog vještačenja, ukazati na to da li je riječ o eksplozivu i o kojoj vrsti (Vranješević, Hadžimahmutović, 2012: 28).

30 Član 93. stav 1. ZKPBiH.

31 Tako je u jednom krivičnom predmetu nakon rekonstrukcije krivičnog djela ubistva utvrđeno da je žrtva ubijena hicem u potiljak, koji je tokom obračuna ispalio optuženi iz pištolja češka zbrojovka (ČZ). Vještak je pojasnio da je smrtonosni hitac prvo probio bočno staklo na vratima iza žrtve, koja je u kritičnom trenutku bila za volanom BMW, a zatim završio u potiljku oštećenog.

1.5. Vještačenje

Vještačenje se naređuje kada za utvrđivanje ili ocjenu neke važne činjenice treba pribaviti nalaz i mišljenje lica koja raspolažu potrebnim stručnim znanjem.³² Ako naučna, tehnička ili druga stručna znanja mogu pomoći sudu da ocijeni dokaze ili razjasni sporne činjenice, vještak kao posebna vrsta svjedoka može da svjedoči davanjem nalaza o činjenicama i mišljenja koji sadrže ocjenu o činjenicama.³³ Pitanje vještačenja posebno je značajno kada je riječ o rasvjetljavanju i dokazivanju svih relevantnih činjenica u vezi s teškim oblicima kriminaliteta (Šikman, 2011: 327), a naročito pojedina vještačenja, kao što su: DNK vještačenja,³⁴ vještačenje poslovnih knjiga,³⁵ fizičko-hemijska vještačenja,³⁶ vještačenje digitalnih dokaza,³⁷ kao i druge vrste vještačenja za koja su potrebna naučna znanja iz oblasti za koju se vodi postupak.³⁸

---

32 Član 95. ZKPBiH.

33 Npr. u jednoj presudi Suda BiH navodi se da je „nalaz i mišljenje navedenog vještaka prvostepeno vijeće prihvatilo kao objektivno i stručno, imajući u vidu da se radi o nalazu i mišljenju vještaka s dugogodišnjim iskustvom u oblasti u kojoj vještači, čija stručnost ničim konkretnim nije dovedena u pitanje od strane odbrane“, u: Presuda Suda BiH broj S1 2 K 018991 16 Kž 3 od 7. 4. 2017. godine.

34 Analizu DNK može vršiti isključivo institucija koja posjeduje potrebnu stručnost u smislu osoblja i opreme da obavlja forenzičku DNK analizu za ovu vrstu vještačenja (član 112. ZKPBiH).

35 Kod krivičnih djela protiv privrede i platnog prometa, kao i kod krivičnih djela protiv službene dužnosti najčešće se kao radnja dokazivanja koristi vještačenje poslovnih knjiga.

36 Tako se npr. u presudi Suda BiH navodi: „Primjenom navedenih metoda, vještak je utvrdila da materije koje su dostavljene na vještačenje sadrže psihotropne supstance koje su se nalazile u postojećoj bazi podataka, i to: 1) dva traga u vidu dva PVC paketića, oduzeta od lica D. D., u kojima je utvrđeno prisustvo psihotropne komponente kokain u ukupnoj količini od 0,945 grama; 2) dvije šprice s nepoznatom tekućinom, oduzete od P. M., u kojima je utvrđeno prisustvo metadona, 3) smeđa materija dostavljena u bijeloj papirnoj koverti, označena sa „S. D.“, u kojoj se nalazila prozirnica vrećica sa 15 paketića, sa smeđom materijom, ukupne količine od 4,278 grama, kao i tragovi iz šprice s crveno-smeđom tečnošću i tragovi sa plastične ploče, aluminijska folija smotana u obliku cjevčice, papir smotan u obliku cjevčice i tragovi s metalne kašike koji su sadržavali diacetilmorfin – heroin“, u: Presuda Suda BiH broj S1 2 K 017901 15 K od 5. 5. 2017. godine.

37 Tako se u jednom predmetu Tužilaštvo pozvalo na izvršena vještačenja oduzetog računara i analize komunikacije preko Skypa, iz kojih proizlazi da je optuženi boravio na području Sirije, te učestvovao u borbenim dejstvima Islamske države. Presuda Suda BiH broj S1 2 K 018991 15 od 31. 10. 2016. godine.

38 Tako je u jednom krivičnom predmetu pred Sudom BiH svoj nalaz i mišljenje dao vještak, koji je po zanimanju profesor univerziteta, a predaje nekoliko stručnih predmeta iz oblasti bezbjednosti i nesumnjivo posjeduje respektabilna naučna znanja iz navedene oblasti. Naime, optuženi se u optužnici dovode u vezu sa „vehabizmom“ („u okviru tzv. vehabijske zajednice“), te je ovaj aspekt bitan za razumijevanje konteksta inkriminisanog događaja, u: Presuda Suda BiH broj S1 2 K 007723 12 K od 6. 12. 2012. godine.

2. Sporazum o priznanju krivice u krivičnim predmetima teških oblika kriminaliteta

Sporazum o priznanju krivice je procesna ustanova koja omogućava efikasan završetak krivičnog postupka, a karakteriše je potpuni izostanak dokaznog postupka (M. Simović, V. Simović, 2014: 100). Krajnji cilj pregovaranja o krivici jeste da se zaključi sporazum o priznanju krivice³⁹ (ugovor u pisanoj formi⁴⁰), koji sačinjavaju tužilac, osumnjičeni odnosno optuženi i njegov branilac⁴¹ (M. Simović, V. Simović, 2014: 403–410). To je sporazum *sui generis*, ne i ugovor koji sačinjavaju stranke i branilac s ciljem da okončaju određeni krivično procesni predmet bez održavanja glavnog pretresa koji obavezno podnose sudu, a koji proizvodi pravne posljedice ne neposredno, već presudom koju donosi sud nakon što je prethodno prihvatio sporazum⁴² (Blagojević, 2005: 276). Sporazum o priznanju krivice, bez obzira na njegovu konsenzualnu prirodu, mora da bude praćen odgovarajućim dokazima⁴³ u smislu stvarne krivice osumnjičenog odnosno optuženog za krivično djelo koje mu se optužnim aktom stavlja na teret, i to na način i pod okolnostima kako je to opisano u optužnom aktu (Gagula, 2016: 95). Naime, postojanje dovoljno dokaza o krivici optuženog u praktičnom smislu predstavlja utvrđivanje krivice optuženog⁴⁴ jer krivičnopravna sankcija može da se izrekne samo krivično odgovornom učiniocu krivičnog djela. Predmet sporazuma mogu da budu sva krivična djela propisana u krivičnom zakonu, bez obzira na propisanu krivičnopravnu sankciju (Savjet Evrope, 2005: 623) ako su u skladu s propisanim uslovima⁴⁵ pod kojima osumnjičeni odnosno optuženi priznaje

---

39 Ovaj institut je u određenoj mjeri ekvivalent institutu „dogovorene krivice” iz anglosaksonskog prava. Izvorno, a i u novom krivičnopravnom zakonodavstvu BiH, osnovni *ratio* ovog instituta je smanjenje broja suđenja i pojeftinjenje postupka. S druge strane, ovaj institut se u jurisdikcijama anglosaksonskog prava koristi i za dobijanje određenih informacija i svjedočenja protiv drugih lica, a u najvećem broju slučajeva protiv organizovane kriminalne grupe ili mreže, što može biti veoma pozitivno (M. Simović, V. Simović, 2014: 403–410).

40 Član 231. stav 4. ZKPBiH.

41 Prisustvo branioca cijeni se prema zakonskim uslovima iz člana 45. stav 5. i člana 46. ZKPBiH.

42 Dakle, ako sud prihvati sporazum o priznanju krivice, izjava optuženog unijeće se u zapisnik i nastavi s pretresom za izricanje krivičnopravne sankcije predviđene sporazumom (član 231. stav 7. ZKPBiH).

43 Član 231. stav 6. tačka b) ZKPBiH.

44 Krivica postoji ako je učinilac u vrijeme izvršenja krivičnog djela bio uračunljiv i pri tome postupao s umišljajem (član 33. stav 1. KZBiH), kao i ako je počinilac postupao iz nehata ako je to zakonom izričito predviđeno (član 33. stav 2. KZBiH).

45 Član 231. stav 6. ZKPBiH.

krivicu i oni se prvenstveno odnose na vrstu i visinu krivične sankcije (M. Simović, V. Simović, 2014: 101). Može se predložiti izricanje kazne ispod zakonom određenog minimuma kazne zatvora za to krivično djelo, odnosno blaža sankcija za osumnjičenog odnosno optuženog u skladu s krivičnim zakonom.⁴⁶ Iako je riječ o teškim oblicima kriminaliteta, sudska praksa priznaje primjenu sporazuma o priznanju krivice. Ipak, praktični problemi prilikom primjene sporazuma o priznanju krivice mogu lako nastati kod krivičnih djela homogenog koneksiteta.⁴⁷ U ovakvim situacijama praktično se dešava da je osumnjičeni/optuženi voljan da zaključi sporazum s tužilaštvom za jedno ili za samo neka od učinjenih djela, dok izvršenje preostalih (jedno ili više njih) ne želi priznati ili u slučajevima saučesništva kada jedan osumnjičeni/optuženi zaključi sporazum o priznanju krivice, dok ostali ostanu u redovnom toku postupka i ne odreknu se svog prava na suđenje, odnosno negiraju svoju krivicu do kraja postupka (Gagula, 2016: 108).

Upravo su ovo neka pitanja koja se mogu dovesti u vezu kada se primjenjuje sporazum o priznanju krivice kod teških oblika kriminaliteta. Tako se može razmatrati pitanje visine izrečene kazne zatvora, posebno u kontekstu prijedloga da se izrekne kazna ispod zakonom propisanog minimuma. Naime, u pojedinim slučajevima, odlučujući o krivičnopravnoj sankciji, a imajući u vidu odredbe krivičnog zakonodavstva, sud je zaključio da je izrečena kazna srazmjerna težini djela i stepenu krivice optuženog.⁴⁸ Pri tome je sud kod optuženog od olakšavajućih okolnosti cijenio činjenicu priznanja izvršenja krivičnog djela i njegovo korektno držanje pred sudom, te činjenicu da ranije nije osuđivan. Prilikom odmjeravanja kazne optuženom sud nije našao elemente koji bi se mogli okarakterisati kao otežavajuće okolnosti.⁴⁹ Pored navedenog, kada je u pitanju odmjeravanje kazne, primjetno je da sud vrlo često izriče kaznu ispod zakonom propisanog minimuma. Naime, očigledno je da tužilaštvo koristi mogućnost predlaganja izricanja kazne ispod zakonom određenog minimuma kazne zatvora za to krivično djelo, odnosno blažu sankciju za osumnjičenog odnosno optuženog u skladu s krivičnim zakonom, što sud u najvećem broju slučajeva i prihvata, uz navođenje naročito olakšavajućih okolnosti.⁵⁰

---

46 Član 231. stav 3. ZKPBiH.

47 Ovaj (homogeni) koneksitet postoji kada se u dva krivična slučaja, ili više njih, podudaraju subjektivni ili objektivni elementi, tj. u svakom od ovih slučajeva isti je osumnjičeni, odnosno optuženi ili krivično djelo (Gagula, 2016: 108).

48 U konkretnom slučaju optuženi je osuđen na kaznu zatvora od šest mjeseci, što je u granicama zakonom propisanog minimuma, u: Presuda Suda BiH broj S 1 2 K 014792 14 K od 7. 3. 2017. godine.

49 Presuda Suda BiH broj S 1 2 K 014792 14 K od 7. 3. 2017. godine.

50 Tako, iako je odredbom člana 250. stav 2. KZ BiH kojom se terete optuženi predviđena kazna zatvora od najmanje pet godina, sud je, cijeneći okolnosti slučaja, utvrdio da postoje naročito olakšavajuće okolnosti koje ukazuju da će se u konkretnom slučaju svrha kažnjavanja postići odmjeravanjem kazne optuženim ispod zakonskog minimuma kazne predviđene za ovo krivično djelo. Sud

dok se otežavajuće okolnosti ne nalaze ili se pak u flagrantnijim slučajevima cijene kao nebitne.⁵¹ Ipak, još drastičnijim se čine primjeri okončavanja krivičnih postupka izricanjem kazni zatvora po osnovu sporazuma o priznanju krivice za krivična djela terorizma i povezana krivična djela, kao što su finansiranje terorizma, javno podsticanje na terorističke aktivnosti, vrbovanje radi terorističkih aktivnosti, obuka za izvođenje terorističkih aktivnosti, organizovanje terorističke grupe i protivzakonito formiranje i pridruživanje stranim paravojnim ili parapolicijskim formacijama. Tako je institut sporazuma o priznanju krivice korišćen u mnogim krivičnim postupcima koji su vođeni u predmetima krivičnih djela terorizma i povezanih krivičnih djela. U jednom slučaju optuženi je odveden u Siriju kao maloljetnik 2013. godine, priznao je učešće u formacijama Isila, te na kraju pobjegao s ratišta, kada se i vratio u BiH,⁵² dok je drugi optuženi kao pripadnik selefijske zajednice BiH u nekoliko gradova u BiH prikupio sredstva i napustio BiH s ciljem priključenja terorističkoj organizaciji Isil,⁵³ dok je treći napravio plan, obezbijedio sredstva i prikupio potrebne informacije s ciljem pridruživanja stranoj paravojnoj formaciji koja djeluje van BiH, nakon čega se pridružio Isilu, formaciji „Devla Islamija“, čiji je aktivni pripadnik bio do sredine 2015. godine, tj. do momenta kada ga je turska policija lišila slobode,⁵⁴ a četvrti je u periodu od septembra 2013. do polovine 2015. godine iz Austrije više puta odlazio u Siriju i pružao finansijsku i drugu pomoć, te učestvovao u aktivnostima Isila⁵⁵ itd. U svim navedenim slučajevima izrečena je kazna zatvora u trajanju od godinu dana, a po osnovu sporazuma o priznanju krivice kojim je tužilac tražio kaznu ispod zakonom određenog minimuma kazne zatvora za to krivično djelo. Takođe, u navedenim presudama sud se uglavnom pozivao na olakšavajuće okolnosti (priznanje izvršenja krivičnog djela, iskreno kajanje za učinjeno krivično djelo, svojevoljno napuštanje ratišta, radnje usmjerene na odvracanje ljudi od odlaska u Siriju), dok nije nalazio otežavajuće okolnosti. U tom smislu postavljaju se najmanje dva pitanja: prvo, svrha i opravdanost prihvatanja sporazuma o priznanju krivice za krivična djela terorizma i povezana krivična

---

je primjenom odredaba čl. 39, 42. i 48. KZ BiH, te primjenom pravila o ublažavanju kazne iz čl. 49. i 50. stav 1. tačka b) KZ BiH, za predmetno krivično djelo prvooptuženom izrekao kaznu zatvora u trajanju od 1 (jedne) godine, a drugooptuženom kaznu zatvora u trajanju od 1 (jedne) godine i 3 (tri) mjeseca, a što je u skladu i sa sporazumima postignutim između Tužilaštva i odbrane optuženih, u: Presuda Suda BiH broj S1 2 K 023109 16 K od 10. 3. 2017. godine.

51 U konkretnom slučaju sud je od otežavajućih okolnosti cijenio njegovu raniju osuđivanost, i to za istovrsno krivično djelo, ali ne kao odlučujuću činjenicu, u: Presuda Suda BiH broj S1 2 K 023109 16 K od 10. 3. 2017. godine.

52 Presuda Suda BiH broj S1 2 K 022112 16 Ko od 16. 8. 2016. godine.

53 Presuda Suda BiH broj S1 2 K 021260 16 K od 11. 4. 2016. godine.

54 Presuda Suda BiH broj S1 2 K 021119 16 K od 11. 7. 2016. godine.

55 Presuda Suda BiH broj S1 2 K 022660 16 Ko od 18. 10. 2016. godine (prvostepena).

djela i, drugo, pitanje srazmjere umanjenja sankcije i one koja je propisana za to krivično djelo. Ako se uzme da je svrha kažnjavanja zaštita društva od izvršenja krivičnih djela preventivnim uticanjem na druge da poštuju pravni sistem i da ne čine krivična djela, te sprečavanje počinioca da počini krivična djela, kao i podsticanje njegovog prevaspitanja, kao i zaštita i satisfakcija žrtve krivičnog djela,⁵⁶ onda je jasno da bi mogućnost donošenja presude na osnovu sporazuma stranaka trebalo isključiti za teška krivična djela (Ivičević Karas, Puljić, 2013: 844). Kada su u pitanju neki konsenzualni oblici postupanja koji pretpostavljaju saglasnost žrtve, moguće je zaključiti da bi saglasnost žrtve trebalo da bude preduslov i presude na osnovu sporazuma stranaka u krivičnom postupku, barem za krivična djela protiv života i tijela, te polne slobode (Ivičević Karas, Puljić, 2013: 844), što u našem slučaju, takođe, nije propisano. Drugo je pitanje srazmjere umanjenja izrečene sankcije u odnosu na krivičnu sankciju propisanu zakonom za to krivično djelo. Naime, iako sud utvrđuje da postoje naročito olakšavajuće okolnosti koje ukazuju na to da i ublaženom kaznom može da se postigne svrha kažnjavanja,⁵⁷ postavlja se pitanje karaktera tih okolnosti, te njihovog odnosa s otežavajućim okolnostima. U tim slučajevima činjenice da su lica npr. pod uticajem vjerskog ekstremizma, da su otišla na strana ratišta da bi učestvovala u ratnim sukobima kao strani teroristički borci,⁵⁸ a naročito da se vraćaju u zemlju kaoiskusni ratnici, obučeni u rukovanju vatrenim oružjem, može da se smatra otežavajućim okolnostima.⁵⁹ Dakle, važno je da između umanjenja sankcije na koju tužilac pristaje i tih drugih krivičnih djela mora da postoji srazmjernost (Ivičević Karas, Puljić, 2013: 846).

3. Oduzimanje nelegalno stečene koristi

Pored navedenih procesnih radnji obezbjeđivanja dokaza, kao posebna krivičnoprocesna sredstva mogu da se navedu i druge materijalnopravne norme čiji je cilj suzbijanje težih oblika kriminaliteta. Tu se prvenstveno misli na zakonska

---

56 Član 6. KZBiH.

57 Član 49. stav b) KZBiH.

58 Tako je 2016. godine Sud BiH izrekao presudu sedmorici optuženih da su „u drugoj polovini 2013. godine i tokom 2014. godine napustili BiH s ciljem priključenja terorističkim organizacijama Islamske države Iraka i Levanta (ISIL), koje djeluju na području Sirije i Iraka, znajući da ih je Savjet bezbjednosti UN 30. maja 2013. godine proglasio terorističkim organizacijama i grupama, i to na način da su sa područja Republike Turske ilegalno prelazili na teritoriju Sirije, te učestvovali u terorističkim aktivnostima, pružali pomoć i borili se na strani snaga ISIL-a, odnosno ovih terorističkih grupa u Siriji i Iraku“, u: Presuda Suda BiH broj S 1 2 K 018991 15 K od 31. 10. 2016. godine.

59 U prethodno navedenim slučajevima (fusnota 58) Sud nije našao nijednu otežavajuću okolnost na strani optuženih, u: Presuda Suda BiH broj S 1 2 K 018991 15 K od 31. 10. 2016. godine.

rješenja kojima se oduzima imovina stečena organizovanim kriminalitetom, kao i drugi oblici imovinske koristi (Simović, Šikman, 2017: 510). Zapravo, mnogi smatraju da je upravo oduzimanje nelegalno stečene koristi centralno mjesto savremenih strategija suzbijanja teških oblika kriminaliteta s obzirom na to da omogućavaju identifikovanje „tragova“ nezakonito stečenog novca i njihovo praćenje, odnosno lociranje (Gau, 2014: 27, Albrecht, 1998: 169, citirano u Bošković, 2011: 179). Pretpostavlja se da će se oduzimanjem imovine ostvariti efekti ne samo specijalne⁶⁰ nego i generalne prevencije⁶¹ (Bejatović, 2009: 58). Isto tako, oduzimanjem nelegalno stečene koristi zadovoljava se princip da niko ne može da zadrži nelegalno stečenu imovinu, koji je sadržan i u zakonskoj odredbi Krivičnog zakona BiH.⁶² Riječ je o primjeni tzv. proširenog oduzimanja imovinske koristi pribavljene krivičnim djelom uz djelimičnu primjenu načela obrnutog dokazivanja. Druga materijalnopravna mjera, koja je bitna sa aspekta suprotstavljanja organizovanom kriminalitetu, ali i drugim teškim oblicima kriminaliteta, uključujući terorizam, ogleda se u donošenju zakonskih propisa kojima se sprečava „pranje novca“. Riječ je o postavljenim međunarodnim standardima⁶³ u oblasti suprotstavljanja navedenim oblicima kriminaliteta čije sprovođenje u domaćem zakonodavstvu zavisi od pravnog modela i tradicije, kao i drugih okolnosti specifičnih za državu, pa je domaće zakonodavstvo u Evropi veoma različito (Savjet Evrope, 2006). Važno je da ti akti traže od država potpisnica da uredi „pranje novca“ u domaćim zakonodavstvima u skladu s opredjeljenjima za sprečavanje „pranja novca“, onako kako su propisi uređeni u evropskim aktima, kako bi bila olakšana međunarodna saradnja, što je posebno značajno za sprečavanje i gonjenje lica koja učestvuju u „pranju novca“ (Jakulin, 2015). U tom smislu sprečavanje „pranja novca“ i finansiranja terorizma izuzetno je važno, što se ogleda i u činjenici da je uspostavljen sistem čija je svrha upravo navedeno.⁶⁴

---

60 Na ovaj način ukidaju se finansijska sredstva za buduće vršenje krivičnih djela, što utiče na smanjivanje motivacije kod izvršilaca krivičnih djela, jer je sticanje protivpravne imovinske koristi motiv za izvršenje najvećeg broja krivičnih djela (Šikman, 2011: 297).

61 Na taj način djeluje se preventivno na mogućnost infiltracije nelegalno stečenog novca u legalnu ekonomiju.

62 Članom 110. KZBiH propisano je da niko ne može da zadrži imovinsku korist, prihod, profit ili drugu korist iz imovinske koristi pribavljene krivičnim djelom (stav 1), te da će se imovinska korist, prihod, profit ili druga korist iz imovinske koristi oduzeti sudskom odlukom kojom je utvrđeno da je krivično djelo učinjeno pod uslovima propisanim zakonom (stav 2).

63 Tako su o sprečavanju „pranja novca“ raspravljali i donijeli značajne akte, između ostalih, UN, Evropska unija i Savjet Evrope (vidjeti opširnije: Jakulin, 2015: 18).

64 U Bosni i Hercegovini usvojen je Zakon o sprečavanju „pranja novca“ i finansiranja terorističkih aktivnosti („Službeni glasnik BiH“, br. 47/14 i 67/16) kojim su propisani: a) mjere, radnje i postupci u finansijskom i nefinansijskom sektoru koji se preduzimaju s ciljem sprečavanja i otkrivanja „pranja novca“ i finansiranja terorističkih aktivnosti, b) obveznici sprovođenja mjera, radnji i pos-

Te tendencije pratilo je i zakonodavstvo u BiH, i to tako što su usvojeni Zakon o sprečavanju „pranja novca“ i finansiranja terorističkih aktivnosti,⁶⁵ Zakon o oduzimanju imovine stečene izvršenjem krivičnog djela u Republici Srpskoj (ZOI)⁶⁶ i Zakon o oduzimanju nezakonito stečene imovine krivičnim djelom (ZOIKD).⁶⁷

Postupak oduzimanja nelegalno stečene koristi započinje istražnom fazom u kojoj se prihod stečen krivičnim djelom utvrđuje i prikupljaju dokazi o njegovom vlasniku (kao i podaci o imovini vlasnika)⁶⁸ i ona se smatra jednom od najvažnijih faza postupka oduzimanja nelegalno stečene imovine.⁶⁹ Ova faza naziva se finansijska istraga, a njen cilj je prikupljanje svih dokaza koji ukazuju na obim, iznos, vrstu, stvarnu vrijednost i druge okolnosti u vezi sa zakonitim prihodima osumnjičenog ili optuženog, odnosno povezanih lica, njihovim troškovima života i stvarnim mogućnostima zakonitog sticanja imovine za koju postoje osnovi sumnje da je pribavljena krivičnim djelom,⁷⁰ odnosno dokazi o imovini i zakonitim prihodima koje je vlasnik imovine stekao, tj. ostvario prije pokretanja krivičnog postupka za krivično djelo, dokazi o imovini koju je naslijedio pravni sljedbenik i dokazi o imovini i naknadi koje su prenesene na treće lice⁷¹.

---

tupaka koji su dužni da postupaju prema ovom zakonu, c) nadzor nad obveznicima u sprovođenju mjera, radnji i postupaka u finansijskom i nefinansijskom poslovanju koji se preduzimaju radi sprečavanja „pranja novca“ i finansiranja terorističkih aktivnosti, d) zadaci i nadležnosti Finansijsko-obavještajnog odjeljenja Državne agencije za istrage i zaštitu (FOO), e) međuinstitucionalna saradnja nadležnih organa Bosne i Hercegovine, Federacije Bosne i Hercegovine, Republike Srpske, Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine i ostalih nivoa državne organizacije Bosne i Hercegovine u sprečavanju „pranja novca“ i finansiranja terorističkih aktivnosti, f) međunarodna saradnja u oblasti sprečavanja „pranja novca“ i finansiranja terorističkih aktivnosti, g) zadaci, nadležnosti i postupci drugih organa i pravnih lica s javnim ovlašćenjima u sprečavanju „pranja novca“ i finansiranja terorističkih aktivnosti u BiH, h) ostali poslovi značajni za razvoj sistema za sprečavanje „pranja novca“ i finansiranja terorističkih aktivnosti.

65 Zakon o sprečavanju „pranja novca“ i finansiranja terorističkih aktivnosti, „Službeni glasnik BiH“, br. 47/14 i 67/16.

66 Zakon o oduzimanju imovine stečene izvršenjem krivičnog djela u Republici Srpskoj, „Službeni glasnik Republike Srpske“, broj 12/10.

67 Zakon o oduzimanju nezakonito stečene imovine krivičnim djelom, „Službene novine FBiH“, broj 71/14.

68 U Republici Srpskoj finansijska istraga je usmjerena protiv vlasnika imovine kada postoje osnovi sumnje da ima imovinu stečenu izvršenjem krivičnog djela (član 15. stav 1. ZOI), dok u Federaciji BiH poseban postupak za oduzimanje imovinske koristi, prema odredbama ovog zakona, vodi se kada postoji osnovana sumnja da je izvršenjem krivičnog djela pribavljena imovinska korist, a nisu ispunjeni uslovi za vođenje krivičnog postupka (član 5. ZOIKD) navedeni u zakonu.

69 Ova faza je najvažnija s obzirom na to da omogućava identifikovanje „tragova“ nezakonito stečenog novca i njihovo praćenje, odnosno lociranje (Albrecht, 1998: 169, citirano u Bošković, 2011: 179).

70 Član 9. stav 1. ZOIKD.

71 Član 15. stav 2. ZOI.

Finansijska istraga može da se obavi na dva načina: *prvi* je poznat kao analiza neto vrijednosti⁷² i koristi se u slučajevima u kojima osumnjičeni ima imovinu koja privlači pažnju, dok se *drugi* definiše kao analiza izvora i primjene sredstava i primjenjuje se kada osumnjičeni ima vidno izražene potrošačke navike⁷³ (Richards, 1999: 215, citirano u Bošković, 2011: 180). Finansijska istraga u Republici Srpskoj pokreće se naredbom javnog tužioca,⁷⁴ koji njome i rukovodi,⁷⁵ a sprovodi je nadležna organizaciona jedinica Ministarstva unutrašnjih poslova,⁷⁶ dok u Federaciji BiH tužilac podnosi zahtjev nadležnom sudu za pokretanje posebnog postupka za oduzimanje imovinske koristi,⁷⁷ Pri tome će svi organi vlasti i sve institucije u Federaciji Bosne i Hercegovine, posebno organi unutrašnjih poslova u kantonima i Federalno ministarstvo unutrašnjih poslova, Finansijska policija Federacije Bosne i Hercegovine, Poreska uprava Federacije Bosne i Hercegovine, Komisija za vrijednosne papire Federacije Bosne i Hercegovine i Registar vrijednosnih papira u Federaciji Bosne i Hercegovine, u okviru svojih nadležnosti, postupati u skladu sa nalogima tužioca koji je donio naredbu o sprovođenju finansijske istrage na osnovu ovog zakona.⁷⁸

Nakon toga slijedi sudska faza u kojoj se optuženi proglašava krivim (ili oslobađa), odluka o oduzimanju je konačna, i na kraju faza raspolaganja u kojoj država oduzima imovinu i njome raspolaže u skladu sa zakonom, pri čemu se vodi računa o međunarodnoj razmjeni, odnosno vraćanju imovine (Savjet Evrope, 2006: 13). U Republici Srpskoj je regulisano privremeno⁷⁹ i trajno oduzimanje imovine koja je stečena izvršenjem krivičnog djela s tim da je regulisano da, nakon potvrđivanja optužnice, a najkasnije u roku od godinu dana po pravosnažnom

---

72 Metod dokazivanja na osnovu neto vrijednosti zasniva se na podacima koji se odnose na finansijske transakcije osumnjičenog lica. Primjenjuje se u poreskim (utvrđuju se neprijavljeni prihodi) i drugim finansijskim istragama (nezakoniti prihodi). Dokazivanjem na osnovu neto vrijednosti mjeri se povećanje, odnosno smanjenje neto vrijednosti sredstava kojima jedno lice raspolaže, pri čemu se sva uvećanja imovine za koja ne postoji odgovarajuća dokumentacija svrstavaju u kategoriju neprijavljenih, odnosno nezakonitih prihoda, u zavisnosti od prirode istrage (Bošković, 2011, Bošković, Marinković, 2010).

73 Metod dokazivanja na osnovu troškova primjenjuje se kada pojedinac većinu svojih prihoda troši, tj. ima izražene potrošačke navike (Bošković, Marinković, Lajić, 2015: 195).

74 Član 17. stav 1. ZOI.

75 Član 17. stav 2. ZOI.

76 Član 6. stav 1. ZOI.

77 Član 5. stav 2. ZOIKD.

78 Član 8. stav 3. ZOIKD.

79 Kada postoji opasnost da bi kasnije oduzimanje imovine stečene izvršenjem krivičnog djela bilo otežano ili onemogućeno, tužilac može da podnese zahtjev za privremeno oduzimanje imovine (član 21. stav 1. ZOI).

okončanju krivičnog postupka, tužilac podnosi zahtjev za trajno oduzimanje imovine stečene izvršenjem krivičnog djela.⁸⁰ U Federaciji BiH imovinsku korist pribavljenu krivičnim djelom utvrđuje sud svojom presudom kojom je optuženi proglašen krivim.⁸¹ Ovakvim regulisanjem zakonodavac se opredijelio za krivičnopravni model oduzimanja nelegalno stečene imovine.⁸² Poslove upravljanja oduzetom imovinom u Republici Srpskoj obavlja Agencija kao upravna organizacija u sastavu Ministarstva pravde Republike Srpske,⁸³ pri čemu poslove iz svoje nadležnosti Agencija vrši po službenoj dužnosti ili po nalogu tužilaštva i suda.⁸⁴ Federalna agencija za upravljanje oduzetom imovinom nadležna je za: (a) upravljanje privremeno oduzetom i oduzetom imovinom prema odredbama ovog i drugih zakona, (b) sprovođenje analiza u području oduzimanja imovinske koristi pribavljene krivičnim djelom, (c) stručnu edukaciju iz područja finansijskih istraga i oduzimanja imovinske koristi pribavljene krivičnim djelom, (d) obavljanje i drugih poslova propisanih ovim zakonom.⁸⁵

Međutim, treba imati na umu da se u praktičnoj primjeni mjere oduzimanja nezakonito stečene imovinske koristi nadležni državni organi u pojedinim državama susreću sa nizom problema različite prirode (Mujanović, 2011: 2). Razlog za to je što je oduzimanje imovinske koristi stečene krivičnim djelom veoma složen institut koji zahtijeva dosta vremena i njegova primjena u praksi (pogotovo u fazi izvršenja sudskih odluka kojima je naloženo oduzimanje takve koristi) nužno iziskuje znatna finansijska sredstva (Cribb, 2003: 180, citirano u Mujanović, 2011).

Zaključak

Suzbijanje teških oblika kriminaliteta, zbog njihove opasnosti, štetnosti i globalnog karaktera, pred savremeno krivično zakonodavstvo postavilo je nekoliko izazova. Jedan od njih se tiče načina prikupljanja i obezbjeđivanja dokaza, koji treba da osiguraju pravičan i efikasan krivični postupak, čiji rezultat treba da

---

80 Član 28. stav 1. ZOI.

81 Član 10. stav 1. ZOIKD.

82 Ipak, treba ukazati na to da postoji standard oduzimanja imovinske koristi pribavljene krivičnim djelom bez postojanja krivične presude, što će, svakako, biti predmet usklađivanja zakona sa ovim standardom.

83 Član 8. stav 1. ZOI.

84 Član 8. stav 2. ZOI.

85 Član 30. ZOIKD.

bude adekvatna krivična sankcija propisana u granicama zakona. Ovom sankcijom trebalo bi da se u potpunosti ostvari svrha kažnjavanja kako u pogledu osuđenih, tako i u pogledu budućih izvršilaca ovih krivičnih djela. Upravo zahtjevi za efikasnost ovih postupaka, s jedne strane, i adekvatnost kažnjavanja, s druge strane, zahtijevaju da se nađu optimalni krivičnopravni mehanizmi koji mogu da odgovore navedenim zahtjevima.

U tom smislu smo posmatrali i primjenu radnji dokazivanja u krivičnim predmetima teških oblika kriminaliteta, sporazuma o priznanju krivice, kao i jedan poseban mehanizam koji se ogleda u oduzimanju nelegalno stečene koristi, sprečavanju „pranja novca“ i finansiranja terorizma. Kao posebno interesantnu radnju dokazivanja možemo da izdvojimo saslušanje svjedoka, uključujući različite kategorije svjedoka. Njihovi iskazi su korišćeni gotovo u svim krivičnim predmetima, te su u mnogim slučajevima doprineli stvaranju odlučujućeg sudijskog ubjeđenja povodom krivice optuženih lica. Naravno da su prisutna i neka „otvorena“ pitanja, posebno o saslušanju zaštićenog svjedoka, koja mogu da dovedu u pitanje neka od fundamentalnih prava optuženih, kao što je pravo na odbranu. Isto tako, jedna procesna radnja privlači višestruku pažnju, posebno kada je riječ o suzbijanju teških oblika kriminaliteta. U pitanju je sporazum o priznanju krivice. Ukoliko i prihvatimo sve razloge za njegovu primjenu u konkretnim krivičnim predmetima teških oblika kriminaliteta, postavlja se pitanje adekvatnosti rješavanja krivične stvari na ovakav način, posebno u kontekstu krivičnih sankcija koje se izriču a obično su na minimumu propisanom zakonom ili često ublažene, tj. ispod tog minimuma. Jasno je da takva krivična politika nije opravdana, jer je riječ o najtežim krivičnim djelima, kao što su krivična djela terorizma i organizovanog kriminaliteta, a naročito ako uzmemo u obzir očekivanja javnosti u ovim slučajevima i poruke koje upućuje sud. I, na kraju, pitanje oduzimanja nelegalno stečene imovine, koje smo posebno označili kao važan segment suzbijanja ovih oblika kriminaliteta. Ne preostaje nam ništa drugo nego da konstatujemo da je usvojen adekvatan pravni i institucionalni okvir, ali da nedostaje i njegova adekvatna primjena u praksi.

Kratka analiza koju smo predstavili u radu upućuje na generalni zaključak da je potrebno raditi na daljem unapređivanju krivičnopravnog okvira za suzbijanje najtežih oblika krivičnih djela uz istovremeno ispunjavanje dvaju ciljeva: efikasni krivični postupci i zaštita osnovnih prava i sloboda, kao imperativi savremenih tendencija u krivičnom pravu.

Literatura

- Albrecht, H. J. (1998). „Money Laundering and the Confiscation of the Proceeds of Crime – A Comparative View on Different Models of the Control of Money Laundering and Confiscation“, u: Watkin, T. G. (ed.). *The Europeanisation of Law*, United Kingdom Comparative Law Series, 18 (159–171). Oxford: Alden Press.
- Bejatović, S. (2010). „Krivično procesno zakonodavstvo kao instrumenat prevencije kriminaliteta“, *Pravna riječ* (23), 385–408.
- Bejatović, S. (2009). „Krivično procesno zakonodavstvo kao instrumenat suprotstavljanja kriminalitetu“, *Kontrola kriminaliteta i evropski standardi: stanje u Srbiji*, zbornik radova, Beograd: Institut za kriminološka i sociološka istraživanja.
- Blagojević, M. (2005). *Ogledi iz krivičnog procesnog prava (odabrani autorski radovi)*, Doboj: Štampa.
- Bošković, G., Marinković, D., Lajić, O. (2015). *Finansijske istrage organizovanog kriminala*. Beograd: Kriminalističko-policijska akademija.
- Bošković, G. (2011). *Organizovani kriminal*. Beograd: Kriminalističko-policijska akademija.
- Brkić, S. (2010). „Zaštita svedoka od zastrašivanja u srpskom i crnogorskom pravu“, *Pravni život* (9), 700–714.
- Cribb, N. (2003). „Tracing and Confiscating the Proceeds of Crime“, *Journal of Financial Crime* 11(2), 168–184.
- Gagula, A. (2016). „Sporazum o priznanju krivnje kod krivičnih djela homogenog koneksiteta“, *Anali pravnog fakulteta* 9 (17), 93–117.
- Галкин, В. М. (1958). *Средства доказывания в уголовном процессе*. Часть 2, Москва: Госюриздат.
- Gay, L. (2014). „Italijansko zakonodavstvo i iskustvo sa ocenom o konfiskaciji i ponovnoj upotrebi dobara dobijenih organizovanim kriminalom i ostali kriminalološki fenomeni“, *Strani pravni život* (1), 11–30.
- Đurić-Atanasievski, K. (2008). „Uloga međunarodnog prava u suzbijanju terorizma“, *Srpska politička misao* (4), 31–56.
- Ivičević Karas, E., Puljić, D. (2013). „Presuda na temelju sporazuma stranaka u hrvatskom kaznenom procesnom pravu i praksi Županijskog suda u Zagrebu“, *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu* 20(2/2013), 823–849.
- Jakulin, V. (2015). „Pranje novca u aktima Evropske unije i Saveta Evrope“, *Strani pravni život* (2), 11–22.
- Krivični zakon BiH, „Službeni glasnik BiH“, br. 3/03, 32/03, 37/03, 54/04, 61/04, 30/05, 53/06, 55/06, 32/07, 8/10, 47/14, 22/15 i 40/15.

- Ljubenić, V., Kralj, T. i Gluščić, S. (2008). „Dokazne radnje: novine pri utvrđivanju činjenica u prethodnom postupku“, *Hrvatski ljetopis za krivično pravo i praksu* 15 (2/2008), 859–877.
- Ministarstvo bezbjednosti BiH (2017). *Informacija o stanju bezbjednosti u Bosni i Hercegovini u 2016. godini*, Sarajevo: Ministarstvo bezbjednosti BiH. Dostupno na <http://www.msb.gov.ba/PDF/info2017.pdf>, pristupljeno 28. 2. 2018.
- Mujanović, E. (2011. b). *Oduzimanje imovinske koristi pribavljene počinjenjem koruptivnih krivičnih djela (analiza pravnog okvira u Bosni i Hercegovini)*, Sarajevo: Transparency International BiH.
- Petrović, B. (2004). *Narkokriminal*, Sarajevo: Pravni fakultet Univerziteta u Sarajevu.
- Presuda Suda BiH broj S1 2 K 017901 15 K od 5. 5. 2017. godine.
- Presuda Suda BiH broj S1 2 K 014960 17 Kž3 od 25. 5. 2017. godine.
- Presuda Suda BiH broj S 1 2 K 014792 14 K od 7. 3. 2017. godine.
- Presuda Suda BiH broj S1 2 K 018991 16 Kž 3 od 7. 4. 2017. godine.
- Presuda Suda BiH broj S1 2 K 023109 16 K od 10. 3. 2017. godine.
- Presuda Suda BiH broj S 1 2 K 018991 15 K od 31. 10. 2016. godine.
- Presuda Suda BiH broj S1 2 K 022112 16 Ko od 16. 8. 2016. godine.
- Presuda Suda BiH broj S1 2 K 021260 16 K od 11. 4. 2016. godine.
- Presuda Suda BiH broj S1 2 K 021119 16 K od 11.7.2016. godine.
- Presuda Suda BiH broj S1 2 K 022660 16 Ko od 18. 10. 2016. godine.
- Presuda Suda BiH broj S1 2 K 007723 12 K od 6. 12. 2012. godine.
- Richards, J. R. (1999). *Transnacional Criminal Organizations, Cybercrime, and Money Laundering*, London: CRC Press.
- Ristivojević, B. (2013). „Punitivni populizam’ srpskog zakonodavca – kritička analiza tzv. Marijinog zakona, u: *Nova rešenja u kaznenom zakonodavstvu Srbije i njihova praktična primena*, zbornik radova (322–323). Zlatibor: Srpsko udruženje za krivičnopravnu teoriju i praksu.
- Savjet/Vijeće Evrope. (2006). *Finansijske istrage i oduzimanje bespravno stečene imovine, Priručnik za obuku Agencije za provedbu zakona i pravosudne organe*, CARDS Regionalni program 2002/2003, Sarajevo: Savjet/Vijeće Evrope.
- Savjet/Vijeće Evrope i Evropska komisija. (2005). *Komentari Zakona o krivičnom/kaznenom postupku u Bosni i Hercegovini*, Sarajevo: Savjet/Vijeće Evrope i Evropska komisija.
- Simonović, B. (2004). *Kriminalistika*, Kragujevac: Pravni fakultet Univerziteta u Kragujevcu.
- Simonović, B., Matijević, M. (2007). *Kriminalistika taktika*, Banja Luka: Internacionalna asocijacija kriminalista.

- Simović, M., Šikman, M. (2017). *Krivičnopravno reagovanje na teške oblike kriminaliteta*, Banja Luka: Pravni fakultet Univerziteta u Banjoj Luci.
- Simović, M., Simović, V. (2016). *Krivično procesno pravo – uvod i opšti dio*, Bihać: Pravni fakultet Univerziteta u Bihaću.
- Simović, M., Simović, V. (2014). *Krivično procesno pravo II*, Istočno Sarajevo: Pravni fakultet.
- Soković, S. (2011). „Savremene globalne tendencije u kontroli kriminaliteta (karakteristike, perspektive i osvrt na domaće prilike)“, *Crimen II* (2), 212–226.
- Stojanović, Z., Kolarić, D. (2014). *Krivičnopravno suzbijanje organizovanog kriminaliteta, terorizma i korupcije*, Beograd: Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu.
- Šikman, M. (2017). „Zakonitost dokaza pribavljenih posebnim istražnim radnjama u svjetlu odluka Evropskog suda za ljudska prava“, *Reformski procesi i poglavlje 23 (godinu dana posle) – krivičnopravni aspekt* (401–416). Zlatibor: Srpsko udruženje za krivičnopravnu teoriju i praksu.
- Šikman, M. (2011). *Organizovani kriminalitet*, Banja Luka: Visoka škola unutrašnjih poslova.
- Škulić, M. (2015). *Organizovani kriminalitet – pojam, pojavni oblici, krivična dela i krivični postupak*, Beograd: Službeni glasnik.
- Vranješević, H., Hadžimahmutović, A. (2012). *Modul: Istraživanje i istraživačke sposobnosti*, Sarajevo: Visoki sudski i tužilački savjet BiH.
- UNDOC (2010). *The Globalization Of Crime – A Transnational Organized Crime Threat Assessment*, Wien: United Nations Office on Drugs and Crime (dostupno na http://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/tocta/TOCTA_Report_2010_low_res.pdf, pristupljeno 16. 2. 2014).
- Zakon o krivičnom postupku, „Službeni glasnik BiH“, br. 3/03, 32/03, 36/03, 26/04, 63/04, 13/05, 48/05, 46/06, 76/06, 29/07, 32/07, 53/07, 76/07, 15/08, 58/08, 12/09, 16/09, 93/09 i 72/13.
- Zakon o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti, „Službeni glasnik BiH“, br. 47/14 i 67/16.
- Zakon o oduzimanju imovine stečene izvršenjem krivičnog djela u Republici Srpskoj, „Službeni glasnik Republike Srpske“, broj 12/10.
- Zakon o oduzimanju nezakonito stečene imovine krivičnim djelom, „Službene novine FBiH“, broj 71/14.

Academician Miodrag N. SIMOVIĆ, Phd
Judge of the Constitutional Court of Bosnia and
Herzegovina, Full Professor of the
Faculty of Law of Banja Luka
Mile ŠIKMAN, Phd
Faculty of Law and Faculty of
Security Studies University in Banja Luka

CRIMINAL PROCEDURE IN PREVENTION OF SERIOUS CRIME

Combating serious crime has been becoming more and more in the focus of attention since taking into account the negative consequences of those crimes. However, in this particular case we do not tend to cover all criminal offenses that present the serious crime, but only to deal with terrorism and organized crime issues, as well as particularly serious cases of corruption and economic crime. In accordance with this, discussion about criminal proceedings acts, underlines the special investigation measures. There is a quite clear theoretical framework about that question, but also a certain jurisprudence. Nevertheless, in addition to special investigation measures that have subsidiary character, combating serious crimes is unthinkable without other criminal proceeding actions, especially taking of evidence, witness protection, plea bargaining, and tracking financial flows of money and confiscation of illegally acquired property. In fact, effective suppression of serious crime is only achievable by putting together special investigation measures with taking of evidence and confiscation of illegally acquired property. It is possible to detect some serious crimes by using a special investigation measures, but without implementation of proving and confiscation of illegally acquired property process, the purpose of criminal justice responses to the most serious forms of crime could not be fulfilled. The main subject of this paper is the application of criminal proceedings in combating serious forms of crime (organized crime, terrorism, corruption and serious forms of economic crime). The paper aims to analyze their specific features, as well as their criminal methodology basis, and the difficulty in proving the acts of serious crimes in front of the courts.

Key words: *criminal proceedings, serious crime, taking of evidence, witness protection, plea bargaining, plea bargaining agreements, confiscation of illegally acquired property,*

Dr Mladen JELIČIĆ*
sudija, Prekršajni sud u Šapcu

Originalni naučni rad
UDK: 343.11(497.11)
Primljeno: 01. aprila. 2018. god.

PREKRŠAJNI NALOG I PROBLEMI U PRAKSI

Prekršajni nalog je procesni institut koji omogućava pojednostavljeni postupak kažnjavanja učinilaca prekršaja. Sagledavajući potrebu za efikasnim postupkom po izdatom prekršajnom nalogu, uz garancije poštovanja ljudskih prava, autor detaljno analizira zakonske odredbe ukazujući na anomalije koje dovode do problematičnih situacija u praksi. S tim u vezi, nakon uvodnih napomena, autor analizira pravnu prirodu prekršajnog naloga, odnosno formalno-materijalne karakteristike prekršajnog naloga i odnos ovog instituta sa načelom podele vlasti. Zatim, predmet razmatranja su izdavanje, formalni elementi, uručenje i dostavljanje prekršajnog naloga, kao i aktivnosti osumnjičenog kojem je izdat prekršajni nalog a koje se manifestuju u prihvatanju ili neprihvatanju odgovornosti za prekršaj. Autor ukazuje na ulogu prekršajnog suda prilikom ispitivanja zahteva za sudsko odlučivanje o izdatom prekršajnom nalogu i ispitivanja izdatog prekršajnog naloga, a razmatra i karakteristike postupka koji sprovodi prekršajni sud. Na kraju, autor analizira prekršajni nalog i izvršni prekršajni postupak, argumentujući svoju tvrdnju za neophodnošću preciznije regulative ovog instituta ukazivanjem na konkretne zakonske anomalije zakonskog teksta i probleme u sudskoj praksi. Pri tome, autor predlaže i konkretna rešenja za poboljšanje analiziranog instituta.

Ključne reči: prekršajni nalog, prekršajni postupak, zahtev za sudsko odlučivanje, prihvatanje odgovornosti, izvršni prekršajni postupak

---

* E-mail: mladen.jelicic.kaishin@gmail.com.

1. Uvodne napomene

Zakon o prekršajima¹ reguliše u suštini dve vrste postupka: izdavanje prekršajnog naloga (koje je neka vrsta upravnog postupka u kome sudeluju organi uprave) i prekršajni postupak (Mrvić Petrović, 2014a: 14). Prekršajni nalog je novi institut uveden u naše prekršajno zakonodavstvo 2013. godine, s ciljem poboljšanja efikasnosti kroz jednu sumarnu formu postupka. Ideja o sumarnim formama postupka vezana je za ideju efikasnosti kaznene procedure (Pihler, 2000: 149). Umesto naplate novčane kazne na licu mesta, uveden je prekršajni nalog sa idejom da se naplata novčane kazne, naročito u pogledu saobraćajnih prekršaja, učini efikasnijom, a pri tome se prekršajni postupak istovremeno skraćuje, prekršajni sudovi značajno rasterećuju, a troškovi umanjuju (Vuković, 2015: 163). Specifičnost prekršajnog naloga se ogleda u tome da se on izdaje kada je za prekršaj zakonom ili drugim propisom od prekršajnih sankcija predviđena samo novčana kazna u fiksnom iznosu. U pogledu ovih prekršaja izdavanje prekršajnog naloga je obavezno i za njih se ne može podneti zahtev za pokretanje prekršajnog postupka.² Karakteristika ovog instituta je dualna funkcija: on je odluka o novčanoj kazni u svim slučajevima u kojima ga izdaje ovlašćeni organ ili ovlašćeno lice za prekršaj iz svoje nadležnosti, ali i latentni optužni akt, sa obeležjima zahteva za pokretanje prekršajnog postupka. Pravno dejstvo izdatog prekršajnog naloga zavisi od aktivnosti osumnjičenog³ za izvršenje prekršaja: u slučaju prihvatanja odgovornosti, konkludentno manifestovanog plaćanjem izrečene novčane kazne, prekršajni nalog je svoju funkciju ispunio. Ovaj institut omogućava lakše procesuiranje blažih prekršaja, a tek ako lice, protiv koga je izdat nalog, smatra da nije odgovorno za počinjeni prekršaj, po njegovom zahtevu za sudsko odlučivanje vodiće se postupak od strane suda (Đuričić, Bejatović, 2015: 87).

Prekršajni nalog u praksi uspostavlja dvostrani ili trostrani odnos između različitih procesnih subjekata. Obavezni subjekti pravnog odnosa koji nastaje izdavanjem prekršajnog naloga su izdavalac naloga⁴ i primalac naloga, odno-

---

1 Zakon o prekršajima – ZOP, „Službeni glasnik RS“ br. 65/13 i 13/16.

2 Predviđeno je odredbom člana 168, st. 1. i 2. ZOP.

3 ZOP je nedosledan u pogledu terminoloških odrednica, pa se u zakonskom tekstu spominje „lice protiv koga je izdat prekršajni nalog“, „lice za koga se smatra da je učinilo prekršaj“, „učinilac prekršaja“, „okrivljeni koji je podneo zahtev za sudsko odlučivanje“ itd. Smatramo da je jednostavnije definisati pravnog subjekta kojem se izdaje prekršajni nalog kao osumnjičenog, što on zapravo i jeste. Nakon donošenja rešenja o pokretanju prekršajnog postupka stiče se svojstvo okrivljenog.

4 U doktrini se navodi da je, u cilju da se prekršajni postupak učini još efikasnijim, predviđena mogućnost da organi državne uprave i lokalne samouprave mogu donositi prekršajne naloge u slučaju kada, vršeći poslove iz svoje nadležnosti *in flagranti*, zateknu učinioca prekršaja (Mrvić Petrović, 2013: 14).

sno, osumnjičeni za izvršenje prekršaja.⁵ Procesnim radnjama primaoca naloga ili njegovim propuštanjem da postupi po izdatom prekršajnom nalogu može doći do aktivacije prekršajnog suda. Pred prekršajnim sudom, a povodom izdatog prekršajnog naloga, mogu se sprovesti dve vrste postupka: postupak po zahtevu za sudsko odlučivanje o izdatom prekršajnom nalogu i izvršni prekršajni postupak.

2. Pravna priroda prekršajnog naloga

2.1. Formalno-materijalne karakteristike prekršajnog naloga

Prekršajni nalog ima specifičnu pravnu prirodu koja se manifestuje kroz upravno-sudsku funkciju prekršajnog naloga. Povezanost prekršajnog i upravnog prava se temelji na okolnosti da su prekršaji nastali kao naročita protivpravna ponašanja kojima se remeti nesmetan rad organa uprave (Mrvić Petrović, Mitrović, 2010: 22). Prekršajni nalog se izdaje od strane organa uprave, ali, suštinski, on je različit od upravnog akta. Upravni akt je zakonski zasnovan i neposredno izvršiv pravni pojedinačan autoritativan akt donet u upravnoj stvari – nezavisno od prirode nadležnog izdavaoca u datom slučaju. (Tomić, 1998: 279). Prekršajni nalog se sadržinski ne odnosi na upravnu stvar, s obzirom na suštinsku razliku između upravne i prekršajne stvari. Upravna stvar je pojedinačna životna situacija vanspornog karaktera, sa neposredno angažovanim javnim interesom, koju je na osnovu zakona neophodno autoritativno i konkretno pravno urediti, odnosno korektivno usmeriti njeno pravno uređivanje, po službenoj dužnosti ili povodom zahteva stranke (Tomić, 1998: 272). S druge strane, prekršajna stvar je jedna konkretna sporna protivpravna životna situacija, koja je regulisana prekršajnim propisima, u kojoj je povređen ili ugrožen javni poredak ili je došlo samo do pokušaja povrede javnog poretka (Dimitrijević, 2001: 71). U vezi s navedenim, može se zaključiti da se upravna funkcija prekršajnog naloga manifestuje samo u formalnom aspektu, jer se isti izdaje od strane organa uprave.

---

5 Uručenjem, odnosno dostavljanjem prekršajnog naloga osumnjičenom za izvršenje prekršaja uspostavlja se pravni odnos između izdavaoca naloga i primaoca naloga. Svim pravnim subjektima koji mogu prekršajno odgovorati se može izdati prekršajni nalog, osim maloletniku. U doktrini se ističe da za prekršajne radnje i protivpravnost mogu odgovarati svi subjekti u društvu – fizička lica, preduzetnici kao fizička lica koja imaju registrovanu radnju za obavljanje delatnosti, pravna lica, odgovorna lica u pravnim licima i drugi registrovani subjekti koji obavljaju određenu delatnost, kao i strano fizičko lice, strano pravno lice i odgovorno lice u stranom pravnom licu (Šušnjara, 2014: 263, 264).

Prekršajnu funkciju prekršajni nalog ostvaruje u suštinskom, materijalnom aspektu: on se sadržinski odnosi na prekršaje kao vrstu kaznenih dela.⁶ Svoju egzistenciju prekršajni nalog može da okonča kao akt koji je izdat od strane organa uprave, te da uopšte ne dođe u sferu sudskog odlučivanja, kada primalac prekršajnog naloga prihvati svoju odgovornost i plati izrečenu novčanu kaznu.

Bez obzira na to što su izdavaoci prekršajnog naloga najčešće organi uprave, ovaj akt se ne može pobijati u upravnom postupku⁷ ili u upravnom sporu.⁸ Jedina mogućnost koja stoji na raspolaganju osumnjičenom za izvršenje prekršaja jeste podnošenje zahteva za sudsko odlučivanje o izdatom prekršajnom nalogu, nadležnom prekršajnom sudu.

2.2. Prekršajni nalog i načelo podele vlasti

Stalno se krećući u u carstvu vladavine prava, podela vlasti je iznedrila funkcionalnu i organizacionu šemu podele vlasti koja je razvojem došla do sadašnjeg nivoa da među državnim organima postoje raznovrsni instrumenti kontrole i ograničavanja, ali da samo jedan – sud ostaje ekskluzivni tumač ustava i zakona, kapa koja štiti pravnu državu i stanje podele vlasti u političkom sistemu (Orlović, 2008: 24)⁹. Odredba člana 22. stav 1. Ustava¹⁰ propisuje da svako ima pravo na sudsku zaštitu ako mu je povređeno ili uskraćeno neko ljudsko ili manjinsko pravo zajemčeno Ustavom, kao i pravo na uklanjanje posledica koje su povredom nastale. Odredba člana 32. stav 1. Ustava predviđa da svako ima

6 Naše kazneno pravo karakteriše postojanje tri vrste delikata, a to su krivična dela, privredni prestupi i prekršaji. Materija svake od ove tri vrste delikata regulisana je propisima posebne oblasti prava pri čemu, pored niza sličnosti ili identičnih rešenja, ove grane prava moraju da izgrađuju i primenjuju specifične načine, metode i sredstva borbe protiv kažnjivih ponašanja primenjujući pri tome i posebna pravila postupanja (Jovašević, 2012: 9, 10).

7 Zakon o opštem upravnom postupku („Službeni glasnik RS“ broj 18/16) kao pravna sredstva predviđa prigovor i žalbu. Prigovor može da se izjavi zbog neispunjenja obaveza iz upravnog ugovora (član 25. ovog zakona), zbog upravne radnje (član 28. ovog zakona) i zbog načina pružanja javnih usluga (član 32. ovog zakona), ako ne može da se izjavi drugo pravno sredstvo u upravnom postupku (član 147. stav 1). Dalje, protiv rešenja prvostepenog organa stranka ima pravo na žalbu, ako žalba nije zakonom isključena. Stranka ima pravo na žalbu i ako rešenje nije izdato u zakonom određenom roku (član 151. st. 1. i 3).

8 U upravnom sporu se rešava o spornim situacijama koje nastaju iz upravnopravnih odnosa, a iz činjenice da se jednim nezakonitim aktom organa nanosi šteta pojedincu ili pravnom licu proizilazi da se tim aktom s jedne strane vređa objektivni pravni poredak, odnosno, s druge strane, subjektivna prava građana priznata zakonom (Popović, 1978: 586).

9 Postupanje po deliktima kaznenog prava je u nadležnosti sudova, shodno načelu podele vlasti na zakonodavnu, izvršnu i sudsku.

10 Ustav Republike Srbije, „Službeni glasnik RS“ broj 98/06.

pravo da nezavisan, nepristrasan i zakonom već ustanovljen sud, pravično i u razumnom roku, javno raspravi i odluči o njegovim pravima i obavezama, osnovanosti sumnje koja je bila razlog za pokretanje postupka, kao i o optužbama protiv njega. Dakle, pravo na sudsku zaštitu je Ustavom zagantovano pravo.

Ukoliko se analizira ranije zakonsko rešenje koje je organima uprave omogućavalo da izriču mandantne kazne i vode prekršajni postupak,¹¹ odnosno ukoliko se ima u vidu sadašnja regulativa prekršajnog naloga, stiče se utisak da se od načela podele vlasti odstupa u ovim slučajevima. Pravo kažnjavanja za izvršene prekršaje je dozvoljeno organima uprave, koji spadaju u izvršnu vlast. S tim u vezi, u doktrini se postavlja pitanje da li je opravdano da organi izvršne vlasti vrše represivnu funkciju, ili, rečeno na drugi način, ne bi li represivna funkcija morala ostati rezervisana samo za jednu granu vlasti, naime sudsku, tako da ta nadležnost ne bi smela biti dodeljivana i upravnim državnim organima (Šelih, 2006: 144). Zatim, ukazuje se da rešenje u ZOP po kojem Republička komisija u postupku javnih nabavki može da vodi prvostepeni prekršajni postupak na osnovu posebnog zakona narušava prvobitni koncept da se prekršajni postupak organizuje kao isključivo sudski, te da zakonodavac nije vodio računa da takvo rešenje može da bude u suprotnosti sa članom 6. Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda,¹² kao i da druge procesne odredbe koje su namenjene sudskoj proceduri nije moguće primeniti u postupku koji vodi Republička komisija (Mrvić Petrović, 2014a: 15).

Međutim, u oba slučaja, pravo na sudsku zaštitu je omogućeno korišćenjem dozvoljenih pravnih sredstava kojima se aktivira nadležnost prekršajnog suda. Prekršajni sud odlučuje o žalbi na odluku Republičke komisije u postupku javnih nabavki i preispituje izdati prekršajni nalog na osnovu podnetog zahteva za sudsko odlučivanje.

O ovom pitanju se više puta izjašnjavao i Evropski sud za ljudska prava (ESLJP). S tim u vezi, ESLJP je u presudi Bendenoun protiv Francuske od 24. 2. 1994. godine¹³ naglasio da se i u prethodnom stadijumu može izreći sankcija od strane administrativnog organa (na primer poreske uprave) ili Ministarstva

---

11 Ranija zakonska mogućnost da organi uprave vode prekršajni postupak po odredbama Zakona o prekršajima je kritikovana sa aspekta obezbeđivanja nepristrasnosti i generalne zakonitosti u prvom stepenu, jer su načela koja se primenjuju pred organima uprave potpuno različita od načela koja se primenjuju pred pravosudnim organima (Šarkić, 2011: 8).

12 Evropska konvencija za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda – EKLJP, Zakon o ratifikaciji Evropske konvencija za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda sa dodatnim protokolima – „Službeni list Srbije i Crne Gore – Međunarodni ugovori“, br. 9/03, 5/05 i 7/05 – ispravka i „Službeni glasnik RS – Međunarodni ugovori“, br. 12/10 i 10/15.

13 Sudska praksa Evropskog suda za ljudska prava je dostupna na: <http://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22documentcollectionid%22:%7B%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22%7D%7D>.

unutrašnjih poslova (presuda Malige protiv Francuske od 23. 9. 1998. godine), ako se ona može pobijati u sporu pune jurisdikcije pred sudom. Ustavni sud se, sledeći trag ESLJP, takođe izjasnio o ovom pitanju. U presudi IUz 1577/10 od 25. 4. 2013. godine¹⁴, između ostalog, navedeno je da, kada o prekršaju odlučuje organ uprave, osigurana je sudska zaštita u skladu sa članom 22. stav 1. i članom 36. Ustava, iz razloga što sud može odlučivati i kontrolisati prvostepenu odluku organa uprave u odnosu na pravo i u odnosu na činjenice i primenu procesnih pravila.

3. Izdavanje i formalni elementi prekršajnog naloga

Prekršajni nalog izdaje ovlašćeni organ, odnosno ovlašćeno lice koje je postupajući u okvirima svoje nadležnosti došlo do saznanja o učinjenom prekršaju.¹⁵ Za svakog učinioca prekršaja izdaje se poseban prekršajni nalog. Ova odredba u praksi često dovodi do situacije da se povodom istog prekršaja izdaju posebni prekršajni nalozi pravnom licu i odgovornom licu u pravnom licu. Ukoliko se podnesu zahtevi za sudske odlučivanje, predmetima mogu biti zadužene različite sudije,¹⁶ što dovodi do vođenja odvojenih postupaka prema pravnom i odgovornom licu. To svakako nije najbolje rešenje koje se u praksi prevazilazi spajanjem prekršajnih postupaka.¹⁷ Takođe, ZOP je predvideo da se prekršajni nalog ne može izdati maloletniku, a ovom rešenju se može uputiti kritika da je zakonodavac, pokušavajući da ispoštuje princip da protiv maloletnog lica postupak može voditi samo sud, maloletno lice doveo u nepovoljniji položaj, jer mu nije ostavljena mogućnost da u roku od osam dana plati polovinu iznosa novčane kazne kao što mogu punoletna lica (Rakić, 2015: 259).

---

14 Sudska praksa Ustavnog suda Srbije je dostupna na: <http://www.ustavni.sud.rs/page/jurisprudencija/35/>.

15 Odredbom člana 169. ZOP, koja reguliše način izdavanja prekršajnog naloga, predviđeni su slučajevi u kojima dolazi do neposrednog uočavanja prekršaja: prilikom kontrole, nadzora i pregleda, uvidom u službenu evidenciju nadležnog organa, uvidom u podatke koji su dobijeni uz pomoć uređaja za nadzor ili merenje, prilikom inspekcijskog ili drugog nadzora, pregledom dokumentacije, prostorija i robe ili na drugi zakonom propisan način.

16 Odredba člana 49. stav 1. Sudskog poslovnika („Službeni glasnik RS“ br. 110/09, 70/11, 19/12, 89/13, 96/15, 104/15, 113/15, 113/15, 39/16, 56/16, 77/16, 16/18) predviđa da, u cilju obezbeđivanja podjednake opterećenosti svih sudija u sudu, novoprimiti predmeti se najpre razvrstavaju po hitnosti, vrsti postupka, odnosno pravnoj oblasti, a zatim raspoređuju prema astronomskom računanju vremena prijema, metodom slučajnog određivanja sudije, u skladu sa utvrđenim godišnjim rasporedom poslova.

17 Odredba člana 106. ZOP predviđa da sud može na predlog stranaka ili po službenoj dužnosti, zbog celishodnosti ili drugih razloga, sprovesti jedinstveni prekršajni postupak, između ostalog i ako je više lica okrivljeno za jedan prekršaj.

Izdavalac prekršajnog naloga je dužan da uredno popuni prekršajni nalog. Prekršajni nalog sadrži:¹⁸ identifikacione elemente samog akta, ovlašćenog organa i službenog lica koje je prekršajni nalog izdalo; datum izdavanja i datum uručenja; identifikaciju pravnog subjekta kojem je izdat prekršajni nalog; činjenični opis prekršaja sa pravnom kvalifikacijom i izrečenom novčanom kaznom; uputstva, pouke i upozorenja; mesta za potpise službenog lica i pečat ovlašćenog organa i lica protiv koga je izdat prekršajni nalog; ostale elemente. Poslednjim izmenama ZOP predviđeno je da se prekršajni nalog može izdati i u elektronskoj formi.

4. Uručenje i dostavljanje prekršajnog naloga

Zakon o prekršajima predviđa dva načina uručenja prekršajnog naloga: neposredno uručenje i dostavljanje putem pošte ili dostavne službe ovlašćenog organa. Najčešća situacija je da se prekršajni nalog uručuje prisutnom licu za koga se smatra da je učinilo prekršaj u momentu otkrivanja prekršaja. Lice kojem je izdat prekršajni nalog svojim potpisom na odgovarajućem mestu u nalogu potvrđuje njegov prijem. Ukoliko osumnjičeni odbije da primi nalog, službeno lice će ga upozoriti na posledice odbijanja prijema, uneti u nalog zabeležku o odbijanju prijema, dan i čas kada je prijem odbijen, čime se smatra da je prekršajni nalog uručen.

Kada se prekršajni nalog uručuje osumnjičenom¹⁹ za izvršenje prekršaja koji ne može da dokaže svoj identitet ili nema prebivalište, ili ne živi na adresi na kojoj je prijavljen, ili ako ima prebivalište u inostranstvu ili ako odlazi u inostranstvo radi boravka, mogu nastati različite situacije, u zavisnosti od vremena i mesta izdavanja prekršajnog naloga. Licu kojem je izdat prekršajni nalog u radno vreme banke ili pošte, naložiće se da izrečenu kaznu uplati odmah preko banke ili pošte. Ukoliko je osumnjičenom izdat prekršajni nalog van radnog vremena banke ili pošte ili ako je mesto izvršenja van naseljenog mesta, novčana kazna će se naplatiti na licu mesta uz izdavanje potvrde u kojoj je naveden i iznos poštarine koji je osumnjičeni dužan da plati na licu mesta, a ovlašćeni službenik će prvog narednog radnog dana uplatiti novac preko pošte. Analizirane situacije pretpostavljaju prihvatanje odgovornosti od strane lica kojem je prekršajni nalog izdat i njegov pristanak da novčanu kaznu odmah plati.

---

18 Videti čl. 170. i 171. ZOP.

19 Situacije koje analiziram reguliše odredba člana 178. ZOP. Primetno je da samo u ovom članu zakonodavac pominje učinioca prekršaja kojem se izdaje prekršajni nalog, čime je narušena pretpostavka nevinosti, kao osnovno načelo kaznene procedure propisano EKLJP i Ustavom Republike Srbije.

Međutim, ako osumnjičeni ne želi da odmah plati novčanu kaznu jer ne prihvata odgovornost za prekršaj, smatraće se da je podneo zahtev za sudsko odlučivanje i odmah će se dovesti pred nadležni sud. U ovoj situaciji sud najčešće postupa u tzv. „hitnom“ postupku²⁰ jer to zahtevaju navedene alternativno predviđene okolnosti koje se odnose na ličnost učinioca. Ukoliko nije moguće učinioca prekršaja odmah dovesti pred sud, tada predstavnik ovlašćenog organa može preduzeti mere iz člana 199. stav 1. ZOP, odnosno zadržati putnu ispravu ili drugi identifikacioni dokument okrivljenog i o tome izdati potvrdu. Na ovaj način se predupređuje napuštanje teritorije Republike Srbije od strane lica koje je osnovano sumnjivo da je izvršilo prekršaj.

Dostavljanje izdatog prekršajnog naloga putem pošte ili dostavne službe ovlašćenog organa će se izvršiti u dva slučaja: ako je lice za koga se smatra da je učinilo prekršaj odsutno i kada okolnosti otkrivanja ili priroda prekršaja to zahtevaju. Zakonodavac je izričito predvideo da se dostavljanje prekršajnog naloga mora izvršiti u skladu sa odredbama o dostavljanju iz zakona koji uređuje opšti upravni postupak.²¹ O posledicama nezakonitog dostavljanja više reči će biti u nastavku.

5. Prihvatanje odgovornosti

Prihvatanje odgovornosti za prekršaj povodom kojeg je izdat prekršajni nalog može biti aktivno i pasivno. U slučaju da se izrečena novčana kazna plati u roku od osam dana od uručenja naloga, osumnjičeni se oslobađa plaćanja polovine iznosa izrečene novčane kazne. Osumnjičeni može prihvatiti odgovornost za prekršaj i nakon isteka roka od osam dana od prijema prekršajnog naloga, ako pre postupka izvršenja dobrovoljno plati celokupan iznos izrečene novčane kazne.

Ovo su slučajevi aktivnog prihvatanja odgovornosti. Do pasivnog prihvatanja odgovornosti za učinjeni prekršaj dolazi kada osumnjičeni u roku od osam dana od dana prijema prekršajnog naloga ne plati izrečenu kaznu ili ne podnese zahtev za sudsko odlučivanje o izdatom prekršajnom nalogu. Tada se smatra da je prihvatio odgovornost propuštanjem, a prekršajni nalog će postati konačan i izvršan.²² Prekršajni nalog sa konstatacijom konačnosti i zabeležkom da novčana kazna nije plaćena ovlašćeni organ dostavlja nadležnom prekršajnom sudu da izrečenu novčanu kaznu unese u registar i sprovede postupak izvršenja u skladu sa ovim zakonom.

---

20 Ove situacije su regulisane odredbom člana 308. ZOP. Za njih je karakteristično određivanje izvršenja presude pre pravnosnažnosti, kratki rokovi za žalbu i postupanje po žalbi od strane prvostepenog i drugostepenog suda.

21 Predviđeno je odredbama čl. 72–78. Zakona o opštem upravnom postupku.

22 O svojstvu konačnosti i izvršnosti prekršajnog naloga biće više reči u nastavku rada.

6. Neprihvatanje odgovornosti

Lice kojem se izdaje prekršajni nalog na licu mesta može osporiti izvršenje prekršaja i izjaviti da će podneti zahtev za sudsko odlučivanje o prekršajnom nalogu. Rok u kojem se može podneti zahtev za sudsko odlučivanje je osam dana od dana uručenja ili dostavljanja prekršajnog naloga.

Potpisani prekršajni nalog dostavljen u navedenom roku mesno nadležnom sudu (lično ili putem pošte) postaje zahtev za sudsko odlučivanje o prekršajnom nalogu.²³

Sporna je zakonska odredba koja predviđa da, ako lice kome se izdaje prekršajni nalog izjavi da će zahtevati sudsko odlučivanje o nalogu, službeno lice može u dogovoru sa nadležnim sudom, prilikom izdavanja naloga, odrediti datum pretresa.²⁴ Ova mogućnost se vrlo retko primenjuje u praksi, jer osumnjičeni najčešće naknadno podnosi zahtev za sudsko odlučivanje. Pored navedenog, citirana zakonska odredba poseduje očigledne manjkavosti, jer dozvoljava zakazivanje pretresa,²⁵ čime se zaobilazi postupak ispitivanja izdatog prekršajnog naloga, kao poseban postupak koji prethodi donošenju rešenja o pokretanju prekršajnog postupka. Izdati prekršajni nalog može posedovati određene anomalije, što implicira njegovo uređenje od strane izdavaoca, a po zahtevu suda. Ukoliko prekršajni nalog nije pravno valjan, isti će biti odbačen, a sud neće zakazivati ročište ili pretres. Postavlja se i pitanje zašto je zakonodavac predvideo zakazivanje pretresa, kada pretres predstavlja procesnu radnju koja se dosta retko primenjuje u prekršajnom postupku. Naposljetku, nejasno je kako organ koji izdaje nalog može u dogovoru sa nadležnim sudom, prilikom izdavanja naloga, odrediti datum pretresa, imajući u vidu odredbe zakona (Vukčević, 2014: 138, 139), a sporno je na koji način bi bio realizovan „dogovor“ službenog lica i nadležnog suda o datumu pretresa, koga bi službeno lice moralo kontaktirati i tako dalje.²⁶

---

23 Član 174. stav 1. ZOP. Zakonodavac je ovim odredbama uveo pravnu fikciju da jedan isti akt (izdati prekršajni nalog) može imati različita procesna svojstva. Naime, prekršajni nalog se „transformiše“ u zahtev za sudsko odlučivanje o prekršajnom nalogu na navedeni način. Sigurno je da ovo pravno-tehnički nije najbolje rešenje, jer se suštinski sva ispitivanja suda svode na utvrđivanje činjenice da li je izdati prekršajni nalog pravno valjan, odnosno da li su ispunjene procesne pretpostavke za pokretanje prekršajnog postupka.

24 U pitanju je odredba člana 172. stav 7. ZOP. Stavom 8. je predviđeno da je organ dužan da unese u nalog zabelešku o zakazanom pretresu i odmah, a najkasnije prvog narednog radnog dana, o tome obavesti nadležan sud.

25 U nastojanju da se ubrza prekršajni postupak (što je u skladu sa težinom prekršaja kao lakših kaznenih delikata) pretres se predviđa kao fakultativna faza postupka i u svakom konkretnom slučaju sudija će odlučivati o tome da li je pretres neophodan ili ne, imajući u vidu težinu prekršaja, eventualno nastalu štetu ili posledice činenja prekršaja, kao i ličnost učinioca (Mrvić Petrović, 2013: 14).

26 Primera radi, dežurni prekršajni sudija ne može znati kojem sudiji će biti zaveden predmet po zahtevu za sudsko odlučivanje. Sudski predmet ne može biti formiran bez inicijalnog akta, dakle, mora bi-

Precizno definisanje radnji koje sud preduzima nije urađeno na adekvatan način, što je još jedan od propusta zakonodavca. Naime, odredba člana 176. ZOP naslovljena je kao Ispitivanje zahteva za sudsko odlučivanje, a stav 1. predviđa da će sud rešenjem odbaciti neblagovremen ili nepotpisan zahtev za sudsko odlučivanje (iz čega jasno proizilazi da se ispituje zahtev za sudsko odlučivanje). Međutim, stavom 4. istog člana je predviđeno da, ako je prekršajni nalog koji je okrivljeni podneo kao zahtev za sudsko odlučivanje nečitak ili ne sadrži sve potrebne podatke za postupanje suda, a posebno ako nije preciziran činjenični opis radnje itd., sud će zatražiti od organa koji je izdao prekršajni nalog da ga u roku od osam dana uredi. U vezi s iznetim, jasno se zaključuje da odredba ovog stava propisuje da sud zapravo ispituje izdati prekršajni nalog. Dalje nedoumice stvara odredba člana 174. stav 5. ZOP²⁷ koja je naizgled protivrečna citiranoj odredbi člana 176. st. 1. i 4, a iz koje proizilazi da bi sud nakon ispitivanja zahteva za sudsko odlučivanje morao odmah doneti rešenje o pokretanju prekršajnog postupka, a da ne ispituje formalno-materijalne elemente izdatog prekršajnog naloga. Mišljenja smo da je u pitanju terminološka neodređenost zakonodavca, te da sud rešenje o pokretanju postupka donosi tek nakon što ispita zahtev za sudsko odlučivanje i izdati prekršajni nalog. Očigledno je da zakonodavac, shodno naslovu člana 176. ZOP, pod ispitivanjem zahteva za sudsko odlučivanje podrazumeva i ispitivanje izdatog prekršajnog naloga, što u zakonskom tekstu nije precizno definisano. Navedene terminološke neodređenosti koje se protežu kroz ceo zakonski tekst kojim se uređuje institut prekršajnog naloga mogu jednostavno biti prevaziđene tako što će se jasno definisati da sud, kada je dostavljen zahtev za sudsko odlučivanje, preduzima više procesnih aktivnosti: ispituje inicijalni akt – zahtev za sudsko odlučivanje, zatim, ispituje izdati prekršajni nalog i, ukoliko su ispunjeni svi uslovi, donosi rešenje o pokretanju prekršajnog postupka.²⁸

---

ti dostavljen potpisan prekršajni nalog koji predstavlja zahtev za sudsko odlučivanje i tako dalje.

27 Ova odredba propisuje da je sud obavezan da odmah nakon zavođenja predmeta ispita zahtev za sudsko odlučivanje, donese rešenje o pokretanju postupka i pozove organ koji je izdao prekršajni nalog da se u roku od osam dana izjasni i dostavi ili predloži dokaze o učinjenom prekršaju.

28 Odredba člana 174. ZOP predviđa da lice, protiv koga je izdat prekršajni nalog dostavljanjem zahteva za sudsko odlučivanje nadležnom sudu, stiče svojstvo okrivljenog u prekršajnom postupku. Ovoj odredbi se može uputiti kritika jer je zakonom predviđeno da se prekršajni postupak pokreće donošenjem rešenja o pokretanju prekršajnog postupka i tek od ove procesne radnje lice kome je izdat prekršajni nalog trebalo bi da ima svojstvo okrivljenog lica, što je u skladu sa odredbom člana 118. stav 1. ZOP koja propisuje da je okrivljeni lice protiv koga se vodi prekršajni postupak. Citirana odredba člana 174. ZOP predviđa da se svojstvo okrivljenog stiče samim podnošenjem potpisanog prekršajnog naloga koji predstavlja zahtev za sudsko odlučivanje, dakle, u situaciji kada sud ima mogućnost da odbaci prekršajni nalog, što znači da je jedno lice imalo svojstvo okrivljenog pre nego što je prekršajni postupak formalno započet. *De lege ferenda* bi se ova odredba mo-

6.1. Ispitivanje zahteva za sudsko odlučivanje

Da bi izdati prekršajni nalog dobio svojstvo zahteva za sudsko odlučivanje on mora biti priložen u originalu, potpisan od strane okrivljenog i dostavljen mesno nadležnom sudu u roku od osam dana od uručenja, odnosno dostavljanja. Najčešći propusti na strani primaoca prekršajnog naloga su neblagovremenost, nepotpisanost naloga, predaja fotokopije naloga i pisanje zahteva za sudsko odlučivanje kao posebnog pismena (Kozarski, 2016: V-5).

Postavlja se pitanje da li prekršajni nalog treba da bude potpisan isključivo od strane lica kojem je izdat prekršajni nalog ili to može učiniti branilac, koji je shodno odredbi člana 119. stav 3. ZOP ovlašćen da u korist okrivljenog preduzima sve radnje koje može preduzeti okrivljeni. Mišljenja smo da bi prekršajni nalog morao biti potpisan od strane osumnjičenog, koji je izvorni nosilac prava da zahteva sudsko odlučivanje o izdatom prekršajnom nalogu i da branilac ne može supstituisati osumnjičenog u ovom slučaju. Kao što pisanu odbranu u prekršajnom postupku mora potpisati okrivljeni, da bi je sud prihvatio kao punovažan način iznošenja odbrane, tako i prekršajni nalog mora biti potpisan od strane osumnjičenog za izvršenje prekršaja.²⁹ Odredba člana 170. stav 1. tačka 13. ZOP predviđa da prekršajni nalog sadrži mesto za potpis, odnosno potpis i pečat lica protiv koga je izdat prekršajni nalog. U sudskoj praksi se fleksibilnije tumači ova odredba, pa se smatra da je prekršajni nalog potpisan i ukoliko se potpis ne nalazi na predviđenom mestu.³⁰

Poseban pismeni podnesak naslovljen kao zahtev za sudsko odlučivanje, a da pri tome nije priložen original potpisanog prekršajnog naloga, ne bi mogao biti prihvaćen od strane suda. Ukoliko sud prilikom ispitivanja zahteva za sudsko odlučivanje utvrdi neku od pobrojanih anomalija, rešenjem će odbaciti zahtev za sudsko odlučivanje, usled čega prekršajni nalog stiče svojstvo konačnosti i izvršnosti.

---

rala brisati iz zakonskog teksta jer je suprotna osnovnom principu da se svojstvo okrivljenog stiče donošenjem rešenja o pokretanju prekršajnog postupka, koje sadrži označenje lica protiv koga se pokreće prekršajni postupak i pravnu kvalifikaciju prekršaja (član 185. stav 2. ZOP).

29 Odredba člana 174. stav 4. ZOP propisuje da ako lice kojem je izdat prekršajni nalog sudu dostavi zahtev za sudsko odlučivanje putem pošte, uz potpisan prekršajni nalog može priložiti i svoju pisanu odbranu i dostaviti ili predložiti dokaze.

30 U rešenju Prekršajnog apelacionog suda Prž. br. 21903/17 od 13. 11. 2017. godine zauzet je stav da se smatra da je prekršajni nalog potpisan i ukoliko je potpisan na poledini, dakle, ne i na mestu koje je predviđeno za potpis.

Prekršajni nalog koji je osumnjičenom uručen putem pošte ili dostavne službe ovlašćenog organa neće sadržati datum uručenja,³¹ što sud onemogućava da ispita blagovremenost zahteva za sudsko odlučivanje. U tom slučaju, sud je u obavezi da od izdavaoca prekršajnog naloga zahteva dostavljanje podataka i dokaza o uručenju,³² kako bi utvrdio da li je zahtev za sudsko odlučivanje podnesen u roku od osam dana od dana prijema prekršajnog naloga.

6.2. Ispitivanje prekršajnog naloga

Ukoliko zahtev za sudsko odlučivanje nije odbačen, sud ispituje izdati prekršajni nalog. Odredba člana 176. stav 4. ZOP propisuje da ako je prekršajni nalog koji je okrivljeni podneo kao zahtev za sudsko odlučivanje nečitak ili ne sadrži sve potrebne podatke za postupanje suda,³³ a posebno ako nije preciziran činjenični opis radnje iz koje proizilazi pravno obeležje prekršaja, vreme i mesto izvršenja prekršaja, sud će pre donošenja rešenja o pokretanju postupka zatražiti od organa koji je izdao prekršajni nalog da ga u roku od osam dana uredi.

Sa aspekta procesne ravnopravnosti stranaka posebno je sporna odredba o obavezi suda da naloži izdavaocu prekršajnog naloga da isti uredi u situaciji kada nije preciziran činjenični opis radnje iz koje proizilazi pravno obeležje prekršaja, vreme i mesto izvršenja prekršaja. Zakonodavac stavlja u povoljniji položaj podnosioca zahteva, kojem na ovaj način sud zapravo pomaže da suštinski element prekršajnog naloga – činjenično pravne elemente prekršaja za koji se okrivljeni tereti, uredi na zakonom propisan način.³⁴ Ovakva odredba, koja postoji i kod ispitivanja zahteva za pokretanje prekršajnog postupka, neopravdano favorizuje jednu stranku u postupku, podnosioca zahteva, što je suprotno članu 6. EKLJP i članu 32. stav 1. Ustava, kao i relevantnoj praksi Evropskog suda za ljudska prava.³⁵

---

31 Osumnjičeni u praksi gotovo nikada ne popuni datum uručenja prekršajnog naloga koji mu je dostavljen.

32 U ovoj situaciji prekršajni nalog ne sadrži sve potrebne podatke za postupanje suda, a utvrđivanje ove činjenice već predstavlja ispitivanje formalnih elemenata izdatog prekršajnog naloga kao preduslova za ispitivanje blagovremenosti podnetog zahteva za sudsko odlučivanje.

33 Prekršajni nalog je nečitak u slučajevima kada je napisan rukom od strane ovlašćenog lica, rukopisom koji nije razumljiv. Prekršajni nalog ne sadrži sve podatke za postupanje suda kada na istom, na primer, nije naveden jedinstveni matični broj lica kojem se izdaje prekršajni nalog, mesto prebivališta i tako dalje.

34 O pogrešnim uputstvima drugostepenih prekršajnih sudova, kojima se narušava načelo nepristranosti suda i procesne ravnopravnosti stranaka videti u: Jeličić, 2017: 593, 594.

35 U skladu sa praksom ESLJP koja datira još od slučaja Neumeister protiv Austrije od 27. 6. 1968. godine ravnopravnost stranaka u korišćenju procesnih sredstava znači da je sud dužan da svakoj stranci pruži razumnu mogućnost da se koristi svojim procesnim sredstvima, i to na način koji je

Zatim, postavlja se pitanje da li uređeni prekršajni nalog treba dostaviti radi izjašnjenja i pripremanja odbrane osumnjičenom koji je uz zahtev za sudsko odlučivanje već dostavio pisanu odbranu³⁶ i da li je u pitanju drugi akt, suštinski različit od prvobitno izdatog prekršajnog naloga? U vezi s navedenim, potrebno je ukazati na suštinsku anomaliju ove odredbe. Naime, ZOP predviđa mogućnost da uz zahtev za sudsko odlučivanje osumnjičeni dostavi pisanu odbranu³⁷ u kojoj može istaći nedostatke prekršajnog naloga koji se odnose upravo na činjenični opis radnje iz kojeg ne proizilaze pravna obeležja prekršaja, vreme i mesto izvršenja prekršaja. U ovoj procesnoj situaciji, kada je okrivljeni na zakonom dozvoljen način dostavljanjem pisane odbrane uz zahtev za sudsko odlučivanje osporio izdati prekršajni nalog, naredba suda upućena izdavaocu prekršajnog naloga da isti precizira u pogledu propusta na koje je ukazano pisanom odbranom bi obesmisllila dostavljenu pisanu odbranu, čime bi bilo narušeno pravo okrivljenog na odbranu i ravnopravnost stranaka u prekršajnom postupku.³⁸

Mišljenja smo da izdavalac prekršajnog naloga mora da snosi posledice nevaljanog naloga i da u ovoj situaciji sud isti treba da odbaci, a ne da poučava izdavaoca da ga uredi. Iako citirana zakonska odredba člana 176. stav 4. propisuje da je sud dužan da u roku od osam dana zatraži od organa koji je izdao prekršajni nalog da isti uredi, a sudska praksa sledi trag zakonodavca, mišljenja smo da je ovo rešenje diskutabilno sa aspekta načela nepristrasnosti suda i procesne ravnopravnosti stranaka kao osnovnim principima prava na pravično suđenje. Eventualno preciziranje prekršajnog naloga bi moglo biti opravdano samo u slučaju formalnih nedostataka (podaci za fizičko lice, pravno lice, nečitak nalog itd.), ali kada postoje anomalije u činjeničnom opisu prekršaja, izdavalac

---

ne dovodi u suštinski nepovoljniji položaj u odnosu na suprotnu stranku. U presudi Borgers protiv Belgije od 30. 10. 1991. godine, ESLJP je istakao da samo postojanje povoljnijeg procesnopravnog položaja predstavlja povredu načela ravnopravnosti stranaka, bez obzira na ishod postupka.

- 36 Treba imati u vidu da odredba člana 243. stav 2. ZOP predviđa da ovlašćeni predstavnik podnosioca zahteva ima pravo da na pretresu izmeni sadržinu zahteva u pogledu činjeničnog opisa prekršaja, dok je stavom 3. propisano da će u ovom slučaju sud rešenjem odložiti pretres da bi se okrivljeni upoznao sa izmenom zahteva i da bi pripremio odbranu. I u navedenim procesnim situacijama okrivljenom bi morao biti dostavljen preciziran prekršajni nalog.
- 37 Iako ZOP ovu mogućnost predviđa u situaciji kada se zahtev za sudsko odlučivanje dostavi putem pošte (član 174. stav 5), ne postoji razlog zbog kojeg okrivljeni ne bi mogao dostaviti pisanu odbranu i kada lično podnese zahtev za sudsko odlučivanje.
- 38 Postoji bitna razlika razmatranog slučaja u odnosu na procesnu situaciju kada sud ispituje zahtev za pokretanje prekršajnog postupka u pogledu postojanja navedenih elemenata jer sud pred sobom ima samo zahtev za pokretanje prekršajnog postupka, a ne i pisanu odbranu koja u ovoj fazi ne može biti dostavljena od strane osumnjičenog jer nije doneto rešenje o pokretanju prekršajnog postupka niti je osumnjičenom upućen poziv radi saslušanja.

prekršajnog naloga mora da snosi posledice svog propusta, a sud ne bi smeo da mu „pomaže“ da isti sastavi na pravno valjan način.

Zakonodavac je predvideo da ako ovlašćeni organ u ostavljenom roku ne postupi po zahtevu suda i ne otkloni nedostatke, sud će postupiti kao sa neurednim zahtevom za pokretanje prekršajnog postupka.³⁹ Doslednom primenom navedene odredbe, kao što odbacuje zahtev za pokretanje prekršajnog postupka, kao optužni akt, po analogiji, sud bi morao da odbaci izdati prekršajni nalog.⁴⁰ Postupajući po zahtevu za sudsko odlučivanje, sud je ispitivao izdati prekršajni nalog koji nije uređen po nalogu suda, zbog čega ga sud odbacuje jer je pretpostavka da je podnosilac zahteva odustao od svog akta.⁴¹ Ovakva odluka suda je posledica osnovanog zahteva za sudsko odlučivanje, dakle, uspešne procesne radnje inicirane od strane osumnjičenog. Odbacivanje izdatog prekršajnog naloga od strane suda dovodi do pravne posledice uklanjanja tog akta iz pravnog prometa, na osnovu sudske odluke i time prekršajni nalog više ne proizvodi pravno dejstvo u odnosu na okrivljenog.

Ukoliko sud zahtev okrivljenog za sudsko odlučivanje na osnovu izdatog prekršajnog naloga ne odbaci, doneće rešenje o pokretanju prekršajnog postupka. Prekršajni sud je dužan da organ koji je izdao prekršajni nalog pozove da se u roku od osam dana izjasni i dostavi ili predloži dokaze o učinjenom prekršaju. Međutim, ZOP ne propisuje nikakve posledice ukoliko izdavalac prekršajnog naloga ne postupi po nalogu suda, s tim da takvim postupkom svakako rizikuje da sud donese oslobađajuću presudu usled nedostatka dokaza. Donošenjem rešenja

39 Odredba člana 182. stav 3. ZOP predviđa da u slučaju da podnosilac zahteva ne otkloni nedostatke u određenom roku, smatraće se da je odustao do zahteva i zahtev će se rešenjem odbaciti.

40 Zakonodavac razlikuje dve moguće radnje suda: odbacivanje zahteva za sudsko odlučivanje i odbacivanje prekršajnog naloga usled pretpostavke da je izdavalac odustao od naloga jer nije postupio po zahtevu suda za uređenje.

41 U vezi s tim je i odluka Prekršajnog apelacionog suda, odeljenja u Novom Sadu Prž. br. 2616/18 od 20. 2. 2018. godine u kojoj je navedeno da iz spisa predmeta proizilazi da izdavalac prekršajnog naloga nije postupio po zahtevu prvostepenog suda i nedostatke otklonio, zbog čega je prvostepeni sud pravilno rešenjem odbacio podneti prekršajni nalog na osnovu člana 182. stav 3. Zakona o prekršajima, s obzirom na to da je izdavalac prekršajnog naloga, time što nije postupio po zahtevu prvostepenog suda i otklonio nedostatke u izdatom prekršajnom nalogu, od prekršajnog naloga odustao. Međutim, u istoj situaciji, isti sud je u ranijoj odluci Prž. br. 24962/17 od 25. 12. 2017. godine naveo da je prvostepeni sud pravilno našao da izdati prekršajni nalog ne može da opstane, međutim, pogrešno je isti odbacio, pri tome ne odlučujući o njegovoj daljoj sudbini, koji u takvoj situaciji ostaje na snazi i proizvodi pravna dejstva. Zbog toga je sud pobijano rešenje preinačio i umesto naloga odbacio zahtev za sudsko odlučivanje po izdatom prekršajnom nalogu, a s obzirom na to da se prekršajni postupak nije vodio upravo zbog propusta izdavaoca naloga, koji je u toku postupka stekao svojstvo podnosioca zahteva za pokretanje prekršajnog postupka, sud je našao da je neophodno odlučiti o sudbini izdatog prekršajnog naloga, kako isti ne bi i dalje proizvodio dejstva na štetu okrivljenog, pa je odlučio da isti stavi van snage. Argumentacija za ovakvu odluku, iz svih navedenih razloga, pravno je neodrživa.

o pokretanju prekršajnog postupka smatra se da odluka o novčanoj kazni iz prekršajnog naloga nije izrečena, osim u slučaju kada okrivljeni odustane od zahteva. Odredba člana 174. stav 7. ZOP propisuje da ako sud utvrdi da je okrivljeni koji je zahtevao sudske odlučivanje odgovoran za prekršaj, svojom odlukom će ga obavezati da novčanu kaznu iz prekršajnog naloga plati u punom iznosu kao i da nadoknadi sudske troškove.⁴² Zakonodavac je na ovaj način jasno predvideo da, u slučaju utvrđene odgovornosti okrivljenog za prekršaj, sud mora da okrivljenog obaveže da novčanu kaznu plati u iznosu koji je opredeljen u izdatom prekršajnom nalogu. Iz zakonskog uređenja proizilazi da sud za najlakše prekršaje za koje se izdaje prekršajni nalog ne može u sudskom postupku izreći opomenu (Milić, 2017: 1708). U budućoj reformi prekršajnog zakonodavstva ovo rešenje bi moglo biti promenjeno, uz argumentaciju da je zahtevom sa sudske odlučivanja osporen prekršajni nalog, što podrazumeva i odluku o izrečenoj novčanoj kazni, pa bi sud mogao, ukoliko utvrdi odgovornost okrivljenog, izreći prekršajnu sankciju koju smatra adekvatnom. Ovo iz razloga što sud u sudskom postupku utvrđuje postojanje odgovornosti okrivljenog, pa je ingerencija suda da odluči i o prekršajnoj sankciji.⁴³

Nakon donošenja rešenja o pokretanju prekršajnog postupka, sud sprovodi postupak, koji u svemu ima karakteristike redovnog prekršajnog postupka koji se sprovodi po zahtevu za pokretanje prekršajnog postupka. Određene specifičnosti se odnose na odustanak od zahteva za sudske odlučivanje, koje može biti izričito i prećutno. Na prvom ročištu okrivljeni može odustati od zahteva, a smatraće se da je odustao ukoliko ne pristupi prvom ročištu i svoj izostanak ne opravda. Sporno je pitanje da li se može smatrati da je okrivljeni odustao od zahteva u slučaju kada je uredno pozvan i ne pristupi na ročište, ali dostavi pisanu odbranu. S obzirom da ZOP propisuje kumulativnu ispunjenost uslova za prećutan odustanak okrivljenog, u navedenoj situaciji bi sud morao da prihvati pisanu odbranu i sprovodi dalje postupak. S tim u vezi, sve odluke koje sud može doneti u redovnom postupku važe i u slučaju izdatog prekršajnog naloga.

---

42 Navedenu pouku sadrži i izdati prekršajni nalog koji se uručuje okrivljenom. Videti član 171. stav 1. tačka 4. ZOP.

43 Postoje i stanovišta da se u konkretnom slučaju mogu primenjivati odredbe o ublažavanju fiksne novčane kazne izrečene prekršajnim nalogom. Odeljenje sudske prakse Prekršajnog apelacionog suda, odgovarajući na pitanje da li se okrivljenom novčana kazna izrečena prekršajnim nalogom može ublažiti, odnosno da li mu se može izreći opomena, ističe sledeće: „Ukoliko sud nađe da postoje okolnosti koje u znatnoj meri umanjuju odgovornost učinioaca, može umesto propisane novčane kazne okrivljenom izreći opomenu kao sankciju. Ukoliko sud nađe da postoje olakšavajuće okolnosti koje ukazuju da se i blažom kaznom može postići svrha kažnjavanja, novčana kazna izrečena prekršajnim nalogom se može ublažiti, pod uslovom da nije ispod opšteg, zakonom propisanog minimuma (član 39. Zakona o prekršajima).“ Dostupno na: <http://pkap.sud.rs/prekršajni-apelacioni-sud-pitanja-i-odgovori-prekršajni-postupak.html>, stranici pristupljeno 1. 4. 2018. godine.

7. Prekršajni nalog i izvršni prekršajni postupak

Do izvršnog prekršajnog postupka povodom izdatog prekršajnog naloga dolazi u slučaju kada prekršajni nalog sa konstatacijom konačnosti i zabeležkom da novčana kazna nije plaćena ovlašćeni organ dostavi nadležnom prekršajnom sudu da izrečenu novčanu kaznu unese u registar i sprovede postupak izvršenja. Pre svega, treba ukazati da je *conditio sine qua non* za izvršni prekršajni postupak svojstvo konačnosti i izvršnosti prekršajnog naloga. Postojanje takve odluke je procesna pretpostavka izvršenja što odgovara pravilu da se prinudno izvršenje može dopustiti, odnosno sprovesti samo na osnovu valjanog izvršnog naslova – *nulla executio sine titulo* (Mrvić Petrović, 2014b: 6). Prekršajni nalog stiče svojstvo konačnosti kada je uručen u skladu sa odredbama Zakona o opštem upravnom postupku, a nije podnesen zahtev za sudsko odlučivanje ili je isti pravnosnažno odbačen, odnosno odustankom od izjavljenog zahteva za sudsko odlučivanje. Zakonskoj odredbi člana 307. stav 3. ZOP, koja predviđa da prekršajni nalog stiče svojstvo izvršnosti protekom roka od osam dana od dana uručenja, može se uputiti kritika da zanemaruje da izvršnost naloga nastupa tek nakon sticanja konačnosti.⁴⁴

Rešenjem o izvršenju⁴⁵ sud određuje da li će se neplaćena novčana kazna zameniti u kaznu zatvora ili u kaznu rada u javnom interesu, ili naplatiti prinudnim putem. U praksi, donošenje ovog rešenja se ne pokazuje kao problematično,⁴⁶ međutim, sporno pitanje koje se često pojavljuje u praksi se odnosi na činjenicu da kažnjeno lice može izjaviti prigovor u kojem navodi da prekršajni nalog nema svojstvo izvršne isprave, odnosno svojstvo konačnosti.⁴⁷ O prigovoru odlučuje veće u sastavu od troje sudija, a sudija koji je doneo rešenje o prinudnoj naplati može i sam staviti van snage svoje rešenje ako nađe da su razlozi iz prigovora osnovani. Prilikom odlučivanja o prigovoru može se utvrditi da dostavljeni prekršajni nalog nije mogao steći svojstvo konačnosti zbog neuredne

---

44 Po ovoj zakonskoj odredbi, izvršni su svi prekršajni nalozi koji su uručeni bez obzira na to da li je, na primer, izjavljen zahtev za sudsko odlučivanje i pokrenut prekršajni postupak, što predstavlja smetnju za izvršenje. Naime, odredbom člana 307. stav 1. ZOP jasno je navedeno da se odluka doneta u prekršajnom postupku izvršava kad postane pravnosnažna i kad za izvršenje nema zakonskih smetnji, što predstavlja opšte pravilo. Izuzetak je npr. izvršenje pre pravnosnažnosti koje je regulisano odredbom člana 308. ZOP.

45 Ovo rešenje donosi sudija koji je godišnjim rasporedom poslova određen da postupa u izvršnoj materiji.

46 Sudu se najčešće dostavlja kopija izdatog prekršajnog naloga sa konstatacijom konačnosti, a ovu činjenicu sudija ne proverava, već, s obzirom na zabeležku da novčana kazna nije plaćena, donosi rešenje o izvršenju.

47 Prigovor se može uložiti u roku od tri dana od dana prijema rešenja o izvršenju. Primera radi, kažnjena lica ističu da im prekršajni nalog nije valjano uručen i da su za prekršaj saznali tek kada su primili rešenje o izvršenju i tako dalje.

dostave⁴⁸ i tada se rešenje o izvršenju stavlja van snage.⁴⁹ Međutim, ovakva odluka veća ne utiče na prekršajni nalog koji je sa klauzulom konačnosti i izvršnosti dostavljen sudu radi donošenja rešenja o izvršenju. U navedenoj situaciji je sporno koja su ovlašćenja veća i izvršnog sudije u odnosu na osporeno svojstvo konačnosti prekršajnog naloga. Moguća su dva rešenja. Po prvom, moglo bi se uzeti da veće ima ingerencije da stavi van snage rešenje o izvršenju, a po službenoj dužnosti ukine klauzulu konačnosti prekršajnog naloga i naloži izdavaocu prekršajnog naloga da isti uruči osumnjičenom na zakonom propisan način.⁵⁰ Druga, možda i prihvatljivija mogućnost je da veće stavi van snage rešenje o izvršenju, a da postupajući izvršni sudija preduzima dalje radnje i utvrdi da li je prekršajni nalog konačan, na primer, da odbije donošenje rešenja o izvršenju i naloži izdavaocu naloga ukidanje klauzule konačnosti, te ponovno uručenje prekršajnog naloga.⁵¹

Očigledno je da je u pitanju pravna praznina i da ove situacije moraju biti zakonom regulisane jer može doći do ozbiljnog ugrožavanja ljudskih prava.

Naime, neurednom dostavom prekršajnog naloga osumnjičeni za izvršenje prekršaja je lišen Ustavom zagarantovanog prava na pravno sredstvo,⁵² prava da izrečenu novčanu kaznu plati u roku od osam dana i bude oslobođen plaćanja polovine kazne, ali i da novčanu kaznu plati u punom iznosu nakon proteka

---

48 Veliki problem u praksi nastaje usled dostavljanja prekršajnog naloga koje nije u skladu sa odredbama Zakona o opštem upravnom postupku. Time izdavaoci prekršajnih naloga nezakonito na iste stavljaju klauzulu konačnosti, pokreću izvršni prekršajni postupak, pa u praksi često dolazi do situacija da se kažnjenom licu koje nije ni primilo prekršajni nalog zameni novčana kazna u zatvor, što može izazvati brojne posledice i neprijatnosti.

49 Zakonodavac nije predvideo odluke veća prilikom odlučivanja o izjavljenom prigovoru, niti je uputio na shodnu primenu Zakona o izvršenju i obezbeđenju.

50 Po analogiji sa ovlašćenjem drugostepenog suda da ožalbenu presudu ispituje i mimo žalbenih navoda, a po službenoj dužnosti. Tačno je da veće odlučuje o prigovoru na rešenje o izvršenju, a ne o konačnosti prekršajnog naloga, ali je navodna konačnost prekršajnog naloga uzrokovala donošenje rešenja o izvršenju.

51 U skladu s ovim shvatanjem je rešenje Prekršajnog apelacionog suda, odeljenja u Novom Sadu Prži. br. 12/17 od 24. 1. 2017. godine u kojoj je navedeno da je prvostepeni sud propustio da dostavljeni prekršajni nalog vrati izdavaocu na uređenje i to kako u pogledu datuma konačnosti, tako i u pogledu potvrde postojanja pretpostavki za nastupanje konačnosti, odnosno zabeleške da izrečena kazna nije plaćena u propisanom roku, umesto čega se upustio u izvršenje izrečene kazne donošenjem rešenja o zameni novčane kazne u kaznu zatvora.

52 Propisano u članu 36 stav 2 Ustava koji predviđa da svako ima pravo na žalbu ili drugo pravno sredstvo protiv odluke kojom se odlučuje o njegovom pravu, obavezi ili na zakonu zasnovanom interesu. U konkretnom slučaju, osumnjičeni je lišen prava da podnese zahtev za sudsko odlučivanje o izdatom prekršajnom nalogu. U vezi s tim, treba ukazati na odluku odluku Ustavnog suda U 850/10 od 12. 7. 2012. godine u kojoj je navedeno da od okolnosti da li će i kada stranci biti izvršeno dostavljanje akta zavisi i pravna mogućnost i rok za korišćenje propisanog pravnog sredstva.

roka od osam dana, pre donošenja rešenja o izvršenju i izbegne plaćanje troškova prekršajnog postupka.

Da bi se ovakve situacije izbegle u praksi, *de lege ferenda* bi u budućim izmenama ZOP trebalo propisati da izdavalac prekršajnog naloga nadležnom sudu mora da dostavi i dokaze da je dostavljanje prekršajnog naloga izvršeno na zakonit način, što je pretpostavka konačnosti prekršajnog naloga. To bi obavezalo izdavaoce prekršajnih naloga na zakonito postupanje i poštovanje zakonskih odredbi o dostavljanju, a postupajućem izvršnom sudiji omogućilo da pouzdano utvrdi činjenicu konačnosti i izvršnosti prekršajnog naloga pre donošenja rešenja o izvršenju.

Zaključna razmatranja

Iz svega iznetog očigledno proizilazi da institut prekršajnog naloga nije regulisan na prihvatljiv način. Brojni normativni propusti, nejasnoće ali i suštinske anomalije na koje je ukazano u radu onemogućavaju efikasnu primenu ovog instituta u praksi, a veliki broj problematičnih rešenja dovodi do nejednakog postupanja sudova i pravne nesigurnosti. Na ovaj način se gubi suština instituta prekršajnog naloga, koja se ogleda u pojednostavljenom postupku kažnjavanja učinilaca prekršaja. Posebno je indikativno što zakonske anomalije dovode do opasnosti narušavanja osnovnih procesnih prava osumnjičenog, što se često i dešava u praksi. U vezi s navedenim, neophodno je detaljno revidirati zakonski tekst i poboljšati regulativu ovog instituta kako bi se isti uspešno primenjivao u praksi.

Literatura:

- Dimitrijević, P. (2001), *Prekršajno pravo opšti deo*, Beograd: Službeni glasnik i Savet za državnu upravu Vlade Republike Srbije.
- Đuričić M., Bejatović G. (2015), *Prekršajno pravo*, Novi Sad: Privredna akademija.
- Jeličić, M. (2017), „Teret i predmet dokazivanja i shodna primena Zakonika o krivičnom postupku“, *Reformski procesi i poglavlje 23 (godinu dana posle) krivičnopravni aspekti* (str. 588–598), Zlatibor: Srpsko udruženje za krivičnopravnu teoriju i praksu & Intermex.
- Jovašević, D. (2012), *Prekršajno pravo*, Niš: Štamparija Sven.
- Kozarski, K. (2016), „Postupak po zahtevu za sudsko odlučivanje, problemi i dileme“, *Godišnje savetovanje sudija prekršajnih sudova i sudija Prekršajnog*

apelacionog suda (V1-V10), Kladovo: Udruženje prekršajnih sudija Srbije & USAID.

- Milić, I. (2017), „Opomena kao vrsta prekršajne sankcije i njeno (ne)izricanje pojedinim učiniocima prekršaja“, *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Novom Sadu*, 51(4), str. 1699–1711.
- Mrvić Petrović, N. (2013), „Novine u Zakonu o prekršajima“, *Izbor sudske prakse*, 21(11), str. 12–15.
- Mrvić Petrović, N. (2014a), „Nedostaci Zakona o prekršajima“, *Izbor sudske prakse*, 22(10), str. 13–16.
- Mrvić Petrović, N. (2014b), „Nova zakonska rešenja u vezi izvršenja odluka prekršajnih sudova“, *Izbor sudske prakse*, 22(5), str. 5–11.
- Mrvić Petrović, N., Mitrović Lj. (2010), *Komentar Zakona o prekršajima*, Beograd: Poslovni biro.
- Orlović, S. (2008), *Načelo podele vlasti u ustavnom razvoju Srbije*, Beograd: Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu.
- Pihler, S. (2000), *Prekršajno pravo*, Novi Sad: Graphica Academica.
- Popović, S. (1978), *Upravno pravo opšti deo*, Beograd: Savremena administracija.
- Rakić, P. (2015), „Unapređenje položaja i efikasnosti suđenja prekršajnih sudova“, *Bilten Vrhovnog kasacionog suda* (2), str. 253–266.
- Šarkić, M. (2011), „Mesto i uloga sudova za prekršaje u pravosudnom sistemu Srbije“, *Izbor sudske prakse*, 19(1), str. 5–12.
- Šelih, A. (2006), „Prekršaji kao ustavnopravna kategorija“, *Glasnik Advokatske komore Vojvodine*, 66(4), str. 139–149.
- Šušnjara, M. (2014), „Prekršajna odgovornost po Zakonu o prekršajima“, *Bilten Vrhovnog kasacionog suda* (3), str. 261–279.
- Tomić, Z. (1998), *Upravno pravo, sistem*, Beograd: Javno preduzeće Službeni list SRJ.
- Vukčević, B. (2014), *Komentar Zakona o prekršajima, sa obrascima, podzakonskim aktima i registrom pojmova*, Beograd: Poslovni biro.
- Vuković, I. (2015), *Prekršajno pravo*, Beograd: Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu.

Pravni propisi:

- Evropska konvencija za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda – Zakon o ratifikaciji Evropske konvencija za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda sa dodatnim protokolima, „Službeni list Srbije i Crne Gore – Međunarodni ugovori“, br. 9/03, 5/05 i 7/05 – ispravka i „Službeni glasnik RS – Međunarodni ugovori“, br. 12/10 i 10/15.
- Ustav Republike Srbije, „Službeni glasnik RS“ broj 98/06.
- Zakon o prekršajima, „Službeni glasnik RS“ br. 65/13 i 13/16.
- Zakon o opštem upravnom postupku, „Službeni glasnik RS“, broj 18/16.
- Sudski poslovnik, „Službeni glasnik RS“ br. 110/09, 70/11, 19/12, 89/13, 96/15, 104/15, 113/15, 113/15, 39/16, 56/16, 77/16, 16/18.

Sudska praksa:

- Presude Evropskog suda za ljudska prava: Neumeister protiv Austrije od 27. 6. 1968. godine; Borgers protiv Belgije od 30. 10. 1991. godine; Bendenoun protiv Francuske od 24. 2. 1994. godine; Malige protiv Francuske od 23. 9. 1998. godine.
- Odluke Ustavnog suda Srbije: U 850/10 od 12. 7. 2012. godine; IUz 1577/10 od 25. 4. 2013. godine.
- Presude Prekršajnog apelacionog suda, odeljenja u Novom Sadu: Prž. br. 2616/18 od 20. 2. 2018. godine, neobjavljena; Prž. br. 24962/17 od 25. 12. 2017. godine, neobjavljena.
- Rešenja Prekršajnog apelacionog suda, odeljenja u Novom Sadu: Prži. br. 12/17 od 24. 1. 2017. godine, neobjavljeno; Prž. br. 21903/17 od 13. 11. 2017. godine, neobjavljeno.

Internet izvori:

- Sudska praksa Evropskog suda za ljudska prava, dostupna na: <http://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22documentcollectionid%22%3A%5B%22GRANDCHAMBER%22%2C%22CHAMBER%22%5D%7D>.
- Sudska praksa Ustavnog suda Srbije, dostupna na: <http://www.ustavni.sud.rs/page/jurisprudence/35/>.

Mladen JELIČIĆ
Judge, Misdemeanor Court in Šabac

A MISDEMEANOR ORDER AND PROBLEMS IN PRACTICE

A misdemeanor order is a procedural institute that enables a simplified procedure for punishing offenders. Taking into consideration the need for an efficient procedure after the issued misdemeanor order, with guarantees of respect for human rights, the author analyzes in detail the legal provisions pointing to anomalies that lead to problematic situations in practice. In this connection, after introductory remarks, the author analyzes the legal nature of the misdemeanor order, that is, the formal - material characteristics of the misdemeanor order and the relationship of this institute with the principle of division of power. Then, the subject matter of the deliberations is the issuance, formal elements, delivery and delivery of a misdemeanor order, as well as the activities of the suspect who has issued a misdemeanor order, which manifests itself in accepting or not accepting responsibility for the misdemeanor. The author points to the role of the misdemeanor court when examining the request for judicial decision on the issued misdemeanor order and the examination of the issued misdemeanor order, and also considers the characteristics of the proceedings conducted by the misdemeanor court. In the end, the author analyzes the misdemeanor order and the executive misdemeanor procedure, arguing his claim for the necessity of more precise regulations of this institute by pointing out to the specific legal anomalies of the legal text and problems in judicial practice. In addition, the author proposes concrete solutions for improving the analyzed institute.

Key words: *misdemeanor order, misdemeanor procedure, request for judicial decision, acceptance of responsibility, executive misdemeanor procedure*

Dr Aleksandar R. IVANOVIĆ*
docent na Departmanu za pravne nauke
Internacionalnog univerziteta u Novom Pazaru

Pregledni članak
UDK: 343.721.2(73)
Primljeno: 01. aprila. 2018. god.

KRAĐA USLUGA U KRIVIČNOM ZAKONODAVSTVU SJEDINJENIH AMERIČKIH DRŽAVA

Autor se u radu bavi specifičnim oblikom kriminalnog ispoljavanja kod koga je objekt napada naknada za pružene usluge, a način izvršenja se ogleda unišljajnom izbegavanju plaćanja iste. Radi se o vrsti kriminalnog ponašanja koja se u anglosaksonskom pravu označava nazivom „krađa usluga“ (eng. „Theft of services“). Rad ima za cilj da prikaže način na koji je ovo kriminalno ponašanje propisano krivičnim zakonodavstvom Sjedinjenih Američkih Država (SAD). Shodno tome, autor najpre ukazuje na razloge koji su doveli do toga da ovaj oblik kriminalnog ispoljavanja bude prepoznat od strane krivičnog zakonodavstva većine zemalja SAD. Nakon toga, autor daje prikaz modela koje su države SAD koristile u propisivanju odredbi koje inkriminišu tzv. krađu usluga. U centralnom delu rada autor daje prikaz odredbi krivičnog zakonika države Njujork, Teksas i Severna Dakota, koje propisuju posebno delo krađa usluga, odvojeno od odredbi kojima su propisane tzv. konvencionalne krađe (imovine). Nakon toga autor ukazuje na konstitutivne segmente krađe usluga u zakonodavstvu država SAD, koje poznaju kao zasebno krivično delo ovaj vid kriminalnog ispoljavanja. U zaključnom delu rada, uzimajući u obzir različite načine inkriminacije ovog ponašanja, autor izvodi zaključke o zajedničkim elementima bića krivičnog dela krađa usluga (aktivni subjekt, radnja dela, oblik krivice, posledica, mogućnost pokušaja i slično).

Ključne reči: krađa, imovina, usluge, Sjedinjene Američke Države, krivično zakonodavstvo.

Uvod

Pre nego što se upustimo u razmatranje krivičnopравnih aspekata krađa usluga, kao kriminalne radnje koja je prepoznata od strane većine krivičnih zakonodavstava država SAD, najpre ćemo reći nešto o razlozima koji su doveli do toga da ovakvo ponašanje uopšte bude inkriminisano krivičnim zakonodavstvom SAD. Razlozi za uvođenje ovog krivičnog dela pronalazimo još na početku razvoja ugostiteljskog sektora, odnosno ugostiteljske industrije u SAD, kada se pojavio problem sve većeg broja slučajeva prevarnog dobijanja smeštaja i korišćenja usluga bez plaćanja. Naime, u prvim danima razvoja ugostiteljskog sektora u SAD zaštita putnika bila je glavni princip legislative koja uređuje ovu oblast. Međutim, s razvojem brzih putnih sredstava i putne infrastrukture, tip i broj putnika, kao i hotela i motela izgrađenih da bi se isti smestili, rapidno se uvećavao. Kako su kriminalci otkrili komparativnu lakoću dobijanja usluga hotelskog smeštaja uz odloženo plaćanje, a uz mogućnost brzog kretanja upotrebom aviona, železnice i automobila, sve veći broj ugostitelja je bivao žrtva neplaćenih usluga od strane lica koja su iskoristili njihovo gostoprimstvo i na konspirativan način nestajali bez plaćanja računa (Sherry, 1993: 775). Ova pojava je toliko uzela maha u prvobitnom periodu razvoja ugostiteljskog sektora u SAD da se u svakodnevnom govoru, a naročito u policijskom žargonu, na ovom prostoru razvila i upotreba jednog kolokvijalnog izraza, kojim se označavaju osobe koje vrše ovakve radnje. Radi se o izrazu *deadbeats*, a koji, u najužem smislu reči, u kontekstu navedene pojave, označava osobu koja izbegava da plati dug. Međutim, u širem smislu reči, pod ovim izrazom se označava osoba koja nikada ne plaća za zaprimljene usluge iako je često prilično sposobna da to učini. Ovakva osoba živi od izbegavanja plaćanja, i potpuno je nepoštena i bezobzirna. Navedeni izraz predstavlja kovanicu od engleske reči *dead*, što u prevodu znači mrtav, i reči engleskog jezika *beats* koja znači udarac (McKee, 1909: 201). Izraz mrtav u ovoj kovanici zapravo ima ulogu da intenzivira značenje reči udarac. Naime, značenje ove kovanice bi najbolje mogli da objasnimo na primeru fraze koja se koristi u srpskom jeziku kada se želi reći da je neka osoba veoma loša (pokvarena), pokvarena do samog kraja. Obično se za takve osobe kaže pokvaren do srži, pokvaren do kosti. U tom kontekstu bi mogli da shvatimo i izraz *deadbeats*. Radi se o osobi koja nema nameru da plati za neku uslugu iako je zapravo sposobna da to uradi, i nastoji da *ukrade*, odnosno izbegne njeno plaćanje na neki prevaran način.

Uzevši u obzir sve navedeno možemo reći da ne postoji bukvalan prevod ovog izraza na srpskom jeziku, ali bi njegovo značenje bilo najpribližnije značenju izraza *hohštapler* koji se koristi u kriminalističkoj terminologiji na našim prostorima za označavanje posebne vrste prevaranata. Tako, Šipraga i Aleksić hohštaplerom smatraju posebnu vrstu prevaranta koji vrlo perfidno vrši prevaru i ubedljiv je u

svojim nastupima. Prevaranti hohštapleri se elegantno odevaju, znaju da se lepo opohode i imaju otmeno držanje. Sve to kod žrtve treba da stvori uverenje da oni zaista pripadaju otmenom društvu. S tim u vezi, hohštapler je čovek koji se lažno prikazuje kao lice koje ima veze bilo u političkom, bilo u privrednom ili javnom životu, zatim da je i sam uticajna ličnost ili da potiče iz neke ugledne porodice i sl., pa na račun toga prevarom pribavlja razne materijalne koristi (Šipraga, Aleksić, 1986: 183). Sličnost između američkog izraza *deadbeats* i izraza hohštapler u srpskom jeziku najbolje oslikava objašnjenje jednog od *modus operandi* hohštaplera koje je dao Andra Petrović. Prema pomenutom autoru: „Uobičajeni trik hohštaplera je neplaćanje ručka ili večere. Naime, kada je u restoranu ili baru najveća gužva, on dolazi i poruči najbolje jelo i piće. Posle ručka odnosno večere on mirno, hladnokrvno odlazi, i to u momentu kada na njega niko ne obraća pažnju, ne plativši račun. Ukoliko bi ga kelner ili vlasnik zadržao, tada, ljubazno se smešeći, objašnjava da se žuri i da je rasejan, izvinjava se, vadi novac i plaća račun.“ (Petrović, 1981: 625–626).

Dakle, ugostiteljski sektor SAD je bivao sve više pogođen delovanjem ovakvih osoba, zbog čega je zaštita ugostitelja postala vitalna briga za državu u tom periodu. S tim u vezi, u cilju zaštite ugostiteljskog sektora, koji je zapravo u to vreme imao toliko rapidan rast da se više nije ni govorilo o sektoru nego o ugostiteljskoj industriji, zakonodavstvo većine država SAD donelo je krivične zakone (statute) kojima se inkriminiše prevarno dobijanje usluge noćenja ili drugog smeštaja, hrane i generalno usluga u hotelima, motelima, gostionicama i smeštajnim objektima.

1. Modeli inkriminacije krađe usluge u krivičnom zakonodavstvu SAD

Krađa usluge inkriminisana je krivičnim zakonodavstvom 33 države SAD. Uzevši u obzir način inkriminacije ovog dela krivičnim zakonodavstvima ovih država možemo uočiti dva modela uvođenja ovog vida kriminalnog ispoljavanja u sistem krivičnopravne zaštite. Prvi model, koji je primenio znatno manji broj država, ogleda se u inkriminaciji ovog vida kriminalnog ispoljavanja putem izmena, odnosno dopuna (proširenja) postojećih odredaba kojima su inkriminisane tzv. konvencionalne krađe (imovine). Dok se drugi model, koji je primenjen od strane znatno većeg broja država, ogleda u zasebnom, odvojenom propisivanju ovog vida kriminalnog ispoljavanja od tzv. konvencionalnih krađa (imovine), u formi krivičnog dela krađe usluga.

U samo četiri države SAD krađa usluga je krivičnim zakonodavstvom inkriminisana tako da su odredbe koje se tiču ovog vida kriminalnog ispoljavanja

propisane u sklopu odredaba koje inkriminišu tzv. konvencionalne krađe imovine (prvi model). Radi se o sledećim državama SAD: Kaliforniji, Distriktu Kolumbija, Havajima, Ajovi. Tako na primer Krivični zakonik Kalifornije¹ propisuje da krivično delo krađe uključuje: „svesno i s predumišljajem sa bilo kojom lažnom ili prevarnom predstavom ili pretencijom, obmanom bilo koje druge osobe za novac, radnu snagu ili stvarne ili lične imovine...“ Krivični zakonik Distrikta Kolumbija² propisuje krivično delo krađe koje uključuje: „krađu imovine u formi usluge“. Havajski Krivični zakonik³ propisuje da krivično delo krađe uključuje: „dobijanje usluge obmanom“. Kada je u pitanju Krivični zakonik Ajove⁴, njime je propisano da krivično delo krađe podrazumeva: „nabavku radne snage ili usluge drugog [...] putem obmane...“ I na posletku Krivični zakonik države Ajdaho⁵ propisuje da krivično delo krađe uključuje: „krađu imovine ili usluga“.

U većini, tačnije u 29 država SAD odredbe o krađi usluga su propisane odvojeno od odredaba kojima su kodifikovane tzv. konvencionalne krađe (imovine) (drugi model). Takva situacija je u sledećim državama SAD: Alabami, Aljasci, Arizoni, Arkanzasu, Konektikatu, Delaveru, Džordžiji, Ilinoisu, Kansasu, Kentakiju, Mejnu, Minesoti, Montani, Nebraski, Nevadi, Nju Hempširu, Njujorku, Severnoj Dakoti, Oregonu, Pensilvaniji, Južnoj Dakoti, Tenesiju, Teksasu, Juti, Vermontu, Vašingtonu, Zapadnoj Virdžiniji i Vajomingu.⁶ Kada su u pitanju navedene države SAD, koje krivično delo krađa usluga propisuju odvojeno od tzv. konvencionalnih krađa (imovine), možemo reći da zbog varijeteta u načinu inkriminacije ovog dela u prvobitnoj formulaciji bića krivičnog dela nije u svakom konkretnom slučaju u potpunosti bilo jasno kakvo konkretno ponašanje može bi-

---

1 California Penal Code § 484 (Shnape 2016).

2 District of Columbia Penal Code Ann. § 22-3211(c) (2001).

3 Hawaii Penal Code § 708-830(4) (Supp. 2003).

4 Iowa Penal Code ANN. § 714.1(3) (West 2003).

5 Idaho Penal Code § 18-2403 (Michie Supp. 2003).

6 Videti više u: Alabama Penal Code § 13A-8-10 (2012); Alaska Penal Code § 11.46.200 (Michie 2002); Arizona Penal Code § 13-1802(A)(6) (West 2000); Arkansas Penal Code § 5-36-104(a)(1) (Michie 1997); Connecticut Penal Code § 53a-119(7) (Reinhart 2012); Delaware Penal Code § 845 (2001); Georgia Penal Code § 16-8-5 (2003); Illinois Penal Code 5/16-3(a) (1993); Kansas Penal Code § 21-3704(a) (1995); Kentucky Penal Code § 514.060(1) (Michie 1999); Maine Penal Code 17-A, § 357(1) (West 1964 & Supp. 2003); Minnesota Penal Code § 609.52(2)(13) (West 2003); Montana Penal Code § 45-6-305 (2003); Nebraska Penal Code § 28-515 (1995); Nevada Penal Code 205.0832(1)(f) (2003); New Hampshire Penal Code § 637:8 (1996); New York Penal Code § 165.15 (Snape 2017); North Dakota Penal Code § 12.1-23-03 (Levesque 2009); Oregon Penal Code § 164.125 (2003); Pennsylvania Penal Code § 3926 (West 2004); South Dakota Penal Code § 22-30A-8 (Michie 1998); Tennessee Penal Code § 39-14-104 (2003 & Supp. 2004); Texas Penal Code § 31.04 (Snape 2017); Utah Penal Code § 76-6-409 (2003); Vermont Penal Code 13, § 2582 (1974); Washington Penal Code § 9A.56.020 (West 2000); West Virginia Penal Code § 61-3-24 (Michie 2000); Wyoming Penal Code § 6-3-408(a) (Michie 2003).

ti podvedeno pod krivično delo krađe usluge, odnosno koja konkretna ponašanja je zakonodavac imao na umu kada je stvarao inkriminaciju, kako bi putem krivičnog prava uticao, na odvratajući način, na potencijalne učinioce. Zbog ovoga su odredbe o krivičnom delu krađa usluge uglavnom bile liberalno dopunjavane i menjane tokom vremena i u praksi korištene za rešavanje određenog broja različitih problema, počevši od izbegavanja plaćanja usluge prevoza, preko izbegavanja plaćanja hotelskih usluga, pa sve do neisplaćivanja (krađe) zarađenih plata predviđenih dnevnim aranžmanom rada (Verga, 2005: 285). Istorija fleksibilne adaptacije odredaba krivičnog zakonodavstva koje inkriminišu ovaj vid kriminalnog ispoljavanja u SAD stvorila je prostor za široko tumačenje odredaba koje se tiču krivičnog dela krađe usluga, kada je u pitanju njihova primena u praksi. Ovu tvrdnju najbolje prikazuje stanovište Džulijen Ros: „Koncept krivičnog dela krađe usluge je stvoren uglavnom radi zaštite radnika i poslodavaca u industrijama kao što su restorani, taksi službe, ili hotel i sl., gde se pružaju usluge i gde se naknada očekuje po izvršenju usluge.“ (Ross, 2004: 117).

Ipak, bez obzira na različitost u formulaciji inkriminacije, kao i na dosta fleksibilne izmene odredaba koje propisuju krađu usluga u zakonodavstvu država SAD, analizom odredaba zakonodavstva 29 zemalja SAD, koje ovo delo inkriminišu posebnim odredbama, može se steći utisak da je namera zakonodavaca najverovatnije bila ta da na ovaj način pokušaju da nadomeste prazninu koja postoji između odredaba koje propisuju konvencionalne krađe (imovine) (eng. *theft law*) i nezakonito prisvajanje lične imovine druge osobe (eng. *larceny law*), gde je za primenu krivičnopravne zaštite neophodno da su učinioци protivpravno oduzeli, odnosno prisvojili tuđu imovinu, i realne potrebe da pružaocima usluga pruži krivičnopravnu zaštitu od kriminalnog vida ispoljavanja u kome nema protivpravnog oduzimanja, odnosno prisvajanja imovine, već protivpravnog dobijanja usluge, odnosno izbegavanja plaćanje za istu. Naime, problem se javio zato što konvencionalne krađe, kao i druga dela koja se tiču nezakonitog prisvajanja lične imovine druge osobe (prevare), podrazumevaju samo materijalnu imovinu drugog lica kao objekt napada. Tako na primer u krivičnopravnoj teoriji koja se bavi analizom sudske prakse države Teksas nailazimo na stanovište da uopšteno govoreći usluge i rad (radna snaga) nisu uključeni u definiciju imovine (Winbush, 2002: 349).

Naime, anglosaksonsko pravo koje se bavi pitanjem nezakonitog prisvajanja lične imovine druge osobe (eng. *Common law larceny*) zabranjuje protivpravno uzimanje i prenošenje lične imovine drugog. Shodno tome, kada je objekat uzimanja i prenošenja (krađe) bio nematerijalna imovina, takav zločin nije mogao da bude podveden pod nezakonito prisvajanje lične imovine druge osobe (Carlan, Nored & Downey, 2011: 41). Dakle, ovakav vid kriminalnog ispoljavanja

nja se u američkom društvu javio u uslužnom sektoru, gde je objekat napada bio plaćeni rad (usluge) koje obavlja (pruža) drugi, a postojeće krivično pravo ga nije prepoznavalo, odnosno nije moglo da navedenom objektu napada pruži krivičnopravnu zaštitu na osnovu postojećih inkriminacija koje se tiču kriminaliteta na štetu imovine. Pružanje krivičnopravne zaštite u slučaju krađe usluga ima i svoj preventivni aspekt jer je odvratanje od takvog vida kriminalnog ispoljavanja bilo još od veće važnosti za američko društvo koje je u ekonomskom smislu uslužno orijentisano. Bez postojanja efikasne krivičnopravne zaštite preduzeća i preduzetnika koji se bave pružanjem usluga isti su bili izloženi velikoj opasnosti od ekonomskog gubitka. S tim u vezi, da bi se osiguralo da se ovaj oblik kriminalnog ispoljavanja koji je usmeren na usluge mogao uspešno procesuirati, neke države SAD su promenile terminologiju svog postojećeg krivičnog zakonodavstva poput Kalifornije, Distrikta Kolumbija, Havaja i Ajove. Međutim, druge države SAD, odnosno njih 29, napravile su odvojene i posebne statute koji propisuju krađu usluga kao kažnjivo ponašanje.

Uzevši u obzir ograničenost obima rada, nismo u mogućnosti da na ovom mestu prikazemo sve inkriminacije krivičnog dela krađa usluga (eng. *theft of services*) u krivičnom zakonodavstvu država SAD, te ćemo stoga u narednom delu rada prikazati zakonska rešenja samo nekolicine država, na osnovu kojih ćemo nastojati da izvršimo analizu konstitutivnih segmenata i osnovnih zajedničkih elemenata bića ovog krivičnog dela u krivičnom zakonodavstvu SAD.

1.1. Krađa usluge u krivičnom zakonodavstvu države Njujork

Krivični zakonik države Njujork⁷ u odeljku § 165.15 propisuje odredbe o krađi usluga. U smislu ovog zakonika, krađa usluga se definiše kao dobijanje usluga obmanom, prevarom ili nezakonitim sredstvima. Radi se o tipičnom predstavniku krivičnog zakonodavstva SAD koje zasebno propisuje kriminalna ponašanja u odnosu na pružene usluge i klasifikuje ovaj oblik kriminalnog ispoljavanja nad pružaocima usluga kao vrstu krađe koja, međutim, ne predstavlja, u smislu prava, krađu u konvencijalnom smislu njenog značenja, zato što ovde predmet napada nije materijalna imovina, već nematerijalna, zbog čega je ovakav oblik kriminalnog ponašanja propisuje u formi krađe usluga.

U smislu ovog dela usluga obuhvata hotelske usluge, usluge restorana, kreditne kartice i razne druge usluge, uključujući prevoz železnicom, metroom, autobusom, avionom ili taksijem. Telekomunikacione usluge su usluge za koje

---

7 New York Penal Code § 165.15 (Snape 2017).

se nadoknada meri meračem ili drugom mehaničkom opremom, kao što su gas, električna energija, voda ili telefonske usluge, kao i komercijalna ili industrijska oprema ili postrojenja (Sherry, 1993: 775).

U smislu ovog zakonika krivično delo krađe usluge čini lice koje:

- 1) dobija ili pokušava da dobije uslugu, ili podstiče ili pokušava da dovede dobavljača pružene usluge da prihvati plaćanje za to na kreditnoj osnovi, korišćenjem kreditne kartice ili debitne kartice za koju zna da je ukradena;
- 2) u nameri da izbegne plaćanje za pružene usluge restorana ili usluge koje su mu pružene kao prolaznom gostu u hotelu, motelu, gostionici, turističkoj kabini, smeštajnom ili sličnom objektu, izbegava ili pokušava da izbegne takvu isplatu neopravdanim neuspehom ili odbijanjem da plati, na prikriven način, ili bilo kojim lažnim predstavljanjem činjenica za koje zna da su lažne. Za osobu koja ne plati takve usluge ili odbije da plati takve usluge, pretpostavlja se postojanje namere izbegavanja plaćanja za to; ili
- 3) s namerom da dobije železničke, metro, autobuske, vazdušne, taksi ili bilo koje druge usluge javnog prevoza bez plaćanja zakonske naknade za to, ili da izbegne plaćanje zakonske nadoknade za takvu uslugu prevoza koja mu je pružena, dobija ili pokušava da dobije takvu uslugu i izbegava ili pokušava da izbegne plaćanje primenom sile, zastrašivanja, prikriivanja, prevare ili mehaničkim kvarenjem⁸, ili neopravdanim neuspehom ili odbijanjem plaćanja; ili
- 4) u nameri izbegavanja plaćanje za sebe ili drugo lice zakonske naknade za bilo koju telekomunikacionu uslugu, uključujući, bez ograničenja, usluge kablovske televizije ili bilo koju uslugu gasa, pare, kanalizacije, vode, električne energije, telegrafske ili telefonske usluge koja se dobija za naknadu ili kompenzaciju, on ili ona pokušava da dobije takvu uslugu za sebe ili drugo lice ili izbegava ili pokušava da izbegne plaćanje od za sebe ili drugo lice pomoću:

---

8 U smislu bića ovog krivičnog dela pod mehaničkim kvarenjem treba podrazumevati takve radnje nad uređajem, odnosno opremom za merenje količine neke usluge na način da ona neovlašćeno menja ili ometa takav uređaj ili opremu. Naime, prema zakonodavstvu SAD-a za osobu koja menja merač ili drugu mernu opremu, bez saglasnosti snabdevača, se pretpostavlja da to radi sa namerom da se izbegne (ili da se omogući drugom da da izbegne) plaćanje za uključenu uslugu. Ovo znači da, ako je nekom dokazano na nivou izvan razumne sumnje da je kao osumnjičeni izvršio određene intervencije na meraču ili sličnoj opremi bez saglasnosti snabdevača, onda se može, ali ne mora obavezno, zaključiti iz te činjenice da je optuženi to učinio sa namerom izbegavanja plaćanja (ili omogućavanja drugom da izbegne plaćanje) za uključenu uslugu.

- a) kvarenja ili povezivanja sa opremom snabdevača, bilo mehaničkim, električnim, akustičnim ili drugim sredstvima, ili
- b) nuđenja na prodaju ili na drugi način stavljanjem na raspolaganje, bilo kome drugom, osim davaocu telekomunikacione usluge, na upotrebu usluge tog provajdera, bilo kog dekodera telekomunikacija ili disklembra, čija je glavna funkcija neutralisanje mehanizma šifrovanja elektronskog signala, ometanje ili pojedinačno adresirano deljenje nasuprot ograničenjima nametnutim od strane pružaoca bilo koje telekomunikacijske usluge koja imaju za cilj ograničavanje isporuke takve usluge, ili
- c) svakog lažnog predstavljanja činjenica za koje zna da su lažne, ili
- d) bilo kakve druge smicalice, trika, prevare, šifre ili uređaja.

U vezi sa napred navedenim nabranjanjem, telekomunikacioni dekodier ili disklember opisan u stavu (b) ili uređaji opisani u stavu (d) neće se odnositi na bilo koji pretvarač frekvencija kanala koji ne dekodira i koji ne može da deškremljuje, ili bilo koji televizijski prijemnik, prihvaćen od strane federalne komisije za komunikaciju.

- 5) U nameri da izbegne plaćanje za sebe ili za drugo lice zakonske naknade za bilo koju telefonsku uslugu koja je predviđena za naknadu ili kompenzaciju, on:
  - a) prodaje, nudi na prodaju ili na drugi način stavlja na raspolaganje, bez saglasnosti, postojeći, otkazani ili ukinuti pristupni uređaj; ili
  - b) koristi, bez saglasnosti, postojeći, otkazani ili ukinuti pristupni uređaj; ili
  - c) svesno pribavlja bilo koju telekomunikacionu uslugu sa lažnom namerom upotrebom neovlašćenog, lažnog ili fiktivnog imena, identifikacionog, telefonskog ili pristupnog uređaja.

U svrhu navedene podele pristupni uređaj označava bilo koji broj telefonskog pozivnog broja, broj kreditne kartice, broj računa, identifikacijski broj mobilnog telefona, elektronski serijski broj ili lični identifikacioni broj koji se može koristiti za dobijanje telefonske usluge.

- 6) U nameri da izbegne plaćanje za sebe ili drugo lice za buduću ili već pruženu uslugu, naknade ili kompenzacije koja se utvrđuje pomoću brojila ili drugog mehaničkog uređaja, on kviri takav uređaj ili drugu opremu u vezi s tim uređajem, ili na bilo koji način pokušava da spreči merač ili uređaj da izvrši svoju mernu funkciju, bez saglasnosti dobavljača usluge;

- 7) svesno prihvata ili primi korišćenje i korist usluge, uključujući uslugu plina, isparenja ili električne energije, koja bi trebalo da prođe kroz brojilo, ali je bila preusmerena od njega, ili koja je sprečena da se pravilno registruje za to obezbeđenim brojiлом ili koja je bila preusmerena sa cevi, žica ili provodnika snabdevača;
- 8) s namerom da bez odobrenja dobavljača dobije usluge plina, struje, vode, isparenja ili telefonske usluge, on kvari bilo koju opremu koja je namenjena za snabdevanje ili sprečavanje pružanja takve usluge bilo zajednici uopšte ili u određenim prostorijama; ili
- 9) u nameri da izbegne plaćanje zakonske naplata za ulazak u bilo koje pozorište ili koncertnu dvoranu, ili s namerom da izbegne plaćanje zakonske nadoknade za ulazak ili žičare, gondole, sajle za vuču ili sličnog mehaničkog uređaja koji se koristi za pomoć skijašima u prevozu do tačke dolaska ili odlaska skija, on pribavlja ili pokušava da dobije takav prijem bez plaćanja zakonske nadoknada za to,
- 10) pribavlja ili uspostavlja kontrolu nad radom u zapošljavanju druge osobe ili poslovne, trgovačke ili industrijske opreme ili objekata drugog lica, znajući da on nema pravo na korišćenje istog, a s namerom da izvede komercijalnu ili drugu značajnu korist za sebe ili treće lice, on koristi ili preusmerava na korišćenje za sebe ili treće lice takav rad, opremu ili objekat;
- 11) u nameri da izbegne plaćanje za sebe ili druge osobe od zakonskog naplaćivanja za korišćenje bilo kog računara, računarskog servisa ili računarske mreže čije korišćenje podrazumeva naknadu ili kompenzaciju, on ili ona koristi, uzrokuje korišćenje, pristupa ili pokušava da koristi ili pristupi računaru, računarskom servisu ili računarskoj mreži i izbegava ili pokušava da izbegne plaćanje za to.

U smislu Krivičnog zakonika države Njujork, krađa usluge se smatra kao zločin klase A, pod uslovom da krađa usluge kablovske televizije, kako je definisano odredbama paragrafa (a), (c) i (d) pod rednim brojem četiri ovog odeljka, a koja nema vrednost veću od 100 dolara od strane osobe koja nije ranije osuđivana za krađu usluga iz odeljka četiri ove odredbe. Krađa usluge u okviru odeljka devet ove odredbe od strane osobe koja ranije nije bila osuđena za krađu usluge u okviru odeljka devet ove odredbe predstavlja takođe zločin klase A. Međutim, krađa usluga bilo koje telefonske usluge iz stava (a) ili (b) pododeljka pet ove odredbe koja ima vrednost veću od 1.000 dolara ili je izvršilo lice koje je ranije

osuđeno u roku od pet godina od krađe usluga iz stava (a) podele pet ovog poglavlja zločin je klase E.⁹

1.2. Krađa usluge u krivičnom zakonodavstvu države Teksas

Krivični zakonik države Teksas¹⁰ u odeljku § 31.04 propisuje krivično delo krađa usluge, S namerom da izbegne plaćanje za uslugu za koju zna da se pruža samo za nadoknadu, u smislu ovog zakonika osoba vrši krađu usluge ako:

- 1) namerno ili svesno obezbeđuje izvršenje usluge prevarom, pretnjom ili lažnim tokenom;
- 2) imajući kontrolu nad raspolaganjem uslugama drugog na koje on nema pravo, namerno ili svesno preusmerava druge usluge u sopstvenu korist ili u korist drugog koji nema pravo na uslugu;
- 3) imajući kontrolu nad ličnom imovinom na osnovu pisanog ugovora o zakupu, on zadržava imovinu nakon isteka perioda zakupa bez efektivne saglasnosti vlasnika imovine, čime lišava vlasnika imovine njegove upotrebe u daljem iznajmljivanju; ili
- 4) namerno ili svesno obezbeđuje izvršenje uslugu prihvatanjem da pruže nadoknadu i, nakon što usluga bude izvršena, ne izvršava uplatu po prijemu obaveštenja kojim se zahteva plaćanje.¹¹

Iako namera izbegavanja plaćanja mora biti na kraju dokazana, zakon predviđa dva činjenična scenarija u kojima se ova namera pretpostavlja:

- 1) subjekt je pobeo bez plaćanja usluge ili je izričito odbio da plati uslugu u okolnostima kada se plaćanje obično vrši odmah nakon pružanja usluge, poput hotela, kampova, parkova za rekreaciju, restorana i sličnih ustanova;
- 2) subjekt nije izvršio plaćanje po ugovoru o uslugama u roku od 10 dana od dana prijema obaveštenja o zahtevu za plaćanje;

---

9 Ovo u najprostijem smislu reči znači da će učiniocu koji bude uhvaćen u izvršenju ovog krivičnog dela klase A uglavnom biti izrečena kazna zatvora koja nije veća od 15 dana uz novčanu kaznu koju odredi sud. Ako bi neko izvršio u potpunosti krađu usluge u smislu klase A, pa kasnije bude otkriven a krivica dokazana, biće mu izrečena kazna zatvora u trajanju od najmanje godinu dana uz novčanu kaznu. Dok se za izvršenje dela klase E u smislu krađe usluga može izračiti kazna zatvora od četiri godine i novčana kazna.

10 Texas Penal Code § 31.04 (Snape 2017).

11 Ako se naknada plaća ili bi trebalo da se plati periodično, odnosno u ratama, namera da se izbegne plaćanje za uslugu može se formirati u bilo koje vreme za vreme ili pre perioda plaćanja. Takođe, samo delimična isplata naknade nije dovoljan dokaz koji negira nameru aktera da izbegne plaćanje usluge.

- 3) subjekt vraća imovinu koja se drži na osnovu ugovora o zakupu nakon isteka ugovora o zakupu i ne plaća važeću zakupninu za imovinu u roku od 10 dana od dana kada je primio obaveštenje o zahtevu za plaćanje; ili
- 4) subjekt nije uspeo da vrati imovinu koja se nalazi pod zakupom:
  - A u roku od pet dana od prijema obaveštenja kojim se zahteva povrat, ako je vrednost imovine procenjena na manje od 2.500 dolara; ili
  - B u roku od tri dana od prijema obaveštenja kojim se zahteva povrat, ako se vrednost imovine procenjuje na 2.500 dolara ili više.

U smislu ove odredbe obaveštenje treba da je dato u pisanoj formi, poslato od strane registrovane ili overene pošte sa zahtevom za povratak ili putem telegrama sa izveštajem o isporuci, i poslato na adresu subjekta koja je naznačena u ugovoru o iznajmljivanju ili ugovoru o pružanju usluga. Ako je pismeno obaveštenje dato u skladu s navedenim pravilima, pretpostavlja se da je obaveštenje primljeno najkasnije u roku od pet dana od dana slanja.

Delikti u sklopu ovog odeljka predstavljaju:

- 1) prekršaj klase C ako je vrednost ukradene usluge manja od 100 dolara;
- 2) prekršaj klase B ako je vrednost ukradene usluge 100 dolara ili više, ali manje od 750 dolara;
- 3) prekršaj klase A ako je vrednost ukradene usluge 750 dolara ili više, ali manje od 2.500 dolara;
- 4) zločin protiv države ako je vrednost ukradene usluge 2.500 dolara ili više, ali manje od 30.000 dolara;
- 5) zločin trećeg stepena ako je vrednost ukradene usluge 30.000 dolara ili više, ali manje od 150.000 dolara;
- 6) zločin drugog stepena ako je vrednost ukradene usluge 150.000 dolara ili više, ali manje od 300.000 dolara, ili
- 7) zločin prvog stepena ako je vrednost ukradene usluge 300.000 dolara ili više.

1.3. Krađa usluge u krivičnom zakonodavstvu države Severna Dakota

Krađa usluge je Krivičnim zakonikom Severne Dakote¹² propisana u odeljku § 12.1-23-03. U smislu ovog zakonika osoba vrši krađu usluge ako:

---

12 North Dakota Penal Code § 12.1-23-03 (Levesque 2009).

- 1) namerno obezbeđuje izvršenje usluga za koje mu je poznato da su dostupne samo za naknadu, putem prevare, pretnjom, lažnim tokenom ili drugim sredstvima kako bi izbegao plaćanje istih; ili
- 2) imajući kontrolu nad raspolaganjem usluga drugog na koje on nema pravo, on svesno preusmerava te usluge u svoju korist ili u korist drugog koji nema pravo na to.

Kada se naknada za usluge obično plaća odmah po izvršenju, kao što je to slučaj sa hotelima, restoranima i sličnim ustanovama, bekstvo bez plaćanja ili bez ponude da se plati za pružene usluge predstavlja *prima facie* dokaz da su usluge dobijene obmanom.

Krađa usluge u smislu ove odredbe predstavlja krivično delo klase B ako ukradene usluge premašuju vrednost od 10.000 dolara, ali ne prelazi vrednost od 50.000 dolara, ili je stečena ili zadržana pretnjom izvršenja krivičnog dela.

Krađa usluge u smislu ove odredbe predstavlja krivično delo klase C ako:

- ukradene usluge premašuju vrednost od 1.000 dolara;
- ukradene usluge su stečene ili zadržane pretnjom i stečene ili zadržane od strane javnog službenika pretnjom da će preduzeti odnosno zadržati preduzimanje službene radnje ili premašuju vrednost od 100 dolara;
- ukradene usluge premašuju vrednost od 100 dolara i stiču ili ih zadržavaju javni službenici tokom obavljanja službenih dužnosti.

Svi drugi oblici krađe usluga prema ovoj odredbi predstavljaju krivično delo klase A, osim ako nisu ispunjeni sledeći uslovi, koji će, ako budu postojali, ovo delo svrstati u krivično delo klase B. Naime, krađa usluge u vrednosti do 500 dolara je delikt klase B ako:

- krađa usluge nije izvršena pretnjom;
- krađa usluge nije izvršena putem obmane od strane lica koje je bilo u poverljivom ili povereničkom odnosu sa žrtvom krađe;
- učinilac krađe usluge nije bio javni službenik ili činovnik ili službenik finansijske institucije koja je izvršila krađu tokom obavljanja službenih dužnosti.

2. Analiza konstitutivnih elemenata krađe usluge u krivičnom zakonodavstvu SAD

Uzevši u obzir prikazane odredbe krivičnih zakonodavstava države Njujork, Teksas i Severna Dakota, kao i odredbe krivičnog zakonodavstva drugih država SAD, koje zbog ograničenosti obima rada na ovom mestu nisu prikazane, uprkos njihovim različitostima možemo uočiti određene zajedničke segmente

koji čine konstitutivne elemente bića krivičnog dela krađa usluge u krivičnom zakonodavstvu SAD, a to su:

- prijem usluge;
- namera da se izbegne plaćanje pružene usluge;
- znanje da se data usluga pruža samo za naknadu;
- upotreba jednog od tri *modusa operandi* u cilju izbegavanja plaćanja usluge (prevara, protivpravan način ili drugo nedozvoljeno sredstvo) (Pollack, 210: 319).

Prijem usluge predstavlja objektivni element čije je postojanje neophodno da bi se moglo govoriti o postojanju krađe usluge. Radi se o elementu koji se ogleda u činjenici da usluga koja je predmet krađe mora da bude isporučena od strane pružaoca usluge licu koje dalje preuzima aktivnosti u nameri izbegavanja njenog plaćanja. Usluge obuhvataju, ali nisu nužno ograničene na rad, stručne usluge, transport, telefonske ili druge javne usluge, smeštaj u motelima, hotelima, restoranima ili drugde, prijem na predstave, računarske usluge i snabdevanje opremom za upotrebu. Međutim, ovde treba napomenuti da ovaj uslov nije neophodan za postojanje ovog oblika kriminalnog ispoljavanja prema krivičnom zakonodavstvu pojedinih država SAD. Naime, kao što se to može videti iz rada, kod krivičnog dela krađa usluga, prema Krivičnom zakoniku države Njujork, ovo delo može postojati i kada usluga nije isporučena, jer je kao radnja izvršenja predviđen pokušaj dobijanja usluge bez plaćanja.

Namera izbegavanja plaćanja pružene usluge predstavlja zahtevani uslov subjektivne prirode koji znači da učinilac ovog dela mora da ima takvo stanje uma koje nastoji da izvrši ovaj zločin. Ovo mentalno stanje je zapravo *mens rea*, odnosno latinski naziv za krivi um. Kod svakog krivičnog dela element krivice njegovog učinioca mora da sadrži uračunljivost: element svesti (koji se ogleda u sposobnosti shvatanja značaja svoga dela) i element volje (koji se ogleda u sposobnosti odlučivanja odnosno upravljanja svojim postupcima) (Jovašević, 2011: 247). Shodno tome, osobe koje namerno preduzimaju radnju koja je zakonom propisana kao krivično delo poseduju *mens rea*. U smislu krađe usluge, nije dovoljno samo postojanje radnje već postojanje određene namere, odnosno cilja, a to je u ovom slučaju namera izbegavanja plaćanja naknade za pruženu uslugu. Ako uzmemo u obzir odredbe krivičnog zakonodavstva država SAD koje propisuju krađu usluge kao kažnjivo ponašanje, možemo uvideti da odredbe koje propisuju ovo delo uglavnom sadrže pretpostavku o postojanju namere izbegavanja plaćanja naknade za pruženu uslugu.

Krivičnim zakonikom države Teksas propisana je pretpostavka postojanja namere izbegavanja plaćanja pružene usluge ako poslodavac nije platio radniku naknadu za izvršenu uslugu u roku od 10 dana od momenta zaprimanja obaveštenja

u kome se traži plaćanje usluge. Slično ovome, Krivični zakonik države Nebraska¹³ predviđa prezumpciju postojanja namere da se usluga dobije obmanom, odnosno namerom neplaćanja iste kada se „naknada za pruženu uslugu obično plaća odmah po pružanju takve usluge“, a neko odbija da plati ili beži bez plaćanja ili ponude za plaćanje isporučene usluge. Isto tako, Krivičnim zakonikom države Severna Dakota propisana je pretpostavka namere da se dobije usluga bez plaćanja u slučaju kada se kompenzacija za usluge obično plaća odmah po njihovom isporučenju, kao što je to slučaj sa hotelima, restoranima i slično, kada osoba odlazi bez plaćanja ili bez ponude da plati za pružene usluge.

Znanje da se data usluga pruža samo za naknadu predstavlja subjektivni element koji treba da postoji na strani učinioca ovog krivičnog dela. Radi se o nužnom segmentu koji propisuju odredbe krivičnog zakonodavstva gotovo svih država SAD koje su inkriminisale ovaj vid kriminalnog ponašanja. Dakle, neophodno je da kod učinioca postoji svest o tome da se za uslugu čije isporučenje zahteva traži naknada ili kompenzacija, što dalje znači da ako osoba nije znala da se za određene usluge naknada ne zahteva, pa istu iskoristi i ode ne plativši, neće postojati ovo krivičnog delo, jer se osoba nalazi u stanju zablude.

Upotreba jednog od tri modusa operandi s ciljem izbegavanja plaćanja usluge predstavlja objektivni element, odnosno način izbegavanja plaćanja isporučene usluge. Iako su u Krivičnim zakonicima država SAD propisani različiti načini izbegavanja plaćanje usluge, kao radnja krivičnog dela krađe usluge, ipak možemo odrediti tri generalne grupe u koje se svi ovi načini mogu svrstati. U prvu grupu spada prevaran način, koji se ogleda u dovođenje u zabludu, odnosno obmanjivanje pružaoca usluge da će mu ista biti plaćena. Zatim, druga grupa gde se obezbeđenje neplaćanja pružene usluge vrši na protivpravan način što uglavnom podrazumeva primena sile ili pretnje, ali ne i nužno, jer u ovu grupu možemo svrstati i oduzimanje usluge, preusmeravanje, odnosno zadržavanje usluge na koju nismo imali pravo, izbegavanje plaćanja ili odbijanje plaćanja. I naposljetku treća grupa, u koju spada upotreba nedozvoljenih sredstava poput ukradenih platnih kartica, lažnog novca, lažnih žetona (tokena), kupona i slično.

3. Zaključak

Na osnovu svega navedenog u radu, možemo zaključiti da tradicionalno anglosaksonsko pravo, pravo koje se bavi pitanjem nezakonitog prisvajanja lične imovine druge osobe (eng. *Common law larceny*) nije pružalo krivičnopravnu

---

13 Nebraska Penal Code § 28-515 (1995).

zaštitu nematerijalnoj imovini, tj. da se u smislu krivičnopravne zaštite podrazumevala samo tuđa opipljiva, odnosno materijalna imovina. Postojeći zakoni tog vremena u SAD su bili fokusirani na materijalnu ličnu imovinu što je onemogućavalo krivično gonjenje za napad na lične usluge, odnosno nematerijalna dobra. U ovakvom stanju stvari žrtve ovakvih radnji, u kojima im je neka lična usluga, odnosno nematerijalno dobro uzeto bez naknade, imali su samo mogućnost da traže nadoknadu ili povraćaj usluge, putem građanskog postupka. Sve ovo dovelo je do stvaranja prostora za kriminalno ispoljavanje u kome je napad bio usmeren na neplaćanje zaprimljene usluge čije se plaćanje podrazumeva. Dakle, postojanje ovakvog stanja u smislu nepostojanja krivičnopravne zaštite nad uslužnom delatnošću uticalo je ohrabrujuće na lica da vrše nezakonito pribavljanje koristi u smislu korišćenja usluga uz izbegavanje njihovog plaćanja i intenziviranje ovakvog vida prevarnih radnji. S druge strane, uslužna industrija koja je bila u ekspanziji pretila je da bude ozbiljno ugrožena zbog nepostojanja adekvatnih mehanizama za zaštitu od ovakvog vida napada na pružaoce usluga. Sve ovo dovelo je do potrebe u SAD za zaštitom pružaoce usluga krivičnim zakonodavstvom. Namere kojima su se rukovodili američki zakonodavci jesu pre svega generalna prevencija ovakvog vida kriminalnog ispoljavanja samim činom inkriminacije, s jedne strane, i stvaranje adekvatnijih mehanizama zaštite uslužne industrije od strane izveštenih delikata ove vrste putem krivičnopravne represije, s druge strane. Kao što smo mogli videti iz rada, države SAD su primenile dva modela u inkriminaciji tzv. krađe usluga. Prvi se ogledao u tome da je kod postojećih delikata protiv imovine, pored imovine u materijalnom (opipljivom) smislu u biće krivičnog dela, u smislu objekta napada, uključena i nematerijalna (neopipljiva) imovina u smislu lične usluge. Drugi se ogledao u posebnoj inkriminaciji, kao samostalnog krivičnog dela, krađa usluga, u kome se kao objekt napada javlja obavezna naknada za pruženu uslugu. Kada je u pitanju ovaj drugi model, možemo zaključiti da su američki zakonodavci unutar ovog modela takođe postupili na dva načina. Prvi način podrazumeva upotrebu opisujućih dispozicija u inkriminaciji ovog dela. Radi se o takvom načinu inkriminacije gde se detaljno daju opisi radnje izvršenja, oblast uslužne industrije koja se štiti, objekt napada, posledica dela i sl. Ovakav metod je na primer zastupljen u krivičnom zakonodavstvu države Njujork. Drugi način, podrazumeva upotrebu uopštene dispozicije, gde se u najopštijim crtama daje objašnjenje radnje izvršenja, objekta napada, posledice i sl. Ovaj metod je zastupljen u većini država SAD i zbog svoje uopštenosti pruža širok prostor za tumačenje kada je u pitanju praktična primena odredaba kojima se propisuje krađa usluga.

Uzevši u obzir različitosti u inkriminaciji krađe usluge nemoguće je precizno dati opis bića ovog krivičnog dela u zakonodavstvu država SAD, stoga ćemo

na ovom mestu, a na osnovu svega prikazanog, izvući zaključke u smislu opštih elemenata bića ovog vida kriminalnog ponašanja koji su zajednički za sva krivična zakonodavstva država SAD koje ga kao takvo propisuju.

Objekt napada krivičnog dela krađa usluga jeste obavezna naknada (tj. pravo na naknadu ili kompenzaciju) za pruženu uslugu.

Kada je u pitanju radnja ovog krivičnog dela, ona se ogleda u izbegavanju plaćanja naknade, odnosno kompenzacije za pruženu uslugu. Dalje, kada je u pitanju radnja izvršenja ovog krivičnog dela, ona je uglavnom data alternativno, navođenjem brojnih načina kojima se izbegava plaćanje za pruženu uslugu, a koje smo mi u ovom radu svrstali u tri osnovne grupe (na prevaran način, protivpravno i upotrebom drugih nedozvoljenih sredstava).

Možemo reći da se radi o omisivnom delu i to nepravom omisivnom delu, odnosno delu čija se radnja izvršenja sastoji u negativnom ponašanju. Naime, radnjom ovog krivičnog dela se krše imperativne norme, kojima se nalaže preduzimanje određene delatnosti, odnosno ispunjenje određene obaveze, u ovom slučaju plaćanje zakonske naknade za pruženu uslugu. Uzevši u obzir da krivična zakonodavstva država SAD uglavnom kao radnju ovog dela propisuju izbegavanje plaćanja, možemo zaključiti da se radnja izvršenja uglavnom ogleda u propuštanju plaćanja zakonske naknade za pruženu uslugu (nečinjenju). Međutim, pojedina zakonodavstva propisuju i preuzimanje prevarnih radnji ili upotrebu nedozvoljenih sredstava kako bi se izbeglo plaćanje zaprimljene usluge, što dakle podrazumeva preduzimanje određenih aktivnosti u nameri izbegavanja plaćanja za uslugu (činjenje).

U zavisnosti od načina izvršenja zavisi i momenat nastupanja posledice. Naime, kod klasičnog izbegavanja plaćanja delo je izvršeno samim neplaćanjem naknade ili kompenzacije za pruženu uslugu koja je dospela na naplatu (dospeće može biti trenutno u trenutku isporučivanja ili periodično na odloženo, odnosno na rate). Kod privatnog načina delo je izvršeno onog trenutka kada je usled preware ili obmane zaprimljena usluga. Zatim, kod upotrebe drugih nedozvoljenih sredstava delo je izvršeno samim korišćenjem usluge na koju učinilac nije imao pravo, odnosno samim korišćenjem usluge bez odobrenja snabdevača, odnosno pružaoca iste (nelegalno kačenje na električnu, vodovodnu ili neku drugu mrežu). Dakle, kod krivičnog dela krađa usluga posledica nastaje u momentu preduzimanja radnje izvršenja ovog krivičnog dela. S tim u vezi, moguć je i pokušaj ovog dela, a on će postojati kada je npr. preduzeta radnja koja ima za cilj obmanu, odnosno dovođenje u zabludu pružaoca usluge, ali usluga ne bude isporučena učiniocu. Međutim, ovde moramo naglasiti da pokušaj ovog dela nije moguć

po krivičnopravnim odredbama svih država SAD koje propisuju ovo delo. Naime, analizom onoga što je izloženo u radu možemo uvideti da kada je u pitanju krađa usluga prema Krivičnom zakoniku države Njujork pokušaj ovog dela nije moguć, jer je sam pokušaj dobijanja usluge bez plaćanja obuhvaćen bičem ovog krivičnog dela, odnosno predstavlja radnju izvršenja ovog dela.

Ovo krivično delo će postojati samo ako je učinilac delovao u nameri izbegavanja plaćanja naknade za pruženu uslugu. S tim u vezi, nije važno da li je ta namera na strani učinioca postojala pre zaprimanja usluge, ili je ona stvorena u vreme korišćenja usluge ili nakon toga. Takođe, možemo uvideti da američki zakonodavci uglavnom propisuju prezumpciju navedene namere pod određenim okolnostima. Propisivanjem pretpostavke namere izbegavanja plaćanja naknade za pruženu uslugu pod određenim okolnostima zakonodavac je olakšao dokazivanje ovog krivičnog dela, odnosno teret dokazivanja sa tužioca je prebacio na osumnjičenog. Naime, samim činom propuštanja obaveze plaćanja, odnosno izbegavanja plaćanja obavezne naknade za usluge, prema odredbama krivičnog zakonodavstva SAD, postoji pretpostavka o postojanju namere izbegavanja plaćanja naknade za pruženu uslugu. Što znači da ovu činjenicu tužilac ne mora da dokazuje u postupku, već će postojati obaveza na strani osumnjičenog i advokata odbrane da pruže dokaze koji govore u prilog suprotnoj tvrdnji ako žele da ospore ovakvu pretpostavku.

Kada je u pitanju krivica, ovo delo se može izvršiti samo sa umišljajem, i to direktnim, koji podrazumeva svest o izazivanju negativne posledice, odnosno izbegavanja plaćanja naknade za pruženu uslugu ili neovlašćeno zaprimanje usluge i voljni element u vidu želje, odnosno namere ostvarenja tog cilja.

Učinitelj ovog krivičnog dela može biti svako lice. Takođe, možemo videti da krivična zakonodavstva država SAD prave razliku između lakšeg, osnovnog i kvalifikovanog oblika ovog krivičnog dela po osnovu nekoliko kriterijuma. Kao prvi kriterijum uzima se procenjena vrednosti isporučene, a ne plaćene usluge. Zatim, kao otežavajuću okolnost u zakonodavstvu pojedinih zemalja, poput Severne Dakote, propisano je posebno svojstvo aktivnog subjekta i okolnosti pod kojima je krađa usluge izvršena. Naime, prema krivičnom zakonodavstvu ove države postojaće teži oblik ovog dela ako je izvršilac bio javni službenik ili službenik finansijske institucije koji su radnju dela izveli u sklopu obavljanja svojih službenih dužnosti. Pored toga, pojedina zakonodavstva kao otežavajuću okolnost predviđaju način izvršenja, npr. kvarenje mernih uređaja i slično.

4. Literatura:

- California Penal Code § 484 (Shnape 2016).
- Carlan, E. P., Nored, S. L., Downey, A. R. (2011). *An Introduction to Criminal law*, Sudbury, Massachusetts: Jones and Bartlett Publishers,
- District of Columbia Penal Code Ann. § 22-3211(c) (2001).
- Hawaii Penal Code § 708-830(4) (Supp. 2003).
- Idaho Penal Code § 18-2403 (Michie Supp. 2003).
- Iowa Penal Code ANN. § 714.1(3) (West 2003).
- Jovašević, D. (2011). *Leksikon krivičnog prava*, četvrto izdanje izmenjeno i dopunjeno izdanje, Beograd: Službeni glasnik.
- McKee, S. E. (1909). „Diagnosis of the deadbeat“, *Gillards Medical Journal*, volumes 90-91, ed: Edwin Samuel Gillard, William S. McChesney, pp 200–215.
- Nebraska Penal Code § 28-515 (1995).
- New York Penal Code § 165.15 (Snape 2017).
- North Dakota Penal Code § 12.1-23-03 (Levesque 2009).
- Petrović, A. (1981). *Kriminalistička metodika*, Beograd: Viša škola unutrašnjih poslova.
- Pollock, M. J. (2010). *Criminal law- 9th edition*, Matthew Bender & Company, Inc., a member of the LexisNexis Group.
- Ross, J., A. (2004). Fair Day’s Pay: The Problem of Unpaid Workers in Central Texas, *TEX. HISP. J. L. & POL’Y vol 10*, pp. 117–144.
- Sherry, E. H. J. (1993). *The Laws of Innkeepers: For Hotels, Motels, Restaurants, and Clubs* (Third edition), Ithaca and London: Cornell University Press.
- Šipraga, J., Aleksić, Ž. (1986). *Kriminalistička metodika*, Beograd: Viša škola unutrašnjih poslova.
- Texas Penal Code § 31.04 (Snape 2017).
- Verga, J. R. (2005). An Advocate’s Toolkit: Using Criminal “Theft of Service” Laws to Enforce Workers’ Right to be Paid, *N.Y. City L. Rev.* pp. 283–310.
- Winbush, J. K., Annotation, (2002). *What Is “Property of Another” Within Statute Proscribing Larceny, Theft, or Embezzlement of Property of Another*, A.L.R. 5th 19.

PhD Aleksandar R. IVANOVIĆ
Head of Department of Law sciences at
International University of Novi Pazar

THEFT OF SERVICES IN CRIMINAL LEGISLATION OF THE UNITED STATES OF AMERICA

The author deals with the specific form of criminal manifestation in which the object of an attack is compensation for the services provided, and the manner of execution is reflected in the intentional avoidance of its payment. It is a type of criminal behavior that is in the Anglo-Saxon law entitled as “theft of services”. The aim of the paper is to show how this criminal behavior is prescribed by the criminal legislation of the United States of America (US). Accordingly, the author first points to the reasons that have led to that this form of criminal manifestation be recognized by the criminal legislation of most US states. After that, the author gives an overview of the models used by the US states in laying down provisions that incriminate the so-called “theft of services”. In the central part of the paper, the author gives an overview of the provisions of the Penal Code of the State of New York, Texas and North Dakota, which prescribe as an criminal offence theft of services, separately from the provisions which prescribes so-called conventional theft (of property). Thereafter, the author points to the constitutive segments of the theft of services in the legislation of the US states, who recognize this type of criminal manifestation as a indipendently criminal offense. In the final part of the paper, taking into account the different ways of incriminating this behavior, the author makes conclusions about the common elements of the criminal offense of the rheft of services (active subject, action of executing, guilt, consequences, possibility of attempts, etc.).

Key words: *theft, property, services, the United States, criminal legislation.*

Dr Vukan SLAVKOVIĆ*
*Visoka škola za kriminalistiku
i bezbednost u Nišu*

Pregledni članak
UDK: 343.62; 343.54/.55
Primljeno: 01. aprila. 2018. god.

NASILJE U PORODICI U SAVREMENOM UPOREDNOM KRIVIČNOM ZAKONODAVSTVU

U datom radu su razmotreni krivičnopravni aspekti nasilja u porodici, koje podrazumeva svako delo fizičkog, seksualnog, psihičkog, odnosno ekonomskog nasilja do kojeg dolazi u okviru porodice ili domaćinstva, odnosno između bivših ili sadašnjih supružnika ili partnera, nezavisno od toga da li učinilac deli ili je delio isto boravište sa žrtvom. Analiza zakonodavstava svedoči da mnoge države teže ne samo da formalno prihvate obaveze iz međunarodnih konvencija nego i da sprovedu odredbe koje se odnose na suzbijanje nasilja u porodici. Savremeno uporedno krivično zakonodavstvo inkriminiše posebne strukture nasilnih radnji izvršenih protiv članova porodice, ali se retko sreću kompleksni zakoni posvećeni porodičnom nasilju. U Nemačkoj i Rusiji ne postoji posebno krivično delo nasilja u porodici, već je ono obuhvaćeno krivičnim delima protiv telesnog integriteta. S druge strane, Velika Britanija poseduje i zakonodavstvo koje je posvećeno krivičnim delima „kontrola ili prinudno ponašanje“, „uznemiravanje“ i „proganjanje“.

Ključne reči: nasilje u porodici, proganjanje, uznemiravanje, Istanbulska konvencija.

---

* E-mail: vukanslavkovic@yahoo.com

1. Pojam nasilja u porodici

Nasilje u porodici podrazumeva narušavanje porodičnih odnosa, koje se ispoljava u sistematskom povređivanju nekog od članova porodice pomoću moralnog, psihološkog, fizičkog ili seksualnog nasilja. Ono se manifestuje kao bilo koji napad na ličnost člana porodice i njegovo pravo da rukovodi svojim životom, uključujući ispoljavanje emocionalno-psihološke surovosti, podsmeh, vređanje, a takođe i emocionalno odbacivanje, ostavljanje bez psihološke i moralne podrške.

Izdvajaju se sledeći oblici nasilja u porodici: 1) fizičko nasilje: udarci, batine, šamari i sl., 2) seksualno nasilje: primoravanje na seks, izvršenje seksualnih radnji protiv volje oštećenog, svaki oblik iskorišćavanja partnera ili deteta za postizanje seksualnog zadovoljstva, 3) psihološko-emocionalno nasilje: izolacija od članova porodice i prijatelja, pretnja primenom nasilja, ponižavanje ljudskog dostojanstva, 4) ekonomsko nasilje: lična kontrola i lišavanje prava glasa pri trošenju novca, prisiljavanje na rad ili zabrana rada, 5) zanemarivanje: sistematska nesposobnost ili odsustvo želje da se zadovolje osnovne potrebe zavisnog člana porodice u hrani, odeći i medicinskoj nezi. Prema objektu izdvajaju se tri tipa nasilja u porodici: a) nasilje roditelja u odnosu na decu, b) nasilje jednog supruga u odnosu na drugog i c) nasilje dece i unuka prema veoma starijim srođnicima (Афонькин, 2013: 56–58).

U krivičnom pravu ovaj oblik agresije čini lice koje primenom nasilja ili ozbiljne pretnje da će napasti život ili telo povredi ili drskim ili bezobzirnim ponašanjem ugrozi telesni ili duševni integritet člana porodice (Jovašević, 2006: 320). U Konvenciji Saveta Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici iz 2011. godine (Istanbulska konvencija) definisan je pojam nasilja u porodici u članu 3. tačka b. Navedeni termin označava „svako delo fizičkog, seksualnog, psihičkog, odnosno ekonomskog nasilja do kojeg dolazi u okviru porodice ili domaćinstva, odnosno između bivših ili sadašnjih supružnika ili partnera, nezavisno od toga da li učinilac deli ili je delio isto boravište sa žrtvom“.¹

Konvencija definiše i pojam nasilja nad ženama (član 3. tačka a) koji označava kršenje ljudskih prava i oblik diskriminacije nad ženama i predstavlja sva dela rodno zasnovanog nasilja koja izazivaju ili mogu da izazovu: fizičke, seksualne, psihičke, odnosno finansijske povrede ili patnje žena, obuhvatajući i pretnje

---

1 Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence, Dostupno na: <https://www.coe.int/fr/web/conventions/full-list/-/conventions/rms/090000168008482e>, stranici pristupljeno 3. 4. 2018.

takvim delima, prinudu ili proizvoljno lišavanje slobode, bilo u javnosti bilo u privatnom životu.²

Nasilje prema ženama predstavlja svakodnevnu pojavu u društvu i javlja se u najrazličitijim oblicima. Ono se ne ograničava samo na narušavanje psihičkog ili fizičkog zdravlja već uključuje i sofisticirane oblike ponašanja koji spustavaju ženu u razvoj i izražavanju sopstvene volje. Nasilje u svakodnevnom životu može se ispoljavati u različitim vidovima nepoštovanja i ponižavanja žene kao ličnosti, a takođe i nipodaštavanja, zanemarivanja i sramnog obraćanja koje je jednako prisilnom seksualnom aktu.³ Nasilje u porodici iz mnogo razloga ostaje nevidljivo za policijske organe i statistiku, jer u velikom broju slučajeva konkretna forma nasilja ostaje neotkrivena.⁴

2. Pravni mehanizmi reagovanja na nasilje u porodici u uporednom pravu

Izlaganje koje sledi posvećeno je analizi zakonskih rešenja koja se odnose na nasilje u porodici u Velikoj Britaniji, Ruskoj Federaciji i Nemačkoj. Ono pokazuje da se navedeni propisi odlikuju postojanošću i kontinuitetom. Uređujući datu oblast, nemački i ruski zakonodavac ostavili su slobodan prostor licima koja primenjuju zakon da u svakom pojedinačnom slučaju upotrebe adekvatnu meru koja će preventivno delovati na učinioca.

S druge strane, britansko zakonodavstvo veliki prostor posvećuje uređenju pojavnih oblika nasilja u porodici, pre svega određenim krivičnim delima – kontrola ili prinudno ponašanje prema intimnom partneru ili članu porodice; uznemiravanje; proganjanje.

---

2 Zakon o potvrđivanju Konvencije Saveta Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici, „Službeni glasnik RS – Međunarodni ugovori“, broj 12/13.

3 Razvijajući ideje Erika Berna, S. Karpman je 1968. godine ukazao na to da sve mnogobrojne uloge koje leže u osnovi „igara koje igraju ljudi“, mogu biti svedene u tri osnovne: spasioca, progonooca i žrtvu. Za žene je karakteristično identifikovanje s pozicijom žrtve, jer je u datoj ulozi lakše ne preuzimati odgovornost za svoje postupke i odluke. Progonilac smatra da je žrtva kriva za sve, što saopštava njoj ili spasiocu. Žrtva se boji da će biti odbačena, da će joj se dogoditi nešto gore i sl. Za svoje probleme ona okrivljuje progonooca, koji je „prisiljava“ da pati i traži spasioca. Prisutnost spasioca oličnog u saosećajnim licima, određenim institucijama ili organizacijama, voljnim da saslušaju i podrže žrtvu, potvrđuje njenu posebnu vrednost i ispravnost u sopstvenim očima. Problem se može rešiti raskidanjem takvog odnosa, izlaskom van granica tog trougla (Зубрицкая, 2009: 81).

4 Домашнее насилие по законодательству зарубежных стран. Ответственность и превенция, Доступно на: <https://www.litres.ru/kollektiv-avtorov/domashnee-nasilie-po-zakonodatelstvu-zarubezhnyh-stran-otvetstvennost-i-prevenciya/chitat-onlayn/page-6/>, stranici pristupljeno 01. 04. 2018.

2.1. Velika Britanija

Velika Britanija je u aprilu 2011. ratifikovala Konvenciju Saveta Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici (Istanbulska konvencija), a od 2013. godine definicija nasilja u porodici u Engleskoj i Velisu obuhvata kontrolu i prinudno ponašanje. Postoji određen broj krivičnih dela s jednom radnjom (single incident focused assault-type offences⁵) koja mogu biti primenjena u slučajevima nasilja u porodici, a povodom krivičnih dela sa više radnji (course of conduct offences)⁶ zakonodavstvo Engleske i Velsa već je propisalo krivična dela proganjanja i uznemiravanja.⁷ Član 76. Zakona o teškim krivičnim delima (Serious Crime Act) stupio je na snagu u decembru 2015. i inkriminiše kontrolu ili prinudno ponašanje prema intimnom partneru ili članu porodice (Douglas, 2015: 439). Postoji i određen broj drugih krivičnih dela povodom kojih učinilac nasilja u porodici može biti procesuiran (od ubistva i silovanja do fizičkog napada i pretnje).

Mere zaštite od nasilja u porodici (Domestic violence protection orders – DVPO) uvedene su u Engleskoj i Velisu u martu 2014. godine.⁸ Parlament Velike Britanije kodifikovao je DVPO donošenjem Zakona o krivičnim delima i bezbednosti (Crime and Security Act) iz 2010. godine. U martu 2016. Ministarstvo unutrašnjih poslova izvršilo je procenu ovih mera:⁹ 1) DVPO se smatra pozitivnim ako oštećenima obezbeđuje trenutnu zaštitu od nasilja i zlostavljanja, 2) sudovi su sugerisali da će razumevanje DVPO u njihovom sektoru biti unapređeno kroz jasnija uputstva u okviru sudskog procesa i, delimično, uputstva o kažnjavanju u slučaju narušavanja DVPO, 3) policija je navela u izveštaju visok stepen

---

5 Offences against the Person Act 1861, čl. 18, 20. i 47.

6 *Course of conduct* definisan je u Zakonu o krivičnom postupku (Criminal Procedure Act) iz 2009. godine (Schedule 1, Clause 4A). Prema stavu 1, tužba za *course of conduct* podnosi se zbog relevantnog krivičnog dela, što uključuje više od jednog slučaja izvršenja datog dela. Navedeni stav propisuje da relevantno krivično delo podrazumeva seksualni delikt ili krivično delo iz odgovarajućih odredaba Zakona o krivičnim delima (Crimes Act) iz 1958. godine. Prema stavu 2, izraz „više od jednog slučaja izvršenja istovetnog relevantnog krivičnog dela“ može da podrazumeva jedinstvenu optužnicu ukoliko: a) svaki događaj uključuje krivično delo iz iste odredbe relevantnog krivičnog dela, b) kod optužbe za seksualno krivično delo, svaki događaj se odnosi na istog oštećenog, c) kritični događaj je nastupio najmanje dva puta u toku specifičnog perioda, d) grupa događaja odnosi se na *course of conduct* u pogledu vremena, mesta izvršenja krivičnog dela i svakog drugog relevantnog aspekta (Criminal Procedure Act 2009, dostupno na: http://www.austlii.edu.au/cgi-bin/download.cgi/cgi-bin/download.cgi/download/au/legis/vic/consol_act/cpa2009188.pdf, stranici pristupljeno 14. 12. 2017).

7 *Protection from Harassment Act 1997*, poglavlje 40, čl. 1, 2A, 4. i 4A.

8 HC Deb 25 November 2013 c5-6WMS.

9 Home Office, Domestic Violence Protection Orders (DVPO) One year on – Home Office assessment of national roll-out, March 2016

svesti o DVPO među službenicima, ali je predložila obuku za one službenike koji su imali ograničen kontakt sa šemom DVPO.¹⁰

Kada je reč o šemi za informisanje o nasilju u porodici (Domestic violence disclosure scheme – DVDS), ona je poznata pod imenom Klarino pravo (Clare's law),¹¹ a uvedena je u Engleskoj i Velsu u martu 2014. godine.¹² Prema datoj šemi, svaki građanin može da zatraži od policije da proveri da li novi ili trenutni partner ima nasilnu prošlost.

Ako policijska provera prikaže postojanje rizika koji ukazuje na to da partner može da izvrši nasilje u porodici, policija će razmotriti da li da saopšti navedenu informaciju (Woodhouse, Dempsey, 2016: 10–11).

2.1.1. The protection from Harassment Act

Zakon o zaštiti od uznemiravanja (The protection from Harassment Act) iz 1997. godine predviđa krivična i civilna pravna sredstva, što uključuje preventivne mere i zabranu uznemiravanja i ograničenja slobode. Amandmanom iz 2012, u čl. 2A i 4A uneta su dva krivična dela koja se odnose na proganjanje, na osnovu Zakona o zaštiti sloboda (Protection of Freedoms Act) iz 2012. godine. U članu 1. Protection from Harassment Act iz 1997. propisano je da lice ne sme da izvrši radnju koja predstavlja uznemiravanje drugog i za koju je znao ili je bio dužan da zna da se svodi na uznemiravanje, ako bi svaka razumna osoba u datom slučaju shvatila da navedena radnja označava uznemiravanje drugog lica. Prema članu 2. stav 2, učinilac će biti osuđen prekršajno na kaznu zatvora u trajanju do šest meseci ili novčanu kaznu koja ne prelazi nivo pet na standardnoj skali, ili se osuđuje na obe sankcije.

Uznemiravanje nije eksplicitno definisano u ovom zakonu, ali je u članu 7. stav 2. propisano da uznemiravanje podrazumeva zastrašivanje lica ili uzrokovanje patnje. Prema stavu 3. navedenog člana, radnja uznemiravanja mora biti izvršena najmanje dva puta, dok je u stavu 4. datog člana predviđeno da ona uključuje i govor. U članu 4. formulisano je mnogo ozbiljnije krivično delo, pri čemu učinilac vrši radnju kojom se kod oštećenog stvara strah od nasilja. Okrivljeni može biti

---

10 U slučajevima nasilja u porodici najznačajnija je brza i efikasna intervencija, te se s tim u vezi možemo ugledati na primere dobre prakse koji postoje u svetu. Na primer, međunarodne organizacije preporučuju tzv. austrijski model, koji podrazumeva brzu intervenciju edukovanih policijskih službenika, koji po proceni rizika mogu nasilnika odmah da udalje iz porodičnog doma, a prate situaciju i posle događaja, uz saradnju s posebnim socijalnim službama (Jovanović, 2012: 259–260).

11 Klarino pravo dobilo je naziv po Klari Vud, koju je 2009. u njenoj kući u Solfordu ubio bivši momak koga je odlikovala nasilna prošlost prema ženama.

12 HC Deb 25 November 2013 c-5-6WMS

osuđen na osnovu optužnice (kazna zatvora u trajanju do pet godina, novčana kazna ili obe sankcije) ili prekršajno (kazna zatvora u trajanju do šest meseci, novčana kazna koja ne prelazi zakonski maksimum, ili obe sankcije).

Prema Konvenciji Saveta Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici iz 2011. godine (član 34), ugovorne strane se obavezuju da preduzmu neophodne zakonodavne ili druge mere i obezbede da bude inkriminisano „namerno ponašanje ponavljanjem pretnji upućenih drugom licu, koje uzrokuju da se lice plaši za svoju bezbednost“.¹³ U članu 2A. Protection from Harassment Act propisano je krivično delo „proganjanje“, koje postoji kada učinilac izvrši radnju kojom prekrši član 1. stav 1. Zakona i koja se svodi na proganjanje. Prema stavu 2, radnja učinioca predstavlja proganjanje drugog lica ukoliko: a) podrazumeva uznemiravanje lica, b) činjenje ili nečinjenje koje se vrši u vezi je sa proganjanjem, c) učinilac zna (ili bi trebalo da zna) da navedena radnja predstavlja uznemiravanje drugog lica. U stavu 3. navode se primeri činjenja ili nečinjenja koji su u određenim slučajevima povezani s proganjanjem: a) praćenje lica, b) kontaktiranje ili pokušaj da se kontaktira sa žrtvom na bilo koji način, c) publikovanje bilo koje izjave ili drugog materijala, d) obraćanje ili pokušaj obraćanja licu, e) nadgledanje interneta, mejlova i drugih oblika komunikacije datog lica, f) tumaranje unaokolo (na privatnim ili javnim mestima), g) ometanje poseda koji pripada oštećenom, h) posmatranje ili špijuniranje žrtve. Prema stavu 4. Zakona, okrivljeni se može osuditi prekršajno na kaznu zatvora u trajanju do 51 nedelje, na novčanu kaznu koja ne prelazi nivo pet na standardnoj skali, ili na obe sankcije.

U članu 4A predviđeno je krivično delo proganjanje koje uključuje strah od nasilja ili ozbiljno zastrašivanje lica ili uzrokovanje patnje. Prema stavu 1, ukoliko radnja učinioca predstavlja:

a) proganjanje ili

b) (i) u najmanje dva slučaja uzrokuje strah kod žrtve da će prema njoj biti primenjeno nasilje ili

(ii) ozbiljnu strepnju ili patnju koja ostvaruje suštinski negativan uticaj na uobičajene svakodnevne aktivnosti oštećenog¹⁴

---

13 Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence, dostupno na: <https://www.coe.int/fr/web/conventions/full-list/-/conventions/rms/090000168008482e>, stranici pristupljeno 3. 4. 2018.

14 Fraza „suštinski negativan uticaj na uobičajene svakodnevne aktivnosti“ nije definisana u članu 4A Zakona, pa je stoga formulisanje prepušteno sudskom tumačenju. Ipak, Ministarstvo unutrašnjih poslova ističe da dokaz ovakve aktivnosti učinioca predstavljaju sledeće činjenice: žrtva menja pravac kretanja do radnog mesta; traži od prijatelja i porodice da preuzmu decu iz škole (kako bi izbegla kontakt s progoniocem); primenjuje dodatne sigurnosne mere u njihovoj kući, seli se sa mesta stanovanja, fizički ili mentalno oboli; pogoršava učinak na poslu usled stresa; me-

– učinilac će se smatrati krivim ukoliko zna (ili bi trebalo da zna) da će njegova radnja izazvati strah kod oštećenog, ozbiljnu strepnju ili patnju

Prema st. 2. i 3. učinilac mora da zna da će data radnja kod oštećenog izazvati strah od nasilja, ozbiljnu strepnju ili patnju ukoliko bi svaka razumna osoba u datom slučaju shvatila da se kod oštećenog na taj način prouzrokuju navedena osećanja. Okrivljeni ima pravo na odbranu u skladu sa stavom 4. ukoliko dokaže da je radnja izvršena: a) radi sprečavanja ili otkrivanja krivičnog dela, b) na osnovu zakona ili odgovarajuće pravne norme, ili poštovanja određenih uslova ili zahteva koje nameće određeno lice u skladu sa zakonom i c) radi zaštite okrivljenog, nekog drugog lica, imovine okrivljenog ili imovine drugog lica. Prema stavu 5, okrivljeni se može osuditi na osnovu optužnice (kazna zatvora u trajanju do pet godina, novčana kazna ili obe sankcije) ili prekršajno (zatvorska kazna u trajanju do godinu dana, novčana kazna koja ne prelazi zakonski maksimum, ili obe sankcije).¹⁵

2.1.2. The Domestic Violence Bill 2014¹⁶

U martu 2013. vlada Velike Britanije usvojila je novu definiciju nasilja u porodici,¹⁷ koje se određuje kao: „svaki događaj ili obrazac ponašanja koji obuhvata kontrolu, prinudu, pretnju, nasilje ili zlostavljanje između lica starijih od 16 godina, koja su sadašnji ili bivši intimni partneri ili članovi porodice, nezavisno od pola ili seksualnosti.¹⁸ Između ostalog, zlostavljanje se može iskazati kao

---

nja način socijalizovanja ili prestaje da se socijalizuje (Protection from Harassment Act 2012, dostupno na: <https://www.gov.uk/government/publications/a-change-to-the-protection-from-harassment-act-1997-introduction-of-two-new-specific-offences-of-stalking>, stranici pristupljeno 15. 12. 2017).

15 Protection from Harassment Act 1997 – Legislation.gov.uk, dostupno na: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1997/40>, stranici pristupljeno 18. januar 2018.

16 Navedeni predlog zakona pročitani su u Donjem domu britanskog parlamenta 26. 2. 2014. godine. Prvo čitanje je početna faza za prihvatanje predloga zakona i, po pravilu, predstavlja formalnost. Sprovodi se bez rasprave, u bilo kom periodu zasedanja parlamenta, a nakon kraćeg čitanja naslova i pratećih odredaba Donji dom parlamenta publikovaće predlog zakona. Naredna faza je drugo čitanje, koje predstavlja prvu mogućnost za poslanike da debatuju o osnovnim principima i temama iz predloga zakona, ali The Domestic Violence Bill 2014 nikada nije došao do drugog čitanja u britanskom parlamentu.

17 Nova definicija je usvojena u skladu s konsultacijom Donjeg doma Britanskog parlamenta koja je održana između decembra 2011. i marta 2012. godine.

18 Deborah Tuerkheimer proširuje primenu zakonodavstva na radnje usmerene na porodicu ili nekog od ukućana (Turkheimer, 2004:19), dok Alfair S. Burke ograničava opseg na intimne partnere (Burke, 2007: 601). Burke smatra da je Deborino tumačenje preširoko, pa ukućanin može da traži samo građanskoopravno obeštećenje. Na taj način, specifičnost krivičnog dela nasilja u porodi-

psihičko, fizičko, seksualno, finansijsko i emotivno“. Prema shvatanju vlade, u datom momentu nisu sva ova ponašanja predstavljala krivična dela, što je direktno pogađalo žrtve nasilja u porodici, pa su stoga izvršiooci mogli da zlostavljaju njihove partnere bez straha od kazne. Osnovna pravna praznina u pozitivnom pravu ogledala se u tome da prisilna kontrola nije bila inkriminisana u Engleskoj i Velsu. U vladinoj definiciji prisilna kontrola definisana je kao: „bilo koja radnja ili model ponašanja koji uključuje fizički napad, pretnje, poniženja i zastrašivanja ili drugo zlostavljanje koje se preduzima radi povređivanja, kažnjavanja ili zastrašivanja žrtve“. ¹⁹ Činjenica da je vladina definicija već u upotrebi omogućila lakši prelaz u novi krivičnopravni režim. ²⁰

Predlog zakona o nasilju u porodici (The Domestic Violence Bill 2014) predviđa da učinilac može da bude uhapšen zbog jednog slučaja zlostavljanja, ili više njih, koje obuhvata radnje navedene u vladinoj definiciji, ali se ne ograničava samo na njih. Kada je reč o objektivnom elementu krivičnog dela, navedeni nacrt zakona odabrao je pristup koji zahteva da okrivljeni izvrši radnju koja se svodi na nasilje u porodici ²¹ i usko definiše korišćenje vladine definicije, pa su prinuda i kontrola obavezan element, a ne samo primer takvog ponašanja. ²² U slučajevima gde je zlostavljanje isključivo psihičko, finansijsko ili emocionalno i gde nije uzrokovano fizičko ili psihičko narušavanje zdravlja, tužilaštvu je omogućeno da izbegne raspravu o prirodi psihijatrijskog poremećaja ili ispitivanja žrtve.

U pogledu subjektivnog elementa krivičnog dela, ²³ *The Domestic Violence Bill* predviđa nameru da se uzrokuje fizičko ili psihičko narušavanje zdravlja

---

ci neće biti izgubljena, jer će njegova primena biti ograničena na sadašnje ili bivše supružnike ili partnere, kao i na odnose koje odlikuje izolacija ili finansijska zavisnost. Prema njenom shvatanju, u meri u kojoj definiše odnos između izvršiooca i žrtve, vladinu definiciju, a samim tim i odredbe predloga zakona, ne bi trebalo prihvatiti.

19 The Domestic Violence (Legal Framework) Bill 2013-14, dostupno na: <http://www.publications.parliament.uk/pa/cm201314/cmhansrd/cm140226/debtext/140226-0001.htm#14022692000001>, stranici pristupljeno 20. 11. 2017.

20 Takva definicija uključuje seksualno nasilje koje se sasvim pravilno ubraja u grupu specifičnih krivičnih dela. Iako nije moguće posvetiti posebnu pažnju ovom osobitom aspektu nasilja u porodici, sasvim je jasno da se takva radnja može primeniti kao sredstvo prinude ili kontrole.

21 Član 1(1) (a) i (c).

22 Član 1(1) (d) i (2).

23 *Actus reus*, koji se definiše „kao čin na kome se krivično delo zasniva“, obuhvata sve elemente u pojmu krivičnog dela osim mentalnog (psihičkog) elementa, odnosno *mens rea*. Prema opšteprihvaćenom shvatanju u literaturi, *mens rea* ima izvesne oblike psihičkog stanja, ali je ipak u većoj meri psihički odnos učinioca prema delu. Naime, ovaj element u određenom smislu predstavlja psihičko stanje jer pretpostavlja uračunljivost učinioca, kao i zbog uključivanja u *mens rea* izvesnih pojmova moralne krivice (Delić, 2009: 230)

žrtve.²⁴ Uprkos zahtevu da radnja podrazumeva prinudu ili kontrolu, suština namere da se kontroliše ostala je neodređena i previše usmerava pažnju na žrtvu. Takođe, predlog zakona predviđa da okrivljeni „zna (ili bi trebalo da zna) da njegov ponašanje predstavlja nasilje u porodici“.²⁵ Ovo, kao i zahtev da postoji namera da se uzrokuje povreda, može da ograniči opseg krivičnog dela. Prema J. Youngs, malo je verovatno da će javnost Velike Britanije shvatiti šta zapravo potpada pod vladinu definiciju, mada može da spozna mogućnost da se takva radnja primeni radi prisiljavanja drugog lica. Iako pojedini okrivljeni poseduju ovo znanje, to je ipak arbitrarna odrednica za krivičnu odgovornost (Youngs, 2015: 66–69).²⁶ Navedeni zakonski nacrt karakterističan je i po tome što predviđa da se optuženi može osuditi na kaznu zatvora u trajanju do 14 godina.²⁷

2.1.3. *Serious Crime Act iz 2015. godine*

Nakon što je vlada Velike Britanije 2013. usvojila novu definiciju nasilja u porodici, usvojen je zakon koji uređuje krivično delo kontrole ili prinudnog ponašanja prema intimnom partneru ili članu porodice. Zakon je stupio na snagu 29. decembra 2015, a krivično delo je kreirano na osnovu konsultacije pod nazivom *Strengthening the Law on Domestic Abuse* iz avgusta 2014. godine.²⁸ Maksimalna kazna za osuđenog iznosi pet godina zatvora, novčana kazna ili oboje. U martu 2015. godine, Ministarstvo unutrašnjih poslova je u svom izveštaju na sledeći način sumiralo zakonsku poziciju pre novog krivičnog dela.

Nenasilno prinudno ponašanje koje podrazumeva dugoročni oblik zlostavljanja može da ne predstavlja fizički napad (*common assault*),²⁹ koji zahteva da se žrtva uplaši neposredne primene nasilja. Neki oblici nenasilnog zlostavljanja u porodici mogu biti obuhvaćeni zakonodavstvom koje reguliše proganjanje

---

24 Član 1(1)(b).

25 Član 1(2)(b).

26 Subjektivni element kod kontrole ili prinudnog ponašanja kasnije je ipak razrađen u članu 76. stav 5. *Serious Crime Act* iz 2015. godine.

27 Član 1(6)(b)

28 Iako nije striktno deo zakonodavnog procesa, period konsultacija nastupa pre nacrta zakona. Najpre se unutar vlade konsultuju administracije u Škotskoj, Velsu i Severnoj Irskoj, a zatim i sindikati i trgovinska udruženja. U navedenoj konsultaciji vlada Velike Britanije je postavila sledeća pitanja: Da li pozitivno pravo obezbeđuje dovoljnu zaštitu za žrtve nasilja u porodici? Na koji način se može osnažiti pravo? Kako da se praktično primene nova rešenja? Da li pozitivno pravo adekvatno obuhvata vladinu definiciju nasilja u porodici iz 2013. godine?

(*Strengthening the law on domestic abuse*, dostupno na: <https://www.gov.uk/government/consultations/strengthening-the-law-on-domestic-abuse>, stranici pristupljeno 26. 12. 2017.)

29 Član 39. *Criminal Justice Act* iz 1988. godine.

ili uznemiravanje. U svakom slučaju, dato zakonodavstvo ne primenjuje se eksplicitno na prinudu i kontrolu ponašanja u intimnim odnosima i nije formulisano da obuhvati dinamičnu eksploataciju intimnih odnosa radi kontrole partnera, naročito kada je veza u toku. Element kontrole nije odlika proganjanja i uznemiravanja, koje generalno ima za cilj da zastraši, odnosno da prouzrokuje strah. Zlostavljanje u porodici subverzivnije je od proganjanja i zahteva dodatnu zaštitu kada učinioci vrše zastrašivanja pod vidom bliske veze, ili kada partner prikriva zlostavljanje jer pretpostavlja da žrtva, uprkos svemu, verovatno želi da nastavi vezu.³⁰

Krivično delo kontrola ili prinudno ponašanje prema intimnom partneru ili članu porodice propisano je u članu 76. navedenog zakona. Prema stavu 1, učinilac vrši krivično delo ako: a) više puta ili kontinuirano primenjuje prinudu ili kontrolu prema oštećenom, b) su u tom periodu učinilac i oštećeni lično povezani, c) je data radnja ostvarila ozbiljan uticaj na oštećenog i d) učinilac zna ili bi trebalo da zna da će takvo ponašanje imati ozbiljne posledice po oštećenog.

Preostali stavovi datog člana definišu različite aspekte stava 1. Na primer, „lična povezanost“ podrazumeva da su učinilac i oštećeni bili (odnosno trenutno jesu) u intimnoj vezi, ili su članovi iste porodice (stav 2). Definicija „iste porodice“ fokusira se na vezu sa intimnim partnerom, ali je ipak formulisana veoma široko u stavu 6. To uključuje slučajeve gde su učinilac i oštećeni u braku ili u građanskoj vezi (ili su to bili), pristali su da se venčaju, roditelji su istog deteta, imaju odgovornost roditelja za isto dete, ili je reč o rođacima. „Ozbiljan uticaj“ podrazumeva da je kod oštećenog u najmanje dva slučaja izazvan strah da će prema njemu biti primenjeno nasilje ili je uzrokovana ozbiljna strepnja ili patnja, koje ostvaruju suštinski negativan efekat na njegove uobičajene svakodnevne aktivnosti (stav 4) (Douglas, 2015: 443). Iako ovaj pojam nije definisan zakonom, Ministarstvo unutrašnjih poslova „negativan uticaj na svakodnevne aktivnosti“ određuje na isti način kao i kod člana 4A Zakona o zaštiti od uznemiravanja iz 1997. godine.³¹

Radi razjašnjenja stava 1. tačka d, u stavu 5. je propisan objektivan test znanja, koji objašnjava da izraz „trebalo bi da zna“ označava da bi svaka razumna osoba u istovetnom slučaju imala znanje o tome. U stavu 8. predviđen je obrnuti teret dokazivanja, gde učinilac može da dokaže da je verovao da je njegova radnja bila u najboljem interesu oštećenog i da je dato ponašanje pod tim

---

30 Fact sheet – Domestic Abuse Offence, dostupno na: http://www.rhianbowendavies.com/wp-content/uploads/2016/01/Fact_sheet_-_Domestic_Abuse_Offence_-_Act.pdf, stranici pristupljeno 10. 1. 2018.

31 Controlling or Coercive Behaviour in an Intimate or Family Relationship, dostupno na: https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/482528/Controlling_or_coercive_behaviour_-_statutory_guidance.pdf, stranici pristupljeno 12. 1. 2018.

okolnostima bilo razumno. Odbrana će biti zadovoljavajuća ako okrivljeni iznese značajne dokaze o činjenicama relevantnim za odbranu, a da suprotna tvrdnja nije dokazana izvan razumne sumnje (stav 9).³²

U stavu 11. propisano je da okrivljeni može biti osuđen na osnovu optužnice (kazna zatvora u trajanju do pet godina, novčana kazna ili obe sankcije) ili prekršajno (kazna zatvora u trajanju do godinu dana, novčana kazna ili obe sankcije).³³

2.2. Ruska Federacija

U Ruskoj Federaciji nema posebnih zakona posvećenih nasilju u porodici, a u normativnim pravnim aktima odsustvuje legitimno definisanje datog termina. Niz ruskih pravnih teoretičara fizičko nasilje definiše kao realno ili potencijalno uzrokovanje fizičkih povreda čoveka. Može se sastojati u nanošenju udara, ranjavanju i drugom napadu na telo primenom fizičke sile, hladnog i vatrenog oružja ili drugih predmeta, tečnosti, a takođe i oštećenjem unutrašnjih ljudskih organa bez povređivanja spoljašnjeg tkiva, trovanjem ili opijanjem omamljujućim sredstvima (Бессчетнова, 2015: 51).

Prema A. S. Sinelnikovu, nasilje u porodici predstavlja povremeno ponavljanje incidenata različitih oblika fizičkog, seksualnog, psihološkog i ekonomskog nasilja (Синельников, 2003: 92). E. P. Agapov ističe da je nasilje u porodici umišljajno narušavanje fizičkog i /ili psihičkog integriteta i stradanje članova porodice, uključujući pretnje izvršenjem takvih radnji, prinudu i lišenje slobode. To znači da je nasilje radnja kojom se ostvaruje neograničena vlast nad čovekom, potpuna kontrola njegovog ponašanja, misli i osećanja (Агапов, 2010:185). R. G. Petrova smatra da porodično nasilje podrazumeva agresivne i neprijateljske radnje prema članovima porodice, usled kojih objektu nasilja mogu biti nanete povrede, traume, poniženje i smrt. To je emocionalno ili fizičko vređanje ili pretnja

---

32 Razlozi za navedeni vid odbrane okrivljenog definisani su u Objašnjenju odredaba Predloga zakona o teškim krivičnim delima od 24. 2. 2015. godine (Serious Crime Bill, Explanatory Notes on Commons Amendments, član 20. tačka d.). Iako okrivljeni u datom slučaju vrši kontrolu ili prinudno ponašanje, navedena radnja je razumna i opravdana jer je izvršena u želji da se zaštite interes, lična bezbednost i medicinske potrebe oštećenog. S druge strane, u Objašnjenju odredaba Zakona o teškim krivičnim delima (Serious Crime Act, Explanatory Notes, član 312), navedeni pojam je preciziran. Odbrana ima za cilj da obuhvati npr. okolnosti kada je neko bio negovatelj mentalno obolelog supružnika, koji zbog zdravstvenog stanja morao da boravi u kući ili da uzima lekove, radi sopstvene zaštite i u ličnom interesu. U tom kontekstu, ograničavanje kretanja bračnog partnera može se shvatiti kao kontrola, ali će se pod datim okolnostima smatrati razumnim. (Serious Crime Act 2015 - Explanatory Notes), dostupno na: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2015/9/notes>, stranici pristupljeno 12. 12. 2017.

33 Serious Crime Act 2015, dostupno na: http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2015/9/pdfs/ukpga_20150009_en.pdf, stranici pristupljeno 12. 12. 2017.

fizičkim ponižavanjem koja postoji unutar porodice i uključuje supružnike, bivše bračne partnere, roditelje, decu, unuke i dr. (Петрова, 2007: 108). Prema shvatanju V. A. Ramiha, nasilje u porodici podrazumeva agresivne i neprijateljske radnje prema članovima porodice, usled kojih objektu nasilja mogu biti pričinjene povrede, traume, poniženja, a nekada i smrt.³⁴ M. Zaharova zapaža da je porodično nasilje sistem ponašanja jednog člana porodice za formiranje i očuvanje vlasti i kontrole nad drugim članovima porodice.³⁵

U ruskom krivičnom zakonodavstvu postoji nekoliko članova koji se najčešće primenjuju u slučaju nasilja u porodici: 1) član 112. – umišljajno oštećenje zdravlja srednje težine, 2) član 115. – umišljajno lako oštećenje zdravlja, 3) član 116. – nanošenje udaraca, 4) član 119. – pretnja ubistvom ili teškim oštećenjem zdravlja, 5) član 117. – zlostavljanje.³⁶

U novembru 2014. godine, Savet Federacije Rusije predao je Državnoj dumi Predlog federalnog zakona o unošenju izmena u Krivični zakonik RF, koji propisuje izdvajanje nasilja u porodici u posebnu strukturu krivičnog dela i uvećanje kazne za analogne radnje u trajanju do tri godine. Ispravke predviđaju unošenje dopuna u čl. 115. (umišljajno izazivanje lakšeg oštećenja zdravlja), 116. (nanošenje udaraca) i 117. (zlostavljanje), koje će propisivati oštrije sankcije za lica koja izvrše protivpravne radnje prema svojim srodnicima ili bivšim srodnicima. Trenutno, dati članovi ne sadrže formulacije koje se odnose na nanošenje povreda srodnicima, a maksimalna kazna u čl. 116. i 117. KZ iznosi dve godine zatvora.³⁷

U ruskom zakonodavstvu odsustvuju neophodni pravni mehanizmi reagovanja na nasilje u porodici, a sam pojam je sužen do krajnjih formi tog krivičnog dela. Pravosudni organi se aktiviraju u slučaju ubistva ili nanošenja teških povreda ili povreda srednje težine. U svim ostalim situacijama nasilje u porodici spada u dela gde se postupak pokreće po privatnoj tužbi (član 115. – umišljajno izazivanje lakšeg oštećenja zdravlja i član 116. – nanošenje udaraca). Ukoliko zakonski nacrt bude prihvaćen, izvršioci nasilnih radnji biće pozvani na adekvatnu krivičnu odgovornost, a dela vezana za nasilje u porodici prevedena u kategoriju dela za koja se postupak pokreće po službenoj dužnosti. To znači da će na prikuplja-

---

34 От ненасилия в семье – к ненасилию в обществе, dostupno na: <http://www.auditorium.ru>, stranici pristupljeno 12. 1. 2018.

35 Представитель не поможет – Новая Адвокатская Газета, dostupno na: <http://www.advgazeta.ru/rubrics/15/722>, stranici pristupljeno 15. 1. 2018.

36 Krivični zakonik Ruske Federacije, „Službeni glasnik“, broj 63-ФЗ.

37 Нужен ли нам закон о домашнем насилии?, dostupno na: <http://rvs.livejournal.com/451034.html>, stranici pristupljeno 5. 1. 2018.

nju dokaza i pripremi neophodnih dokumenata za sudsku raspravu biti angažovani pravosudni organi, a ne oštećeni članovi porodice.³⁸

Državna дума RF je 28. septembra 2016. pokrenula raspravu o Predlogu zakona o sprečavanju nasilja u porodici u kome se predviđaju dve grupe normi koje zabranjuju nasilniku da se približi žrtvi i kontaktira s njom, direktno ili preko interneta, kao i povraćaj imovine koju je učinilac protivzakonito oduzeo oštećenom. Prvu grupu odredaba može primeniti policija, na osnovu prijave nasilja u porodici, a pitanja o nadoknadi štete i kompenzacijama rešavaće sud. Osim toga, sud može obavezati nasilnika da posećuje psihologa specijalizovanog za nasilje u porodici. Ovaj zakonski projekat može da osigura prava žrtava porodičnog nasilja na besplatnu pravnu pomoć i mogućnost dobijanja privremenog stambenog prostora.³⁹

Ipak, do danas u Rusiji ne postoji poseban zakon protiv nasilja u porodici, kao u nekim drugim državama. Bez obzira na regularnu pojavu sličnih inicijativa, Državna дума nije odobrila nijedan predlog zakona koji se odnosi na zaštitu žrtava i kažnjavanje nasilja u porodici. Prvi zakonski tekst koji unosi promene je Federalni zakon od 3. 7. 2016,⁴⁰ kojim se menja Krivični zakonik u pogledu krivičnog dela nanošenje udaraca iz člana 116. KZ. Prema novoj verziji odredbe, „udaranje ili izvršenje drugih nasilnih radnji koje pričinjavaju bol, ali ne povlače posledice predviđene u članu 115. KZ, koje su usmerene prema bliskim licima ili se vrše iz huliganskih pobuda, političke, ideološke, rasne, nacionalne ili religiozne mržnje ili neprijateljstva, ili iz mržnje ili neprijateljstva prema nekoj socijalnoj grupi – kažnjava se obaveznim radom u trajanju do trista šezdeset časova, popravnim radom do jedne godine, ograničenjem slobode do jedne godine, prinudnim radom do dve godine, zadržavanjem do šest meseci ili lišenjem slobode do dve godine“. Pod bliskim licima podrazumevaju se bliži srodnici (suprug, supruga,

---

38 Eksperti su se razišli u mišljenjima o potrebi takvog strožeg zakonodavstva, ali smatraju da su otvorenost i publicitet ovog problema neophodni. S. Markov navodi da će takva mera (kazna zatorora do tri godine) negativno uticati na oštećene ukoliko porodica na duži period ostaje bez hranitelja. Kazna od dve godine već je veoma duga i stvara takav osećaj kao što je žalost prebijenih žena za muževima. Ta žalost i racionalni razlozi (novac za porodicu, očinstvo i dr.) pretvaraju kaznu za prestupnika u kažnjavanje žrtve. Borba s tim problemom ne treba da se odvija pooštavanjem kazni, već propagandom i publicitetom, a postojanje propagandnih udruženja omogućiće kontrolu takvih porodica kako bi svi prošli psihološku rehabilitaciju. Neophodno je obezbediti ženama da otvoreno i bez straha govore o nasilju u porodici („За домашнее насилие предлагают сажать на 3 года“, dostupno na: <http://izvestia.ru/news/580116>, stranici pristupljeno 25. 1. 2018).

39 Госдума рассмотрит законопроект о профилактике домашнего насилия, dostupno na: <https://takiedela.ru/news/2016/09/28/zakonopro/>, stranici pristupljeno 15. 1. 2018.

40 N 323-ФЗ

roditelji, deca, usvojlac, usvojenik, rođena braća i sestre, deda, baba, unuci), starijalac, a takođe i lica koja vode domaćinstvo sa učiniocem.⁴¹

Prilikom primene fizičkog nasilja, koje ne prouzrokuje ozbiljno oštećenje zdravlja, primenjuje se nekoliko članova Krivičnog zakonika RF. U slučaju umišljajnog nanošenja lakih telesnih povreda koje su izazvale privremeno oštećenje zdravlja, ili neznatan neprekidan gubitak opšte radne sposobnosti (član 115. stav 1. KZ), propisana je novčana kazna do 40.000 rubalja, obavezan rad, popravni rad ili zadržavanje do četiri meseca. U skladu sa tačkom 8. Medicinskih kriterijuma određivanja stepena težine povrede, predviđenih naredbom Ministarstva zdravlja RF od 24. 4. 2008,⁴² u privremeno oštećenje zdravlja spada privremeno narušavanje funkcija organa i/ili sistema organa (privremena nesposobnost za rad) u trajanju do tri nedelje od momenta pričinjene povrede (zaključno sa 21. danom).⁴³ Pod neznatnim neprekidnim gubitkom opšte radne sposobnosti podrazumeva se neprekidni gubitak opšte radne sposobnosti manji od 10%.⁴⁴

2.3. Nemačka

U Ustavu SR Nemačke iz 1949. godine predviđene su mere za zaštitu svih osnovnih prava i sloboda čoveka, nezavisno od nacionalnosti, rase i državljanstva. Ženama, deci i starijim osobama garantovana je zaštita od svih oblika fi-

---

41 УК РФ, Статья 116. Побои, dostupno na: http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_10699/6dba187564f6295ba160042bed507b2a62939c22/, stranici pristupljeno 22. 1. 2018.

42 № 194н.

43 Ответственность за домашнее и соседское насилие, dostupno na: <http://gosurburo29.ru/law-news/drugie-voprosyi/domestic-violence1>, stranici pristupljeno 16. 1. 2018.

44 Da bismo razjasnili kako se određuju procenti gubitka radne sposobnosti, navešćemo nekoliko primera iz navedenog dokumenta. Tako, odsustvo jedne ušne školjke ili njenog dela [1/3 i više] svedoči o 15% gubitka radne sposobnosti, tj. o oštećenju zdravlja srednjeg stepena (moguća je kazna lišenja slobode u trajanju do tri godine, u skladu sa članom 112. KZ RF). Ako su izgubljena 2-3 zuba, onda gubitak radne sposobnosti iznosi 5% (lakša povreda), a ako je reč o 4–6 zuba, onda je to 10% (oštećenje zdravlja srednje težine). U skladu sa tačkom 9. navedenih kriterijuma, površinske povrede kao što su ogrebotina, modrica, ozleda mekog tkiva koja uključuje modricu i hematom, površinska rana i druge povrede koje ne povlače sa sobom privremeno oštećenje zdravlja ili neznatni neprekidni gubitak opšte radne sposobnosti – određuju se kao povrede koje ne pričinjavaju štetu zdravlju. Upravo takve povrede obično se odnose na „nanošenje udaraca“ (član 116. KZ RF). Kažnjavanje za nanošenje udaraca praktično je isto kao i za lakše oštećenje zdravlja, samo što maksimalni rok zadržavanja ne iznosi četiri meseca, već šest meseci. Očigledno je da sankcije za takve povrede ne možemo nazvati dovoljno preciznim, tim pre što pozivanje na krivičnu odgovornost predstavlja važan element preventivnog i vaspitnog uticaja, a takođe i dokazivanja nesavesnog ponašanja člana porodice. (Ответственность за домашнее и соседское насилие, dostupno na: <http://gosurburo29.ru/law-news/drugie-voprosyi/domestic-violence1>, stranici pristupljeno 16. 1. 2018).

zičkog i psihičkog nasilja, što je izraženo u članu 2. stav 1: „Svako ima pravo na slobodan razvoj svoje ličnosti ako ne narušava nasilno prava drugog lica, ustavni poredak ili moralne norme“, i stav 2: „Svako ima pravo na život, slobodu i zaštitu od nanošenja povrede.“

Građanski zakonik Nemačke iz 1997. godine uveo je zabranu silovanja supruge i zabranu nasilja u procesu vaspitanja, uz formiranje specijalne građanske odgovornosti (član 1631. stav 2. Građanskog zakonika Nemačke). Određeni uticaj u toj oblasti ima i Zakon o zaštiti od nasilja (*Gewaltschutzgesetz*) iz 2001. godine,⁴⁵ koji oštećenom obezbeđuje brzu i jednostavnu sudsku zaštitu nakon iseljavanja nasilnika iz zajedničkog stambenog prostora.

Osim navedenog zakona, svaka od 16 federalnih jedinica Nemačke (*Länder*) ima zakonodavstvo koje se odnosi na policiju. Zakon o policiji države Baden-Virtemberg u čl. 1. i 3. navodi da policija može da primenjuje „posebne mere“ u formi *Platzverweis* (naredbe o udaljenju). U skoro polovini slučajeva (47,3%) naredba o udaljenju izriče se u trajanju od nedelju dana, a u 24,4% slučajeva u trajanju od dve nedelje do tri meseca. Iako, u načelu, *Platzverweis* predstavlja dobru ideju, ova mera podrazumeva isuviše kratko udaljenje u poređenju sa sudskim nalogom iz Velike Britanije, koji isključuje izvršioca iz stambenog objekta u trajanju od više godina (U. Smartt, H. Kury, 2007: 1274).

Ipak, najvažniji zakonski akt za pokretanje policijske intervencije u slučaju nasilja u porodici predstavlja Krivični zakonik Nemačke, koji ne predviđa posebno krivično delo nasilja u porodici, već je ovaj pojam obuhvaćen krivičnim delom nanošenje telesnih povreda (član 223. KZ) i sličnim krivičnim delima iz poglavlja 17. (krivična dela protiv telesne neprikosnovosti).⁴⁶

U članu 225. Krivičnog zakonika Nemačke propisano je krivično delo protivpravni odnos sa šticenikom (*Mißhandlung von Schutzbefohlenen*). Prema stavu 1, pasivni subjekt je maloletnik ili lice bez zaštite (usled nemoći ili bolesti) i može imati neku od sledećih odlika: a) nalazi se pod nadzorom ili starateljstvom učinioca, b) predstavlja jednog od njegovih ukućana, c) predat mu je od strane staratelja na brigu i čuvanje i d) potčinjen mu je u granicama službenih ili radnih dužnosti. Učinilac koji ovo lice muči, grubo zloupotrebljava (*mißhandelt*) ili svesno zanemaruje dužnost da se brine o njemu, čime oštećuje njegovo zdravlje – kazniće se lišenjem slobode u trajanju od šest meseci do deset godina. Pokušaj je kažnjiv, a prema članu 225. stav 3. KZ, zajedno s radnjama iz stava 1, ustanovljava se odgovornost i za teže posledice. „Učinilac će se kazniti lišenjem slobode u tra-

---

45 BGBl. I S. 3513.

46 Current Legal Framework: Domestic Violence in Germany, dostupno na: <http://www.impowr.org/content/current-legal-framework-domestic-violence-germany>, stranici pristupljeno 30. 3. 2018.

janju od najmanje godinu dana ako svojom radnjom dovede štićenika u opasnost od nastupanja: a) smrti ili teškog oštećenja zdravlja i b) ozbiljnog oštećenja fizičkog ili psihičkog razvoja.“ Prema stavu 4: „U lakšim slučajevima iz stava 1. može se izreći lišenje slobode od tri meseca do pet godina, a u lakšim slučajevima iz stava 3. može se izreći lišenje slobode od šest meseci do pet godina.“

U literaturi se ističe da su obeležja date odredbe sama po sebi dovoljna i da nema potrebe za dodatnim objašnjenjima. U svakom slučaju, tumačenju ipak podležu:

a) četiri izdvojena oblika zaštitničkog odnosa (starateljstva) zato što odnos između učinioca i oštećenog treba posmatrati kao pravni, a ne kao faktički,

b) pojam protivpravnih činjenja (nečinjenja) izvršenih prema štićeniku, tj. mučenje (*qualt*), zloupotreba, izopačeno ponašanje i svesno zanemarivanje dužnosti štetno po zdravlje štićenika, koje odlikuju osobito niske pobude. U stavu 3. ova radnja je pretvorena u teško krivično delo zbog posebnog minimuma – zatvorske kazne u trajanju od najmanje godinu dana. U stavu 4. primenjuju se pravila za odmeravanje kazne (Regelbeispiele) (Жалинский, 2006: 392–393).

Nemačka je među prvim zemljama koje su potpisale Istanbulsku konvenciju na ceremoniji održanoj 2011. godine. Ipak, prošlo je više godina dok konvencija nije ratifikovana (12. 10. 2017), jer nisu mogle da budu implementirane sve njene odredbe. Dana 1. 4. 2016. godine vlada Nemačke donela je Predlog zakona kojim su učinjeni napor da se nemački Krivični zakonik dopuni odredbama koje se odnose na krivična dela protiv polne slobode.⁴⁷ Dati nacrt se odnosi na član 179. KZ Nemačke koji inkriminiše zlostavljanje lica koja nisu u stanju da pruže otpor usled mentalne ili fizičke onesposobljenosti, ili „dubokog poremećaja svesti“.

Drugi cilj Nacrta zakona bila je implementacija zahteva iz konvencije koji podrazumevaju zaštitu žena od svih oblika nasilja (sprečavanje, krivični progon i eliminisanje nasilja prema ženama i nasilja u porodici). Konvencija u članu 36. obavezuje strane ugovornice da preduzmu neophodne zakonodavne mere koje obezbeđuju kriminalizaciju svake prisilne radnje seksualnog karaktera.⁴⁸

---

47 Entwurf eines Gesetzes zur Änderung des Strafgesetzbuches – Verbesserung des Schutzes der sexuellen Selbstbestimmung, Drucksache 162/16.

48 Dana 17. marta 2016. godine, Donji dom nemačkog parlamenta raspravljao je o jednom starijem Nacrtu zakona koji je imao sličan cilj kao i Predlog zakona vlade Nemačke, jer je trebalo da dopuni Krivični zakonik krivičnim delima protiv polne slobode (Entwurf eines Gesetzes zur Änderung des Strafgesetzbuches zur Verbesserung des Schutzes vor sexueller Misshandlung und Vergewaltigung, [BT-Drs.] 18/5384.) Nacrt zakona sastavila je politička stranka Savez 90/Zeleni, ali nije bilo predviđeno da o tome raspravlja Komitet za pravne poslove Bundestaga u narednih deset nedelja. U takvim slučajevima pravila procedure predviđaju da parlamentarna grupa može da in-

Navedeni predlog zakona onemogućava upotrebu prinude i inkriminiše situacije u kojima žrtva ne očekuje napad, ne može da se odbrani ili odbija da pristane na seksualni akt, bilo verbalno, bilo načinom ponašanja (npr. plakanjem ili ukočenim položajem).⁴⁹ U julu 2016. Bundestag je usvojio novi zakon koji redefiniše pojam silovanja iz člana 177. KZ, tako da on obuhvata i slučajeve kada žrtva odbija da pristane na seksualni akt, ali nije u stanju da pruži fizički otpor.⁵⁰ Pravo poznato pod nazivom *Nein heißt Nein* („ne znači ne“)⁵¹ inkriminiše svaki oblik seksualnog odnosa bez pristanka žrtve.⁵²

3. Završna razmatranja

Nasilje u porodici ugrožava osnove bezbednosti društva, podriiva moralne principe i ispoljava se krajnje negativno na razvoj zemlje u celini. Najsloženije su promene uobičajenih društvenih stereotipa koji dovode do rodni nejednakosti, prisutnih u svim državama. Savremena nacionalna zakonodavstva u oblasti sprečavanja nasilja u porodici, na prvi pogled, prikazuju se veoma raznovrsno i različito od obrazaca koje predlažu međunarodni eksperti.

U skladu sa članom 15. Istanbulske konvencije, na osnovu mera protiv nasilja u porodici (*Domestic violence protection orders – DVPO*) u Engleskoj i Velsu je uvedena specijalizovana obuka za nadležne policijske službenike, javne tužioce i sudije. Na osnovu šeme za informisanje o nasilju u porodici (*Domestic violence disclosure scheme – DVDS*), građanima je, pod određenim uslovima, omogućen pristup podacima iz policijske evidencije. *The protection from Harassment Act* iz 1997. navodi primere „proganjanja“, koje može da podrazumeva praćenje, kontaktiranje ili pokušaj da se kontaktira sa žrtvom, kao i slične radnje, na način koji može osetno da ugrozi lični život osobe prema kojoj se radnje preduzimaju. Navedeni zakon uvodi pojam „ozbiljno zastrašivanje lica ili uzrokovanje

---

terveniše, nakon čega parlament raspravlja o Nacrtu zakona. (Global legal monitor, dostupno na: <http://www.loc.gov/law/foreign-news/article/germany-overhaul-of-criminal-law-relating-to-sexual-offenses/>, stranici pristupljeno 1. 4. 2018.)

49 Global legal monitor, dostupno na: <http://www.loc.gov/law/foreign-news/article/germany-overhaul-of-criminal-law-relating-to-sexual-offenses/>, stranici pristupljeno 1. 4. 2018.

50 *Fünftzigstes Gesetz zur Änderung des Strafgesetzbuches-Verbesserung des Schutzes der sexuellen Selbstbestimmung, Teil I* [BGBl I] Nr. 52/16.

51 Treba istaći da su o niskoj samokontroli kao faktoru kriminaliteta pisali R. Ross i E. Fabiano, koji su ukazali na to da se pojedinci razlikuju u sposobnosti da zastanu i razmisle pre nego što ih impuls navede da izvrše delo (Ignjatović, 2009: 91).

52 *The GULS Law Review*, dostupno na: <http://gulawreview.org/entries/criminal/nein-hei%C3%9Ft-jetzt-wirklich-nein-finally-no-means-no>, stranici pristupljeno 2. 4. 2018.

patnje koja ostvaruje suštinski negativan uticaj na uobičajene svakodnevne aktivnosti oštećenog⁵³. Dati pojam preciziran je u uputstvu Ministarstva unutrašnjih poslova Velike Britanije i podrazumeva slučajeve kada žrtva menja pravac kretanja do radnog mesta (kako bi izbegla kontakt sa progoniocem); primenjuje dodatne sigurnosne mere u kući ili se seli sa mesta stanovanja; fizički ili mentalno oboli; pogoršava učinak na poslu usled stresa; menja način socijalizovanja ili prestaje da se socijalizuje.

Imajući u vidu navedene posledice, ruskim Predlogom zakona o sprečavanju nasilja u porodici iz 2016. predviđa se mogućnost da sud obaveže nasilnika da posećuje psihologa specijalizovanog za nasilje u porodici, pravo žrtava nasilja u porodici na besplatnu pravnu pomoć, povraćaj imovine koju je učinilac protivzakonito oduzeo oštećenom i mogućnost dobijanja privremenog stambenog prostora. S druge strane, poput ruskog krivičnog zakonodavstva, Krivični zakonik Nemačke ne predviđa posebno krivično delo nasilja u porodici, već je ovaj pojam obuhvaćen krivičnim delom nanošenje telesnih povreda (član 223. KZ) i sličnim krivičnim delima iz poglavlja 17. (krivična dela protiv telesne neprikosновенosti). Određeni uticaj u toj oblasti ima i Zakon o zaštiti od nasilja (Gewaltschutzgesetz) iz 2001. godine,⁵³ koji oštećenom obezbeđuje brzu i jednostavnu sudsku zaštitu nakon iseljavanja nasilnika iz zajedničkog stambenog prostora.

4. Literatura

- Агапов, Е. П. (2010). *Семьеведение: учебное пособие*, Москва: Издательско-торговая корпорация «Дашков и К^о».
- Афонькин, Г. П. (2013). „Современные проблемы правового обеспечения уголовной ответственности за семейное (домашнее) насилие в России“, *ВВ: Российское полицейское право*, 3, str. 56–74.
- Бессчетнова, О. В. (2015). „Физическое насилие к детям в семье как социальная проблема современности“, *Теория и практика социальной работы: история и современность*, стр. 51–56.
- Burke, A. (2007). „Domestic Violence as a Crime of Pattern and Intent“, *George Washington Law Review*, str. 552–612.
- Delić, N. (2009) Општи pojam krivičnog dela u Krivičnom zakoniku Srbije, *Stanje kriminaliteta u Srbiji i pravna sredstva reagovanja*, str. 223–243.
- Douglas, H. (2015) Do we need a specific domestic violence offence?, *Melbourne University Law Review*, str. 434–471.

---

53 BGBl. I S. 3513.

- Елфимова, Е. И. (2013). „Правовые проблемы борьбы с домашним насилием“, *Противодействие преступности и дифференциация уголовной ответственности*, 2, str. 154–159.
- Ignjatović, Đ. (2009). *Teorije u kriminologiji*, Beograd: Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu.
- Jovanović, S. (2012). „Nasilje u porodici“, *Revija za kriminologiju i krivično pravo*, 1–2, str. 245–263.
- Jovašević, D. (2006). *Leksikon krivičnog prava*, Beograd: Službeni glasnik.
- Петрова, Р. Г. (2007). *Гендерология и феминология: учебное пособие*, Москва: Издательско-торговая корпорация «Дашков и К°».
- Синельников, А. С. (2003). *Выученные уроки: Подростки и проблема насилия в семье. Обыкновенное зло: исследования насилия в семье*, Москва: Едиториал УРСС.
- Smartt, U., Kury, H., (2007). Domestic Violence: Comparative Analysis of German and U.K. Research Findings. *Social Science Quarterly*, 5, str. 1263–1280.
- Tuerkheimer, D. (2004). Recognising and Remediating the Harm of Battering, *Journal of Criminal Law and Criminology*, 4, str. 959–1032.
- Woodhouse, J., Dempsey N. (2016). *Domestic violence in England and Wales*, London: House of Commons Library.
- Youngs, Y. (2004). Domestic Violence and the Criminal Law: Reconceptualising Reform, *The Journal of Criminal Law*, 1, str. 55–70.
- Зубрицкая, А. С. (2009). Особенности психологической помощи женщинам, пострадавшим от домашнего насилия, *Вестник ПГЭУ*, 3, str. 77–87.
- Жалинский, А. Е. (2006). *Современное немецкое уголовное право*, Москва: Проспект.

Internet izvori

- Controlling or Coercive Behaviour in an Intimate or Family Relationship, dostupno na: https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/482528/Controlling_or_coercive_behaviour_-_statutory_guidance.pdf, stranici pristupljeno 12. 1. 2018.
- Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence, dostupno na: <https://www.coe.int/fr/web/conventions/full-list/-/conventions/rms/090000168008482e>, stranici pristupljeno 3. 4. 2018.
- Criminal Procedure Act 2009, dostupno na: http://www.austlii.edu.au/cgi-bin/download.cgi/cgi-bin/download.cgi/download/au/legis/vic/consol_act/cpa2009188.pdf, stranici pristupljeno 14. 12. 2017.

- Current Legal Framework: Domestic Violence in Germany, dostupno na: <http://www.impowr.org/content/current-legal-framework-domestic-violence-germany>, stranici pristupljeno 30. mart 2018.
- Домашнее насилие по законодательству зарубежных стран. Ответственность и превенция, dostupno na: <https://www.litres.ru/kollektiv-avtorov/domashnee-nasilie-po-zakonodatelstvu-zarubezhnyh-stran-otvetstvennost-i-prevenciya/chitat-onlayn/page-6/>, stranici pristupljeno 1. 4. 2018.
- Fact sheet – Domestic Abuse Offence, dostupno na: http://www.rhianbowendavies.com/wp-content/uploads/2016/01/Fact_sheet_-_Domestic_Abuse_Offence_-_Act.pdf, stranici pristupljeno 10. 1. 2018.
- Global legal monitor, dostupno na: <http://www.loc.gov/law/foreign-news/article/germany-overhaul-of-criminal-law-relating-to-sexual-offenses/>, stranici pristupljeno 1. 4. 2018.
- Госдума рассмотрит законопроект о профилактике домашнего насилия, dostupno na: <https://takiedela.ru/news/2016/09/28/zakonopro/>, stranici pristupljeno 15. 1. 2018.
- Нужен ли нам закон о домашнем насилии?, dostupno na: <http://rvs.livejournal.com/451034.html>, stranici pristupljeno 5. 1. 2018.
- Ответственность за домашнее и соседское насилие, dostupno na: <http://gosurburo29.ru/law-news/drugie-voprosyi/domestic-violence1>, stranici pristupljeno 16. 1. 2018.
- От ненасилия в семье – к ненасилию в обществе, dostupno na: <http://www.auditorium.ru.>, stranici pristupljeno 12. 01. 2018.
- Представитель не поможет – Новая Адвокатская Газета, dostupno na: <http://www.advgazeta.ru/rubrics/15/722>, 15. 1. 2018.
- Protection from Harassment Act 1997 – Legislation.gov.uk, dostupno na: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1997/40>, stranici pristupljeno 18. 1. 2018.
- Protection from Harassment Act 2012. Dostupno na: <https://www.gov.uk/government/publications/a-change-to-the-protection-from-harassment-act-1997-introduction-of-two-new-specific-offences-of-stalking>, stranici pristupljeno 15. 12. 2017.
- Serious Crime Act 2015. Dostupno na: http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2015/9/pdfs/ukpga_20150009_en.pdf, stranici pristupljeno 12. 12. 2017.
- Serious Crime Act 2015 - Explanatory Notes. Dostupno na: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2015/9/notes>, stranici pristupljeno 12. 12. 2017.
- Strengthening the law on domestic abuse. Dostupno na: <https://www.gov.uk/government/consultations/strengthening-the-law-on-domestic-abuse>, stranici pristupljeno 26. 12. 2017.

- The Domestic Violence (Legal Framework) Bill 2013-14. dostupno na: <http://www.publications.parliament.uk/pa/cm201314/cmhansrd/cm140226/debtext/140226-0001.htm#14022692000001>, stranici pristupljeno 20. 11. 2017.
- The GULS Law Review. Dostupno na: <http://gulawreview.org/entries/criminal/nein-hei%C3%9Ft-jetzt-wirklich-nein-finally-no-means-no>, stranici pristupljeno 02. 04. 2018.
- УК РФ, Статья 116. Побои, dostupno na: http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_10699/6dba187564f6295ba160042bed507b2a62939c22/, stranici pristupljeno 22. 1. 2018.
- „За домашнее насилие предлагают сажать на 3 года“, dostupno na: <http://izvestia.ru/news/580116>, stranici pristupljeno 25. 1. 2018.

Vukan SLAVKOVIĆ, PhD

College of criminalistics and security, Niš

DOMESTIC VIOLENCE IN MODERN COMPARATIVE CRIMINAL LEGISLATION

In the present article are considered some criminal aspects of domestic violence, which means all acts of physical, sexual, psychological or economic violence that occur within the family or domestic unit or between former or current spouses or partners, whether or not the perpetrator shares or has shared the same residence with the victim. The analysis of legislations proves that states gravitate not only to formally accept the obligations from international conventions, but also to implement norms related to the prevention of domestic violence. Modern comparative criminal law criminalizes the particular structure of violent acts carried out against family members, but it is difficult to find complex statutes dedicated to domestic violence. In Germany and Russia doesn't exist specific criminal offense of domestic violence, but this term is included within the criminal offenses against physical integrity. On the other hand, the United Kingdom has legislation that is devoted to the criminal offences of "controlling and coercive behaviour", "harassment" and "stalking".

Key words: *domestic violence, stalking, harassment, the Istanbul Convention.*

Siniša MORAVAC*
*Student master studija
Pravnog fakulteta Univerziteta u Novom Sadu*

Pregledni članak
UDK: 343.13
Primljeno: 01. aprila. 2018. god.

O CILJEVIMA KRIVIČNOG POSTUPKA

Istraživanjem ciljeva krivičnog postupka autor konstatuje da krivični postupak karakteriše mnoštvo ciljeva. Sve ciljeve autor svrstava u dve grupe. Prvu grupu čine opšti ciljevi krivičnog postupka, a druga grupa obuhvata posebne ciljeve koji se vezuju za krivičnu proceduru, i to na primer – ciljeve stranaka u postupku i šire posmatrano ciljeve svih subjekata koji u postupku na bilo koji način učestvuju, ciljeve pojedinih faza i stadijuma postupka itd. Kao predmet ovog rada autor je, takođe, odredio analizu ciljeva krivičnog postupka u kontekstu njegove legitimnosti i hijerarhijskog odnosa ciljeva krivične procedure.

Autor objašnjava da ciljevi krivičnog postupka moraju biti zasnovani na opštim društvenim ciljevima poput pravde, istine, pravičnosti itd., što je neophodno iz dva razloga. Prvo, opšte društvene vrednosti determinišu ciljeve postupka, drugo, opšte društvene vrednosti daju neophodnu dozu legitimiteta. Zaključno se konstatuje da su krivični postupci koji nisu konstruisani tako da uvažavaju oba razloga veoma problematični.

Ključne reči: krivični postupak, ciljevi, istina, legitimnost

---

* E-mail: moravacsinisa1994@gmail.com

1. Opšti i posebni ciljevi krivičnog postupka

Krivični postupak je neophodno posmatrati kao veoma složen mehanizam sastavljen od mnoštva delova koji su u posrednoj ili neposrednoj vezi. Polazeći od toga, sasvim je očigledno, ali i logično, da krivični postupak ima mnogo ciljeva. Stoga je, i u kontekstu krivičnog postupka, sasvim primerena konstatacija da je: svaka radnja u načelu mnogociljna jer služi postizanju bar dva cilja: glavnom, daljem i bližem, sporednom cilju čije je ostvarenje samo nameravano sredstvo za postizanje glavnog cilja (Kotarbinjski, 1964: 93). Dakle, pojedini ciljevi su svojstveni krivičnom postupku kao celini, a pojedini njegovim sastavnim delovima.

Takođe, to znači i da se krivični postupak, ali i njegovi delovi, javlja kao sredstvo za ostvarenje određenih ciljeva. U daljem tekstu rada krivični postupak tretiraćemo u tom smislu, što će proizlaziti i iz konteksta daljih izlaganja. Na ovom mestu smatramo celishodnim da odredimo cilj, i to kao *željeni, postavljeni rezultat ili vrednost, koji subjekat nastoji da postigne (ostvari) upotrebom određenih sredstava*.

Pre detaljnijih izlaganja o ciljevima moramo učiniti određene napomene o karakteristikama dva aktuelna modela krivičnog postupka, a to su, s jedne strane, adverzijalni (angloamerički) krivični postupak, i s druge strane, mešoviti (evropskokontinentalni) krivični postupak. Iz tih karakteristika proističu, između ostalog, i veoma značajne razlike u ciljevima pomenutih modela krivičnog postupka.

Sumarno govoreći i prihvatajući konstataciju koju je iznela Bajović, ukazujemo na to da se osnovna linija razgraničenja mešovitog i adverzijalnog postupka nalazi u aktivnostima i ovlašćenjima procesnih subjekata tokom glavnog pretresa. Angloamerički model suđenja kao stranačkog spora podrazumeva dokazno aktivne stranke i dokazno pasivan sud koji se ne meša u izvođenje dokaza, dok evropskokontinentalni model podrazumeva dokazno aktivnog sudiju, koji ne samo da određuje koji će se dokazi izvesti i kojim redosledom nego i aktivno učestvuje u njihovom izvođenju (Bajović, 2012: 832). Takođe, sud donosi odluku samo na osnovu izvedenih dokaza koje su stranke predložile, tokom postupka rukovodi postupkom, ali ostaje pasivan u pogledu utvrđivanja istine i prava na izvođenje dokaza (Jovančević, 2012: 847).

Prema tome, u adverzijalnom postupku sud je pasivan, on samo nadzire dokazni „dvojoj“ stranaka. Na osnovu izvedenih dokaza donosi odluku, ali sam ne predlaže izvođenje dokaza. Drugim rečima, u adverzijalnom postupku sud se stara samo o tome da krivični postupak bude fer i u granicama zakona. Smatramo da to nije dovoljno za utvrđivanje istine,¹ jer bez obzira na to koliki se trud

---

1 O tipovima krivičnih postupaka u kontekstu utvrđivanja istine, a samim tim i ciljeva krivičnog postupka, videti više u: Damaška, 1973: 578–584; Krapac, 1995: 65–66.

na normativnom nivou ulaže da se postigne jednakost stranaka, to ipak nije dovoljno, te je praktično uvek dominantniji položaj jedne od procesnih stranaka. Upravo zbog ovih karakteristika adverzijalnog postupka konstatujemo da je cilj postupka pravično rešenje zahteva stranaka. Ukoliko pođemo od činjenice da se o postizanju pravičnosti stara sud, ali samo na osnovu onoga što mu stranke prezentuju, osnovano se možemo zapitati da li uvek ima mesta za istinu. Tim pre što jednakost stranaka nikada nije moguće *de facto* postići.

S druge strane, jedna od karakteristika mešovitog postupka jeste dokazno aktivan sud. Svojim angažovanjem, predlaganjem dokaza, u velikoj meri doprinosi utvrđivanju istine. Time je, naravno, na adekvatan način praktično realizovano i krivično materijalno pravo.

U radu ćemo se baviti isključivo problematikom ciljeva (klasičnog) mešovitog postupka! Ciljeve ćemo analizirati samo na teorijskom nivou, bez osvrta na normativnu regulativu krivične procedure bilo koje zemlje, pa tako i Republike Srbije.

1.1. Opšti ciljevi krivičnog postupka

1.1.1. Prikaz opštih ciljeva krivičnog postupka prema shvatanjima pojedinih autora

Polazeći od cilja, odnosno bolje rečeno ciljeva krivičnog postupka kao celine (koje bismo još mogli nazvati *opštim ciljevima*), ukazaćemo na shvatanja pojedinih autora.

1. Tako Vasiljević konstatuje da je opšti cilj krivičnog procesa omogućavanje primene materijalnog krivičnog prava na konkretan slučaj, to jest utvrđivanje putem sudske odluke osnovanosti krivičnog zahteva izloženog u optužbi, i ostalih uzgrednih zahteva. Pored ovog neposrednog, krivični proces ima i opšti konačni (udaljeni) cilj, koji je istovetan sa ciljem krivičnog materijalnog prava, čijem ostvarenju krivični proces služi, a sastoji se u odbrani ili obezbeđenju društvenog poretka od kriminaliteta. Pravila krivičnog postupka treba da obezbede represiju i istovremeno osiguraju da niko nevin ne bude osuđen pre nego što se na propisan način utvrdi da je kriv. To ne podrazumeva samo da neko ko je nevin ne bude nepravedno gonjen i osuđen nego i da se pravom izvršiocu garantuje da neće podnositi ništa teže ni gore od onoga što po zakonu treba da podnese. Osim ovog opšteg cilja, postoje i posebni ciljevi pojedinih stadijuma i faza postupka koji se uklapaju u opšti cilj (Vasiljević, 1970: 15).

2. Grubač piše da je *neposredni* cilj krivičnog postupka da se utvrdi da li u konkretnom slučaju sumnje postoje stvarni i pravni uslovi za primenu materijalnog

krivičnog prava, to jest da li je izvršeno krivično delo, pa ako jeste, da li ga je izvršio okrivljeni i ako jeste da li postoje uslovi da mu se izrekne krivična sankcija predviđena zakonom. Osim ovog cilja, krivični postupak ima i *konačan* cilj, a on se u potpunost podudara s opštim ciljem krivičnog materijalnog prava i sastoji se u odbrani društvene zajednice od kriminala (Grubač, 2004: 27).

3. Škulić svrhu krivičnog procesnog prava u materijalnom smislu određuje u vezi s ciljem krivičnog materijalnog prava. On ukazuje na to da se opštim delom krivičnog prava ustanovljava opšti pojam krivičnog dela, utvrđuju uslovi koji su neophodni da bi postojalo protivpravno delo utvrđeno zakonom kao krivično delo i krivica, te definiše sistem krivičnih sankcija, dok posebni deo sadrži određene inkriminacije. Međutim, da bi se u konkretnom slučaju moglo utvrditi da li postoji krivično delo ili ne, da li je lice kojem je delo stavljeno na teret zaista to delo učinilo i ako jeste, koja će mu se krivična sankcija izreći, potrebno je i postojanje pravila krivičnog postupka. Iz tog razloga se kao *neposredna svrha* krivičnog procesnog prava može odrediti potreba stvaranja normativnih uslova za ispunjenje osnovnih zahteva krivičnog materijalnog prava. Takođe, Škulić ukazuje i na to da krivično procesno pravo ima i *poseban cilj* u formalnom smislu, a on se ogleda u neophodnosti kreiranja potrebnih normativnih uslova da svi krivičnoprocesni subjekti postupka mogu na zakonit način, u krivičnom postupku, da ostvare svoja prava, ali se mora omogućiti i da ti subjekti realizuju svoje dužnosti koje su elementi njihovog procesnog statusa (Škulić, 2013: 6).

S obzirom na to da pomenuti autor ističe da krivično procesno pravo ima „i poseban cilj“, smatramo da se njegova prethodna izlaganja o *neposrednoj svrsi* krivičnog procesnog prava mogu smatrati izlaganjima o neposrednom cilju krivičnog procesnog prava.

Kako je krivično procesno pravo grana prava koja, u suštini stvari, normira krivični postupak, ciljevi krivičnog procesnog prava su ujedno i ciljevi krivičnog postupka. Imajući u vidu rečeno, smatramo da je, u kontekstu Škulićevih zapažanja i izlaganja, neposredni cilj krivičnog postupka ispunjenje osnovnih zahteva krivičnog materijalnog prava, dok je poseban cilj krivičnog postupka zakonita realizacija prava i dužnosti koja pripadaju procesnim subjektima s obzirom na njihov procesni status.

4. Marković konstatuje sledeće: „Cilj radnja Krivičnog Postupka jeste, na prvom mestu, utvrđivanje postojanja kaznenog zahteva države, iznetog u tužbi, i to putem odluke za to naročito određene vlasti, a za tim, na drugom mestu, izvršenje toga kaznenog zahteva države u slučaju da je odlukom utvrđeno da on postoji. Da se kazneni zahtev države može ostvariti, potrebno je najpre da se utvrdi u pojedinom konkretnom slučaju da li država ima pravo na kaznu. Da li je jedno

krivično delo izvršeno i ko ga je izvršio, ima se naći samo Krivičnim Postupkom. Kako za krivično delo može biti kažnjen samo onaj, koji ga je odista izvršio, to znači da se u postupku ima naći materijalna istina. U tome cilju država je dužna da prikupi, ispita i oceni sve momente iz kojih se može videti, da li postoji jedno krivično delo, ko ga je izvršio, da li je izvršilac vin i na koju kaznu država ima prava. U celokupnom tome istraživanju osnovicu, dakle, čini materijalna istina, koja je u krajnjoj liniji i cilj Krivičnog Postupka“ (Marković, 1930: 3).

Dakle, prema Markoviću, cilj krivičnog postupka je utvrđivanje postojanja kaznenog zahteva države, zasnovanog na krivičnom delu koje je predmet optužnog akta, ali u svakom slučaju utvrđenog sudskom odlukom. Nakon toga, sledeći cilj je izvršenje odlukom utvrđenog zahteva države. Ipak, naglašava se da izvršenje odluke suda ne spada u krivični postupak u užem smislu, jer tu i nema suda i stranaka, već je tu samo reč o osuđeniku i o izvršnoj vlasti. Zbog toga je izvršenje odluke suda završni deo krivičnog postupka u širem smislu (Marković, 1930: 5). S obzirom na to da za krivično delo može biti sankcionisan samo onaj koji ga je zaista izvršio, u krivičnom postupku neophodno je utvrditi istinu, odnosno, kako pomenuti autor piše, materijalnu istinu. Iz tog razloga se, u krajnjoj liniji, i materijalna istina javlja kao cilj krivične procedure. Ukratko rečeno, ciljevima krivičnog postupka mogu se smatrati: ostvarivanje (oživotvorenje) zahteva krivičnog materijalnog prava i utvrđivanje (materijalne) istine.

5. Živanović ističe da procesne radnje u svom skupu imaju jedan opšti cilj, to je cilj postupka kao celine, to jest opšti procesni cilj. Taj cilj je utvrđivanje postojanja procesnog pravnog zahteva, to jest prava i dužnosti države na krivičnu sankciju. To je *posredni* ili krajnji cilj procesne radnje. Osim ovog cilja, treba razlikovati *neposredni* ili prvi posebni cilj procesnih radnji. Posebni cilj procesne radnje je vršenje prava i dužnosti procesnog subjekta. Bez značaja je da li je to vršenje, objektivno posmatrano, upravljeno na ostvarivanje opšteg procesnog cilja, ili je za njega bez koristi ili je čak za njega štetno (Živanović, 1941: 16).

U kontekstu našeg rada mišljenje Živanovića je naročito značajno. Pre svega, ono ukazuje na postojanje opšteg cilja krivičnog postupka, a to je utvrđivanje postojanja prava države na krivičnu sankciju. Takođe, ukazuje i na to da svaka procesna radnja, posmatrana zasebno, ima sopstveni cilj, koji može da doprinosi opštem cilju, bude bez značaja za njega ili ide na njegovu štetu. Detaljnije ćemo o tome govoriti dalje u radu.

6. Bejatović piše o opštem zadatku krivičnog procesnog prava, te ukazuje na to da je taj zadatak rasvetljenje i rešenje krivične stvari u razumnom roku i primena materijalnog krivičnog prava na tako rasvetljenu i rešenu krivičnu stvar (Bejatović, 2016: 30).

Zadatak krivičnog procesnog prava ujedno je i zadatak krivičnog postupka. Ono što je određeno kao zadatak kojem se stremiti, ujedno je i cilj koji se nastoji ostvariti.

7. Simić Jekić konstatuje da je krivični postupak uvek bio sredstvo za suzbijanje kriminaliteta (Simić Jekić, 1982: 3).

Ukoliko se određeno sredstvo, u ovom slučaju krivični postupak, koristi za suzbijanje kriminaliteta, sasvim je nesporno i očigledno da je njegov cilj suzbijanje kriminaliteta.

8. Weigend piše da su ciljevi evropskokontinentalnog krivičnog postupka sprovođenje krivičnog prava, stvaranje osnova za fer suđenje, ponovno uspostavljanje socijalnog mira, ili jednostavno utvrđivanje istine o krivičnom događaju (Weigend, 2011: 389).

9. Prema Petersu krivični postupak je bogat napetostima i suprotnostima. Cilj krivičnog postupka je zaštita prava. Krivični postupak je usmeren na pravednost, što podrazumeva ispunjenje dva uslova: istinito istraživanje događaja i ličnosti osumnjičenog i izricanje presude na osnovu sprovedenog istraživanja (Peters, 1985: 80).

Iz izloženog zaključujemo da svi pomenuti autori ciljeve krivičnog postupka (kao celine) svode na primenu krivičnog materijalnog prava, zaštitu društva od kriminaliteta, pravednost, utvrđivanje istine, stvaranje osnova za fer suđenje i slično.

1.1.2. Parametri od značaja za određenje opštih ciljeva krivičnog postupka

Smatramo da je za određenje opštih ciljeva krivičnog postupka neophodno imati u vidu dva parametra:

1) Odnos krivičnog procesnog prava (a time i krivičnog postupka) s krivičnim materijalnim pravom. Na osnovu ovog parametra konstatujemo da je krivično procesno pravo neophodno za *praktično realizovanje (oživotvorenje) krivičnog materijalnog prava*. Stoga je to cilj krivičnog postupka. Krivično materijalno pravo bi bez krivičnog postupka ostalo samo mrtvo slovo na papiru koje ne bi imalo svoje praktične manifestacije u stvarnosti. Drugim rečima, krivično pravo ostalo bi samo na teorijskom nivou, što pokazuje da krivični postupak nije sam sebi cilj. Smatramo da ovaj cilj u potpunosti obuhvata i zaštitu društva od kriminaliteta, koju pojedini autori posebno ističu, jer je ona nesporno cilj krivičnog materijalnog prava.

2) Obaveze, odnosno zahtevi koji se postavljaju pred krivični postupak, a koji neposredno ili posredno proističu iz njegovog odnosa s krivičnim materijalnim pravom. Drugi parametar nas dovodi do zaključka da je jedan od opštih ciljeva

krivičnog postupka *utvrđivanje istine*, ali uz ograničenje koje se ogleda u neophodnosti (omogućavanju) ostvarivanja prava svih procesnih subjekata, a ovdje naročito smatramo neophodnim da naglasimo prava odbrane. Sasvim je razumljivo da će odbrana, gotovo uvek kada je reč o stvarnom učiniocu krivičnog dela, svoja prava vršiti na štetu utvrđivanja istine.² To čini da bi onemogućila donošenje sudske odluke koja bi imala nepoželjne pravne posledice za okrivljenog ili da bi štetne pravne posledice što više umanjila. Dakle, interesi optužbe i odbrane međusobno potpuno su različiti, a to je sasvim prirodno i svojstveno krivičnom postupku.³ Iz tog razloga svako neuvažavanje prava odbrane u ovom kontekstu značilo bi nepravedno favorizovanje optužbe. Još bi apsurdnije bilo zahtevati od okrivljenog da radi u korist utvrđivanja istine, a samim tim i u korist optužbe. To bi značilo da se okrivljeni stavlja u položaj da svesno deluje protiv sopstvenih stranačkih interesa. Tako nešto ne čini nam se nimalo logičnim. Istinu treba utvrditi, i nije sporno da je ona jedan od ciljeva krivične procedure, međutim istina se ne sme utvrđivati po svaku cenu (Brkić, 2014: 118). Istina „po svaku cenu“ i njeno utvrđivanje svim sredstvima protivreči interesima pogođenog (to jest osumnjičenog) i njegovim pravima (Putzke, Scheinfeld, 2012: 4). Zanemarivanje prava odbrane u krivičnom postupku svakako je ozbiljna i nedopustiva povreda. Rekli smo već da je istinu neophodno utvrditi, ali uz neophodni stepen realizacije prava svih učesnika krivične procedure. To znači da je neophodno uvažavati i poštovati prava odbrane. U suprotnom, nepoštovanje ovih prava bi se, u izvesnom smislu, moglo pravdati samim (tim istim!) opštim ciljem krivičnog postupka.⁴ To dalje znači da, u određenom smislu, prava odbrane nesporno predstavljaju značajnu vrstu korektiva načinu ostvarivanja ovog cilja krivične procedure. Upravo iz tog razloga utvrđivanje istine, iako to uvek nećemo izričito navoditi u daljem tekstu, neophodno je shvatati kao cilj krivičnog postupka uz pomenuto ograničenje(!), koja se ogleda naročito u neophodnosti uvažavanja prava odbrane.

-
- 2 Drugim rečima, mada to naravno nijednim zakonom nije garantovano, okrivljeni se može opredeliti da iznosi neistine (ili prostije rečeno da laže) u krivičnom postupku ukoliko smatra da će od toga imati koristi. Zbog toga ne može biti sankcionisan. To je najbolja potvrda značaja koji se pridaje pravima odbrane.
  - 3 Krivični postupak je mehanizam koji treba da omogući da se od (barem) dve verzije jednog događaja, odabere, tj. dokaže i pravno potvrdi, istinita verzija koja je samo jedna!
  - 4 Tako nešto je bilo sasvim sigurno svojstveno inkvizitorskom tipu krivičnog postupka. Vrlo je verovatno da se s obzirom na karakteristike tog postupka, i uprkos najboljim namerama (smatramo da je takvih namera zaista bilo bez obzira na to što se taj period istorije smatra mračnim) da se istina utvrdi, to nije učinjeno. Povrede i zloupotrebe lako su mogle da se pravdaju ciljem postupka – utvrđivanje istine, kojem je sve bilo podređeno, ali koji ipak nije ostvaren. Setimo se samo torture kao metoda pribavljanja priznanja okrivljenog, koje je imalo neprikosnoven značaj. Nadalje, mogli bismo reći ne samo da nije ostvaren opšti cilj tog postupka nego ni veliki broj posebnih ciljeva. Svesni smo, naravno, ondašnjeg stepena razvoja nauke i mogućnosti iskorišćavanja dokaznog potencijala tragova, ali ovdje i dalje važi poslovice da je put do pakla popločan dobrim namerama.

1.1.3. Naše određenje i poimanje opštih ciljeva krivičnog postupka

Dakle, sumarno govoreći i držeći se okvira pomenutih parametara, konstatovali smo postojanje dva opšta cilja krivičnog postupka, a to su: 1) *praktična realizacija (oživotvorenje) krivičnog materijalnog prava*, i 2) *utvrđivanje istine u krivičnom postupku*, imajući u vidu pomenutu ogradu.

Takođe, treba zapaziti da je utvrđivanje istine u funkciji ostvarivanja prvog pomenutog cilja – praktične realizacije krivičnog materijalnog prava. Isključivo utvrđena istina može predstavljati valjan pravni, ali i moralni osnov, za aktiviranje krivičnog materijalnog prava s ciljem prouzrokovanja pravnih posledica⁵ u smislu izricanja krivičnih sankcija. Suprotno bi predstavljalo pravno afirmisanje neistine, a s obzirom da bi se posledice sudske odluke na njoj zasnivale, bilo bi to i pravno afirmisanje nepravde.

Smatramo celishodnim ovde načiniti analizu i određenog shvatanja u teoriji krivičnog procesnog prava. Naime, već smo u prethodnom tekstu ukazali da određeni autori smatraju da je *neposredni* cilj krivičnog procesa omogućavanje primene materijalnog krivičnog prava na konkretan slučaj, to jest utvrđivanje putem sudske odluke osnovanosti krivičnog zahteva izloženog u optužbi, i ostalih uzgrednih zahteva. Pored ovog neposrednog, krivični proces ima i *konačni (udaljeni)* cilj koji je istovetan sa ciljem krivičnog materijalnog prava čijem ostvarenju krivični proces služi, a to je zaštita društva od kriminaliteta.

Mi pomenutu konstataciju rezonujemo na sledeći način. Naime, nije sporno da je cilj krivičnog postupka praktično realizovanje (omogućavanje primene) krivičnog materijalnog prava, ali i zaštita društva od kriminaliteta. Međutim, treba imati u vidu činjenicu da se u samom krivičnom postupku u značajnoj meri primenjuje krivično materijalno pravo, a to, između ostalog treba da omogući donošenje sudske odluke. Dakle, primena krivičnog materijalnog prava prethodi donošenju sudske odluke i za to je neophodno, ali ono istovremeno, kao što i vođenje krivičnog postupka, barem teorijski posmatrano, doprinosi zaštiti društva od kriminaliteta. Drugim rečima, neminovno je da se krivično materijalno pravo i u krivičnom postupku primenjuje (svesno ili nesvesno) s ciljem zaštite društva od kriminaliteta. Nije uopšte logično smatrati da se ono primenjuje samo radi donošenja sudske odluke. To stoga što je cilj sudske odluke upravo zaštita od kriminaliteta, uz neminovno sankcionisanje učinioca konkretnog krivičnog dela.

Zbog navedenog držimo da primenu krivičnog materijalnog prava ne možemo smatrati ništa neposrednijom u odnosu na zaštitu društva od kriminaliteta,

---

5 Nemojmo zaboraviti na ovom mestu da osim pravnih posledica, sudska odluka ima i druge nepravne, ali ništa manje značajne i teške posledice, poput moralne osude, prekora, gubitka poverenja i drugo.

s jedne strane, niti je moguće zaštitu društva od kriminaliteta smatrati konačnom u odnosu na primenu krivičnog materijalnog prava. Naravno, ne sporimo da su i jedno i drugo ciljevi krivične procedure, ali držimo da se pomenuta konačnost, u određenoj meri, iscrpljuje i u samoj neposrednosti. Primena krivičnog materijalnog prava u toku krivičnog postupka nije od ništa manjeg značaja za zaštitu društva od kriminaliteta u odnosu na značaj koji ima za donošenje sudske odluke kao krajnjeg rezultata krivičnog postupka i njene posledice. Zbog toga smatramo da bilo kakva gradacija ciljeva na „neposredne“ i „konačne (udaljene)“ nije potrebna. Treba uočiti da iz naših izlaganja proizlazi da zaštita društva od kriminaliteta (kao cilj) nije vremenski udaljena, mada je vremenski (ali i posledično) dalekosežnija u odnosu na primenu krivičnog materijalnog prava u odnosu na konkretan krivični slučaj. To stoga što se početkom krivičnog postupka počinje primenjivati krivično materijalno pravo, ali se i, na određen način, društvo štiti od kriminaliteta. Iz tog razloga držimo da je zaštitu društva od kriminaliteta moguće smatrati, nakon donošenja sudske odluke, u izvesnom smislu, samo pravno perfektnijom zaštitom.

1.2. Posebni ciljevi vezani za krivični postupak

Nakon izlaganja o opštim ciljevima krivičnog postupka neophodno je sagledati **posebne ciljeve**. Na ovom mestu samo će biti ukazano na pojedine ciljeve procesnih faza, pojedinih procesnih subjekata i pojedinih procesnih radnji. Tako je cilj faze istrage prikupljanje dokaza i podataka neophodnih za donošenje odluke da li moguće podići optužnicu ili je potrebno obustaviti krivični postupak, ali i izvođenje onih dokaza u pogledu kojih postoji opasnosti da će se moći izvesti na glavnom pretresu ili bi izvođenje bilo otežano. Cilj pripremnog ročišta je izlaženje na glavni pretres sa što manje neizvesnosti u pogledu dokaznih aktivnosti stranaka, kao i lakše organizovanje i planiranje glavnog pretresa. Cilj optužbe je usvajanje navoda optužbe. Cilj odbrane je upravo suprotan i ogleda se u težnji ka konstatovanju neosnovanosti navoda optužbe. Cilj postupka po pravnim lekovima (kako redovnim, tako i vanrednim) je konstatovanje i otklanjanje nepravilnosti odluke protiv koje je pravni lek izjavljen. Cilj saslušavanja svedoka je pribavljanje iskaza lica koje se kao svedok saslušava. Cilj veštačenja je pribavljanje (stručnog) nalaza i mišljenja veštaka. Detaljnije izlaganje o posebnim ciljevima bi, iz razloga mnogobrojnosti, bilo bi bespotrebno opširno⁶ i uveliko bi prevazilazilo okvire ovoga rada.

---

6 Poznato nam je pitanje: ko bi mogao reći sve, a da ne bude smrtno dosadan?

2. Međusobni odnosi opštih i posebnih ciljeva

Nakon što smo odredili opšte i posebne ciljeve, smatramo celishodnim analizu njihovog međusobnog odnosa. Stoga će, u narednim redovima biti učinjena analiza međusobnih odnosa opštih ciljeva, analiza međusobnih odnosa posebnih ciljeva i naposljetku analiza međusobnih odnosa opštih i posebnih ciljeva. Iz date analize proizlaziće i odnos značaja svih pomenutih ciljeva.

Kada su posredi opšti ciljevi krivične procedure konstatovali smo da su to: 1) praktično realizovanje krivičnog materijalnog prava i 2) utvrđivanje istine.

Prvi opšti cilj smo odredili kao rezultat gorepomenutog parametra, a to je odnos krivičnog postupka s krivičnim materijalnim pravom. Dakle, praktična realizacija krivičnog materijalnog prava kao cilj je posledica tog odnosa. Iz tog razloga ovaj cilj je nešto što je „nametnuto“ krivičnom postupku kao cilj.

Drugi opšti cilj krivičnog postupka je utvrđivanje istine. Situacija je na ovom mestu bitno drugačija. Ovaj cilj je u funkciji ostvarivanja prvog cilja, ali uz uvažavanje specifičnosti i zahteva samog krivičnog postupka.

Drugim rečima, krivičnom postupku je određen cilj nametnut, međutim krivični postupak neće bezuslovno da stremi ostvarenju tog cilja. Krivični postupak ima svoje zahteve i katarakteristike koji se sublimiraju u utvrđivanju istine kao cilju krivičnog postupka, a shodno tome (trebalo bi) i zadatku suda.

Na osnovu rečenog već i letimičnim čitanjem konstatujemo da je utvrđivanje istine u funkciji praktične realizacije krivičnog materijalnog prava. Bez utvrđene istine krivično materijalno pravo ne može biti sprovedeno na adekvatan i neophodan način. Bez utvrđene istine primena krivičnog materijalnog prava bi predstavljala arbitrarnost. Primena bi ostala bez preko potrebnog uporišta u svedu činjenica (suprotno se može pripisati slučaju, povoljnom spletu okolnosti, što u svakom slučaju nije plansko delovanje). Dakle, nesporno je da bez ostvarenja jednog cilja ne može biti ostvarenja ni drugog.

U kontekstu rečenog, mogli bismo ova dva cilja svesti na samo jedan. To bi se moglo izvesti tako što bi se pod praktičnu realizaciju krivičnog materijalnog prava podvelo i utvrđivanje istine kao cilj. Tada bi ova dva cilja predstavljala jedinstvo, baš kao i sada, ali ne bi se vršila nikakva „deoba“ tako postavljenog opšteg cilja krivične procedure. Ukratko, krivični postupak bi tada imao jedan opšti cilj – praktično realizovanje krivičnog materijalnog prava, koji bi konzumirao utvrđivanje istine.

Mi međutim smatramo da je ova „deoba“, odnosno izričito navođenje ova dva cilja individualno, sasvim neophodno i primereno.⁷ Činjenica da je utvrđi-

---

⁷ Ovakvom našem stavu bi se moglo prigovoriti, te podelu nazvati veštačkom, ipak autor je toga dobro svestan i taj „rizik“ prihvata u potpunosti.

vanje istine nedvosmisleno i funkciji praktične realizacije krivičnog materijalnog prava ništa ne menja na planu odnosa ova dva cilja u navedenom kontekstu. Smatramo da je izričita distinkcija ova dva cilja neophodna zbog sledećih razloga. Naime, na osnovu odnosa krivičnog postupka s krivičnim materijalnim pravom vidimo da oni čine jedinstvo iz kog za krivični postupka proizlazi obaveza. Dakle, krivičnom postupku je određen cilj „nametnut“ na taj način. S druge strane, na osnovu utvrđivanja istine vidimo sve one osobenosti i zahteve krivičnog postupka kojima on determiniše ostvarivanje „nametnutog“ mu cilja. To dalje znači da postupak zadržava samosvojnost uprkos tome što za njega proističu određene obaveze na osnovu odnosa s krivičnim materijalnim pravom, te mu je u tom smislu u određenoj meri i podređen.⁸ Upravo ovo su razlozi zbog kojih smatramo da je neophodno razlikovanje dva pomenuta cilja. Prvi ukazuje na odnos zavisnosti, dok drugi ukazuje na neophodnost zadržavanja samosvojnosti uprkos odnosu zavisnosti.⁹ Takođe, zbog toga držimo da su oba cilja jednakog stepena značaja. Neumesno je i logički pogrešno praktično realizovanje krivičnog materijalnog prava smatrati značajnijim kada se ono *de facto* ne može, adekvatno i na način koji je jedino prihvatljiv, ostvariti bez utvrđene istine.

Kada je posredi međusobni odnos posebnih ciljeva držimo da nikakvu gradaciju njihovog značaja nije moguće napraviti. Naime, pitanje je kako utvrditi da li je značajniji prvostepeni postupak ili drugostepeni postupak. Kojim merilom se služiti u davanju većeg značaja faze istrage u odnosu na veštačenje na glavnom pretresu ili obrnuto? Takođe, nije moguće naći bilo koji kriterijum koji bi prava optužbe favorizovao u odnosu na prava odbrane i obrnuto. Nije moguće *a priori* reći da je veštačenje značajnije od svedočenja ili obrnuto. Sve navedeno nam ukazuje da nije moguće iznaći bilo kakav kriterijum kojim bi se dobio određeni kvantitativno izražen pokazatelj značaja odnosa posebnih ciljeva.

U slučaju međusobnog odnosa opštih i posebnih ciljeva konstatujemo da pojedini posebni ciljevi jesu u funkciji i doprinose ostvarivanju opštih, neki drugi posebni ciljevi otežavaju ili potpuno onemogućuju ostvarenje opštih ciljeva, dok pak pojedini posebni ciljevi imaju indiferentan odnos prema opštim ciljevima (niti mu doprinose, nita ga ograničavaju ili onemogućuju) (Živanović, 1941: 16).

---

8 S druge strane, i krivično materijalno pravo je u određenom smislu i u određenoj meri podređeno krivičnom postupku. To stoga što krivični postupak institucionalizuje sprovođenje zahteva krivičnog materijalnog prava, a ono što nam je u ovom kontekstu još važnije, krivični postupak postavlja okvire za to. Moguće je kretati se samo unutar tih okvira. Sve van tih okvira je polje zloupotreba, nepravdičnosti i povreda pravnih pravila.

9 Najprostije rečeno, postoji apsolutna spremnost za timski rad, ali se zadržava i individualnost u potpunosti. Pitanje je koliko je to poželjno u timu (obično se kaže da u timu nema „ja“), međutim, ovde je to sasvim neophodno i održivo.

Ovakvo stanje stvari je potpuno razumljivo i imanentno je slučajevima egzistiranja mnoštva posebnih ciljeva koji se „vezuju“ za procesne aktivnosti procesnih subjekata koji imaju različite procesne položaje, a samim tim i različite procesne ciljeve.

2.1. Mogućnost hijerarhijskog pozicioniranja opštih i posebnih ciljeva

Naposletku ovog dela moramo sagledati i eventualnu mogućnost hijerarhijskog ustrojstva svih pomenutih ciljeva. Kako smo konstatovali opšti ciljevi krivičnog postupka su istog značaja te ih nije moguće hijerarhijski pozicionirati prema kriterijumu značaja. Kada su posredi posebni ciljevi, nije moguće naći kriterijum kojim bi se vrednovala i adekvatno izrazio značaj ciljeva. Stoga, držimo da je hijerarhijsko ustrojstvo moguće uspostaviti isključivo na osnovu stepena opštosti ciljeva, ali ne i na osnovu njihovog značaja! Ne čini nam se logičnim tvrditi da je određeni opšti cilj značajniji, a samim tim i hijerarhijski više pozicioniran u odnosu na posebne ciljeve, jer taj opšti cilj predstavlja ništa drugo do zbir dejstava postignutih ostvarenjem posebnih ciljeva. Opšti ciljevi su hijerarhijski više pozicionirani samo stoga što su višeg stepena opštosti u odnosu na posebne ciljeve, i obrnuto, posebni ciljevi su na nižem stepenu hijerarhijske lestvice u odnosu na opšte ciljeve jer su u odnosu na njih nižeg stepena opštosti.

3. Uslovljenost opštih i posebnih ciljeva opštim vrednosnim sistemom

Kada su u pitanju ciljevi vezani za krivični postupak (kako opšti, tako i posebni) značajno je pitanje njihove uslovljenosti. U ovom delu pokušaćemo da damo kraći prikaz faktora koji determinišu pomenute ciljeve.

Pre svega, treba na ovom mestu poći od činjenice da uređenje i funkcionisanje svakog društva počivaju na određenim vrednostima koje su opšteprihvaćene, neupitne i najvišeg stepena opštosti. Neke od tih vrednosti su pravda, pravičnost, poštenje, istina i drugo. Drugim rečima, to su sve one vrednosti koje su neophodne za pravilno uspostavljanje i funkcionisanje svih međuljudskih odnosa u svakom društvu. Zbog toga te vrednosti su nešto što se podrazumeva, ili bi barem trebalo da se podrazumeva.¹⁰

---

¹⁰ Na ovom mestu stvari ćemo sagledavati isključivo teorijski, ostavićemo po strani sve karakteristike „savremenog“ društva i (ne)prilike današnjice u kojima ljudi egzistiraju, a koje sasvim sigurno čine pravo carstvo primitivizma, koje dovodi do prevrednovanja tradicionalnih vrednosti. Tako je

Pomenute vrednosti zbog svog značaja moraju biti i pravno obuhvaćene. U tom smislu ni pravila krivičnog postupka ne smeju biti izuzetak. Krivični postupak treba da bude takav da omogući pravno potvrđivanje tih vrednosti.¹¹ Krivična procedura treba da bude mehanizam koji omogućuje svakom pojedincu da „oseći“ značaj pomenutih opštih, a možemo slobodno reći i civilizacijskih vrednosti.¹² Drugim rečima, da „oseći“ da ga te vrednosti nisu „zaboravile“, te da on ne predstavlja izuzetak u tom smislu. Napominjemo ovde da je neophodno da te vrednosti „oseći“ i okrivljeni, pa i osuđeni, bez obzira da li to njemu pričinjava zadovoljstvo ili time nije zadovoljan. Od značaja je samo ono što je zaslužen.¹³

Konstatujemo da su ciljevi postupka, kao takvi, posledica opštih i najviših društvenih vrednosti. Takvo stanje stvari nas i ne iznenađuje ukoliko se ima u vidu da su upravo te najviše vrednosti pravno izražene kroz niz prava čoveka i građanina. Na kraju krajeva, pravo u svom krivičnopravnom delu, bez izuzetka služi zaštiti takvih vrednosti (koje su izražene kroz čitav niz prava koja su garantovana i najvišim pravnim aktima) i sankcionisanju njihovih kršenja. Krivični postupak je instrument koji treba dodatno da učvrsti pomenute vrednosti. Tom potrebom determinisani su i njegovi ciljevi.

4. Ciljevi u kontekstu legitimnosti krivičnog postupka

Sve ciljeve koje smo u prethodnom tekstu pominjali, dakle i opšte i posebne, treba sagledati sa još jednog aspekta. To je aspekt legitimnosti krivičnog postupka. Upravo gorenavedeni ciljevi su faktor koji krivičnom postupku daje legitimnost. Naime, samo onaj postupak koji stremi opšteprihvaćenim ciljevima, te je tako ustrojen da do njih može doći na pravno, moralno i društveno prihvaćen način, može se smatrati legitimnim. U tom smislu, ciljevi su ono što opravdava pokretanje, vođenje krivičnog postupka, te naposljetku i izvršenje odluka donetih u postupku.

---

sasvim neupitno što intimno postaje javno, sve pošteno postaje nepoželjno i nedovoljno, primitivci su postali uzori, a sve što odstupa od takvih aktuelnih obrazaca, smatra se, u najmanju ruku čudnim. Ova konstatacija ne znači da smo pesimistični, već smo realistični. Takođe, naše izlaganje o vrednostima i njihovoj neophodnosti, ali i mogućnosti njihovog dostizanja ne čini nas utopistima, već je odraz neophodnosti da se stvari postave na svoje mesto.

- 11 Za lakše shvatanje, naročito ovog dela teksta rada, ne bi trebalo imati u vidu aktuelnu normativnu regulativu krivičnog postupka Srbije.
- 12 Tako se, na primer, ukazuje da je nesporno da je istina univerzalna vrednost koja je vekovima dobijala na značaju, ali je i napor da se do nje stigne postajao sve veći (Krštenić, 2005: 750).
- 13 Umesno je podsetiti se na ovom mestu latinske izreke – *Iuris praecepta sunt haec: honeste vivere, alterum non laedere, suum cuique tribuere.*

Svaki postupak koji se ne odlikuje takvim ciljevima i takvom strukturom ne možemo smatrati legitimnim. Ukoliko postupak ne determinišu racionalni ciljevi čije ostvarivanje treba da omogućuje dostizanje najviših vrednosti, postupak gubi svoje preko potrebno utemeljenje, dovoljno je samo da se zapitamo, na primer, šta je cilj vođenja krivičnog postupka ako ne zaštita društva od kriminaliteta? Ili, možda je naša teza još očiglednija ukoliko je posmatramo kroz pitanje – šta je ono što opravdava unošenje veoma značajnih promena u pravna stanja različitih pravnih subjekata, što je direktna posledica sudske odluke donete u krivičnom postupku, ako to nije istina koja je utvrđena u postupku? Ništa. Samo ako se utvrdi istina krivični postupak može ostvariti cilj pravednosti. Takođe, nije prihvatljiva istina postignuta na bilo koji način, već samo istina utvrđena u moralno besprekornoj formi (Peters, 1985: 82–83). Davidov piše da je presuda pravedna samo ukoliko je kažnjeni okrivljeni *zaista* kriv, odnosno ako je oslobođeni okrivljeni *zaista* nevin. To znači da pravda i istina idu ruku pod ruku (Davidov, 2017:107). U slučaju nepostojanja obaveze da se utvrdi istina držimo da ništa ne bi moglo da posluži kao osnov legitimacije krivičnog postupka.¹⁴ Krivični postupak bi bio sveden na trivijalnost. Takođe, ne treba zaboraviti da „[...] bez istine nema dobrog pravosuđa.“ (Slijepčević, 1966: 7). Krivični postupak bi bio lutrija, te bi se ishod pripisivao sreći ili možda čak i sudbini. Sasvim je jasno, pa nema potrebe naročito ni naglašavati da je tako nešto apsolutno nedopustivo u bilo kom pravnom postupku. U teoriji se ukazuje da: „Jezgro svih klasičnih teorija procedure u vezi je s *istinom* (podvukao S. M.) ili s ciljem istinske pravde.“ (Luhmann, 1992: 36). Ovde bismo samo dodali da posredi mora biti neraskidiva veza.

Ne zaboravimo da je opšti cilj krivičnog postupka, pored utvrđivanja istine, praktična realizacija krivičnog materijalnog prava. Međutim, veliko je pitanje da li bi taj cilj samostalno mogao da posluži kao osnov legitimacije krivičnog postupka. Ovo stoga što je upravo istina ta koja je zaslužna za adekvatno ostvarenje praktične realizacije krivičnog materijalnog prava kao cilja.

Posebni ciljevi su osnov legitimacije u užem obimu, te postupak legitimišu, svaki zasebno, samo u određenom segmentu.

Na ovom mestu treba imati u vidu da posebni ciljevi koji su u suprotnosti s opštim ciljevima krivičnog postupka ne dovode u pitanje legitimnost krivične procedure. Kako smo već ukazali, takva suprotnost je neminovnost. Čak iako to možda na prvi pogled ne izgleda tako i takvi posebni ciljevi (uprkos suprotstavljenosti opštim ciljevima) daju legitimnost postupku. To stoga što doprinose

---

14 Upravo zbog toga smatramo da svi postupci u kojima nije predviđena obaveza za utvrđivanje istine, ili je polje mogućnosti utvrđivanja istine suženo, bilo dominacijom institute koji od istine udaljavaju, bilo propisivanjem mnoštva izuzetaka od primene institute koji su u funkciji utvrđivanja istine, pate od kardinalnih problema.

afirmaciji najznačajnijih prava i sloboda pojedinaca koji uzimaju učešća u krivičnom postupku. Najbolji primer ovoga su prava odbrane.

Ukoliko ciljevi ne bi predstavljali osnov legitimnosti krivičnog postupka, to bi značilo da smo dospeli u jednu veoma nelogičnu situaciju koja bi čitav sistem ostavila bez utemeljenja. Naime, bilo bi sasvim legitimno krivični postupak voditi, kako zbog zaštite društva od kriminaliteta, tako i zbog bilo kojih drugih razloga. Pitanje je ko bi i prema kom kriterijumu odredio te razloge, te konstatovao u svakom konkretnom slučaju da li oni postoje. Jasno je da bi to bilo ogromno polje za neograničene arbitrarnosti. Takođe, donošenje odluke na osnovu utvrđene istine ne bi bilo ništa legitimnije od donošenja odluke bez da je istina utvrđena. Ovakva situacija bi bila logički neodrživa. To stoga što bi se dve ili više potpuno različite odluke, u suštinski identičnim slučajevima, smatrale potpuno prihvatljivim. Drugim rečima, bilo bi potpuno legitimno, povodnom dva krivična dela, koja se u bitnom ne razlikuju, u dva različita krivična postupka, koja se čak i istovremeno vode, u uslovima iste društvene svesti i društvenih vrednosti, donesu dijametralno različite sudske odluke, bez ijednog razloga da se bilo kojoj prigovori.

Na osnovu rečenog moramo zapaziti da su ciljevi osnov legitimnosti krivičnog postupka, ali da su isto tako i faktor ograničavanja postupka, to jest „držanja“ krivičnog postupka u prihvatljivim okvirima.

5. Zaključak

U radu su analizirani opšti ciljevi krivičnog postupka i posebni ciljevi vezanih za krivični postupak. Analiza je data s nekoliko aspekata. Pre svega, razmatran je međusobni odnos ciljeva, a posebno je ukazano i na mogućnost njihovog hijerarhijskog pozicioniranja. Nakon toga ukazano je na opštu, društvenu uslovljenost ciljeva (opštih i posebnih) kao i na njen značaj. Da bi se prikazala složenost problematike ciljeva postupka, dat je i prikaz shvatanja pojedinih autora. Takođe, dat je i predlog parametara koji, prema našem shvatanju, imaju ključan značaj za određenje opštih ciljeva krivičnog postupka. Precizirana su i analizirana dva opšta cilja krivične procedure izvedena na osnovu pomenutih parametara. Naposletku, ukazano je na jednu veoma značajnu funkciju pomenutih ciljeva. Naime, ciljevi daju preko potrebnu meru legitimnosti krivičnoj proceduri. Upravo zbog oni moraju biti izraz i prirodni nastavak opštih društvenih vrednosti. Imajući u vidu značaj te funkcije slobodni smo da zaključimo da svi krivični postupci koji nemaju adekvatno ciljno utemeljenje „pate“ od ozbiljnih i suštinskih problema koji dovode u pitanje čitavu konstrukciju krivične procedure. Naime,

ukoliko krivični postupak nema ciljeve koji se oslanjaju na opšte društvene i najšire utemeljene vrednosti, on predstavlja samo „robovanje“ određenoj formi, i to bez prihvatljivih razloga. Drugim rečima, krivični postupak ostaje bez legitimnosti, što vodi kvalitativnoj degradaciji.

6. Literatura

- Bajović, V. (2012). „Amerikanizacija dokaznog postupka“, *Pravni život*, (9) str. 829–844.
- Bejatović, S. (2016). *Krivično procesno pravo*, Beograd: Službeni glasnik.
- Brkić, S. (2016). *Krivično procesno pravo I*, Novi Sad: Pravni fakultet Univerziteta u Novom Sadu.
- Damaška, M. (1973). „Evidentiary Barriers to Conviction and Two Models of Criminal Procedure: A Comparative Study“, *University of Pennsylvania Law Review*, 121(3), str. 506–589.
- Davidov, S. (2017). *Rasprava o krivičnom postupku: ima li pravde bez istine?*, Novi Sad: Svetionik.
- Grubač, M. (2004). *Krivično procesno pravo – uvod i opšti deo*, Beograd: Službeni glasnik.
- Jovančević, N. (2012). „Princip istine u novom ZKP od 2011“, *Pravni život*, (9), str. 845–859.
- Kotarbinjski, T. (1964). *Traktat o dobrom delanju*, Beograd: Nolit.
- Krapac, D. (1995). *Engleski kazneni postupak*, Zagreb: Pravni fakultet u Zagrebu.
- Krštenić, J. (2005). „Utvrđivanje i osporavanje istine u krivičnom postupku“, *Pravni život*, (9), str. 733–751.
- Luhmann, N. (1992). *Legitimacija kroz proceduru*, Zagreb: Naprijed.
- Marković, M. (1930). *Udžbenik sudskog krivičnog postupka Kraljevine Jugoslavije*, Beograd: Narodna štamparija.
- Peters, K. (1985). *Strafprozess*, Heidelberg: C. F. Müller.
- Putzke, H., Scheinfeld, J. (2012). *Strafprozessrecht*, München: C. H. Beck.
- Simić-Jekić, Z. (1982). *Krivično procesno pravo SFRJ*, Beograd: Privredna štampa.
- Škulić, M. (2013). *Krivično procesno pravo*, Beograd: Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu.
- Slijepčević, S. (1966). „Istina i pravosuđe“, *Glasnik advokatske komore Vojvodine*, (11), str. 1–8.

- Vasiljević, T. (1970). *Sistem krivičnog procesnog prava SFRJ*, Beograd: Zavod za izdavanje udžbenika socijalističke Republike Srbije.
- Weigend, T. (2011). „Should We Search for the Truth, and Who Should Do it?“, *North Carolina Journal of International Law and Commercial Regulation*, 36(2), pp. 389–415.
- Živanović, T. (1941). *Osnovni problemi krivičnog i građanskog procesnog prava (postupka)*, Beograd: Srpska kraljevska akademija.

Siniša MORAVAC

master student

Faculty of Law, University of Novi Sad

ON THE AIMS OF CRIMINAL PROCEDURE

In reserch about the goals of criminal procedure author find that there are many goals of criminal procedure. All of those goals author divided in two group. First group is formed from general goals of criminal procedure, and the second group contains all particular goals that can be found in criminal procedure – those goals are goals of parties and, overall, of every subject that took any type of activity in criminal procedure, goals of stadiums and fases of criminal procedure etc.

As an object of this paper, the author also determined the analysis of the aims of criminal procedure in the context of the legitimacy of criminal procedure and the hierarchical relationship of the aims of the criminal procedure.

The author explains that the aims of criminal procedure must be based on overall social values like justice, truth, equity and so on. That is necessary because of two reasons. First, they determine the aims of criminal procedure, and second, those social values, which are now legally expressed, will give the very needed dose of legitimacy to criminal procedure. Author concludes that criminal procedures which are not designed to respect tis two reasons are very problematic.

Key words: *criminal procedure, aims, truth, legitimacy*

Doc. dr Darko JOKIĆ*
načelnik Odjeljenja za nadzor i
zaštitu podataka u Ministarstvu unutrašnjih
poslova Republike Srpske

Pregledni članak
UDK: 343.982.323
Primljeno: 01. aprila. 2018. god.

PREPOZNAVANJE LICA NA OSNOVU GLASA – OBLICI, OGRANIČENJA I PRAVILA

U radu se s teoretskog i praktičnog aspekta razmatra krivično procesna radnja prepoznavanja lica na osnovu glasa koju vrši svjedok. Uz naglašavanje generalnih inherentnih nepouzdanosti svojstvenih prepoznavanju lica, autor ukazuje na dodatne nedostatke koji se javljaju u procesu prepoznavanja lica na osnovu glasa. Predmet ovog rada određen je naslovom i ne obuhvata stručne identifikacije koje vrše audio-forenzicari, nego je fokusiran na laičke identifikacije, odnosno identifikacije lica koje vrši svjedok prepoznavanjem glasa. Svjedok, kao izvor informacija nastalih opažanjem čulom sluha, daje svoj iskaz u zakonom propisanom postupku, u kojem se provjeravaju i ocjenjuju kako istinitost iskaza, tako i njegov kredibilitet. Samo obučeni i profesionalni učesnici krivičnog postupka iz pravosuđa i policije mogu postići da se primenom naučno i stručno utemeljenih procedura vjeruje rezultatima sprovedenog prepoznavanja na osnovu glasa. Međutim, dok je s jedne strane u praksi policijskih i pravosudnih organa izražena aktuelnost prepoznavanja na osnovu glasa, s druge strane postoji oskudna literatura autora iz zemalja Zapadnog Balkana u kojoj se naučno i stručno obrađuje ova tema i daju smjernice za njeno sprovođenje. Stoga je cilj rada da se teorijski opišu, klasifikuju i krivično procesno i kriminalistički problematizuju radnje prepoznavanja na osnovu glasa, te da se potom predlože pravila kojih bi trebalo da se pridržavaju organizatori

---

* E-mail: jokic.darko@yahoo.com

prepoznavanja, naročito u državama u kojima se primjenjuje mješoviti sistem krivičnog postupka, kakav je u Bosni i Hercegovini.

Ključne riječi: prepoznavanje lica na osnovu glasa, krivično procesni i kriminalistički značaj prepoznavanja na osnovu glasa, pravila prepoznavanja na osnovu glasa

Uvod

Kao što svaka rukotvorina ima jedinstvena obilježja koje je čine unikatnom, tako i svaki glas nosi neki „pečat“ koji ga čini neponovljivim. Ipak, iz svakodnevnog iskustva poznato nam je da često bez gledanja lika možemo sa sigurnošću prepoznati glas nekih bliskih osoba ili poznatih pjevača, glumaca i sl. Upitani da li mogu da identifikuju govornika ukoliko jasno čuju njegov glas, većina ljudi, bez dužeg razmišljanja, potvrdno odgovara. Međutim, vođeni ovako pojednostavljenim stavovima, bez uzimanja u obzir znanja o humanoj fonaciji – nastanku ljudskog glasa, dolazimo do pogrešnih predodžbi, a posredno i do pogrešnih identifikacija. Opšte je poznato da čovjekov glas nije konstantan i da se njime može svjesno manipulirati, ali i da na njega utiču brojne varijable, među kojima je i stanje govornih organa, kao i mnogi vanjski faktori (umor, stres, stanje zdravlja i dr.). Ovo se naročito mora imati u vidu kada se zna da se govor stvara interakcijom brojnih organa – centralnih fonacijskih organa smještenih u mozgu i osnovnih perifernih organa fonacije, odnosno da je glas određen anatomijom i fiziologijom, a na njega utiču endokrini, autonomni, odnosno vegetativni i cjelokupni neurološki sistem.

Prepoznavanje nekog lica na osnovu glasa opisano je još u Bibliji,¹ a i neki historijski događaji obilježeni su identifikacijom govornika.² I u sudskoj praksi se mogu pronaći primjeri identifikacije lica na osnovu glasa, u kojima su aktivno učestvovali svjedoci koji su ranije imali opažanja glasova, a jedan od najpoznatijih

---

1 Osjećajući brzi dolazak smrti, obnevidjeli Isak pozvao je starijeg sina Isava i naredio mu da ulovi divljač i pripremi ukusan obrok, te mu obećao da će mu nakon toga dati blagoslov. Međutim, njegova supruga Rebeka je prevarom htjela da postigne da blagoslov primi njihov mlađi sin Jakov. Iskorišćivši odsustvo Isava pripremila je jelo, a Jakovu, koji je, za razliku od Isava, bio bez dlaka, na ruke i oko vrata zamotala je kožu kože i obukla mu najljepše odijelo starijeg sina. Kada se Jakov predstavio ocu kao njegov prvorođeni sin Isav, otac ga je opipao i rekao: „Glas je Jakovljevi, ali ruke su Isavove“ (*Prva knjiga Mojsijeva – Postanje*, Sveto pismo Staroga i Novoga zavjeta, 1874: 27, 1-22)

2 Jedan od najstarijih dokumentovanih slučajeva pogrešnog prepoznavanja na osnovu glasa zabilježen je u Engleskoj. Čarls I (Charles I of England) svrgnut je 1649. godine i javno ga je u Londonu objesio maskirani dželat. Nakon obnavljanja monarhije grupa veleizdajnika je 1660. godine procesuirana za ubistvo kralja, a među njima je bio i kapetan Vilijam Hulet (William Hulet) osuđen da je maskiran izvršio egzekuciju svrgnutog kralja, a ključni dokaz u osuđujućoj presudi je zasnovan na prepoznavanju njegovog glasa. Naknadno je utvrđeno da je drugo lice izvršilo egzekuciju kralja i Hulet je oslobođen krivice (Solan, Tiersma, 2003: 393–394).

slučajeva u bližoj istoriji jeste identifikacija otmičara Lindbergovog djeteta.³ Iako se slučajevi prepoznavanja lica na osnovu glasa mogu pronaći u sudskim arhivima,⁴ kao i u brojnim eksperimentima i istraživanjima, dolazi se do zaključaka da su ove identifikacije aktuelne, ali nedovoljno obrađene u naučnoj i stručnoj literaturi. Zato predmet proučavanja ovog rada obuhvata vrste prepoznavanja na osnovu glasa koje obavlja svjedok u situacijama kada u nekoj inkriminišućoj situaciji ima opažanja nekog glasa čulom sluha, a potom mu se predočava glas osumnjičenog zajedno sa više sličnih glasova radi identifikacije. Sprovedenje ove kao i svih ostalih radnji dokazivanja uslovljeno je njenim normativnim određenjem u pozitivnim krivičnoprocesnim propisima, ali i postojanjem kriminalističkih pravila koja organizatorima prepoznavanja omogućavaju jednoobraznost u njenom pripremanju i izvođenju. Sistematično i stručno sprovedena radnja prepoznavanja glasa obezbijediće dokaznu snagu utvrđivanju identiteta, ali i svjedočenju uopšte, odnosno ispuniti uslove da se svjedok na sudu pojavi kao nosilac pouzdanih informacija. Cilj elaboracije ove teme jeste da subjekti koji pripremaju, sprovode i ocjenjuju rezultate prepoznavanja na osnovu glasa (policajci, tužioci, sudije i advokati) na što uspješniji način dođu do vjerodostojnog iskaza svjedoka, odnosno utvrđivanja identiteta nekog lica prepoznavanjem njegovog glasa.

1. Vrste prepoznavanja na osnovu glasa

U posljednje vrijeme primetno je sve veće interesovanje za pitanje identifikacije lica na osnovu glasa. Možemo konstatovati da, prema subjektu koji vrši prepoznavanje, generalno postoje dvije vrste identifikacija na osnovu glasa, i to:

– stručna identifikacija, koju obavljaju audio-forenzičari sprovodeći vještačenje iz forenzičke fonetike i akustike primjenom ekspertskih slušnih i spektrografijskih metoda (*voiceprint identification*),

– laička identifikacija, koju obavljaju svjedoci u sklopu procesne radnje saslušanja svjedoka (*earwitness identificaton, voice line up ili voice identification parade*).

---

3 Kada je nakon otmice njegovog dvogodišnjeg sina Čarls Lindberg (Charles Lindbergh) odlučio da plati otmičarima traženu sumu, otišao je s pregovaračem na groblje i u mraku mu se obratio otmičar izgovorivši sljedeće riječi: „Here, doctor. Over here. Over here.“ U sudskom procesu Čarls Lindberg se izjasnio da je prepoznao glas optuženog Bruna Hauptmana (Bruno Hauptmanna) kao glas lica koji je čuo na groblju godinu i po ranije. Sud je u konkretnom slučaju prihvatio prepoznavanje na osnovu glasa kao jedan od dokaza na osnovu kojih je donesena osuđujuća presuda i Hauptman je osuđen na smrt (*ibid.*).

4 Istraživanjem britanskih sudskih predmeta pronađeno je 188 slučajeva u kojima je kao dokaz korišćena identifikacija lica na osnovu glasa koju su izvršili svjedoci (Clifford, 1983).

S obzirom na to da tehničke mogućnosti savremenih telefonskih aparata, diktafona i dr. pružaju mogućnosti snimanja razgovora, ukoliko dođe do takvog dokumentovanja nečijeg glasa, onda imamo mogućnost da izvršimo vještačenje autentičnosti snimka i identifikaciju govornika (*voiceprint identification*) instrumentalnim metodama. Međutim, ukoliko glas nepoznatog lica nije snimljen nekim uređajem za snimanje, onda se pristupa „klasičnom“ prepoznavanju glasa, tj. obavlja ga svjedok .

Tema ovog rada je procesna radnja prepoznavanja lica na osnovu glasa koju obavlja svjedok u zakonom predviđenom postupku, pa ćemo u nastavku posvetiti pažnju ovom vidu identifikacije.

U teoriji i praksi auditivno prepoznavanje poznato je kao poseban oblik prepoznavanja, koji možemo definisati kao postupak u kome se svjedoku prikazuje više lica sa sličnim fonetskim kapacitetima i regionalnim i sociolingvističkim karakteristikama kako bi među njima (eventualno) prepoznao glas koji je ranije čuo u inkriminišućoj situaciji (Bajin, 2010: 298). Auditivno prepoznavanje ili prepoznavanje lica na osnovu glasa može se organizovati u slučaju kada svjedok nije vidio izvršioca krivičnog djela, odnosno nije vidio njegovo lice (maskiran ili okrenut leđima), nego mu je samo čuo glas, kao i u slučaju kada je obavljeno kombinovano opažanje lika i glasa. Ova vrsta prepoznavanja nepozdanija je od vizuelnog prepoznavanja lica i pojedini autori karakterišu je kao „izuzetno tešku“ (Stevenage, Howland, Tippet, 2011: 112), „sklonu greškama“ (Yarmey, 2007: 101–102), sa „vrlo siromašnim“ rezultatima (Ohman, Eriksson, Granhag, 2013: 57–59), „izuzetno nepreciznu“ (Saslove, Yarmey, 1980: 111–114) ili „će vjerovatno proizvesti lažne identifikacije“ (A. D. Yarmey, A. L. Yarmey, M. Yarmey, 1994: 453–463).

Zakoni o krivičnim postupcima koji se primjenjuju u Bosni i Hercegovini radnju prepoznavanja regulišu na identičan način, propisujući je u okviru saslušanja svjedoka, koja glasi: „Ako je potrebno da se utvrdi poznaje li svjedok lice ili predmet, tražiće se od njega prvo da ga opiše ili da navede znakove po kojima se razlikuju, pa će mu se tek poslije pokazati radi prepoznavanja, i to zajedno s drugim njemu nepoznatim licima, odnosno ako je moguće – zajedno s predmetima iste vrste.“⁵ Istorijski gledano, na prostorima Zapadnog Balkana ove odredbe nisu značajno modifikovane još od Zakonika o postupku sudskom u krivičnim delima Knjaževine Srbije iz 1865. godine, gdje je ova radnja regulisana na sljedeći

5 Član 85. stav 3. ZKP Bosne i Hercegovine, „Službeni glasnik BiH“, br. 3/03, 32/03, 36/03, 26/04, 63/04, 13/05, 48/05, 46/06, 76/06, 29/07, 32/07, 53/07, 76/07, 15/08, 58/08, 12/09, 16/09, 93/09 i 72/13, član 150. stav 3. ZKP Republike Srpske, „Službeni glasnik Republike Srpske“, br. 53/12 i 91/17, član 99. stav 3. ZKP Federacije BiH, „Službene novine FBiH“, br. 35/03, 37/03, 56/03, 78/04, 28/05, 55/06, 27/07, 53/07, 9/09, 12/10, 8/13 i 59/14, i član 85. stav 3. ZKP Brčko Distrikta BiH, „Službeni glasnik BD BiH“, br. 33/13 i 27/14 – prečišćeni tekst.

način: „Kada bude potrebno svedoku lica ili stvar pokazati radi poznanja, svedok će se najpre pitati da opiše naročite znake razlikovanja, pa će mu se tek posle stvar ili lice pokazati“ (Niketić, 1924: 363). Na identičan način ova radnja je regulisana u Kaznenom postupniku za Bosnu i Hercegovinu,⁶ u § 173. Zakonika o sudskom krivičnom postupku za Kraljevinu Jugoslaviju (Živanović, 1930), kao i u svim krivičnoprocesnim zakonima socijalističke Jugoslavije. Dakle, zakonodavac ne propisuje na osnovu kojih elemenata će se sprovesti prepoznavanje, odnosno da li će se identifikacija izvršiti na osnovu lika – izgleda, glasa, hoda, mirisa...

Međutim, Zakonik o krivičnom postupku Srbije⁷ u članu 90. eksplicitno predviđa i prepoznavanje lica na osnovu glasa, dok krivičnoprocesni zakon Slovenije⁸ u članu 242. predviđa prepoznavanje na osnovu drugih osjetilnih opažanja, navodeći exempli causa čula sluha, opipa, mirisa i dr. Zakon o kaznenom postupku Hrvatske⁹ u članu 301. propisuje da se prepoznavanje može izvršiti na osnovu načina kretanja ili drugog obilježja. Nesporno je da u grupu „drugih obilježja“, pored ostalog, spada i ljudski glas. U ostalim državama nastalim na području bivše SFRJ, iako nije propisan u krivičnoprocesnim zakonima, ovakav vid prepoznavanja – na osnovu glasa, načelno je u praksi dozvoljen, ali bi ga, prema našem mišljenju, trebalo zakonski normirati.¹⁰

U Engleskoj je radnja prepoznavanja regulisana Pravilnikom o praktičnom postupanju policijskih službenika prilikom sprovođenja identifikacije lica (Code of practice for identification of person by police officers, Police Criminal Evidence Act 1984 – PACE), u kojem je u Poglavlju D, podtačka 1.2, navedeno da, iako se ove procedure načelno odnose na prepoznavanje lika, to ne isključuje njihovu upotrebu i prilikom sprovođenja identifikacije na osnovu glasa (voice identification parade).

2. Kriminalistička pravila

U principu razlikujemo dvije vrste predočavanja radi prepoznavanja na osnovu glasa: direktno (neposredno) i indirektno (posredno). Ova podjela je zasnovana na okolnostima pod kojima se neki glas predočava. Ukoliko se svjedoku reprodukuje glas nekog lica snimljen pomoću nekog uređaja za audio-snimanje,

---

6 § 177. Kaznenog postupnika za Bosnu i Hercegovinu, obznanjen naredbom zemaljske vlade za Bosnu i Hercegovinu od 26. maja 1891, broj 38.729/III.

7 „Službeni glasnik RS“, br. 72/11, 101/11, 121/12, 32/13, 45/13 i 55/14.

8 Zakon o kazenskom postupku Slovenije, „Uradni list“, broj 32/12.

9 „Narodne novine“, br. 152/08, 76/09, 80/11, 121/11, 91/12, 143/12, 56/13, 145/13, 152/14 i 70/17.

10 Kao dokaz dozvoljenosti prepoznavanja lica na osnovu glasa vidjeti presudu Vrhovnog suda Republike Srpske broj: 118-0-Kž-06-000 257/07.

onda je riječ o posrednom (indirektnom) predočavanju, za razliku od neposrednog predočavanja kada se svjedoku prezentuje izvorni glas govornika, bez posrednika. Odabir jedne ili druge vrste predočavanja vrši se u zavisnosti od okolnosti pod kojima je obavljeno auditivno opažanje. U posljednje vrijeme, s razvojem tehnologije, sve se više pojavljuju slučajevi opažanja nečijeg glasa putem telefona, radio-stanice ili računara (Skype i sl.), te bi u takvim situacijama trebalo da se izvrši i posredno predočavanje. Međutim, sama okolnost načina auditivnog opažanja nije apsolutno odlučujuća za način predočavanja, jer će se i prilikom neposrednog opažanja nekada pribjeći posrednom predočavanju, i obrnuto, što je faktičko pitanje i zavisi od drugih okolnosti, kao što je npr. nedostupnost osumnjičenog.

Načelno se tokom obavljanja razgovora sa svjedokom, u fazi pribavljanja opisa glasa, *mutatis mutandis* primjenjuju kriminalističkotaktička pravila pribavljanja opisa izgleda nekog lica, odnosno njegovog lika (više o tome: Jokić, 2016: 147–159). Međutim, opšte je poznato da postoje velike individualne razlike u sposobnosti pamćenja i reprodukovanja doživljenog sadržaja i „prirodno je“ da većina ljudi lakše pamti i opisuje izgled nekog lica, nego njegov glas. Ipak, znajući da pojedinci imaju fantastičnu sposobnost pamćenja glasova, koja im omogućava da detaljno opisuju boju glasa, dijalekt, govorne mane i sl., moramo biti svjesni da navedena obavještenja treba prikupljati s posebnom pažnjom, ali pod uslovom da prethodno, osim znanja iz psihologije i kriminalističke taktike, usvojimo elementarna znanja i iz oblasti fonetike. Zato je poželjno da u slučaju da nemamo potrebna znanja iz oblasti lingvistike, odnosno fonetike, koristimo usluge stručnjaka koji se bave proučavanjem artikulacijskih i akustičkih obilježja glasova i govora, što će nam omogućiti da što kvalitetnije u svjedokovom iskazu opišemo nečiji glas.¹¹ Usluge lingviste-fonetičara treba koristiti, ukoliko je moguće, već od prvog trenutka, dakle odmah po saznanju da je svjedok imao opažanje glasa, a naročito u situacijama kada nedostaje opažanje lika ili je ono u kvalitativnom i kvantitativnom smislu bilo oskudno. Očekivano je da će lingvista na stručan način moći da procijeni i objasni svjedokovu percepciju o fonetskom kapacitetu i o idiolektu (specifičnim karakteristikama) osumnjičenog (više o tome: Bajin, 2010: 297–305). Lingvista bi posebno mogao da pomogne istražnim organima da od svjedoka pribave kvalitetan iskaz o visini osnovnog tona u percipiranom glasu, kvalitetu glasa, obrazovnom nivou, regionalnim karakteristikama,

---

11 Razlikovati boju glasa je složena fizička operacija koja zahtijeva percipiranje triju elemenata: visine, jačine i boje, te njihovo upoređivanje sa već percipiranim istovjetnim elementima i potvrdu te istovjetnosti. (Locard, prema: Altavilla, 1955: 321). Međutim, glas subjektivno najčešće procjenjujemo kao visok, nizak, hrapav, promukao, piskutav i sl.

a posebno o suprasegmentnim¹² i prozodijskim obilježjima.¹³ Usluge lingviste došle bi do izražaja i prilikom odabira lica koja imaju slične glasovne karakteristike sa osumnjičenim, što podrazumijeva da on aktivno učestvuje i u fazi auditivnog predočavanja radi prepoznavanja.

Poznato je da iako u opažanju sudjeluju sva osjetilna područja, njihov doprinos nije jednak i može se reći da najveći značaj ima vid, jer se smatra da više od 80% informacija na kojima se zasniva naše opažanje dolazi iz vidnog, zatim iz slušnog, pa tek onda iz ostalih područja. Međutim, nisu rijetke situacije u kojima je svjedok, zbog različitih uticaja, znatno kvalitetnije opazio glas od lika. Ukoliko je svjedok usljed određenih fizikalnih faktora (maskirani napadač, povež preko očiju svjedoka, mrak, magla, jaka svjetlost...) ili fizioloških faktora (trenutno sljepilo, neposjedovanje naočara...) imao vrlo ograničeno opažanje lika ili ga uopšte nije imao, ali je opazio glas, njegova psihička usmjerenost i pažnja u trenutku opažanja sigurno će uticati na to da čula sluha reaguju i na male intenzitete draži. To su sve razlozi koji opravdavaju potrebu da se sa svjedokom koji je imao opažanje zvuka postupa s dodatnom pažnjom već od prvog kontakta, a posebno prilikom priprema za predočavanje radi prepoznavanja. Prilikom izvođenja prepoznavanja na osnovu glasa takođe važi pravilo izbornosti, kao i kod predočavanja radi prepoznavanja lica na osnovu lika, odnosno svjedoku se ne smije predočiti samo jedan glas. Budući da o ovom broju odlučuju psihološke zakonomjernosti, te da postoje različita mišljenja o broju predočenih lica, prevladava stav da ovaj broj ne bi trebalo da bude manji od pet,¹⁴ niti veći od osam,¹⁵ mada ima i drugih stavova, kao u Engleskoj, gdje uzimaju najmanje osam lica.¹⁶

Glasovi ostalih učesnika identifikacije moraju biti slični glasu osumnjičenog, ali ova sličnost ne smije biti ekstremna, odnosno ne smiju biti „klonovi“, tako

---

12 Iako su fonetičari i lingvisti još ranije bili svjesni važnosti suprasegmentnih pojava u govoru, naziv suprasegmentna obilježja skovali su američki strukturalisti 1940-tih godina, a on se odnosi na nekoliko različitih pojava u govoru kao što su intonacija, visinski naglasak, (eng. *pitch accent*), slogovni naglasak, pojava spajanja (eng. *junction*) i sl. (Trask, 2005: 345).

13 Prozodijska obilježja govora su varijacije visine, glasnoće, ritma i tempa (brzine izgovaranja) tokom govora. (Hedeveer, 2009: 25).

14 U liniji predočavanja, osim osumnjičenog, moraju da se nađu još najmanje četiri nesporna lica „*four fillers (nonsuspects)*“. Vidjeti: *Eyewitness Evidence: A Guide for Law Enforcement, Section V-Live Lineup 4*. U. S. Department of Justice, 1999.; *Attorney General Guidelines for Preparing and Conducting Photo and Live Lineup Identification Procedures, Department of Law and Public Safety, State of New Jersey, Section I – F/4*.

15 U Zakoniku o krivičnom postupku Srbije iz 2006. godine („Službeni glasnik RS“, br. 46/06, 49/07 i 122/08), u članu 111. stav 1, decidirano se predviđa da određeno lice treba predočiti svjedoku „zajedno sa drugim njemu nepoznatim licima, kojih, po pravilu, treba da bude između pet i osam...“

16 Annex B – Identification parades, b-9., Code of practice for the identification of person by police officers, Police Criminal Evidence Act 1984–PACE.

da prepoznavanje postane apsurdno i zbuni svjedoka. Za lica čiji će glasovi biti prezentovani svjedoku zajedno sa glasom osumnjičenog, moraju se izabrati osobe koje imaju čvrst alibi (*iron-cast alibis*), odnosno koje se bez ikakvih dilema ne mogu dovesti u vezu sa izvršenjem predmetnog krivičnog djela (Broeders, Van Amelsvoort, 2001: 239).

Ukoliko je svjedok u kritično vrijeme imao opažanja lica i glasa, predočavanje različitih elemenata identifikacije treba obaviti u različito vrijeme, tj. odvojeno. Neki teoretičari smatraju da se predočavanje lica i glasa mogu obaviti istovremeno, a takvu mogućnost predviđa i engleski Pravilnik o praktičnom postupanju policijskih službenika prilikom sprovođenja identifikacije lica.¹⁷ Međutim, prema našem mišljenju, jednovremeno prepoznavanje lica i glasa nije pravilno, jer je u praksi teško obezbijediti uslov da sva predočena lica (osumnjičeni i nesporna lica) istovremeno imaju sličan fizički izgled i sličan glas. Osim toga, izvođenjem jednovremenog prepoznavanja lika i glasa svjedokova pažnja dijeli se na razgledanje lika i stasa lica, s jedne strane, i na slušanje njihovog govora, s druge strane, što može dodatno da ga zbuni. Zato smatramo da svjedoku ne treba dozvoliti bilo kakvu mogućnost da vidi lice kad prepoznaje glas. Na taj način se stepen njegove pažnje za svaku od ove dvije vrste prepoznavanja povećava, što vjerovatno dovodi i do većeg procenta tačnosti prepoznavanja.¹⁸

Ako je svjedok imao neposredno opažanje glasa, onda na isti način treba vršiti i prepoznavanje (direktno, uživo), a ukoliko je ono bilo posredno, tj. korišćenjem nekih uređaja (npr. telefona), onda se preporučuje da se napravi snimak glasova kako osumnjičenog, tako i ostalih lica, te se svjedok nakon preslušavanja snimka izjašnjava o rezultatu prepoznavanja.¹⁹ Međutim, u svakom slučaju poželjno je snimiti glas osumnjičenog zajedno s glasovima nespornih lica i navedeni audio-materijal čuvati radi prezentacije nadležnom sudu i/ili radi naknadnog prepoznavanja s drugim svjedocima.

---

17 Annex B – Identification parades, c–12., Code of practice for the identification of person by police officers, Police Criminal Evidence Act 1984 – PACE.

18 Ovakvo mišljenje ima utemeljenje i u odlukama pojedinih američkih sudova. Vidjeti: State v. Atkins, Nos. 03C01-9302-CR-00058, 03C01-9302-CR00059, 1994 WL 81524 (Tenn. Crim. App. Mar. 3, 1994), (Solán, Tiersma, 2003: 382).

19 U nedostatku jasnih zakonskih procedura pravosudna i policijska praksa u Holandiji definisala je određena pravila i uputstvo za prepoznavanje na osnovu glasa (earwitness identification ili voice line-up), koja su publikovana 1994. godine. Navedena pravila predviđaju da se prepoznavanje na osnovu glasa može organizovati ukoliko je svjedok imao audio-kontakt, odnosno ako je slušao glas osumnjičenog najmanje 30 sekundi, te da se prepoznavanje na osnovu glasa organizuje najkasnije tri mjeseca od spornog događaja. Navedena pravila propisuju da se glas osumnjičenog predočava zajedno s glasovima još najmanje pet lica koja moraju da budu istog pola, sličnog akcenta i dijalekta, približne starosne dobi i, po mogućnosti, sličnog obrazovnog nivoa i socijalno-ekonomskog porijekla. (DeJong-Lendle, Nolan, McDougall, Hudson, 2015).

Ukoliko se prepoznavanje sprovodi na osnovu glasa, uz aktivno učestvovanje osumnjičenog, neophodno je prije samog prepoznavanja poučiti osumnjičenog, odnosno optuženog da u skladu sa članom 6. stav 3. Zakona o krivičnom postupku BiH, kao i članom 6. stav 1. Evropske konvencije o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda ima pravo na šutnju, što podrazumijeva i pravo da ne učestvuje u navedenom prepoznavanju. U slučaju da se prepoznavanje na osnovu glasa izvrši bez prethodnog upozorenja o pravu na šutnju, onda je riječ o nezakonitom dokazu, a ujedno i bitnoj povredi odredaba krivičnog postupka.²⁰ Prilikom prepoznavanja na osnovu glasa svakom od lica u vrsti postavljaju se određena pitanja i insistira se na odgovorima, tj. razgovoru – slobodnom govoru, a onda na tome da svako od njih izgovori određeni tekst, u trajanju od tridesetak sekundi. Organizator prepoznavanja mora da se uzdrži od bilo kakvih sugestija koje se odnose na način odgovaranja, kao što su gramatičke ispravke, akcenat i sl., ali je dozvoljeno da insistira na glasnijem ili tišem izgovaranju, u zavisnosti od zapažanja govora. Pri tome je, kao što smo već naveli, poželjno da se prilikom organizovanja predočavanja i odabira lica, odnosno glasova za „paradu identifikacije“, ostvari stručna pomoć lingviste-fonetičara.

3. Zaključak

Prepoznavanje lica na osnovu glasa je specifična metoda identifikovanja lica s određenim zakonomjernostima, koje organizator prepoznavanja mora imati u vidu kako prilikom uzimanja opisa, tako i u fazi predočavanja radi prepoznavanja. Ova složena krivičnoprocesna radnja, kao posebna vrsta iskaza svjedoka, osim utvrđivanja istovjetnosti glasa prisutnog lica s glasom ranije opaženim čulom sluha, nesporno predstavlja složen psihički proces. Imajući u vidu da se od svih dokaznih sredstava u sudskim postupcima najčešće primjenjuje iskaz svjedoka, te da se na nepouzdanost ovog dokaza dodatno nagomilavaju greške prilikom pripreme i sprovođenja prepoznavanja glasa nekog lica, osnovano možemo pretpostaviti kakve sve posljedice može imati proizvoljno preduzimanje ove dokazne radnje. Stoga je potrebno da predstavnici policije i pravosuđa, koji organizuju vršenje prepoznavanja i vrednuju rezultate nakon njegovog sprovođenja, preduzmu dodatne aktivnosti u pogledu sagledavanja svih aspekata ove vrste prepoznavanja, prije svega psihološkog, onda kriminalističkog i krivičnoprocesnog. Pri tome, posebnu pažnju moraju obratiti na, s jedne strane proizvođenje mogućih grešaka prilikom pripremanja i sprovođenja ove procesne radnje, a sa druge strane na mogućnost njenog presudnog uticaja na zakonito i pravilno donošenje

---

20 Vidjeti rješenje Vrhovnog suda FBiH broj: 01 0 K 004696 11, Kž 2 od 3. 8. 2011. godine.

odluke. Jer praksa brojnih krivičnih sudova, različitih pravnih sistema, je otklonila dileme u pogledu dokazne vrijednosti prepoznavanja lica na osnovu glasa, ocjenjujući rezultate dobijene prepoznavanjem pojedinačno i u njihovoj međusobnoj vezi sa svim ostalim zakonitim dokazima, uz poštovanje principa slobodne ocjene dokaza.

4. Literatura

- Attorney General Guidelines for Preparing and Conducting Photo and Live Lineup Identification Procedures, Department of Law and Public Safety, State of New Jersey, 2001.
- Bajin, M. (2010). „Uloga lingviste u kreiranju auditivnog predočavanja“, u: *Pravo i forenzika u kriminalistici*, Kriminalističko-policajska akademija, Beograd.
- Broeders, A. P. A., Van Amelsvoort, A. G. (2001). „A practical approach to forensic earwitness identification: Constructing a voice line-up“, *Problem of Forensic Sciences*, vol. XLVII.
- Clifford, B. R. (1983). Memory for voices: The feasibility and quality of earwitness evidence, u: S. A. Lloyd/Bostock & B. R. Clifford (Eds.), *Evaluating witness evidence (str. 189–218)*. New York: Wiley.
- Code of practice for identification of person by police officers, Police Criminal Evidence Act 1984 – PACE.
- DeJong-Lendle, G., Nolan, F., McDougall, K., Hudson, T. (2015). *Voice lineup: A practical guide*, (submitted) Conference Proceeding ICPHS, Glasgow. <https://www.internationalphoneticassociation.org/icphs-proceedings/ICPhS2015/Papers/ICPHS0598.pdf>, stranici pristupljeno 15. 6. 2015.
- Eyewitness Evidence: A Guide for Law Enforcement, U. S. Department of Justice, 1999.
- Heđever, M. (2009). *Uvod u forenzičku fonetiku i akustiku*, <http://www.taracentar.hr/wp-content/uploads/2015/06/UVOD-U-FORENZICNU-AKUSTIKU-I-FONETIKU.pdf>, stranici pristupljeno 23. 9. 2017.
- Jokić, D. (2016). *Prepoznavanje lica i predmeta*, Internacionalna asocijacija kriminalista, Banja Luka.
- Kazneni zakonik za Bosnu i Hercegovinu, obznanjen naredbom Zemaljske vlade za Bosnu i Hercegovinu od 26. 5. 1891. godine.
- Locard, E., „Traite de criminologie“, prema: Altavilla, E. (1955). *Sudska psihologija IV* (interni prevod), Torino.
- Niketić, G. (1924). *Kazneni zakonik i krivični sudski postupak*, Beograd.
- Ohman, L., Eriksson, A., Granhag, P. A. (2013). „Angry Voices from the Past and Present: Effects on Adults’ and Children’s Earwitness Testimony“, *Journal of Investigative Psychology and Offender Profiling*.

- Presuda Vrhovnog suda Republike Srpske broj: 118-0-Kž-06-000 257/07.
- Rješenje Vrhovnog suda Federacije BiH broj: 01 0 K 004696 11 Kž 2 od 3. 8. 2011. godine.
- Saslove H., Yarmey, A. D. (1980). „Long-term Auditory Memory: Speaker Identification“, *Journal of Applied Psychology*.
- Solan, L., Tiersma, P. (2003). *Hearing Voices: Speaker Identification in Court*, BrooklynWorks, New York.
- Stevenage, S., Howland, A., Tipplet, A. (2011). „Interference in Eyewitness and Earwitness Recognition“, *Applied Cognitive Psychology*.
- Sveto pismo Staroga i Novoga zavjeta (1874), prevod Daničić, G. J., Karadžić, V. S. Budimpešta, dostupno na: <https://babel.hathitrust.org/cgi/pt?id=nnc1.cr60100575;view=1up;seq=5>, stranici pristupljeno 17. 11. 2017.
- Trask, R. L. (2005). „Temeljni lingvistički pojmovi“, http://www.academia.edu/819390/Temeljni_lingvisti%C4%8Dki_pojmovi, stranici pristupljeno 11. 10. 2017.
- Yarmey, A. D. (2007). „The Psychology of Speaker Identification and Earwitness Memory“, *The Handbook of Eyewitness Psychology, Volume 2, Memory for People*, Erlbaum, New Jersey.
- Yarmey, A. D., Yarmey, A. L., Yarmey, M. (1994). „Face and Voice Identifications in Showups and Lineups“, *Applied Cognitive Psychology*, pp. 453–463.
- *Zakon o kaznenom postupku Hrvatske*, „Narodne novine“, br. 152/08, 76/09, 80/11, 121/11 – prečišćeni tekst, 91/12 – odluka Ustavnog suda Republike Hrvatske, 143/12, 56/13, 145/13, 152/14 i 70/17.
- *Zakon o kaznenskem postopku Slovenije*, „Uradni list“, broj 32/12.
- *Zakon o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine*, „Službeni glasnik BiH“, br. 3/03, 32/03, 36/03, 26/04, 63/04, 13/05, 48/05, 46/06, 76/06, 29/07, 32/07, 53/07, 76/07, 15/08, 58/08, 12/09, 16/09, 93/09 i 72/13.
- *Zakon o krivičnom postupku Brčko Distrikta BiH*, „Službeni glasnik BD BiH“, br. 33/13 i 27/14 – prečišćeni tekst.
- *Zakon o krivičnom postupku Federacije BiH*, „Službene novine FBiH“, br. 35/03, 37/03, 56/03, 78/04, 28/05, 55/06, 27/07, 53/07, 9/09, 12/10, 8/13 i 59/14).
- *Zakon o krivičnom postupku Republike Srpske*, „Službeni glasnik Republike Srpske“, br. 53/12 i 91/17.
- *Zakon o krivičnom postupku Srbije*, „Službeni glasnik RS“, br. 72/11, 101/11, 121/12, 32/13, 45/13 i 55/14.
- *Zakonik o krivičnom postupku Srbije*, „Službeni glasnik RS“, br. 46/06, 49/07 i 122/08.
- Živanović, T. (1930). *Krivični zakonik i zakonik o sudskom krivičnom postupku za Kraljevinu Jugoslaviju*, Beograd.

Darko JOKIĆ, PhD
The Republic of Srpska
Ministry of the Interior

EARWITNESS IDENTIFICATION – TYPES, RESTRICTIONS AND RULES

In this paper, from theoretical and practical aspect, it is considered criminal proceeding action of earwitness identification. Beside the highlighting of the general inherent unreliability of the eyewitness identification process, the author shows additional deficiency in the earwitness identification process. Subject of this paper is determined by the headline and does not contain professional identifications done by audio-forensics, but focused on laic identification, respectively identification of persons done by witness's earwitnessing. Witness, as a source of information created by perception through sense of hearing, gives its statement in procedure prescribed by law, in which truthfulness as well as the credibility of the witness is being subject to valuation. Only trained, professional participants of the criminal proceeding from the judiciary and police, by implementation of professional and scientifically based procedures, may lead to the point where results of the earwitnessing are being trusted. While, in police and jurisdictional practice there is actuality of earwitness identification, on the other hand there is scarce literature of the West Balkan authors, in which on scientific and professional way this topic is dealt with and guidelines for implementation are given. This is why the purpose of this paper is to do theoretical description, classification and criminal proceeding and criminalistics problematization of the earwitness identification, and to provide the rules for the organizers of the identification, especially in states with mixed system of criminal proceeding, such as Bosnia and Herzegovina.

Key words: *earwitness identification, criminal-proceeding and criminalist character of the earwitness identification, rules for earwitness identification.*

Prof. dr Muamer NICEVIĆ*
Redovni profesor Univerziteta u Novom Pazaru
Branko LEŠTANIN**, dip. kriminalista
Polijski službenik MUP R. Srbije
Polijska uprava u Kraljevu

Pregledni članak
UDK: 343.123.12(497.11)
343.13:351.746.2(497.11)
340.137:343.1(497.11:4-672EU)
Primljeno: 01. aprila. 2018. god.

PREDLOG IZMENA I DOPUNA ZKP SRBIJE RADI UNAPREĐENJA RADA POLICIJE

Reforma krivičnog procesnog zakonodavstva u Republici Srbiji traje predugo, što se može videti po donetim/ukinutim zakonima kojima se uređivao krivični postupak. Važeći Zakonik o krivičnom postupku doneo je velike novine u radu policije, a najznačajnija je uvođenje tzv. tužilačke istrage. Iako je na početku bilo obećavajuće, trenutna situacija pokazuje da postoje određeni problemi u primeni ovog zakonika. Rad je pre svega skoncentrisan na one norme koje se odnose na rad policije i na neka moguća rešenja de lege ferenda koja bi dovela do unapređenja policijskog postupanja. Pored uvodnog izlaganja i zaključnih razmatranja rad sadrži dve celine, pri čemu se u prvoj istražuje organizacioni aspekt policije i (pred)istražnog postupka dok se druga odnosi na dokazne radnje koje preduzima policija. Predložene novele mogu dodatno da poboljšaju rad policije s tim da će primena novih normi zahtevatii određeni period prilagođavanja, dodatno stručno usavršavanje i dodatna budžetska sredstva.

Ključne reči: Zakonik o krivičnom postupku, policija, javno tužilaštvo, predistražni postupak, dokazne radnje

---

* E-mail: aedbernp@ptt.rs

** E-mail: b.lestanin@gmail.com

Uvod

Savremeno evropsko krivično procesno zakonodavstvo karakterišu intenzivne promene, koje se preduzimaju radi povećanja efikasnosti krivičnog postupka. Jedna od glavnih karakteristika tih reformi ogleda se u tome što mnoge zemlje evropskokontinentalne pravne tradicije prihvataju i u određenom obimu preuzimaju krivično procesne institute koji dolaze iz angloameričke pravne tradicije i koji su karakteristični za akuzatorski krivični postupak (Bošković, Pavlović, 2016:204)

Reforma krivično procesnog zakonodavstva u Republici Srbiji započeta je još pre petnaest godina kada je donet Zakonik o krivičnom postupku (ZKP/2001),¹ kojim se ukida Zakon o krivičnom postupku² iz 1977. kao ostavština socijalističkog režima. U dugotrajnom procesu reformi, zakonski projekti iz krivično procesne materije prolazili su kroz razne izmene i dopune koje su za primarni cilj imale unapređenje rada pre svega pravosudnih organa (sudstva i tužilaštva), ali i policije.

Dva su glavna cilja već poodavno započete reforme krivičnog procesnog zakonodavstva Srbije. Prvi je stvaranje normativne osnove za efikasniji krivični postupak, ali i sprovođenje reforme koja treba da bude u skladu s međunarodnim aktima koji garantuju slobode i prava čoveka i građanina uopšte. Drugi je usklađivanje krivičnog procesnog zakonodavstva Srbije s rešenjima prisutnim u savremenom komparativnom krivičnom procesnom zakonodavstvu (*prim. aut.* pre svega evrokontinentalnom) i tendencijama prisutnim u savremenoj krivičnopravnoj nauci uopšte (Bejatović, 2014:48). Kao treći cilj može se dodati i stvaranje zaokružene, usklađene i neprotivrečne normativnopravne celine, odnosno pravnog sistema u državi radi povećanja stepena pravne sigurnosti građana i vladavine prava.

Krajnji rezultat tih „reformi“ je trenutno važeći Zakonik o krivičnom postupku (ZKP),³ koji je u punom kapacitetu počeo da se primenjuje krajem 2013. godine. „Slobodno [se] može konstatovati da ZKP iz 2011. predstavlja radikaln raskid sa dosadašnjom krivičnom procesnom tradicijom Srbije“ (Bejatović, 2014:47). Sa aspekta rada policije najbitnija novina je uvođenje tzv. tužilačke istrage gde je policija dobila „pravo“ da izvodi pojedine dokazne radnje u predistražnom postupku, ali i u istrazi, kada im javni tužilac poveri izvršenje tih radnji.

---

1 „Službeni list SRJ“, br. 70/01 i 68 /02 i „Službeni glasnik RS“, br. 58/04, 85/05, 115/05, 46/06, 49/07, 122/07 i 20/09.

2 „Službeni list SFRJ“, br. 4/77, 14/85, 74/87, 57/89 i 3/90 i „Službeni list SRJ“, br. 27/92 i 24/94 .

3 „Službeni glasnik RS“, br. 72/11, 101/11, 121/12, 32/13, 45/13 i 55/14.

Materijali prikupljeni tim dokaznim radnjama policije predstavljaju dokaz u krivičnom postupku. Javni tužilac je u ovom sistemu „apsolutni šef“ predistražnog postupka⁴ i snagom autoriteta koji crpi iz rešenja u ZKP rukovodi radom policije i primenom pojedinih dokaznih radnji od strane policije.

U radu biće prezentirani određeni predlozi novela ZKP koje se pre svega odnose na postupanje policije u predistražnom postupku u cilju unapređenja rada policije.

1. Policija i (pred)istražni postupak – organizacioni aspekt

Smatramo da se Zakonik o krivičnom postupku nepotrebno (s obzirom na to da su određeni instituti već definisani drugim zakonima) bavi definisanjem određenih pojmova kao što su organizovani kriminal, organizovana kriminalna grupa, krivični zakon, policija i sl. Tako policiju definiše kao organ MUP, kao službenika tog organa i službenika odgovarajućeg inostranog organa koji, u skladu s međunarodnim pravom i ZKP, preuzima radnje na teritoriji Republike Srbije, na njenom brodu ili vazduhoplovu, kao i drugi državni organ s policijskim ovlašćenjima ako je to u ZKP ili u drugom zakonu određeno (član 2. stav 1. tačka 13. ZKP). S druge strane, Zakon o policiji (ZOP)⁵ ne daje mogućnost svim policijskim službenicima da primenjuju policijska ovlašćenja već samo ovlašćenim službenim licima (član 10. ZOP). Na ovu neusklađenost već je ukazivano u stručnoj literaturi (Đurđić, 2018: 55; Grubač, 2011: 471; Brkić, 2014: 185).

Jasno je da je namera zakonodavaca bila da definisanjem ovog instituta omogući i stranim policijskim službenicima da kroz međunarodnu (operativnu) pomoć i zajednički rad učestvuju u radu na suzbijanju kriminaliteta. Međutim, ovu mogućnost predviđa i ZOP u član 19. gde definiše međunarodnu saradnju koja obuhvata policijske poslove koje vrše nadležne organizacione jedinice MUP na teritoriji strane države, saradnju sa stranim policijskim službama, razmenu policijskih službenika za vezu, odnosno delatnost inostranih i međunarodnih policijskih službi na teritoriji Republike Srbije (šire: Leštanin, Nikač, 2016: 44–46).

Smatramo da je rešenje ovog dualizma u brisanju odredaba člana 2. tačka 13. ZKP kao i drugih odredaba ZKP kojima su definisani pojedini pojmovi koji su ranije već definisani drugim zakonskim projektima kako ne bi dolazilo do konfuzije.

---

4 Lat. *dominus litis* – gospodar parnice.

5 „Službeni glasnik RS“, broj 6/16.

Dobar mehanizam za „tužilačku“ kontrolu rada policije jeste mogućnost da javni tužilac pokrene disciplinski postupak protiv policijskog službenika (član 44. ZKP). Prema zvaničnim podacima Republičkog javnog tužilaštva u periodu 2012–2016. javni tužioci nisu koristili ovaj mehanizam. U obavljenom istraživanju koje se odnosi na saradnju policije i javnog tužilaštva može se uočiti da postoje određeni problemi na relaciji javno tužilaštvo – policija, ali da javni tužioci retko primenjuju mogućnost vođenja disciplinskog postupka (Soković i dr., 2016: 855). Pravo javnog tužioca da inicira pokretanje disciplinskog postupka protiv policijskog službenika, koji nije udovoljio službenom zahtevu javnog tužioca, ne uključuje mogućnost da tužilac učestvuje u samom vođenju disciplinskog postupka ili barem da bude obavješten o njegovom ishodu. Definisane ovlašćenja javnog tužioca da učestvuje u vođenju disciplinskog postupka predstavljalo bi prirodni nastavak prava javnog tužioca da zahteva disciplinski postupak protiv nesavesnog policijskog službenika i zato bi ga trebalo izričito propisati (Škulić, Ilić, 2012: 136). Međutim, može se smatrati da ovo ne treba da bude predmet normi ZKP, pa u tom slučaju u ZOP, a zatim i u podzakonskim aktima, treba propisati i definisati mogućnost učešća javnog tužioca u disciplinskom postupku kao i precizna ovlašćenja u tom postupku (podnošenje inicijative za pokretanje postupka, podnošenje dokaza, podnošenje pravnog leka na odluku disciplinskog starešine i sl.). Posmatrajući uporednopravno, u Hrvatskoj državni odvjetnik (javni tužilac) ima pravo i dužnost stalnog nadzora nad sprovođenjem izvida koji su naloženi policiji. Policija je dužna da izvrši nalog ili zahtev državnog odvjetnika u sprovođenju nadzora nad izvidima i za taj rad odgovara državnom odvjetniku (član 206h stav 2. Zakona o kaznenom postupku⁶). Kao što možemo videti u hrvatskom krivičnom procesnom sistemu javnom tužiocu nije izričito data mogućnost da zatraži disciplinsku odgovornost protiv policijskog službenika koji ne postupa po njegovim nalogima, ali je kompletna odgovornost za rad prenet na javnog tužioca bez prava uplitanja rukovodioca u policiji.

Neka istraživanja ukazuju na to da se policija u 96,3% slučajeva pojavljuje kao podnosilac krivične prijave javnom tužiocu (Bošković, 2015: 65). U situaciji kada javni tužilac rukovodi predistražnim postupkom i ima (ili bi bar trebalo da ima) potpuni uvid u rad policije u svakom predmetu gubi značaj podnošenje krivične prijave policije. U skladu s tim, osim podnošenja krivične prijave u pisanoj formi (član 281. ZKP), treba kreirati određeni programski paket za elektronsku razmenu podataka između policije i tužilaštva. Policija bi u tom programu evidentirala sve preduzete operativno-taktičke mere i istražne radnje koje bi bile vidljive

---

6 „Narodne novine“, br. 152/08, 76/09, 80/11, 91/12 – odluka i rešenje USRH, 143/12, 56/13, 145/13, 152/14 i 70/17.

on line javnom tužiocu. Naravno ostala bi obaveza prosleđivanja prijava javnom tužiocu koje policiji podnose građani i drugi organi i organizacije, ali i to bi trebalo raditi preko elektronske aplikacije. Kao radni problem može se javiti pitanje praćenja rada policije na suzbijanju kriminaliteta s obzirom na to da je broj podnetih krivičnih prijava, odnosno broj rasvetljenih krivičnih dela glavni parametar za ocenjivanje efikasnosti rada policije. Ova praksa je potpuno pogrešna jer dovodi do „fingiranja“ rezultata rada (videti u: Marković i dr, 2017: 309–330), što bi moglo da se promeni praćenjem broja radnji koje je preduzela policija.

U članu 286. stav 2. ZKP taksativno se nabrajaju operativno-potražne mere i radnje koje se preduzimaju radi pronalaska učinioca krivičnog dela, sprečavanja da se učinilac ili saučesnik sakrije ili pobegne, otkrivanja i obezbeđenja tragova krivičnog dela i predmeta koji mogu da posluže kao dokaz, kao i prikupljanja svih obaveštenja koja bi mogla biti od koristi za uspešno vođenje krivičnog postupka. Na kraju u stavu 2. zakonodavac daje jednu opštu formulaciju „i druge potrebne mere i radnje“ što je veoma nejasna i neprecizna formulacija. Može se pretpostaviti da je zakonodavac mislio na sve one mere i radnje za koje je policije ovlašćena propisima (kojim?). Budućim novelama trebalo bi pojasniti i precizno regulisati koje su to mere i radnje, odnosno dati formulaciju „i druge mere i radnje propisane zakonom kojim se uređuju ovlašćenja policije“. Na ovaj način bi se uspostavila jasna vezna odredba koja bi se odnosila na zakon kojim se uređuju ovlašćenja policije ma kako bi se on u budućnosti zvao (trenutno je to ZOP).

Da bi javni tužilac na pravi način usmeravao radnje policije u predistražnom postupku i da bi uspešno i u potpunosti u praksi zaživeo ovakav odnos između javnog tužioca i policije neophodno je da između ova dva subjekta postoji daleko intenzivniji, neposredniji kontakt nego što je to bio slučaj u prethodnom periodu (Bošković, 2015: 50). U istraživanjima koja se odnose na saradnju javnog tužilaštva i policije u primeni ZKP zaključuje se da postoje određeni problemi, ali da i policija i javna tužilaštva različito gledaju na moguća rešenja (Soković i dr., 2016: 843–860; Soković i dr., 2017: 337–352). Jedno od mogućih rešenja u ZKP, koja bi potencijalno mogla da unaprede saradnju, jesu i obavezni sastanci javnog tužioca i policije koji za cilj ne bi trebalo da imaju opšte teme uz konstatacije da je saradnja „dobra“. Naprotiv, sastanci treba da se odnose na analizu konkretnih predmeta i dokaznih radnji koje treba preduzeti u tim predmetima. O svakom sastanku mora se voditi zapisnik koji svojim potpisom overavaju nadležni (republički, viši, osnovni) javni tužilac kao i rukovodilac organizacione jedinice policije koji prisustvuje sastanku. Sa aspekta policije sastanci su naročito bitni i zbog primene relativno novog policijsko-obaveštajnog modela (šire: Đurđević, Leštanin, 2017: 3–16).

Velike probleme u praksi donela je odredba člana 261. stav 6. ZKP, koja se odnosi na troškove predistražnog postupka, odnosno na nagradu i nužne izdatke branioca koga angažuje policija. Iako se u literaturi ukazuje na to da bi troškove krivičnog postupka (Ilić, Majić, Beljanski, Trešnjev, 2016: 615) trebalo da isplaćuje MUP iz izdvojenih budžetskih sredstava. Osim što je to veliko opterećenje za policijskog službenika koji neposredno radi na predmetu takođe predstavlja problem i za sam MUP prilikom planiranja nemalih budžetskih sredstava za ove namene. Da paradoks bude veći, jasno je da javni tužilac rukovodi ne samo predistražnim postupkom nego i svim dokaznim radnjama koje preduzima policija, a na kraju policija mora da odredi branioca i da ga plati. Istovremeno ova odredba nije u skladu sa članom 76. ZKP po kome branioca po službenoj dužnosti može da postavi predsednik suda ili javni tužilac. Eventualnim novelama ZKP ovi troškovi treba da pređu u troškove krivičnog postupka, koji se isplaćuju iz budžetskih sredstava suda, a naplaćuju se kasnije od lica koja su dužna da ih nadoknade nakon donošenja pravosnažne odluke i rešavanja pitanja troškova nastalih povodom postupka.

Na osnovu člana 294. stav 1. ZKP javni tužilac izuzetno može uhapšeno lice, kao i osumnjičenog, da zadrži radi saslušanja najduže 48 časova od časa hapšenja, odnosno odazivanja na poziv. U primeni ove norme često se javljaju problemi s obzirom na to da nije precizno definisano šta se smatra momentom početka zadržavanja (da li je to momenat hapšenja na terenu, pristupanja u prostorije po pozivu, momenat uručenja rešenja o zadržavanju i sl.). U tom smislu, a kako je reč o meri koja podrazumeva ograničenje slobode kretanja, trebalo bi ovu normu detaljnije urediti tako da momenat zadržavanja predstavlja onaj trenutak kada se lice liši mogućnosti da se slobodno kreće.

Kada je u pitanju zadržavanje lica postoji još jedan paradoks. Odluku o zadržavanju donosi javni tužilac koji, po pravilu, donosi rešenje, ali može da odobri i policiji da to uradi umesto njega (član 294. stav 2. ZKP), što se u praksi najčešće i dešava. Ova „kaučuk“ norma stvara određenu dozu pravne nesigurnosti, posebno kod zadržanog lica, jer ono ne zna ko ga je u stvari zadržao – policija ili javni tužilac. U tom smislu trebalo bi da se propiše da isključivo tužilac donosi rešenje o zadržavanju ili vrati mogućnost da policija donosi odluku o zadržavanju, što bi značilo povratak tzv. policijskog pritvora.

Analizom rešenja o zadržavanju koje donosi policija može se uočiti da ona sadrže sve elemente koji predstavljaju standard u toj oblasti. Međutim, da bi se izbegla različita praksa morao bi da se propiše obavezan sadržaj rešenja, i to tako da i zakonski osnov za pritvor, odnosno određivanje zadržavanja, kao i konkretni razlozi koji opravdavaju primenu zadržavanja budu sastavni deo rešenja (član 294. stav 2. ZKP). Zakonodavac je pogrešio i prilikom uređivanja sadržaja rešenja

o zadržavanju pa je tako uzeo da je osnov sumnje jedan od elemenata koje treba da sadrži rešenja o zadržavanju. S obzirom na to da je za hapšenje, a samim tim i zadržavanje, neophodno da postoji osnovana sumnja kao stepen verovatnoće, to je neophodno ispraviti u ZKP. Postoje i mišljenja određenih autora da ova greška znači da je dovoljno postojanje nagoveštaja (osnova sumnje) da je neko izvršio krivično delo pa da ta osoba, bez dodatnih uslova, bude zadržana (Ilić, 2015: 27).

Usled nedostatka ljudskih resursa u javnom tužilaštvu, vrlo često javni tužioci nisu u mogućnosti da potražne radnje preduzimaju sami pa tom prilikom pribegavaju zakonskoj mogućnosti da preduzimanje dokazne radnje poveri policiji. To se posebno odnosi na prikupljanje potrebnih obaveštenja i preduzimanje drugih mera i radnji za otkrivanje krivičnog dela i učinioca (član 282. stav 4. ZKP). Policija ima rok od 30 dana da postupi po zahtevu javnog tužioca. U protivnom policijski službenik može biti odgovoran za lakšu ili težu povredu službene dužnosti. Budućim novelama ZKP ovaj rok od 30 dana, u kom je policija dužna da postupi po zahtevu javnog tužioca i da ga obavesti o merama i radnjama koje je preduzela, mora se produžiti, naročito u predmetima koji se odnose na organizovani kriminal, korupciju, finansijske istrage, privredni kriminal i sl. Razlog za to je kompleksnost preduzimanja čitavog seta mera i radnji kojima se prikupljaju dokazi o učinjenom krivičnom delu. Posmatrajući uporednopravno, Hrvatska policija takođe je ograničena rokom od 30 dana za postupanje po zahtevu državnog odvjetnika bez izuzetaka (član 206h stav 1. Zakona o kaznenom postupku).

Javni tužilac može da poveri policiji izvršenje pojedinih dokaznih radnji (član 299. stav 4. ZKP). Neophodno je precizirati koje tačno dokazne radnje javni tužilac može da poveri policiji. Primera radi, dokazne radnje koje podrazumevaju prikupljanje ličnih dokaza kao što su ispitivanje okrivljenog i saslušanje svedoka mora biti u isključivoj nadležnosti tužioca (šire: Bošković, 2015: 52–54). Takođe, trebalo bi definisati i obavezno prisustvo javnog tužioca kada policija preduzima pojedine dokazne radnje, ali i isključivu obavezu javnog tužioca da samostalno preduzima dokazne radnje za pojedina teška krivična dela (npr. za koja je propisana kazna zatvora preko osam godina). Ovo je naročito bitno kod uviđaja kao „mere prvog zahvata“ od koje najviše zavise kako dalji tok predistražnog postupka, tako i same istrage (koju sprovodi javni tužilac). Nemačka ide i korak dalje. Tamo postoje katalogi krivičnih dela u kojima se, između ostalog, određuje zajedničko obavljanje pojedinih dolaznih radnji (prema: Pavliček, 2012: 517).

Ukoliko bi policija samostalno preduzimala dokazne radnje, snimanje toka radnje trebalo bi da bude obavezno, a dokazi prikupljeni izvođenjem ovih dokaznih radnji imali bi veći dokazni kredibilitet. Na taj način bi se sprečilo da istraga, kao faza krivičnog postupka, „pređe“ s javnog tužioca na policiju, tj. iz „tužilačke“

istrage neformalno preraste u „policijsku“, kao što je to slučaj u Nemačkoj (Škuljić, 2013: 186–194). Zbog ovako široko postavljenog ovlašćenja javnog tužioca pojedini autori ovakvu istragu nazivaju i tužilačko-policijskom istragom (Đurđić, 2018: 53, 61–62; Vujičić, 2017: 337; Grubač, 2014: 224).

Policija, prema trenutnom zakonskom rešenju, može samoinicijativno da preduzme neku dokaznu radnju bez konsultacija za javnim tužiocem i naknadno ga o tome obavesti (član 287. ZKP). Na taj način policija obavezuje javnog tužioca da u roku od 30 dana od preduzete dokazne radnje pokrene istragu (ukoliko se steknu osnovi sumnje). To nas dovodi do zaključka da policija na taj način „rukovodi“ javnim tužiocem, odnosno „da može praktično da iznudi od javnog tužioca pokretanje istrage za određeno krivično delo“ (Brkić, 2015; Grubač, 2014: 224). U tom smislu, neophodno je propisati da policija dokazne radnje može da preduzima samo po naređenju/odobrenju javnog tužioca, dok po sopstvenoj inicijativi može da preduzima samo operativno-potražne mere i radnje iz člana 286. ZKP.

Javni tužioci tretiraju istragu kao „vruć krompir“, jer ne poseduju znanja iz oblasti kriminalistike, ili je njihov nivo nizak, a koja su neophodna za uspešno izvođenje pojedinih dokaznih radnji preduzetih prilikom njenog sprovođenja. U tom smislu, možda je rešenje u davanju ovlašćenja ministrima nadležnim za unutrašnje poslove i pravosuđe da sporazumno bliže urede način na koji će policija i javni tužilac da izvode dokazne radnje. Ukoliko tome dodamo da su javni tužioci po vokaciji pravnici, kod kojih je u većini slučajeva zastupljen formalizam, i da nisu blagonakloni prema dodatnoj obuci, bliže uređivanje načina izvođenja dokaznih radnji može značajno da podigne kvalitet izvedene radnje i u krajnoj instanci poveća efikasnost krivičnog postupka. U taj podzakonski akt (pravilnik) treba uključiti i neka osnovna kriminalistička pravila, koja se odnose pre svega na taktiku tehniku i tehniku preduzimanja pojedinih dokaznih radnji.

2. Opšte i posebne dokazne radnje

Pribavljanje listinga mobilnog telefona, bazne stanice i lociranje su operativne radnje policije koje se preduzimaju u predistražnom postupku, ali su, prema našem mišljenju, izmenama ZKP suštinski postale dokazne radnje. Sa aspekta rada policije ova radnja je u prošlosti izazivala najviše turbulencija kao operativna radnja policije, preduzimana po odobrenju javnog tužioca. Nakon više intervencija Ustavnog suda⁷ u ovoj oblasti, a sledeći praksu Evropskog suda za ljudska

---

7 To se pre svega odnosi na izmene Zakona o BIA, Zakona o VOA i VBA, Zakona o elektronskim komunikacijama i sl.

prava (ESLJP),⁸ nakon poslednjih novela ZKP, ova radnja može se izvršiti samo po nalogu sudije za prethodni postupak, a na predlog javnog tužioca (član 286. stav 3. ZKP). Ova izmena je bila opravdana, jer su podaci o tome s kim neko lice komunicira i u kojim intervalima, obuhvaćeni pravom na zaštitu privatnog života i prepiske – član 8. stav 1. Evropske konvencije (Brkić, 2014: 180). Ovakva rešenja sadržana su i u drugim krivično procesnim sistemima kao što su Francuska, Nemačka, Austrija, Hrvatska i slično.

Ova radnja se sastoji u utvrđivanju tzv. formalnih obeležja komunikacije bez ulaženja u njen sadržaj. Iz listinga se mogu utvrditi izvor i određite komunikacije, vrsta (poziv, poruka i sl.), početak, trajanje i završetak, mesto s kog je izvršena, bazna stanica s koje je izvršena komunikacija i identifikacioni (IMEI) broj mobilnog telefona. S obzirom na to da se može primeniti isključivo po naredbi sudije za prethodni postupak, ovu „operativnu“ radnju trebalo bi propisati kao (opštu) dokaznu radnju i da se podaci prikupljeni ovom radnjom mogu koristiti kao dokaz u postupku.⁹ Na taj način bi se značajno uštedelo vreme trajanja krivičnog postupka kao i sredstva utrošena za prikupljanje dokaza. Ovakvo rešenje može biti kritikovano kao uvođenje „policijskih“ dokaza u krivični postupak, ali se mora naglasiti da podatke sadržane u listingu zadržava operater i ukoliko ih naknadno pribavi sudsko veće, to će biti identični podaci. U tom smislu treba sagledati mogućnost ograničenja primene ove „dokazne“ radnje na određeni krug krivičnih dela za koje je to neophodno (npr. ako se na drugi način ne mogu prikupiti dokazi za krivično gonjenje ili bi njihovo prikupljanje bilo znatno otežano, odnosno da se na drugi način krivično delo ne bi moglo otkriti ili sprečiti ili bi to izazvalo nesrazmerne teškoće ili veliku opasnost). Na ovaj način zakonodavac bi uzeo u obzir značaj krivičnog dela o kojem je reč i neophodnost primene mere u demokratskom društvu, na šta ukazuje praksa ESLJP (prema, Ilić, Majić, Beljanski, Trešnjev, 2016: 663; Kralj, 2009: 168). Kao mogućnost može se razmotriti izrada kataloga krivičnih dela, donošenjem podzakonskog akta, za koje se može primeniti ova radnja.

Policija može izuzetno bez naredbe suda da uđe u stan i druge prostorije i bez prisustva svedoka preduzme pretresanje stana i drugih prostorija ili lica koja se tu zateknu (član 158. ZKP). Odredba ZKP znatno je proširena u odnosu na normu iz člana 40. stav 3. Ustava Republike Srbije¹⁰ (Ustav RS), koja ograničava mogućnost ulaska i vršenja pretresa stana i drugih prostorija bez naredbe suda i bez prisustva svedoka samo na neposredno lišenje slobode učinioca krivičnog

---

8 Šire o praksi ESLJP videti u: Ilić, Majić, Beljanski, Trešnjev, 2016: 661–663.

9 Videti: Ilić, Majić, Beljanski, Trešnjev, 2016: 661–661 i Bošković, 2015: 95.

10 „Službeni glasnik RS“, broj 98/06.

dela ili otklanjanja neposredne i ozbiljne opasnosti za ljude i imovinu.¹¹ Kako bi se podigao dokazni kredibilitet i integritet dokazne radnje pretresanja, ukoliko se ona preduzima bez naredbe suda, odnosno bez prisustva držaoca stana, treba obavezno predvideti da izvođenju ove dokazne radnje moraju prisustvovati dva punoletna lica u svojstvu svedoka ili javni tužilac, a izvođenje dokazne radnje mora biti praćeno video-tonskim zapisom.

Odredbe člana 132a ZKP/2001, koje se odnose na dokazivanje fotografijom, zvučnim i/ili video snimkom i drugim tehničkim sredstvima ukinute su s nejasnim obrazloženjem da tim odredbama nije mesto u krivičnom procesnom zakonodavstvu. Ova odredba veoma je značajna posebno kod krivičnih dela koja se vrše na javnim mestima, odnosno na drugim mestima koja već poseduju video-nadzor. Ponovnim uvođenjem dokazivanja pomoću tehničkih sredstava ne samo da bi se olakšao rad policije na otkrivanju i razjašnjavanju krivičnih dela već i na dokazivanju veze između krivičnog dela i učinioca. Posmatrajući uporednopravno, krivični procesni sistemi Nemačke,¹² Francuske¹³ i Hrvatske ne sadrže ovakvu izričitu odredbu, ali se može zaključiti da se fotografije i video-tonski zapisi koriste u postupku kao elektronski zapis.

Policija i službe bezbednosti „eksploatišu“ posebne dokazne radnje. To konkretno znači da neposredno rade na presretanju komunikacije, praćenju i osmatranju, pružanju simulovanih poslova, prikriveni islednik je policijski službenik i sl. Policija je u obavezi da o „eksploataciji mera“ izveštava javnog tužioca i sudiju za prethodni postupak, ali samo na njihov zahtev i po završetku „mere“.¹⁴ Kako bi se unapredili rad na eksploataciji posebnih dokaznih radnji, blagovremeno praćenje rada policije od strane javnog tužioca i sudije za prethodni postupak u toj oblasti i efikasno izveštavanje, novelama ZKP treba uvesti obavezno elektronsko praćenje eksploatacije posebnih dokaznih radnji od strane javnog tužioca i sudije za prethodni postupak po sistemu 24/7 (dnevni izveštaji dostupni odmah nakon pisanja bez čekanja na dostavljanje kurira). S obzirom na to da ovakvo zakonsko rešenje iziskuje značajna materijalna sredstva iz budžeta morao bi da se predvdi i tzv. prelazni period kako bi se nabavila neophodna oprema i obučilo ljudstvo da koristi takvu opremu.

Zbog ograničenosti rada izdvojićemo samo dve karakteristične „mere“ i predloge za njihovo unapređenje sa aspekta policijskog rada. Tajni nadzor komu-

---

11 Videti Bošković, 2015:124–133

12 Videti ZKP Nemačke na https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_stpo/englisch_stpo.pdf, stranici pristupljeno 8. 12. 2017.

13 Vidi ZKP Francuske na <https://www.legifrance.gouv.fr/Traductions/en-English/Legifrance-translations>, stranici pristupljeno 8. 12. 2017.

14 Gotovo identično rešenje je i u Hrvatskoj, prema Gluščić, 2013: 625

nikacije je posebna dokazna radnja koja se sastoji u nadzoru i snimanju telefonskih komunikacija ili drugih tehničkih sredstava ili nadzoru elektronske ili druge adrese osumnjičenog (ovde se misli na naloge na društvenim mrežama) i zapleni pisama i drugih pošiljki (član 166. ZKP). Na ovaj način nisu obuhvaćeni drugi vidovi komunikacije (npr. neposredna komunikacija „licem u lice“), što može da izazove probleme u otkrivanju i dokazivanju teških krivičnih dela.

Kod posebne dokazne radnje tajnog praćenja i snimanja zakonodavac izdvaja stan kao moguće mesto na kome se može vršiti ova radnja (član 171. ZKP). S jedne strane, prema Ustavu RS, stan je nepovrediv, a time se ostvaruje i pravo na privatnost i porodičan život. S druge strane, ako se uzme u obzir da osumnjičeni ovu „prazninu“ u ZKP može da iskoristi za dogovaranje i obavljanje drugih radnji u svom stanu, onda se nameće potreba da se ova radnja proširi i na stan osumnjičenog. Radi zaštite nepovredivosti stana i drugih prava osumnjičenog, ukoliko se radnja sprovodi u stanu, prikupljeni materijal koji se odnosi na privatni život osumnjičenog a ne na vršenje krivičnog dela mora se *odmah* uništiti.¹⁵ Posmatrajući uporednopravno, u nemačkom sistemu ova radnja je izdvojena u odnosu na praćenje i snimanje na javnim mestima (§ 100c ZKP Nemačke), ali je policiji omogućeno da „mere“ obuhvate i stan osumnjičenog, tj. da se sprovede tzv. veliki prislušivački zahvat (Škulić, 2015: 29).

3. Zaključak

Noveliranje normativnog okvira je stalan proces zato što društvene promene diktiraju i promene normativnog okvira pa samim tim i krivičnog procesnog sistema. Osim toga, sa aspekta Republike Srbije naš krivični procesni sistem mora da pretrpi novele zbog harmonizacije sa pravom EU, uz poštovanje nesumnjivo duge krivične procesne tradicije. Zbog toga je neophodno pratiti dostignuća nauke i struke u ovoj oblasti posebno u zemljama koje imaju napredne krivične procesne sisteme (Nemačka, Francuska, Velika Britanija, SAD i sl.). Osim toga dostignuća iz oblasti informacionih tehnologija nesumnjivo utiču na rad policije i tužilaštva što krivično procesno zakonodavstvo mora adekvatno da prati.

Policija je veoma važan deo krivičnog procesnog sistema jer je od država „dobila“ u nadležnost možda i najteži zadatak, a to je borba protiv kriminala. Kako bi mogla da odgovori tom zadatku i unapredi svoje postupanje neophodne su određene izmene i dopune ZKP. Preduzimanje dokaznih radnji od strane policije mora biti detaljno uređeno kako bi se podigao dokazni kredibilitet i integritet

---

15 Ovakvo ograničenje mora da postoji kod svih posebnih dokaznih radnji npr. dopunom člana 163. kojim se uređuje postupanje s prikupljenim materijalom.

prikupljenih dokaza. To podrazumeva i donošenje određenih podzakonskih akata u toj oblasti. Suštinske izmene i dopune procesnog zakonodavstva u ovom segmentu moraju da imaju za rezultat pre svega bolju saradnju javnog tužioca i policije, uz jačanje uloge javnog tužioca.

Smatramo da predložene novele ZKP mogu dodatno da uredi i preciziraju određena rešenja u delu uređivanja odnosa na relaciji javni tužilac – policija i tako poboljšaju rad i efikasnost policije na realizaciji primarnog zadatka koji se odnosi na otkrivanje, razjašnjavanje i dokazivanje krivičnih dela. Jasno nam je da je normativno uređivanje odnosa stalan zadatak, a proces implementiranja dug.

4. Literatura

- Bejatović, S. (2014). „ZKP Srbije iz 2011. – kraj reforme ili samo jedan neuspešan korak procesa reforme?“, *Strani pravni život* (1), str. 45–68.
- Bošković, A., Pavlović Z. (2016). „Problemski osvrt na organizaciju prethodnog krivičnog postupka u Republici Srbiji i Republici Hrvatskoj“, *Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu*, 23(1), str. 189–207
- Bošković, A. (2015). *Radnje policije u prethodnom krivičnom postupku i njihova dokazna vrednost*, Beograd: Institut za kriminološka i sociološka istraživanja.
- Brkić, S. (2015). „Kritički osvrt na uređenje istrage u ZKP Srbije iz 2011. godine“, *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Novom Sadu*, 49(2), str. 559–575.
- Brkić, S. (2014). „Neusklađenost Zakonika o krivičnom postupku Srbije iz 2011. godine sa drugim propisima“, *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Novom Sadu*, 48(3), str. 171–187.
- Vujičić, M. (2017). „The reform of the criminal procedure legislation: the concept of investigation“, *Facta universitatis, series: Law and Politics*, 15(4), pp. 335–346.
- Gluščić, S. (2013). „Izvidi kaznenih djela prema Noveli Zakona o kaznenom postupku“, *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, 20(2), str. 613–630
- Grubač, M. (2014). „Otvaranje istrage prema novom Zakoniku o krivičnom postupku Srbije“, *Pravni zapisi*, 5(1), str. 218–234.
- Grubač, M. (2011). „Nove ustanove i nova rešenja Zakonika o krivičnom postupku Srbije od 26. septembra 2011. godine“, *Pravni zapisi*, 2(2), str. 467–514.
- Đurđević, Z., Leštanin, B. (2017). „Intelligence-led policing in Ministry of interior of the Republic of Serbia“, u: *Thematic conference proceedings of international significance “Archibald Reiss Days”*, 3, pp 3–16.
- Đurđić, V. (2018). „Zakonsko uređenje odnosa javnog tužioca i policije kao pretpostavka efikasnog krivičnog postupka“, u: *Krivično zakonodavstvo i funkcio-*

- nisanje pravne države*, Trebinje: Srpsko udruženje za krivičnopravnu teoriju i praksu, Grad Trebinje i Ministarstvo pravde Republike Srpske, str. 50–64
- Zakon o kaznenom postupku, „Narodne novine“, br. 152/08, 76/09, 80/11, 91/12 – odluka i rešenje USRH, 143/12, 56/13, 145/13, 152/14 i 70/17.
  - Zakon o krivičnom postupku, „Službeni list SFRJ“, br. 4/77, 14/85, 74/87, 57/89 i 3/90 i „Službeni list SRJ“, br.27/92 i 24/94.
  - Zakon o policiji, „Službeni glasnik RS“, broj 6/16.
  - Zakonik o krivičnom postupku, „Službeni list SRJ“, br. 70/01, 68 /02 i „Službeni glasnik RS, br. 58/04, 85/05, 115/05, 46/06, 49/07, 122/07 i 20/09.
  - Zakonik o krivičnom postupku, „Službeni glasnik RS“, br. 72/11, 101/11, 121/12, 32/13, 45/13 i 55/14.
  - Ilić, G., Majić, M., Beljanski, S., Trešnjev, A. (2016). *Komentar Zakonika o krivičnom postupku*. Beograd: Službeni glasnik.
  - Ilić, G. (2015). „Predistražni postupak: manjkavosti i preporuke“, u: Škulić, M., Ilić, G. i Matić Bošković, M. (ur.), *Unapređenje Zakonika o krivičnom postupku, de lege ferenda predlozi*. Beograd: Misija OEBS-a u Srbiji, str. 11–28.
  - Kralj, T. (2009). „Provjera istovjetnosti telekomunikacijskih adresa“, *Policija i sigurnost 18(2)*, str. 166–179
  - Leštanin, B., Nikač Ž. (2016). *Komentar Zakona o policiji*. Beograd: Poslovni biro.
  - Marković, B., Dragaš D., Vojić B. (2017). „Evidentiranje kriminala – različiti aspekti, u: tematski zbornik radova“, *Policija i pravosudni organi kao garanti slobode i bezbednosti u pravnoj državi*, (2), Beograd: Kriminalističko-policijska akademija, Pravni fakultet u Kragujevcu, fondacija „Hans Zajdel“, str. 309–330.
  - Pavliček, J. (2012). „Istražitelji iz redova policije“, *Policija i sigurnost 21(3)*, str. 515–528
  - Soković, S., Čvorović D., Turanjanin V., (2016). „Saradnja javnog tužioca i policije u Republici Srbiji“, *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Novom Sadu*, 50(3), str. 843–860.
  - Soković S., Turanjanin V., Čvorović D. (2017). „Odnos policije i javnog tužioca: zakon i praksa u Republici Srbiji“, *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Novom Sadu*, 51(2), str. 337–352.
  - Škulić, M., Ilić G. (2012). *Reforma u stilu „Jedan korak napred – dva koraka nazad“: novi Zakonik o krivičnom postupku Srbije*. Beograd: Udruženje tužilaca i zamenika javnih tužilaca Srbije, Pravni fakultet u Beogradu, Srpsko udruženje za krivičnopravnu teoriju i praksu.
  - Škulić, M. (2013). „Dominantne karakteristike osnovnih velikih krivičnoprocesnih sistema i njihov uticaj na reformu srpskog krivičnog postupka“, *Crimen*, 4(2), str. 176–234.

- Škulić, M. (2015). „Tajni audio i video nadzor kao posebna dokazna radnja u Zakoniku o krivičnom postupku Srbije“, *Tužilačka reč* (28), str. 24–37.
- Ustav Republike Srbije, „Službeni glasnik RS“, broj 98/06.
- <https://www.legifrance.gouv.fr/Traductions/en-English/Legifrance-translations>
- https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_stpo/englisch_stpo.pdf

Muamer NICEVIĆ, PhD

Professor at the University of Novi Pazar

Branko LEŠTANIN

Ministry of Interior, Police Department Kraljevo

PROPOSALS OF AMENDMENT OF THE SERBIAN CPC IN ORDER TO IMPROVE POLICING

The reform of criminal procedural legislation in the Republic of Serbia takes too long, as can be seen through the passed/ abolished laws regulating the criminal procedure. The applicable Code of Criminal Procedure (CPC) brought great innovations in the policing, and the most important is the introduction of the “Prosecutorial investigation”. Although initially there was a promising current situation, there were some problems in the implementation of this CPC. The work is primarily focused on those norms related to the policing and on some possible solutions de lege ferenda that would lead to the improvement of police treatment. In addition to introductory presentations and concluding observations, the paper contains two sections where the first refers to the organizational aspect of the police and (pre)investigative procedure, and the second to the actions of evidence collection taken by the police. The proposed amendments can further improve the policing, with the application of new norms requiring a certain adjustment period, additional professional training and additional budgetary resources.

Key words: *Code of Criminal Procedure, Police, Public Prosecution, Pre-investigative Procedure, Actions of Evidence Collection*

Aleksa MAKSIMOVIĆ*, student
Aleksandar MILJKOVIĆ**, student
Prof. dr Dragan RANĐELOVIĆ***
Kriminalističko-policijski Univerzitet u Beogradu
Jelena MIŠIĆ****, student
Dr Milan ČABARKAPA***** naučni saradnik
Elektrotehnički fakultet Univerziteta u Beogradu

Stručni rad
UDK: 343.8:004.4
004.42:004.451
Primljeno: 01. aprila. 2018. god.

ANALIZA I PROJEKTOVANJE ANDROID APLIKACIJE ZA SLANJE SOS PORUKA U SLUČAJU OPASNOSTI

U ovom radu predstavljena je aplikacija za pametne mobilne uređaje namenjena brzom obaveštavanju o korisnikovoj trenutnoj lokaciji u slučaju opasnosti. Aplikacija je namenjena Android platformi, i za njeno funkcionisanje neophodan je GPS (Global Positioning System) servis. Prilikom aktiviranja, aplikacija šalje SMS (Short Message Service) poruku sa podacima o trenutnoj lokaciji korisnika na željeni broj. Ideja za razvoj ove aplikacije proistekla je iz činjenice da je bezbednost u najširem smislu te reči jedan od prioriteta današnjice. Međutim, s obzirom na sve veći broj sve raznovrsnijih kriminalnih dela koje se pritom sve više sele u virtualni sajber prostor, tradicionalne bezbednosne mere ne mogu dati uvek zadovoljavajuće rezultate. Takođe, razvoj naprednih infomacionih i mobilnih tehnologija pruža mogućnost za unapređenje tradicionalnih bezbedonosnih mera i postizanje višeg stepena bezbednosti osoba. U okviru ovog rada dat je predlog i analiza Android aplikacije namenjene unapređenju bezbednosti osoba. Na osnovu dobijenih

---

* E-mail: maksimovic1919@gmail.com.

** E-mail: miljkomocnik@gmail.com.

*** E-mail: dragan.randjelovic@kpa.edu.rs.

**** E-mail: ms.jelena.misic@gmail.com.

***** E-mail: milan.cabarkapa@gmail.com.

rezultata zaključeno je da bi predložena Android aplikacija znatno unapredila kako objektivnu tako i subjektivnu percepciju bezbednosti lica.

Ključne reči: Android aplikacija, bezbednost osoba, GPS pozicioniranje, lokacijski servisi

1. Uvod

Bezbednost u najširem smislu te reči jedan je od prioriteta današnjeg društva. Pod pojmom bezbednosti podrazumeva se bezbednost objekta i bezbednost osobe. Trenutno se podjednako velika pažnja poklanja kako bezbednosti objekta tako i bezbednosti osoba s obzirom na to da su oni međusobno usko povezani i vrlo često isprepletani.

Razvoj modernih tehnologija, kao što su informacioni sistemi, mobilni sistemi i nadzorni sistemi, omogućio je razvoj i sistema za bezbednost. Danas je teško zamislivo da neki bezbedonosni sistem nije povezan sa nekim od gore navedenih. Takav način funkcionisanja sistema za bezbednost doveo je do povećanja opšteg stepena bezbednosti i povećanje poverenja u sam sistem bezbednosti i trenutno primenjenih bezbedonskih mera.

Poseban značaj u bezbedonosnim sistemima novijeg datuma imaju i mobilne komunikacije. Razvojem pametnih telefona omogućeno je unapređenje bezbednosti, jer ova vrsta telefona pruža širok spektar mogućnosti koji se mogu iskoristiti u cilju povećanja bezbednosti. Primena pametnih telefona u cilju povećanja bezbednosti jeste širok pojam, tako da će u okviru ove studije biti razmatran samo uticaj aplikacija za pametne mobilne telefone na povećanje bezbednosti, i to one koje su razvijene za Android platformu. Svakako da ima ovakvih aplikacija koje su razvijene i za iOS platformu, ali one nisu predmet ove studije.

U poslednje vreme razvijeno je više različitih aplikacija za pametne mobilne telefone. Iako je još uvek najveći broj ovih aplikacija zabavnog karaktera, sve je veći broj aplikacija koje se koriste u druge svrhe, kao što su zdravstvena zaštita i bezbednost.

Kako bi se predmet razmatranja ovog rada adekvatno obradio, rad je organizovan na sledeći način. U Sekciji 2 dat je pregled neobimne literature u svetu, a u poglavlju 3 predstavljene su nedavno razvijene srodne aplikacije. U Sekciji 4 predstavljene su metodološke i tehničke osnove predložene SOS aplikacije. U Sekciji 5 je opisano funkcionisanje predložene aplikacije, a u sekciji 6 sumirani su rezultati i date smernice za budući rad.

2. Pregled literature u svetu iz ove oblasti

Jedna od aplikacija namenjena povećanju bezbednosti predstavljena je u: Z. Zulkafli i dr., 2016. Ova aplikacija bavi se problemom bezbednosti na putevima. Naime, utvrđeno je da je bezbednost na putevima jedan od ključnih parametara za smanjenje saobraćajnih nesreća koji dobrim delom utiču na stepen mortaliteta. Predložena aplikacija bavi se problemom saobraćajnih nesreća u Maleziji, gde je 2010. godine utvrđeno da je čak 6% smrtnosti uzrokovano saobraćajnim nesrećama. Konstatovano je da je jedan od uzroka ovako visokog stepena mortaliteta ovog tipa stanje na putevima i sama struktura puteva (veliki broj krivina i opasnih deonica), što je bio jedan od motiva za razvoj ove aplikacije. S obzirom na to da se aplikacija bavi stanjem na putevima, neophodno je korišćenje GPS (Global Positioning System) servisa, kako bi se odredila lokacija korisnika. Aplikacija vrši blagovremeno obaveštavanje korisnika o predstojećim opasnim deonicama na udaljenosti od oko 700 metara jer je procenjeno da je ova udaljenost apsolutno dovoljna da vozač blagovremeno reaguje i uskladi brzinu kretanja uslovima na putevima, a s druge strane to je stepen udaljenosti koji se sa relativno dobrom preciznošću može odrediti putem GPS-a. Iako je ova aplikacija drugačijeg tipa od aplikacije koju mi ovde predlažemo, ona je bazirana na korišćenju GPS servisa koji je osnova i naše aplikacije, što je čini jednom od srodnih aplikacija.

Još neke od aplikacija namenjene povećanju bezbednosti predstavljene su i u: V. Tundjungsari i A. Sabiq, 2017, R. Jadhav i dr., 2014. Aplikacija predstavljena u: V. Tundjungsari i A. Sabiq, 2017. namenjena je vanrednim situacijama u slučaju nepogoda i nezgoda različitog tipa. Naime, kao što su i sami autori istakli, u ovakvim situacijama je vrlo teško, a ponekad i nemoguće uspostaviti komunikaciju zbog narušavanja standardnih sistema za komunikaciju. Aplikacija je tipa server–klijent, gde pokretanjem aplikacije klijent šalje serveru zahtev za dobijanje svoje lokacije, na šta server odgovara porukom o lokaciji. I u ovoj aplikaciji je obezbeđivanje informacije o lokaciji omogućeno primenom GPS-a. Server je implementiran pomoću veb bazirane Java aplikacije. Slično kao u aplikaciji predloženoj u ovom radu, i ovde se obaveštavanje vrši na nivou javnih bezbednosnih službi (vatrogasne jedinice, spasilačke jedinice i slično). S druge strane, aplikacija iste namene, ali drugačije strukture, predložena je u: R. Jadhav i dr., 2014. Ova aplikacija bazirana je na MANET (*Mobile Ad-hoc Network*) sistemu. Ovakav sistem omogućava formiranje *Ad-hoc* mreže koja se koristi za komunikaciju među korisnicima u vanrednim situacijama. Autori su kao glavnu ideju

imali potrebu da treba razviti aplikaciju koja nije bazirana ni na jednom od postojećih komunikacionih sistema, jer funkcionisanje ovih sistema može biti narušeno tokom vanrednih situacija kao što su zemljotresi, poplave i slično. Glavna prednost ovog sistema u poređenju sa sličnim sistemima je to što je komunikacija korisnika moguća i bez potpune operativnosti globalnih komunikacionih i informacionih sistema kao što je GPS.

Na osnovu rezultata predstavljenih u navedenim studijama nastala je ideja o razvoju aplikacije zasnovane na GPS servisu koja bi bila namenjena osobama sa ugroženom bezbednošću, pre svega deci i mladima, ali i starijim osobama, jer se oni smatraju najugroženijim licima. Osnova ove ideje leži u činjenici da je sve veći broj dece, mladih i starijih lica koji poseduju pametne telefone. Naime, cilj rada je razvoj aplikacije koja će pomoći osobi da na krajnje diskretan i neprimitan način pošalje poruku da joj je neophodna pomoć, pružajući pritom informaciju o svojoj trenutnoj lokaciji.

3. Related work

Kao što je to već napomenuto, bezbednost je jedan od prioriteta današnjeg društva. Shodno tome veliki broj studija je urađen na ovu temu. Zbog sve veće zastupljenosti pametnih telefona u svakodnevnom životu, dobar deo studija je usmeren upravo ka ovom polju. Poseban akcenat stavljen je na razvoj aplikacija koje bi omogućile korisniku da pošalje informaciju o svojoj lokaciji službi koja je nadležna za bezbednost građana.

Jedna od ovakvih aplikacija, nazvana *VithU*, predstavljena je u Play.google.com, 2018. godine. Ova aplikacija osmišljena je tako da korisnik u slučaju opasnosti šalje poruku upozorenja tako što dva puta pritisne dugme za gašenje telefona. Naravno, da bi ovo bilo moguće, aplikacija mora biti aktivna. Kada korisnik jednom aktivira komandu za slanje poruke, poruka se šalje na svaka dva minuta. Sadržaj poruke upozorenja je: „U opasnosti sam. Potrebna mi je pomoć. Molim Vas pratite moju lokaciju“ (eng. „*I am in danger. I need help. Please follow my location*“). Prednost ove aplikacije je ta što je slanje poruke upozorenja sa sadržajem trenutne lokacije vrlo lako. Međutim, aplikacija ima i nekoliko ograničenja. Korisnikova poruka upozorenja šalje se na sačuvane brojeve telefona i ne postoji mogućnost da se oni promene nakon što se oni, prilikom instaliranja aplikacije, definišu. Na ovaj način šalje se veliki broj poruka, jer korisnik obično navede više brojeva, a slanje poruke je automatski podešeno na svaka dva minuta. Pored samog gomilanja poruka treba uzeti u obzir i to da slanje ovoliko velikog broja poruka može stvoriti i određene materijalne troškove. Pošto veliki

broj korisnika pametnih telefona koristi pripejd način plaćanja, može se dogoditi da se pri slanju poruka na definisane brojeve potroši sav novčani kredit, ponekad i pre nego što se poruka pošalje na sve definisane brojeve telefona. Na ovaj način može doći do toga da se poruka pošalje osobama koja nisu u stanju da blagovremeno reaguju i pomognu korisniku koji je uputio poruku upozorenja tražeći pomoć, a da se osobi koja bi mogla pomoći u datom trenutku poruka i ne pošalje, što svakako umanjuje efikasnost i podobnost ove aplikacije.

Slična aplikacija predstavljena je u Play.google.com, 2018. godine. Ova aplikacija nazvana je *bSafe* (u prevodu sa eng. „Budite bezbedni“) s namerom da se stavi akcenat na povećanje bezbednosti koju ova aplikacija pruža. Ova aplikacija omogućava slanje poruke sa sadržajem lokacije na brojeve koje je korisnik definisao, pri čemu navedeni brojevi mogu biti editovani i nakon instalacije, za razliku od prethodno opisane aplikacije. Ono što ovu aplikaciju izdvaja od sličnih aplikacija dostupnih na tržištu jeste to što omogućava više različitih vrsta usluga: *bSafe Alarm*, *Followme*, *TimerAlarm* i *Fakecall*. Prva opcija *bSafe Alarm* omogućava slanje i audio i video materijala sa vremenskim obeleživačem putem iste poruke kojom se šalje i upozorenje o opasnosti i lokacija korisnika. Naime, kada korisnik aktivira *bSafe Alarm* opciju počinje automatsko snimanje audio i video sadržaja koji se šalje na željeni broj (brojeve). Još jedna od pogodnosti ove opcije je to što je omogućeno čuvanje ovih audio i video podataka na serveru zarad kasnijeg korišćenja, najčešće u svrhu dokaza. Druga opcija omogućava kontinualno praćenje korisnika. Naime, korisnik nakon aktiviranja ove opcije označava na mapi svoju željenu lokaciju, čime se automatski aktivira kontinualno praćenje korisnikove lokacije putem GPS-a. Kada korisnik dođe do željene lokacije na definisani broj (brojeve), šalje se poruka da je korisnik stigao na željenu destinaciju. Velika prednost je to što oni koji su na spisku brojeva za slanje poruka u slučaju opasnosti mogu pratiti lokaciju korisnika u realnom vremenu na GPS mapi. Treća opcija *TimerAlarm* šalje poruku upozorenja ukoliko se korisnik ne „čekira“ na određenoj lokaciji za određeno vreme. Ova opcija može biti korisna prilikom šetnji ili trčanja, koje su u većini slučajeva tačno određenog trajanja. Četvrta opcija *Fake call* omogućava realizaciju lažnog poziva čime se može sprečiti eventualna opasnost koja pretili korisniku. Naime, poznato je da će mnogi potencijalni napadači samo proći pored svoje žrtve ukoliko vide da žrtvi zvoniti telefon i da će uspostaviti vezu sa nekim. Još jedna dobra strana ove aplikacije je što omogućava kreiranje kruga prijatelja koji će biti kontaktirani u slučaju da pomoć određenog tipa bude potrebna. Ovaj krug prijatelja se može editovati neograničeni broj puta bez potrebe za deinstalacijom i ponovnom instalacijom aplikacije. Pored mnogobrojnih prednosti predstavljene aplikacije, koje se ogledaju u pružanju i realizaciji mnoštva različitih usluga, glavna mana jeste njena veličina.

Ova aplikacija zauzima znatno veću memoriju od drugih srodnih aplikacija, što može predstavljati problem pošto je veličina memorije pametnih telefona vrlo ograničena i, s obzirom na sve veći broj apdejta već postojećih neophodnih aplikacija na pametnim telefonima, slobodni deo memorije je sve manji, posebno u klasi jeftinijih pametnih telefona koja je svakako i najzastupljenija i najrasprostranjenija među korisnicima mobilne telefonije, što umanjuje mogućnost široke dostupnosti aplikacije svim korisnicima. Još jedan od nedostataka jeste taj što sadržaj poruke koji se šalje ne može biti editovan, već je strogo definisan od strane proizvođača.

Naredna srodna aplikacija naziva se *GoSuraksheit* (Play.google.com, 2018). Ova aplikacija je relativno novijeg datuma, razvijena je i puštena u promet maja 2016. godine. Aplikacija je osmišljena tako da korisnik mora otvoriti aplikaciju i pritisnuti opciju *Help* koja omogućava slanje poruka ili uspostavljanje poziva sa prethodno definisanim skupom brojeva. Jedna od novih opcija koju nudi ova aplikacija, a ne nalazi se u prethodno navedenim aplikacijama jeste mogućnost postavljanja statusa o korisnikovoj trenutnoj lokaciji na popularnoj socijalnoj mreži *Facebook*, čime se postiže bolja obaveštenost o lokaciji korisnika. Mana ove aplikacije je što omogućava komunikaciju sa maksimalno pet brojeva, što u nekim slučajevima može biti nedovoljno, jer se može desiti da pet navedenih osoba nisu u mogućnosti da u tom trenutku adekvatno pomognu. Ovaj nedostatak je svakako umanjen mogućnošću postavljanja statusa na *Facebook* mreži, ali to svakako nije adekvatno rešenje. Međutim, glavni nedostatak ove aplikacije je to što korisnik mora otvoriti samu aplikaciju kako bi aktivirao slanje poruke, što u slučajevima opasnosti nije uvek lako izvodljivo.

4. Metodološke i tehničke osnove predložene SOS aplikacije

Na osnovu gore predstavljenih aplikacija, njihovih prednosti i mana, kao i potrebe tržišta, želja autora je da razvije Android aplikaciju za pametne mobilne telefone koja bi na jednostavan način omogućila korisniku da pozove pomoć kada mu je ona potrebna. Predložena aplikacija je nazvana SOS i biće predstavljena u ovoj studiji. Osnovna zamisao same aplikacije je da se na apsolutno lak i skoro neprimetan način pošalje obaveštenje da je korisnik u opasnosti.

Naime, kao što je u prethodnom odeljku već navedeno, neke aplikacije ovog tipa zahtevaju određenu interakciju sa samom aplikacijom da bi se poslala poruka upozorenja. Međutim, kao što je to opšte poznato, postoje situacije u kojima je teško ili apsolutno nemoguće izvršiti interakciju sa nekom aplikacijom jer to zahteva i određeno vreme, a i primetno je. Naravno, postoje slučajevi kada

je apsolutno moguće izvršiti komunikaciju sa aplikacijom i poslati željenu poruku. Međutim, interesnu grupu ove aplikacije predstavljaju osobe koje se nalaze u opasnosti i koje nemaju priliku da izvrše komunikaciju sa nekom od aplikacija. Jedna od takvih situacija jeste kada se osoba nađe na mestu gde je u tom trenutku izvršen teroristički napad i kada osoba nema mogućnost za bilo kakvom, relativno dugom, interakcijom sa telefonom jer to može biti primećeno od strane napadača koji to mogu iskoristiti kao dobar povod da dodatno naude toj osobi. U ovakvoj situaciji osoba bi bila u mogućnosti jedino da neprimetno pritisne neko dugme na telefonu. Predstavljena aplikacija *VithU* je po svojim karakteristikama vrlo adekvatna za dati problem. Međutim, prilikom korišćenja ove aplikacije može doći do problema. Naime, kao što je već rečeno, aplikacija šalje poruku upozorenja nakon što se dva puta pritisne taster za gašenje telefona. Kako se u stresnim situacijama svaka osoba ponaša manje ili više neuravnoteženo, što je izazvano normalnom pojavom straha kada se osoba nađe u opasnosti, može doći do sledećeg scenarija: osoba u želji da pozove pomoć pritiska dugme (taster) za gašenje telefona duže nego što je potrebno i telefon se gasi što onemogućava dalju komunikaciju i slanje poziva za pomoć. Još jedan nedostatak je to što se dugme za gašenje telefona kod nekih modela telefona nalazi na prednjoj strani telefona, a ne na bočnim stranama, te pritiskanje ovog tastera može biti primetno ukoliko je telefon većih dimenzija. Zbog svega navedenog, i činjenice da se na telefonima nalazi svega par tastera, odlučeno je da se komunikacija korisnika i predložene aplikacije vrši pomoću tastera za smanjenje i pojačanje zvuka, koji se na svakom modelu pametnih telefona nalaze sa bočne strane, Slika 1.

Slika 1. Prikaz položaja tastera za kontrolu zvuka

Naime, zamisao autora je da se pritiskanjem ovih tastera, određenim brojem puta, već aktivna aplikacija pozove i pošalje poruku sa pozivom za pomoć. Takođe, pored određenog broja pristiskanja tastera za pojačanje i smanjenje (kontrolu) zvuka, aplikacija je zamišljena tako da tačno određena kombinacija ovih dugmića aktivira poziv za pomoć. Na ovaj način biće izbegnuto bezrazložno slanje poruka o opasnosti, odnosno u tom slučaju lažne opasnosti, čime bi se umanjila verodostojnost same aplikacije. S druge strane, ono o čemu je bitno voditi računa jeste broj potrebnih pritiskanja ovih tastera, jer on ne sme biti ni suviše mali, a ni veliki iz više razloga. Prvi razlog je taj da veći broj pritiskanja oduzima više vremena i na taj način osoba može skrenuti pažnju napadača na sebe i izazvati još veći bes i revolt istog, što svakako nije cilj. Drugi razlog je to što preveliki broj pritiskanja na tastere znači dugu kombinaciju, a u stresnim situacijama osoba nije sasvim prisebna i može doći do greške i odsustva slanja neophodne poruke za poziv u pomoć, što u najgorem slučaju može imati fatalan ishod. Ideja je da broj pritiskanja bude između tri i šest, jer je po analizama koje su sprovedene na 37 osoba različitog starosnog doba broj grešaka najmanji pri kucanju kombinacije od tri do šest karaktera.

Aplikacija je osmišljena tako da kada korisnik unese odgovarajuću kombinaciju tastera za pojačavanje i smanjivanje zvuka, pošalje SMS poruku sa linkom ka lokaciji korisnika na željeni broj (brojeve). Ideja je da to kao podrazumevana opcija bude broj javne službe zadužene za bezbednost građana, ali da pored ovog broja omogući korisniku da poruku istog sadržaja istovremeno pošalje na još neki broj čime bi se korisniku pružila prilika da i svoje najbliže obavesti o trenutnoj lokaciji u slučaju opasnosti. Kako bi se izašlo u susret svim grupama korisnika, predviđeno je postojanje mogućnosti slanja i samo na željeni broj, jer aplikacija ne mora biti upotrebljena samo u slučaju strogo ugrožene bezbednosti, kao što su otmice, pljačke i slično, već i u slučajevima kada je nivo opasnosti nižeg nivoa, ali se osoba oseća uplašeno i ugroženo. Na primer, u slučaju da je korisnik aplikacije dete određenog uzrasta, ono bi na ovaj način moglo da obavesti svoje roditelje gde se nalazi u slučaju da se uplaši ili izgubi. Ovi slučajevi svakako nisu predmet koji bi zahtevao angažovanje pripadnika Ministarstva unutrašnjih poslova, ali bi korisniku, u ovom slučaju detetu, svakako značilo da ima mogućnost da zatraži pomoć od svojih najbližih.

Sistem koji bi bio korišćen za dobijanje tačne korisnikove lokacije je GPS. Postoji više razloga zbog čega je odabran ovaj sistem. Naime, GPS servis je dostupan u celom svetu, njegovo korišćenje je besplatno i daje dobre rezultate. Sve

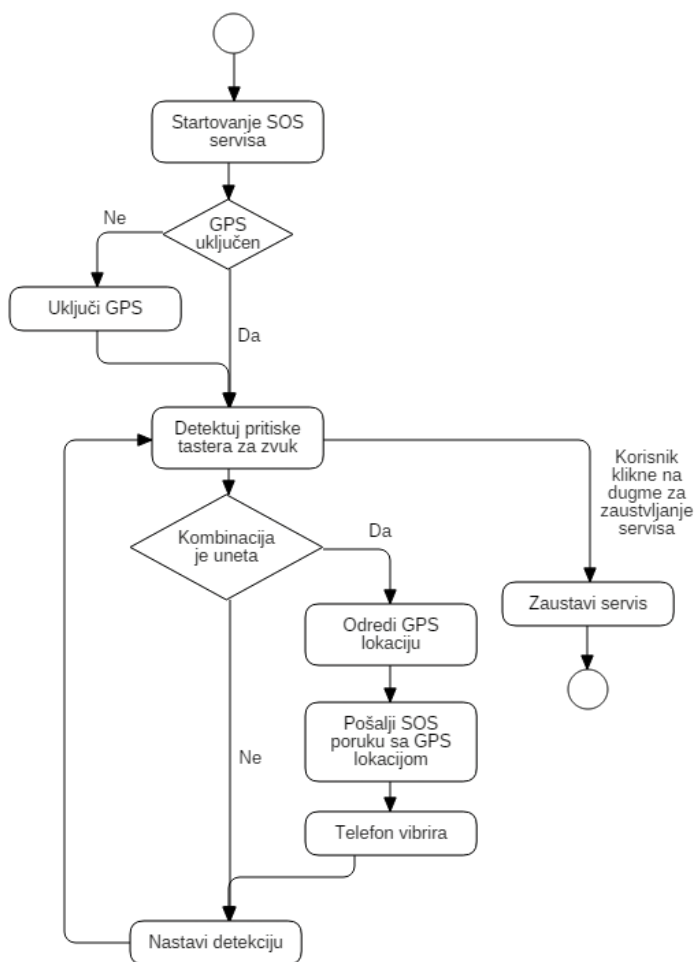
navedeno je razlog što većina aplikacija koje pružaju uslugu lociranja koriste upravo ovaj sistem. Takođe, za funkcionisanje ovog sistema nije neophodan pristup internetu, što ga čini još pogodnijim i čime se svakako povećava opseg pokrivenosti koji može imati predložena aplikacija.

Još jedna od karakteristika SOS aplikacije, koja ovu aplikaciju čini jedinstvenom na tržištu, jeste to što bi bila na srpskom jeziku. Naime, sve gore navedene aplikacije su na engleskom jeziku, što smanjuje njihovu podobnost za neengleska govorna područja. Iako je engleski jezik jedan od najrasprostranjenijih svetskih jezika, postoji izvestan broj ljudi u Srbiji koji ne vlada njime u najboljoj meri. Osim toga, kao što je napomenuto, ciljna grupa su deca i stara lica, od kojih ni jedni ni drugi nisu dobri poznavaoци engleskog jezika. Uvođenjem i razvojem jedne ovakve aplikacije na srpskom jeziku znatno bi se povećao broj potencijalnih korisnika u Srbiji, jer je to jezik kojim se služi većina stanovnika Srbije, a i zvaničan je jezik u zemlji.

Predviđena funkcija aplikacije jeste ta da se poruka može poslati i direktnim korišćenjem aplikacije. Pri čemu se pod direktnim korišćenjem aplikacije podrazumeva klik na odgovarajući *widget* aplikacije. Iako se možda ova opcija na prvi pogled čini nepotrebnom, može se pokazati i te kako potrebnom iz sledećeg razloga. Pored toga što kombinacija svega tri do šest pritiskova na tastere za pojačavanje i smanjivanje zvuka aktivira slanje poruke o trenutnoj lokaciji na željeni broj, može se desiti da korisnik, u trenutku kada se oseća ugroženim, od straha zaboravi kombinaciju za aktivaciju aplikacije i zato je neophodno omogućiti korisniku da pošalje poruku za pomoć i na drugi način, gde neće biti zahtevano ništa osim običnog klika na *widget* aplikacije. Dvostrukom aktivacijom aplikacije bilo bi omogućeno paničnim i manje paničnim osobama da pošalju poruku kada smatraju da je to potrebno tj. kada je njihova bezbednost na bilo koji način ugrožena.

5. Funkcionisanje predložene SOS aplikacije

Zarad jednostavnijeg objašnjenja samog funkcionisanja predložene SOS aplikacije, na Slici 2 prikazan je dijagram toka aplikacije, pri čemu treba napomenuti da je na datoj slici prikaz dijagrama toka od trenutka kada se aplikacija aktivira pritiskom na tastere za smanjivanje i pojačavanje zvuka. Dijagram toka za drugi slučaj, kada korisnik aktivira aplikaciju preko *widget*-a, prikazan je na Slici 3.

Slika 2. Dijagram toka SOS aplikacije za slučaj poziva aplikacije preko tastera za kontrolu zvuka

Kao što se sa Slike 2 može videti, najpre je potrebno startovati SOS servis; naravno, pre samog startovanja neophodno je izvršiti instalaciju aplikacije na mobilni uređaj. Nakon startovanja aplikacije, ista postaje aktivna. Unošenjem odgovarajuće kombinacije tastera za kontrolu zvuka vrši se poziv aplikacije. Tada aplikacija vrši preuzimanje lokacije korisnika putem GPS servisa i šalje link ka dobijenoj lokaciji u obliku SMS poruke na željeni broj ili brojeve. Nakon uspešnog slanja, telefon zavibrira, ukazujući korisniku da je poruka sa njegovom lokacijom poslata. Iako se ovaj momenat vibriranja telefona na prvi pogled može činiti suvišnim, bitno je obavestiti samog korisnika da je aplikacijom

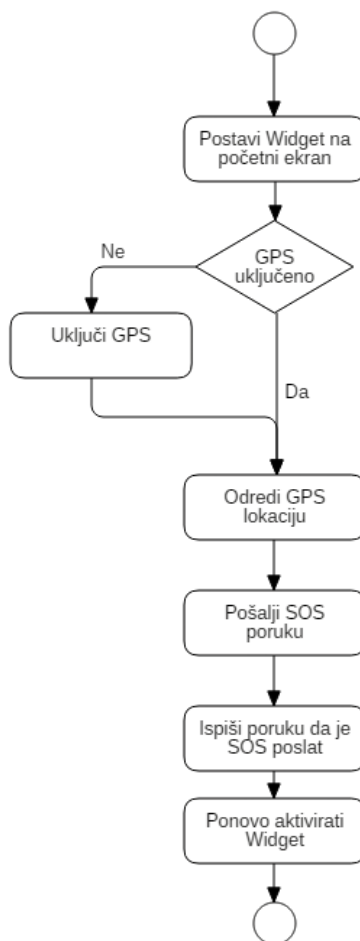

izvršeno ono što je potrebno, kako bi se sam korisnik osećao mirnije. Na ovaj način eliminisana je potreba da korisnik proverava da li je poruka poslata, jer osoba koja strahuje za svoju bezbednost mora znati da je preduzeto sve da se obaveste osobe koje će joj pomoći u tom trenutku kako bi se delimično umirila.

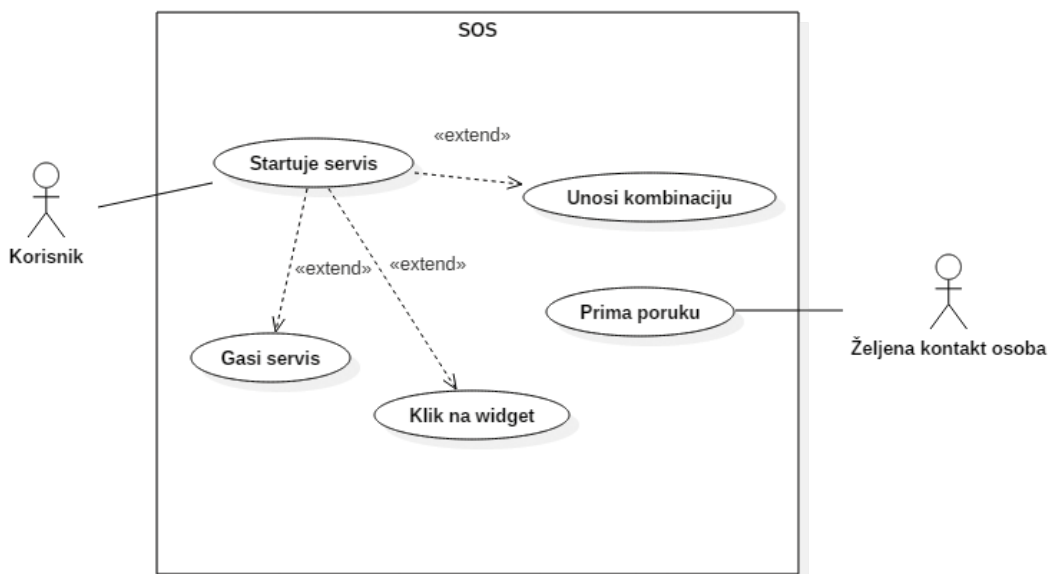
Takođe, uzimajući u obzir da korisnik možda želi da pošalje poruku nekoliko puta, obezbeđena je i ta mogućnost. Naime, kada aplikacija pošalje poruku i telefon zavibrira, moguće je istog trenutka poslati novu poruku ponovnim pokretanjem aplikacije. Ova opcija posebno je bitna kada je osoba u pokretu, jer se njena lokacija konstantno menja i neophodno je na neki način omogućiti praćenje promene lokacije korisnika u cilju njegovog lakšeg pronalaženja.

Onog trenutka kada korisnik više ne želi da aplikacija i dalje bude aktivna, može je deaktivirati čime se ona gasi i postaje neaktivna do ponovnog aktiviranja (startovanja). Ovakvim pristupom korisniku je omogućeno da kontroliše aktivnost aplikacije. Time se optimizuje trajanje baterije na mobilnom uređaju, što je u današnje vreme, kada postoje telefoni sa velikim ekranima koji su veliki potrošači, od velikog značaja.

Dijagram toka SOS aplikacije za slučaj kada korisnik poziva aplikaciju preko *widget*-a dat je na Slici 3. Dijagram toka u ovom slučaju sličan je prethodnom, ali se poziv aplikacije vrši klikom na odgovarajući *widget* i, za razliku od prethodnog slučaja, korisnik biva obavešten tekstualnim putem, a ne vibracijom mobilnog uređaja, da je poruka o njegovoj lokaciji poslata.

Slika 3. Dijagram toka SOS aplikacije za slučaj poziva aplikacije preko *widget*-a

Slika 4. Use Case dijagram SOS aplikacije

U cilju još jasnijeg predstavljanja SOS aplikacije, na Slici 4 prikazan je Use Case dijagram SOS aplikacije. Use Case dijagram prikazan na Slici 4 realizovan je pomoću UML (Unified Modeling Language) jezika. Na Slici 4 jasno se vidi da korisnik ima dve mogućnosti pozivanja već aktivne aplikacije.

Što se tiče tehničkog rešenja realizacije SOS aplikacije, za realizaciju bi bio korišćen AndroidStudio, koji predstavlja oficijalno okruženje za Google-ov Android operativni sistem zasnovan na JetBrains-ovom IntelliJ IDEA okruženju. Sa druge strane, Google Map Api bi bio korišćen za prikaz lokacije sa koje je poslata SOS poruka zbog njegove jednostavne integracije sa GPS servisom Android telefona i intuitivnosti Google Map-a jer je predviđeno da se lokacija korisnika šalje kao link ka Google Map lokaciji.

6. Diskusija

Kako bi opravdanost razvoja predložene aplikacije bila ispitana, izvršene su dve vrste analiza: prva se tiče potrebe korisnika za ovakvom aplikacijom, a druga zvaničnih podataka o broju određenih krivičnih dela koji su usko povezana sa situacijama u kojima predložena SOS aplikacija ima primenu, dobijenih od Ministarstva unutrašnjih poslova Republike Srbije.

Prva analiza, koja predstavlja analizu tržišta sprovedena je nad 42 osobe različitog starosnog doba, od 13 do 65 godina. Među ispitanicima je bilo i roditelja, čija su deca uzrasta od šest do 18 godina, kojima su postavljena pitanja da li bi ovakva aplikacija bila korisna za njihovu decu i da li bi je koristili ukoliko bi bila dostupna na tržištu. Od 42 osobe, 36 osoba se izjasnilo da bi koristilo aplikaciju, četiri osobe je reklo da nije sigurno da bi znalo da koristi aplikaciju na pravi način. To su bili uglavnom pripadnici starije populacije, kojima je moderna tehnologija manje poznata nego mlađoj populaciji, dok su se tri osobe izjasnile da im je ova aplikacija nepotrebna jer smatraju da bi se sami izborili sa problemom ukoliko bi do njega došlo. Tu grupu čine ispitanici starosti od 13 do 15 godina za koje se smatra da su dali ovakav odgovor zbog nedostatka svesti o ozbiljnosti problema koji ih mogu zadesiti. Svakako, većina ispitanika bila je saglasna sa činjenicom da bi im ovakva aplikacija bila veoma značajna. Jednu od glavnih prednosti koju su ispitanici naveli jeste to što bi aplikacija bila na srpskom jeziku.

Druga analiza koja se tiče podataka dobijenih od strane Ministarstva unutrašnjih poslova Republike Srbije odnosi se na broj razbojništava, otmica, terorističkih napada i nasilja u porodici, koji predstavljaju scenarije u kojima bi SOS aplikacija mogla biti korišćena. Po podacima dobijenim od navedenog tela, a koje nije moguće prikazati zbog same poverljivosti podataka, broj nabrojanih krivičnih dela jeste takav da pokazuje da bi SOS aplikacija apsolutno imala smisla. Pored toga, pripadnici Ministarstva unutrašnjih poslova Republike Srbije, sa kojima je obavljen razgovor i koji su i dostavili ove podatke, izrazili su veliku zainteresovanost za ovakvu aplikaciju jer smatraju da bi mogla da bude jedan od vrlo efikasnih alata za obaveštenje o potrebnosti intervencija pripadnika Ministarstva unutrašnjih poslova Republike Srbije.

Na osnovu svih rezultata dobijenih u okviru navedenih analiza, apsolutno je jasno da bi SOS aplikacija, razvijena na srpskom jeziku, koja bi bila apsolutno besplatna, bila i te kako korisna u situacijama za koje je i namenjena.

7. Zaključak

U ovom radu predstavljena je SOS aplikacija za obaveštavanje u slučajevima opasnosti. Predložena aplikacija je namenjena Android platformi. Svrha SOS aplikacije je da osobama u opasnosti omogući da obaveste željene osobe (institucije) o lokaciji na kojoj se nalaze sa ciljem da joj te osobe (institucije) pomognu. Aplikacija je bazirana na upotrebi GPS servisa od koga se preuzima informacija o trenutnoj lokaciji korisnika, i u formi linka ka lokaciji korisnika putem SMS poruke šalje na željeni broj ili više brojeva. Analize koje su sprovedene u cilju pro-

vere opravdanosti razvoja ovakve aplikacije nedvosmisleno pokazuju da postoji veliko interesovanje za aplikaciju ovog tipa, kako od strane korisnika, tako i od državnih organa zaduženih za očuvanje bezbednosti građana i javnog reda i mira.

Shodno svemu navedenom, sva buduća istraživanja biće usmerena ka razvoju SOS aplikacije, koja će nakon toga biti testirana u realnim uslovima, a dobijeni rezultati biće dati u okviru nekog od narednih radova.

8. Literatura

- Ahmed Imteaj and Muhammad Kamrul Hossain, *A Smartphone based Application to Improve the Health Care System of Bangladesh*, Department of Computer Science and Engineering, Chittagong University of Engineering & Technology Chittagong, Bangladesh.
- Akshay Kumar i dr. Anuti, *An Application to Aid During Emergency*, Department of Computer Science and Engineering, BMS Institute of Technology and Management, Bangalore, India.
- Ashokkumar Ramalingam, *Personal safety triggering system on Android mobile platform*, Department of Electrical Engineering, Blekinge Institute of Technology, Karlskrona, Sweden.
- bSafe – Personal Safety AppPlay.google.com. (2018). [online] Available at: <https://play.google.com/store/apps/details?id=com.bipper.app.bsaf&hl=en> [Accessed 31 Mar. 2018].
- Dragan Randelović (2013), *Osnovi informatike*, Kriminalističko-policijska akademija, Zemun.
- Dragan Randelović (2014), *Osnovi informatike*, Kriminalističko-policijska akademija, Zemun.
- Dragan Randelović (2015), *Osnovi informatike*, Kriminalističko-policijska akademija, Zemun.
- Go Suraksheit,Play.google.com. (2018). [online] Available at: <https://play.google.com/store/apps/details?id=com.hsc.suraksheit> [Accessed 31 Mar. 2018].
- Jadhav R. i dr. (2014), „Emergency Management System Using Android Application“, (*IJCSIT*) *International Journal of Computer Science and Information Technologies*, 5(3), str. 2803–2805.
- Rehka Jadhav i dr., *Emergency Management System Using Android Application*, Department of Information Technology G. H. Raisoni Collage of Engineering & Technology, University of Pune, Pune.
- Tundjungsari, V. and Sabiq, A. (2017), „Android-based application using mobile adhoc network for search and rescue operation during disaster“, *International*

Conference on Electrical Engineering and Computer Science (ICECOS) (str. 16–20). Palembang, Indonesia.

- VithU: V Gumrah Initiative, Play.google.com. (2018). [online] Available at: <https://play.google.com/store/apps/details?id=com.startv.gumrah&hl=en> [Accessed 31 Mar. 2018].

Aleksa MAKSIMOVIĆ, student

Aleksandar MILJKOVIĆ, student

Prof. Dragan RANĐELOVIĆ, PhD

The academy of Criminalistic and Police studies

Jelena MIŠIĆ, student

Dr Milan ČABARKAPA

School of Electrical Engineering

University of Belgrade

ANALYSIS AND DESIGN OF ANDROID APPLICATION FOR SENDING SOS MESSAGES IN CASE OF EMERGENCY

Abstract- In this paper, we present an Android application for smartphones intended for fast notification about user current location in the case of emergency. The proposed application is developed for Android platform, and the GPS (Global Positioning System) is necessary for its operation. After activation, the application sends an SMS (Short Message Service) with the information on user current location on the defined telephone number. The main idea for this application is based on the fact that presently, the overall security has one of the highest priorities. However, due to the increasing number of various kinds of robberies, the traditional security measures cannot always provide the satisfactory results. Also, the development of advanced information and mobile technologies provides the opportunity for improvement of the traditional security measures and achievement of the higher level of people security. In this paper, the proposal and analysis of Android application intended for enhancement of people security are given. According to the obtained results, it is concluded that the proposed Android application would significantly enhance both subjective and objective security of people.

Key words: *Android application, people security, GPS positioning, positioning services*

Prof. dr Đorđe IGNJATOVIĆ
Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu

Osvrti

OSVRT NA JEDNU KNJIGU IZ OBLASTI SOCIJALNE PATOLOGIJE¹⁶

Krajem 2017. godine literatura o socijalnoj patologiji na južnoslovenskim jezicima obogaćena je vrednim delom koje zaslužuje poseban osvrt. Radi se drugom izmenjenom i dopunjenom izdanju knjige *Predavanja na socijalna patologija* iz 1983. jednog od doajena krivičnih nauka na ovim prostorima – prof. Ljupča Arnaudovskog. Koautor je prof. Tatjana Velkova koja je nastavnik na predmetima Kriminologija, Maloletnička delinkvencija i Socijalna patologija na Fakultetu za pravne nauke i na Fakultetu za detektive i bezbednost. Autori u Predgovoru ukazuju na to da je postojala potreba da knjiga napisana pre tri i po decenije bude osavremenjena ne samo novom literaturom, nego i ukazivanjem na nove oblike socijalne patologije koji se proučavaju u nauci, gde je centar pažnje čovek „kao stradalnik, nesretnik koji živi u nesigurnosti i nespokojstvu, kome u životu svakoga dana nedostaju bezbednost i mir“ (str. 21). Ova odredba, koja asocira na širu definiciju predmeta viktimologije¹⁷, precizirana je, kako ćemo videti, dalje u tekstu.

Knjiga je podeljena na nekoliko celina. Prvi deo nosi naziv Značenje socijalne patologije za savremenog čoveka i savremenu praksu i podeljen je na šest glava: I) Stvaranje i razvoj socijalne patologije kao nauke; II) Naučno teorijski pristupi u socijalnoj patologiji; III) Pojam i predmet socijalne patologije; IV) Odnos socijalne patologije i drugih nauka; V) Metodi istraživanja sociopatoloških pojava; VI) Kratak osvrt na evoluciju naučne misli o etiologiji devijantnosti.

---

16 Arnaudovski Lj. i Velkova T., *Socijalna patologija*, Štip, 2-ri Avgust S, 2017, s. 664.

17 Koja je određivala kao „nauku o stradanjima ljudi“ (videti: Šeparović Z. [1985], *Viktimologija – studije o žrtvama*, Zagreb, str. 16.); sa puno osnova, ona je često kritikovana jer je predmet te nauke bio tako široko određen da se pod njega moglo podvesti sve.

Drugi deo (Pojedini oblici sociopatoloških pojava) sadrži glave: I) Sociopatije (psihopatije) – poremećaji ličnosti; II) Poroci (seksualne devijacije, prostitucija, kockanje, skitničenje); III) Agresije.

Treći deo označen je kao Socijalne bolesti, a četvrti Socijalna dezorganizacija. Materija sadržana u Petom delu (Neki specifični i novi oblici devijacije) podeljena je na četiri glave: I) Maloletničko prestupništvo; II) Homoseksualnost; III) Pedofilija i incest; IV) Internet manija.

Glava I Prvog dela bavi se začecima interesa za sociopatološke pojave u Starom, Srednjem i Novom veku, teorijskim shvatanjima koja su doprinela razvoju socijalne patologije kao nauke, njenim dostignućima u SFRJ¹⁸ i u Republici Makedoniji.

U Glavi II ukazuje na četiri naučno-teorijska pristupa u socijalnoj patologiji i to: socijalno-medicinski; socijalno-psihijatrijski; sociološki (u okviru koga se ističu: teorija o devijantnosti, teorija socijalne dezorganizacije i teorija o socijalnim problemima) i integrativni pristup.

Autori u Glavi III socijalnu patologiju određuju kao „mladu, opštedruštvenu, multidisciplinarnu nauku koja proučava negativne manifestacije čovekovog ponašanja i nepovoljne uticaje društva koji vidljivo i masovno odstupaju od opšteprihvaćenih normi i standarda, uzročno-posledičnu uslovljenost ovih odstupanja od opštih društvenih stanja i procesa, kao i društvenu reakciju usmerenu na njihovo sprečavanje i suzbijanje“ (str. 125). Izlaganje o predmetu socijalne patologije sadrži preciziranje osnovnih kategorija kojima se u knjizi operiše: devijaciju (kao „individualno ili masovno neprilagođeno ponašanje koje odstupa od opštedruštvenih standarda života [...] na koje društvo reaguje sa moralnim odbacivanjem, kritikom, bojkotom, izricanjem sankcija i na bilo koji drugi način, uključujući i pravni – krivičnopravnim sankcijama“), delinkvenciju (kao onaj deo društvenih devijacija koje karakteriše odstupanje od prihvaćenih pravnih normi na koje se reaguje kažnjavanjem) i kriminalitet (deo delinkvencije i najteži oblik negativnih društvenih pojava ili devijacija inkriminiranih u krivičnom zakonu i na koje zajednica reaguje krivičnim sankcijama). Odnos ovih osnovnih pojmova prikazan je u vidu tri kruga različitog prečnika – najširi je devijantno ponašanje, u njemu se nalazi nešto uži krug koji predstavlja delinkvenciju, da bi najuži bio označen kao kriminalitet.

---

18 U zaključku ove celine autori tvrde da se (ne samo u bivšoj Jugoslaviji) „po svojoj etiologiji i fenomenologiji, socijalno-patološke pojave mogu objasniti samo kao izraz otuđenja čoveka kako od materijalne, tako i od duhovne sfere života“ (str. 61). Ova konstatacija pokazuje da je prof. Arnaudovski dosledan u svom istorijsko materijalističkom opredeljenju i da nije pomodno promenio ćud u tranzicionim vremenima.

Odmah da istaknemo da ovakav način određivanja odnosa ove tri kategorije nije u nauci opšte usvojen. Ako je devijantno ponašanje ono koje odstupa od poželjnog, uobičajenog, „normalnog“, jasno je da to šta se smatra takvim određuje većina članova društva. Zato je u nekim zajednicama sasvim prihvatljivo da se koriste određene supstance što je u drugim protivpravno i kažnjivo. Čak je i u istom društvu moguće da većina njegovih članova smatra normalnim da se na primer upražnjava krvna osveta, daje i prima mito ili konzumira alkohol, dok zakonodavac takva ponašanja označava kao kažnjiva¹⁹. Ovakve situacije nisu tako retke i mogli bi se navesti brojni primeri u kojima se pravna svest (predstava o tome šta je protivpravno i kažnjivo) zakonodavca i građana ne podudara što doводи u pitanje grafički prikaz koji je dat na strani 148 knjige.

Najzad, u ovom delu je određen i odnos socijalne patologije sa srodnim naukama, pre svega sa kriminologijom, krivičnim (kaznenim) pravom, sa medicinom, psihologijom i sociologijom.

U Glavi V ukazuje se na metode kojima se služi socijalna patologija. Kao njeni specifični, sopstveni metodi navode se tri postupka koji se inače koriste i u drugim naukama o čoveku i društvu (metod ispitivanja pojedinačnog slučaja, proučavanje masovnih pojava i prognoziranje) i oni, po autorima, dobijaju karakter samosvojnih zbog toga što se primenjuju na socijalno-patološke pojave. Izlaganje o metodama i tehnikama sakupljanja i obrade podataka sadrži uobičajene delove koji se mogu naći u udžbenicima kriminologije i srodnih nauka.

U nastavku, u Glavi VI izlažu se u osnovi kriminološke teorije – začetnici, antropološka škola, biološke i psihološke teorije, a najviše pažnje i prostora (str. 226–233) posvećuje se sociološkim teorijama: kartografsko-geografskoj, teoriji podražavanja, Durkheimovoj teoriji anomije, predstavnicima antropološke teorije koji su posebno isticali društvene faktore (Ferri i Garofalo) i onima koje autori označavaju kao savremene – novije sociološke teorije: ekološka (Shaw i McKay), teorije društvene dezorganizacije (Elliot), različitog povezivanja (Sutherland) i diferencijalne identifikacije, kulturnog konflikta i raskoraka (Sellin), Mertonovo učenje o anomiji, teorije kultura i potkultura, oportuniteta, marksizam (Marx, Engels, Lenin), interakcionistička i radikalna. Pored toga što bi se za jedan deo prikazanih teorija teško moglo reći da su „novije“ jer su nastale u pretprošlom stoleću (učenje Marxa i Engelsa) ili u prvoj polovini prošlog veka (Shaw i McKay, Elliot, Sellin, Sutherland, Merton), šteta je što pisci Socijalne patologije u izlaganju nisu čitaoce uputili ni na jednu referencu koja bi im omogućila da se upoznaju sa stavovima navedenih autora. Utoliko pre što postoji

---

19 Tipičan primer je američki zakonodavni eksperiment sa katastrofalnim, socijalnim posledicama – prohibicija.

veliki broj knjiga sa takvim sadržajem ne samo na engleskom, nego i na jezicima južnoslovenskih naroda.

Drugi deo knjige bavi se nekim oblicima sociopatoloških pojava. U Glavi I izlaže se o sociopatijama koje se određuju pomoću nekoliko karakteristika: grupni i pojedinačni, asocijalni i antisocijalni stavovi i odnosi; niz abnormalnih ličnosti koje se udružuju u posebne grupe; imaju slične posledice po društvo; na njih se može delovati sličnim socijalnim merama, kombinovanim sa psihološkim tretmanima. Posebna pažnja u izlaganju se posvećuje toksikomanijama u koje se ubrajaju alkoholizam (str. 248–304) i narkomanija (str. 305–351). Izlaganje o alkoholizmu započinje definicijom osnovnih pojmova – alkohol i alkoholizam (usvaja se definicija Svetske zdravstvene organizacije – SZO – iz sedamdesetih godina prošlog veka) i nastavlja ukazivanjem na fenomenologiju i rasprostranjenost u svetskim i lokalnim razmerama, o učešću polova u konzumiranju alkohola, o višestrukim posledicama te pojave, uključujući, pored ostalog, i uticaj na kriminalitet. Šteta je jedino što su podaci koji se navode najčešće „stari“ nekoliko decenija (očigledno preuzeti iz prvog izdanja knjige) ili se poziva na Vikipediju (str. 290), dakle, anonimna izvor gde svako može da ostavi sadržaj kakav želi, a koji će tu ostati dok anonimna redakcija ne reaguje. Najzad, detaljno se izlaže i o etiologiji i prevenciji alkoholizma.

Poglavlje u kome se govori o narkomanijama autori, sa puno osnova, ovaj izraz povezuju sa „zloupotrebom opojnih droga i psihotropnih supstanci“²⁰, sadrži takođe definisanje osnovnih pojmova (droge i narkomanije – takođe je usvojena definicija SZO iz 1964), a zatim fenomenologiju (ovde se, opravdano, iz naslova poglavlja izostavlja „i rasprostranjenost“) u koju, po autorima, spadaju i lične karakteristike narkomana, veze zloupotrebe narkotika i kriminaliteta i krivičnopравни aspekti suzbijanja. Sledeći odeljak bavi se prevencijom, suzbijanjem i lečenjem narkomana i u njemu se postavlja i pitanje legalizacije „lakih“ droga²¹. Stav autora o ovom poslednjem pitanju je utoliko interesantniji kada se zna da je Republika Makedonija posle snažne kampanje nedavno legalizovala upotrebu ulja kanabisa u medicinske svrhe. Takvo rešenje dovelo je, kako se navodi, do porasta potražnje, pa je to bio i podsticaj za rast proizvodnje. Ne sporeći da postoji mogućnost da kod nekih bolesti ovakve supstance ublažavaju tegobe, autori

---

20 Iz čega se vidi da su, za razliku od našeg zakonodavca, prihvatili stav SZO i niza međunarodnih subjekata da ova pojava nije nikakvo „uživanje droga“.

21 Za takvo rešenje zalagao se krajem prošlog veka poznati makedonski krivičar Naum Šurbanovski koji je kao jedan od najvažnijih argumenata isticao da bi se na taj način oslabilo delovanje organizovanog kriminaliteta koji stiže ogromne profite upravo na trgovini narkoticima. Videti: Šurbanovski N (1996), *So antiprohibicija na drogite protiv organiziraniot kriminal*, Zbornik: Pravna ta dražava i organiziraniot kriminal, Skopje.

se pitaju zašto onda nije predviđeno da budu (kao i druge slične materije) prepisivane na lekarski recept, umesto što su puštene u slobodnu prodaju? Zato konstatuju da „se čini da su narkokarteli pronašli legalan put do korisnika“. Osvrću se i na iskustva Portugalije koja je pre 14 godina dekriminalizovala posedovanje i konzumiranje svih vrsta droga (nedavno je to učinila i Irska). Pozivajući se na izvore koji govore o efektima ovakvih odluka od kojih su neki porast broja zavisnika i njihove smrtnosti, kao i populacije obolele od HIV-a, autori zaključuju: jedino izvesno što je postignuto ovom protivrečnom merom jeste višestruko povećanje profita kriminalnih organizacija.

U Glavi II Poroci govori se o devijacijama u ispoljavanju seksualnog nagona. Pored prostitucije koja se vrlo detaljno obrađuje (str. 356–413) u svim njenim aspektima: definicije, istorijski razvoj, pravni tretman (reglamentacija), fenomenologija, etiologija, prevencija i suzbijanje, u knjizi se govori i o promiskuitetu koji se određuje kao „često menjanje partnera, bez obzira na to da li je došlo do polnog odnosa ili ne (flertovanje) koje vodi površnim odnosima među polovima i trku za novim seksualnim objektima“. Izlaganje koje sledi i u kome ima dosta istine, ali i nepreciznosti²², očigledno je pisano u neko drugo vreme u odnosu na ovo u kome je najgledanija TV serija, koja se beskrajno reprizira na kablovskim, ali i nacionalnim TV kanalima u jugoistočnoj Evropi, ona o njujorškim prijateljicama koje menjaju partnere brže od odeće koju nose²³. Tada mediji nisu prenosili rialiti programe i nametali konzumentima ovakve uzore iz društvenog podzemlja koji danas dominiraju. Sledeće poglavlje bavi se kockanjem (odavanjem hazardnim igrama), skitnjom i prosjačenjem.

O agesivnom ponašanju izlaže se u Glavi III. Kao najznačajniji primeri takvih dela navedeni su samoubistvo i ubistvo. U izlaganju su ove pojave vrlo detaljno i svestrano razmotrene, ali čitaoca može začuditi redosled izlaganja (čini se da je ubistvo mnogo značajniji vid ispoljavanja agresije od onog koji je okrenut prema samom sebi), ali i činjenica da je samoubistvu posvećeno više prostora (str. 446–481) nego ubistvu (str. 481–508).

Treći deo, po obimu nesrazmerno manji od prethodnih (str. 512–521), bavi se socijalnim bolestima, i to somatskim, mentalnim i psihosomatskim, njihovom rasprostranjenošću, uzrocima, dijagnostikovanjem i prevencijom. Sličan sadržaj, a delimično i komentar o obimu (str. 524–548) važi i za Četvrti deo koji se bavi oblicima socijalne dezorganizacije.

---

22 Kao što je konstatacija da je „legalizovani vid promiskuiteta – razvod braka“ (str. 355).

23 Svi ti partneri, po odredbi našeg *Porodičnog zakona*, čine njihovu porodicu (!?!). Videti: Škulić M. (2014), „Krivično delo nasilja u porodici“, *Nasilje u porodici* (Panov S., Janjić M., Škulić M. ur.), Beograd.

Najzad, Peti deo čitaocima približava neke specifične i nove forme devijantnosti. Za prvu (izloženu u Glavi I) može se reći da je mesto u ovom delu knjige opravdala, ne zato što je nova, već zbog karakteristika lica koje se ponaša na neprihvatljiv način. Autori biraju izraz maloletničko prestupništvo jer pod njim podrazumevaju ne samo ukupnost krivičnih dela izvršenih od lica koja još nisu u statusu punoletnih, nego i prekršaje koje oni vrše, a kao sinonim koriste maloletnička delinkvencija odnosno maloletničko prestupništvo. Istovremeno, ukazuju i na terminološku zbrku koja u ovoj oblasti postoji jer se često koriste vrlo različiti izrazi čije se značenje ne poklapa (vaspitna zapuštenost, društvena neprilagođenost, loše vladanje itd.). Izlaže se posebno detaljno o fenomenologiji i etiologiji (biološke, psihološke i sociološke teorije), kao i o prevenciji i suzbijanju maloletničke delinkvencije. Ovaj deo, očigledno napisan na osnovu doktorske disertacije autorke, sadrži detaljne i relativno ažurne podatke (str. 1981–2000) o stanju maloletničkog kriminaliteta i delinkvencije u Republici Makedoniji koji bi mogli da posluže za komparaciju sa stanjem u drugim zemljama iz koje bi se mogli izvući dragoceni zaključci o kretanju ovog tipa nepoželjnih ponašanja u razdoblju tranzicije²⁴. Međutim, ovakva mogućnost je dobrim delom dovedena u pitanje stavom da izraz „maloletničko prestupništvo treba povezati sa sva maloletna lica starija od deset godina koja povrede kakvu pravnu normu za koju je predviđena sankcija“ (str. 569). Nije potpuno jasno zašto se pribeglo ovakvom rešenju²⁵, ali je jasno da je ono ne samo suprotno pozitivnopravnim propisima (makedonski *Zakon o maloletničkoj pravdi* iz 2007. sadrži ista rešenja kao i prethodno jugoslovensko pravo jer nepunoljetne učinioce razvrstava u kategorije: deca – do uzrasta od 14 godina; i maloletna lica – od 14 do 18 godina) nego je i nelogično jer se stvara nepotrebna konfuzija upotrebom izraza kao što su kvota kriminaliteta dece (str. 576). Naime, krivične nauke, i to ne odskora, izričite su: radnje koje imaju objektivne elemente krivičnih dela, a preduzete su od lica koja su u uzrastu do 14 godina, ne predstavljaju krivična dela, pa se njihova ukupnost na određenom prostoru i vremenu ne smatra *kriminalitetom*.

Glava II nosi intrigantan naziv Homoseksualnost (devijacija ili normalna pojava i sloboda seksualne orijentacije) jer je ovo ponašanje u prethodnom izdanju knjige bilo svrstano u seksualne devijacije, a u međuvremenu je, pod uticajem Američke psihijatrijske asocijacije i izmena izvršenih u njenoj nomenklaturi devijantnih ponašanja, došlo do promene shvatanja homoseksualizma i to ne samo

---

24 Dosadašnja istraživanja pokazala su, na primer, da su i posle raspada SFRJ struktura i trendovi kriminaliteta maloletnika u većini bivših jugoslovenskih republika slični.

25 Možda se smatralo da je broj protivpravnih dela nedovoljan za statističku obradu?

u SAD nego i u mnogim drugim zemljama²⁶. U delu pod nazivom Stavovi autora knjige o homoseksualnosti profesori Arnaudovski i Velkova navode da lica sa takvom sklonošću moraju imati sva prava i obaveze kao i heteroseksualna populacija. Uključujući i pravo na zajednički život. Ali, ta zajednica, smatraju oni, „nikako ne sme da se označava kao brak jer se društvo opredelilo da tako naziva zajednicu muža i žene koja, uz druge, ima i reproduktivnu funkciju“. Isto mišljenje imaju i u pogledu usvajanja dece jer bi to homoseksualne parove „privilegovalo da steknu potomstvo bez učestvovanja u prirodnim procesima oplodnje, bremenitosti, rađanja, dojenja i svih fizioloških procesa koji podrazumevaju sticanje poroda; to bi predstavljalo diskvalifikaciju miliona već zasnovanih bračnih zajednica čiji članovi ne mogu da postanu roditelji na način koji je opredelila priroda“.

Pisci se osvrću i na „snažan pritisak na javnost da se izdejstvuju 'prava' pripadnika homoseksualne populacije“. Povezujući to sa dubokom krizom u sistemu vrednosti savremenih društava, oni navode da je

nametanje lične seksualne orijentacije kao dela sopstvene intime drugima koji nisu takvi (i u isto vreme su brojniji) predstavlja način usmeravanja javnosti i otupljivanje oštrice javnog mišljenja u odnosu na stvarne društvene i civilizacijske probleme kakvi su glad, siromaštvo, rat i oružani sukobi (str. 627) [...] Podršku ovakvim, na momente ekstremnim, izrazima kroz zalaganja za „parade ponosa“, debate, marševe i sl. podstiču i finansijski pomažu često anonimni centri moći pod vidom borbe za ljudska prava. Ovde postoji velika sličnost između onih koji podstiču i pomažu intenzivno promovisanje homoseksualizma sa onima koji na isti način podržavaju i podstiču narkomaniju, prostituciju, trgovinu ljudima i oružjem i slične sociopatološke pojave [...] zato smatramo da homoseksualci treba da imaju prava u slobode, ali ne smeju da postanu nadređeni nad društvom, uznemiravanjem i preokupranjem medija i javnosti (str. 628).

U Glavi III piše se o pedofiliji i incestu, a u Glavi IV o internetomaniji kao „novoj sociopatološkoj pojavi koja podrazumava jaku, do stepena zavisnosti, potrebu da se stalno i intenzivno koristi internet, više od realnih radnih i životnih potreba, što dovodi do negativnih posledica za pojedinca i društvo“. Kao vidovi

---

26 Razlozi zašto je taj trend prihvaćen i izvan Amerike nisu samo pomodno ugledanje. Oni koji ovakav stav ne dele ne mogu objavljivati u najprestižnijim svetskim časopisima iz ove oblasti, niti učestvovati na važnim međunarodnim kongresima. U pitanju su fini mehanizmi nametanja određenih stavova naučnicima u svetu o kojima je bilo reči u polemikama o vrednovanju rezultata naučnog rada kod nas (poznata polemika o nametanju časopisa sa SSCI liste kao kriterijuma).

ovog poremećaja navode se: posećivanje internet domena sa negativnim sadržajima; zloupotrebe na socijalnim mrežama; igranje igara i kockanje na mreži; postupanje po nalogima sa sumnjivih oglasa; kombinacija ovih oblika.

Najzad, u knjizi se nalazi osam priloga u obliku tabela i 14 strana literature (str. 649–664) u kojoj posebnu celinu čini deo pod nazivom Pozitivni zakonski propisi. Oni koji više ne važe, navedeni su u prvom delu – Korišćena literatura, dok se internet adrese, njih pet, nalaze na kraju popisa bez posebnog naslova (iako nisu pozitivni zakonski propisi). Akademskih bibliografskih jedinica ima oko 250, u stvari više, jer mnogi autori koji se pominju u napomenama u tekstu ne nalaze se u popisu literature. To je samo jedan od nedostataka ove bibliografije. Šteta je što autori nisu posvetili više pažnje ovom poslu jer bi se tako izbeglo mnoštvo grešaka – ne samo slovnih. Na primer, ako su se opredelili da imena transkribuju, onda ne može biti napisano Букелик i sl.²⁷, zatim iste ustanove u popisu se označavaju različitim skraćenicama²⁸, negde je naziv izdavača naveden umesto mesta izdavanja publikacije. Problem su i radovi istog autora koji su tako navedeni da zbunjuju čitaoca otkuda su se našli na tom mestu i tako dalje.

Nezavisno od navedenog, mišljenja sam da se radi o veoma vrednom delu koga bi trebalo da koriste svi koji se zanimaju za socijalno-patološke pojave i imaju želju da ih proučavaju. U njemu će naći veliki broj podataka korisnih za stvaranje predstave o prirodi i razmerama sociopatoloških pojava. Najveća vrednost dela je što su u njemu svi ključni pojmovi jasno definisani i time će čitaoci biti pošteđeni konfuzije o tome šta su i kakav je odnos među njima. Druga stvar koju treba pohvaliti je odlučnost autora da jasno predoče svoje stavove, bez ustezanja, čak i kada je to „politički nekorektno“ i može biti predmet javnih prozivki. Čini se da se u tom pogledu stanje nije mnogo promenilo u odnosu na ono u SFRJ kada je osamdesetih godina predložena dekriminalizacija i to baš homoseksualnosti²⁹. Sledila je kampanja napada na one koji su se za to zalagali, pa je u jednom listu u potpisu ispod fotografije profesora koji je tu ideju izneo na naučnom skupu stajalo: „Ovaj čovek koji se zalaže za nekažnjavanje manijaka.“

---

27 Pisac ovog prikaza je duboko ubeđen da imena ne treba transkribovati već da ih treba pisati u originalu jer nijedna svetska referentna ustanova neće prepoznati o kome se radi kada je (na str. 186) napisano *Георђе Игњатовић*, a tog autora nema ni u popisu literature.

28 Beogradski kriminološki institut ima, na primer, nekoliko oznaka.

29 Pod nazivom protivprirodni blud, ono je predstavljala krivično delo za koje su odgovarali samo muškarci.

UPUTSTVA ZA AUTORE

Revija za kriminologiju i krivično pravo je naučni časopis sa tradicijom dugom 56 godina, čiji su suizdavači Institut za kriminološka i sociološka istraživanja i Srpsko udruženje za krivičnopravnu teoriju i praksu. Revija je kategorisana kao M52 (Časopis od nacionalnog značaja) i objavljuje članke iz oblasti krivičnog prava, kriminologije, penologije, viktimologije, maloletničke delinkvencije i drugih nauka koje proučavaju etiologiju, fenomenologiju, prevenciju i suzbijanje kriminaliteta.

Časopis izlazi tri puta godišnje. Brojevi 1 i 2 uključuju radove na srpskom, dok se broj 3 Revije uključuje isključivo radove na engleskom jeziku.

Radovi se dostavljaju na adresu sekretar.revija@gmail.com u sledećim rokovima:

- Broj 1: 1. april
- Broj 2: 1. septembar
- Broj 3: 1. decembar

Tehnička uputstva autorima članaka Revije za kriminologiju i krivično pravo

1. Članak treba da bude obima do 20 strana kucanog teksta duplog proreda. Koristiti font Times New Roman i veličinu slova 12.
2. Prva stranica teksta treba da sadrži: naslov rada, ime i prezime autora/autorke, apstrakt (do 150 reči) i 4-5 ključnih reči.
  - 2.1. Odmah iza prezimena autora (na prvoj stranici) otvoriti fusnotu u kojoj treba dati naziv institucije u kojoj autor radi, zvanje autora i e-mail. U slučaju koautorskih radova, navesti podatke za svakog koautora/koautorke posebno.
Primer: Jovan JOVANOVIĆ*
  - 2.2. U apstraktu moraju da budu jasno navedeni predmet i cilj rada, kao i osnovne teme koje će biti pokriveno.
3. Naslove pojedinih odeljaka u tekstu dati u sledećem obliku:

1. Naslov odeljka (Times New Roman, 12, Bold)

1.1. Podnaslov 1 (Times New Roman, 12, Italic)

1.1.1. Podnaslov 2 (Times New Roman, 12, Regular)

---

1 Dr Jovan Jovanović je docent na Fakultetu...u Beogradu. E-mail: jovan@primer.net

Primer: 1. Službe koje pružaju pomoć žrtvama

1.1. Kategorije korisnika

1.1.1. Žene i deca

4. Koristiti **harvardski sistem citiranja**. Na kraju citata u tekstu otvoriti zagradu i u njoj upisati prezime autora, godinu objavljivanja i broj strane.

Primer: (Stevanović, 2009: 152).

Kada ima dva ili tri autora trebalo bi ih odvojiti zapetom (npr. Knežić, Savić, 2012).

Kada ima preko tri autora, trebalo bi navesti prezime prvog autora uz dodatak “i dr.” (npr. Hawley i dr., 2013).

U slučaju da dva autora imaju isto prezime, navesti i prvo slovo njihovih imena (npr. I. Stevanović, Z. Stevanović, 2015).

Kada se navodi sekundarni izvor, potrebno je napisati “prema” (npr. Ćopić prema Nikolić-Ristanović, 2011).

Ukoliko se navodi više radova različitih autora u istoj zagradi potrebno ih je razvojiti znakom tačka i zapeta (npr. Hannah-Moffat, 2005; Kemshall, 2002). U tom slučaju radove bi trebalo poredati prema prvom slovu prezimena.

- 4.1. U fusnotama davati samo propratne komentare, članove zakona i Službene glasnike.

- 4.2. Strana imena pisati izvorno.

5. Ukoliko se u tekstu nalaze slike ili tabele, na odgovarajućem mestu u tekstu uputiti na njih, npr. (Tabela 2).

Naslove dati iznad slika i tabela.

Primer: Tabela 1. Struktura viktimizacije prema polu

6. Obavezno priložiti popis literature na kraju teksta. Navesti sve citirane bibliografske jedinice abecednim redom, prema prezimenu prvog autora. Bibliografska jedinica treba da sadrži:

za knjige: prezime i prvo slovo imena autora, godina izdanja u zagradi, naslov knjige (kurzivom), mesto izdanja, naziv izdavača.

Primer: Milutinović, M. (1977) Penologija. Beograd: Savremena administracija.

• **za poglavlja u knjizi:** prezime i prvo slovo imena autora, godina izdanja u zagradi, naslov poglavlja, u: prvo slovo imena (urednika), prezime (urednika), skraćena oznaka uredništva (u zagradi), naslov knjige (kurzivom), mesto izdanja, naziv izdavača, broj prve i poslednje strane poglavlja.

Primer: Blagojević, M. (2013) Transnationalization and its Absence: The Balkan Semiperipheral Perspective on Masculinities. U: Hearn, J., Blagojević, M. & Harrison, K. (ur.) Transnational Men: Beyond, Between and Within the Nations. New York: Routledge, str. 261-295.

za članke u časopisima: prezime i prvo slovo imena autora, godina izdanja u zagradi, naziv članka, naziv časopisa (kurzivom), volumen časopisa (kurzivom) u zagradi broj časopisa i broj prve i poslednje strane članka.

Primer: Ivanović, M. (2015) Droga, umetnost, kriminal. Zbornik Instituta za kriminološka i sociološka istraživanja, 34(4), str. 193-202.

za dokumenta preuzeta sa interneta: pored web strane upisati datum pristupa internet stranicama sa kojih su preuzeta.

Primer: <http://webrzs.stat.gov.rs/WebSite/Public/PageView.aspx?pKey=2>, stranici pristupljeno 5.10.2012

Pre web strane može stajati i ime autora (ako je poznat) kao i naslov teksta. U tom slučaju ispred web strane dopisati - dostupno na:

za zakone: pored imena zakona napisati u kom je Službenom glasniku objavljen.

Primer: Zakonik o krivičnom postupku, Službeni glasnik RS, br.58/04.

za saopštenja sa naučnih skupova: prezime i prvo slovo imena autora, godina u zagradi, naslov rada, naziv konferencije (kurzivom), broj strane u knjizi apstrakata u zagradi, mesto izdanja, naziv izdavača.

Primer: Petrušić, N, & Stevanović, I. (2011) Pravna zaštita dece u Srbiji i međunarodni standardi. Prva godišnja konferencija Viktimološkog društva Srbije - Prava žrtava i EU: izazovi pružanja pomoći žrtvama (str. 87-102). Beograd: Viktimološko društvo Srbije & Prometej.

za članke iz novina: prezime i prvo slovo imena autora, godina i dan u zagradi, naslov teksta, naziv novina, broj strane.

Primer: Jovanović, A. (2012, 5.decembar) Otkriveni plagijati naučnih radova, Blic, str. 5.

Moguće je navesti i web izdanje novina, kada se umesto strane stavlja - dostupno na: a zatim web adresa stranice i datum pristupa stranici.

Dodatna napomena: U popisu literature ne sme biti bibliografskih jedinica koje se ne navode u tekstu rada, a moraju biti sve jedinice koje se pominju, uključujući zakone, izveštaje, ali i veb strane (koje idu u sekciju Internet izvori u okviru Literature).

7. Obavezno priložiti na kraju rukopisa: naslov rada, apstrakt i ključne reči na engleskom jeziku.

» Svi članci se anonimno recenziraju od strane dva kompetentna stručnjaka, na osnovu čega Redakcija donosi odluku o objavljivanju.

Radovi ne smeju biti već objavljeni, niti predati za objavljivanje na nekom drugom mestu.

CIP – Каталогизacija y publikaciji
Народна библиотека Србије, Београд

343

REVIJA za kriminologiju i krivično pravo /
glavni
i odgovorni urednik Ivana Stevanović. – Vol. 41, br.
1 (jan./apr. 2003)- . - Beograd : Srpsko udružen-
je za krivičnopravnu teoriju i praksu : Institut
za kriminološka i sociološka istraživanja, 2003-
(Beograd : Službeni glasnik). – 24 cm

Tri puta godišnje. - Je nastavak: Jugoslovenska
revija za kriminologiju i krivično pravo = ISSN
0022-6076
ISSN 1820-2969 = Revija za kriminologiju i
krivično pravo

COBISS.SR-ID 116488460

ISSN 1820-2969

REVIJA

ZA KRIMINOLOGIJU
I KRIVIČNO
PRAVO

